

Acta

Landelijke Vergadering

Nederlands Gereformeerde Kerken

Doorn

1998

TER INLEIDING

Voor u ligt de gedrukte editie van de Acta van de Landelijke Vergadering van Doorn 1998.

Deze LV was de eerste in de (nog korte) geschiedenis van onze Nederlands Gereformeerde kerken, die zich kon verheugen in de aanwezigheid van een notulist. Wij zijn veel dank verschuldigd aan broeder D.J. van Veelen uit Nieuwerkerk aan den IJssel, door wiens inzet de taak van met name ondergetekende in aanzienlijke mate werd verlicht.

Ook is het gepast een woord van dank uit te spreken aan het adres van Frans Jansonius en Jan Kees Nentjes, beiden te Emmeloord, voor het leveren van hand- en scandiensten.

Een enkel woord ter toelichting op het voor u liggende boekwerkje.

Nadat in de Acta van Apeldoorn een thematische wijze van notuleren beproefd werd, keren we met de Acta van Doorn weer terug tot een meer chronologische weergave.

Deze Acta bedoelen geen woordelijk verslag te bieden van alles wat op de Landelijke Vergadering is gezegd. Wat hier is opgenomen, is datgene wat richtinggevend is gebleken voor de besluitvorming of dat waarvan verwacht kan worden dat het voor de toekomst van belang zal zijn.

In deze editie van de Acta is de nummering gehanteerd van de notulen zoals die ter vergadering werden vastgesteld. Omdat een aantal punten uit die notulen hier niet is opgenomen, is de nummering in deze Acta niet doorlopend.

In de bijlagen bij deze Acta zijn de rapporten en verslagen, zoals ze ter vergadering besproken zijn, vrijwel integraal opgenomen. Ook is daarbij telkens vermeld de code waaronder de betreffende stukken op de LV behandeld zijn.

Door de vermelding van deze codes van de bijlagen en door de doorlopende nummering van de Acta zelf is het voor geïnteresseerden mogelijk om de volledige tekst van de notulen en de bijlagen na te slaan. Deze volledige tekst berust bij de landelijk archivaris van onze kerken, br. D. Smits, Koekoekstraat 25, 3136 XP Vlaardingen; tel. 010 4746903.

De tekst van deze Acta is ook te vinden op Internet, pagina www.ngk.nl/lv.

Wat de in deze Acta gehanteerde spelling betreft: er is gekozen voor een uniforme toepassing van de nieuwe spellingsregels. Dat houdt in dat ook in oudere stukken de spelling is aangepast aan deze nieuwe regels, overigens met uitzondering van woorden die deel uitmaken van een reeds bestaande naam (vb: Centraal *Diakonaal* Comité).

Mogen de gehouden besprekingen en de genomen besluiten dienstbaar zijn voor de komst van het Koninkrijk van onze Heer en Heiland Jezus Christus!

Namens het moderamen van de LV Doorn 1998,

M.H.T. Biewenga, 2e scriba.

Emmeloord, januari 1999.

EERSTE ZITTING - 7 MAART

Bidstond

In de morgenbijeenkomst van de eerste zittingsdag van de Landelijke Vergadering (LV) houdt ds. R.R. Ganzevoort een overdenking naar aanleiding van Micha 6:8.

De voorgangers worden herdacht die ons sinds de vorige Landelijke Vergadering zijn ontvallen: ds. R. Brands, ds. M. Doornbos, ds. J.F. van Hulsteijn JFzn, ds. J. van Katwijk, ds. H.J. van der Kwast en ds. E.R. Postma. Ook worden de overleden echtgenotes van predikanten genoemd: zr. H. Brands-Vos, zr. H.R. Goossens-Wuestman, zr. M.A. Koopman-Lindeboom en zr. A.C. van 't Veer-van Gelder.

Afgewisseld met het zingen van psalmen en liederen wordt er gebeden om de komst van Gods Koninkrijk door br. A. Wattèl, wordt de smeekbede en voorbede verwoord door ds. M. Janssens en besluit ds. R.R. Ganzevoort met lofzegging.

1. Opening

Namens de roepende kerk van Doorn opent ds. R.R. Ganzevoort om 13.30 uur de Landelijke Vergadering 1998, bijeengekomen in Centrum Bartmeishage aan de Oude Arnhemsebovenweg 3 te Doorn. Hij laat zingen Psalm 111: 1 en 6 en gaat hierna voor in gebed.

Ds. Ganzevoort heet de aanwezigen welkom en spreekt een dankwoord uit aan het adres van de Commissie van Voorbereiding van de Landelijke Vergadering. Onder leiding van br. C.E. van Esch uit Driebergen is veel onmisbaar voorwerk verricht.

2. Onderzoek credentiebrieven; aanwezigheid

Uit het onderzoek van de credentiebrieven, zoals dat verricht is door de roepende kerk, blijkt dat niet van alle afgevaardigden credentiebrieven aanwezig zijn. Op voorstel van ds. Ganzevoort worden de broeders die zonder credentiebrieven ter vergadering zijn gekomen toch als afgevaardigden ontvangen; zij worden verzocht de credentiebrieven alsnog op te sturen.

Het totaal aantal stemgerechtigde afgevaardigden is 47.

Als afgevaardigden met recht van advies zijn er broeders aanwezig uit Baarn, Groningen, Utrecht en Zeist.

3. Benoeming notulist

Het moderamen van de vorige LV heeft in haar aanbevelingen (zie Acta LV Apeldoorn, 1994-1995, p. 86) voorgesteld een niet-afgevaardigde te benoemen als notulist. Op voorstel van de roepende kerk neemt de vergadering

deze suggestie over en wordt als zodanig benoemd br. D.J. van Veelen uit Nieuwerkerk aan den IJssel.

4. Benoeming stemcommissie en verkiezing moderamen

Als leden van de stemcommissie fungeren: de broeders G. v.d. Graaf, A. Oudenaarde en J.Z. van der Krak.

Via in totaal zeven stemmingen wordt het volgende moderamen verkozen:

preses: br. A. Wattèl
tweede preses: ds. W. Smouter
scriba: ds. K. Muller
tweede scriba: ds. M.H.T. Biewenga.

6. Regelingen

De reiskostenvergoeding voor deelnemers aan de LV wordt bepaald op f 0,60 per km, conform de geldende vergoeding in het kader van de Oortwetgeving. Men wordt verzocht, indien men per auto komt, zo veel mogelijk gezamenlijk te reizen, of anders gebruik te maken van het openbaar vervoer.

7. Verzenden telegram aan H.M. de Koningin

De vergadering machtigt het moderamen tot het verzenden van een telegram aan Hare Majesteit Koningin Beatrix. Het te verzenden telegram luidt: *De Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken, in openingszitting op 7 maart bijeen te Doorn, bidt u bij de uitoefening van uw ambt van harte Gods zegen toe.*

A. Wattèl, preses K. Muller, scriba.

9. Rapport van de Financiële Commissie (LV 98-30) (bijlage 2)

Ds. K. Muller stelt voor dat het moderamen twee broeders benoemt die de stukken van de FC over 1994 tot en met 1997 controleren, en dat de LV pas na positieve rapportage de penningmeester van de FC déchargeert van zijn taak. De vergadering besluit daartoe. Het moderamen zal op de volgende zitting twee broeders voordragen voor deze taak. De voorstellen met betrekking tot de benoemingen en de vergoedingen voor de penningmeester en de archivaris (beide te verhogen van f 1800,- naar f 2100,- per jaar) alsmede de voorgestelde reiskostenvergoeding worden door de vergadering aanvaard. (zie ook punt 28 en 29)

10. Verslag Commissie voor Archief en Documentatie (LV 98-33, 33.1, 33.2) (bijlage 4)

De commissie onderstreept nog eens het belang van goede en veilige archivering en documentatie van de stukken van de afzonderlijke kerken en van regionale en landelijke vergaderingen.

Vanuit de vergadering wordt een vraagteken geplaatst bij de zin van het opzetten van een geluidsarchief (prekencassettes). Geantwoord wordt dat het doel van de CAD is, dat van iedere predikant van de NGK tenminste één geluidsoptname beschikbaar zal zijn.

De vergadering toont zich onder de indruk van het vele werk dat is verricht. In verband daarmee ontstaat een discussie over de vraag of het gevraagde budget in de toekomst wel toereikend is: is er niet te zuinig begroot? In elk geval moet aan de begroting worden toegevoegd een bedrag van f 250,-, zijnde de kosten van het NGK-lidmaatschap van de *Commissie tot registratie van de Protestantse Kerkelijke en semi-kerkelijke Archieven (CPA)*.

Op de vraag hoe 'Beveiliging cq. veilige bewaring' (opgenomen als p.m.-post) getaxeerd moet worden, wordt geantwoord dat de volgende LV hierover een besluit zal moeten nemen; de commissie schat in dat de beveiliging (archiefofslag ten huize van br. Smits, Vlaardingen) momenteel afdoende is.

Vanuit de vergadering wordt gesteld dat tijdig geld moet worden gereserveerd voor het geval er een noodsituatie zou ontstaan met betrekking tot de opslag van het archief. De CAD is te bescheiden - wellicht is overleg met de FC aan te bevelen, teneinde te komen tot een meer reële begroting. Ook wordt voorgesteld om de post 'Onvoorzien' te verhogen tot 10% van het totale bedrag van de begroting.

De CAD erkent bij monde van br. Bink dat het heikele punt de archiefofslag bij br. Smits thuis is. De commissie vraagt daarom aan de afgevaardigden toestemming om, wanneer de situatie zich voordoet, in overleg met de FC de noodzakelijke maatregelen te nemen.

De preses vraagt de mening van de afgevaardigden over de voorstellen van de CAD (zie de slotpassage van *bijlage 4*). De voorstellen I tot en met IV worden zonder meer geaccordeerd. Met betrekking tot voorstel V (het vaststellen van de begroting) stelt de preses de vergadering voor om:

- de voorliggende begroting van de CAD vast te stellen,
- de CAD te verzoeken om, gehoord hebbend de beraadslagingen van de LV, in overleg met de FC tot een bijstelling van de begroting te komen,
- de CAD en de FC enige vrijheid van handelen te geven met betrekking tot (de kosten van) de beveiliging van het archief bij calamiteiten.

De vergadering gaat hiermee akkoord.

De preses memoreert dat de CAD op de vorige LV is geïnstalleerd en dat het sindsdien verrichte werk van de commissieleden lof verdient. Met name wordt br. D. Smits, die al gedurende 25 jaar onze kerken dient met zijn archiefwerk, hartelijk bedankt. De blijdschap over zijn jubileum wordt onderstreept met de overhandiging van een cadeau onder couvert en een bos bloemen, waarna br. Smits een kort dankwoord spreekt.

TWEEDE ZITTING - 4 APRIL

20. Ingekomen stukken

Ingekomen zijn:

- a) "Wat zegt de bijbel over de kerk - Ecclesiologische consensus" van het COGG;
- b) "Regelingen Theologische Studiebegeleiding van de NG-kerken";
- c) Brief Deputaten Kerkmuziek Gereformeerde Kerken (Vrijg.) (LV 98-13.1).

Verder meldt de scriba dat er een briefwisseling is geweest met br. J. de Graaf uit Apeldoorn (zie onder agendapunt 24).

21. Stemprocedures

Het voorstel-reglement van de NGK van Doorn m.b.t. stemprocedures (LV 98-5 - bijlage 5) wordt ongewijzigd aangenomen.

De preses plaatst een kanttekening bij de wijze waarop tijdens de eerste zitting de verkiezing van het moderamen is verlopen: het moderamen acht het met het oog op een evenredige vertegenwoordiging van predikanten en ouderlingen in het moderamen verstandiger om voor iedere moderamenfunctie een aparte stemming te houden, waarbij men kan kiezen uit alle afgevaardigden. Verder stelt het moderamen voor om het reglement in die zin te wijzigen dat ongeldige stemmen niet behoren tot het aantal uitgebrachte stemmen. Deze voorstellen worden aangenomen. Het moderamen zal het betreffende reglement (Acta Apeldoorn, p. 86/87) tekstueel aanpassen.

Voor het resultaat daarvan: zie bijlage 5A.

22. Communicatie naar de pers

Naar aanleiding van een brief van het Nederlands Dagblad stelt het moderamen de volgende regeling voor:

- a) de ingekomen stukken worden door de roepende kerk gezonden aan de kerkenraden;
- b) circa twee maanden voor het begin van de LV wordt aan de pers verzonden: de lijst van te behandelen onderwerpen, de lijst van afgevaardigden en gegevens omtrent de bidstond en openingszitting;
- c) onder "pers" wordt verstaan: het ANP, de kranten Trouw, RD, ND en FD, de omroepen EO en NCRV, de bladen Opbouw, Kerkbode van NGK, Kerkblad voor NGK in de provincies Flevoland, Gelderland en Overijssel, plus media die daarom vragen;
- d) op verzoek kunnen deze media in dit stadium in principe alle stukken van de LV ontvangen. De eerste scriba van de laatstgehouden LV bepaalt

welke stukken hiervan uitgezonderd worden wegens hun vertrouwelijke inhoud of anderszins.

De vergadering gaat akkoord met de voorgestelde regeling.

23. Opheffing NGK Zwijndrecht

Met een gevoel van teleurstelling wordt kennisgenomen van de brief van de NGK van Zwijndrecht (LV 98-12.1 - bijlage 6) over de opheffing van deze gemeente per 1 maart 1997.

24. Afgifte doopbewijzen

Br. J. de Graaf uit Apeldoorn heeft aan de LV een brief geschreven over de afgifte van doopbewijzen (LV 98-12.6 - bijlage 7). Het moderamen stelt voor de betreffende brief niet ontvankelijk te verklaren, gelet op de strekking van art. 34 van het Akkoord van Kerkelijk Samenleven (AKS): de zaak dient eerst op gemeentelijk of regionaal niveau behandeld te worden. De vergadering stemt hiermee in.

25. Rapport Commissie Taakverlichting Oudere Predikanten (LV 98-31 - bijlage 8)

De financiële positie van het fonds is gunstiger dan was voorzien, o.a. door het niet gebruik maken van de regeling door enkele predikanten. Hierdoor kon reeds voor '97-'98 de gevraagde bijdrage per kerklid van f 4,50 met een gulden worden verlaagd. De commissie verwacht geen belangrijke wijzigingen te hoeven aanbrengen in het doen van reserveringen in de eerstkomende jaren.

Op dit moment maakt tussen de 50 en 60% van de daartoe gerechtigde predikanten gebruik van de taakverlichtingsregeling; alleen al het uitzicht op mogelijke taakverlichting blijkt verruimend te werken.

Met nadruk wordt er nogmaals op gewezen dat, wanneer taakverlichting aan een predikant wordt toegekend, erop gelet moet worden dat de afgestoten taken ook daadwerkelijk door anderen worden overgenomen; vervangers van predikanten dienen bevoegd te zijn voor de uitoefening van pastorale of onderwijzende taken of daarvoor studierend te zijn.

De commissie heeft de drie voorstellen, genoemd onder punt 5 van haar rapport, herzien en reikt die, aangevuld met een vierde voorstel, ter vergadering uit. De voorstellen luiden als volgt:

- 1. Het laten voortbestaan van de bestaande regeling ook na het jaar 2000. De hierbij behorende bijdrage per lid bedraagt f 0,50 per jaar. Of (de voorstellen 1 en 2 sluiten elkaar uit):*
- 2. Het laten voortbestaan van de bestaande regeling ook na het jaar 2000, maar daarbij uitbreiding van de regeling voor vervroegde uittreding van twaalf maanden naar achttien maanden waarbij het maximum*

bedrag voor uitkering van 60 t/m 64 jaar wordt verhoogd van f 75.000,- naar f 115.000,-. De hierbij behorende bijdrage per lid bedraagt f 1,- per jaar.

- 3. Het invoegen van een indexeringsmogelijkheid in verband met inflatie.*
- 4. De TOP-commissie verzoeken om, in samenspraak c.q. in overleg met het bestuur van de SEV, voorstellen uit te werken voor toekomstig beleid en deze voorstellen aan de eerstvolgende LV ter discussie / goedkeuring voor te leggen.*

Er wordt gestemd over het tweede voorstel. Er zijn 3 afgevaardigden tegen en 41 voor. Het eerste voorstel is hiermee verworpen. De vergadering gaat zonder stemming akkoord met de voorstellen 3 en 4.

26. Afvaardiging naar de LV (LV 98-12.3 - bijlage 9)

De kerk van Baarn stelt voor te komen tot rechtstreekse afvaardiging van alle afzonderlijke kerken naar de LV. Als voordelen daarvan noemt ds. M. Janssens:

- 1) bespreking van de stukken kan op regionale vergaderingen achterwege blijven;
- 2) alle kerken zullen actief meedoen: iedere afgevaardigde kan het standpunt van zijn kerk sterk doen klinken;
- 3) doordat de lijn tussen kerk(en) en afgevaardigde(n) directer is, wordt de kwaliteit van de bespreking verhoogd;
- 4) er is gelijkwaardigheid: alle kerken hebben spreek- en stemrecht.

Ds. K. Holwerda en ds. W.G. Rietkerk betuigen namens Culemborg en Utrecht hun instemming met het voorstel-Baarn en benadrukken het samenbindende effect ervan; voor Utrecht is de wijze van regionale afvaardiging der kerken het voornaamste punt om het AKS niet te ondertekenen.

Als argumenten tegen het voorstel-Baarn worden onder meer genoemd:

- 1) het vergaderen met een negentigtal afgevaardigden zal leiden tot lange en moeizame discussies;
- 2) individualisme ligt op de loer: de kans is reëel dat een kerk slechts dan een afgevaardigde zendt, wanneer er een onderwerp aan de orde komt waarin de betreffende gemeente geïnteresseerd is; gevolg zou zijn dat de betrokkenheid op elkaar geringer wordt;
- 3) ook bij rechtstreekse afvaardiging van de kerken bestaat het gevaar van heersen over elkaar, omdat dit samenhangt met de manier waarop in het algemeen meerderheden met minderheden omgaan;
- 4) het AKS biedt in artikel 38 al de ruimte om, wanneer dat gewenst wordt, een vergadering met rechtstreekse afvaardiging van de kerken te houden;
- 5) in het verleden is het altijd zo geweest als nu (vgl. Concilie van Nicea);
- 6) de regionale vergaderingen werken als een zeef - zij voorkomen spraakverwarring;

- 7) het voorstel beoogt een dermate andere structuur, dat de wijziging op zich al de beoogde efficiency tegengaat (te complex om snel en goed in te voeren).

Anderzijds wordt gesteld dat het tegemoetkomen van niet-stemgerechtigde kerken de andere kerken wel wat waard mag zijn, indien hiermee het belangrijkste bezwaar tegen de ondertekening van het AKS zou worden weggenomen.

Ds. M. Janssens reageert op de geuite bezwaren. Hij vraagt zich af of tegenstanders niet de praktische nadelen belangrijker achten dan de principiële voordelen. Het gevaar van individualisme moet zijns inziens niet te hoog worden ingeschat: de vier kerken zonder stemrecht zijn vrijwel altijd aanwezig op de LV. En in hoeverre kan gesproken worden van meeleven van de afzonderlijke kerken als een regio-afvaardiging van vier personen al niet compleet te krijgen is? Praktische bezwaren tegen directe afvaardiging kunnen ondervangen worden door een andere voorbereiding: diverse zaken kunnen wellicht in eerste instantie schriftelijk afgehandeld worden. Benadrukt wordt dat het voorstel-Baarn een uitgestoken hand is van de kant van één van de kerken die het AKS niet hebben ondertekend. Ook wanneer het voorstel niet wordt aangenomen, dient over de zaak het onderlinge gesprek door te gaan.

Bij de stemming over het voorstel blijken 4 afgevaardigden voor te zijn en 40 tegen.

Vervolgens geeft de preses een voorstel van ds. W.G. Rietkerk in stemming, van de volgende inhoud:

De LV der NGK te Doorn 1998 besluit een commissie (werkgroep) in te stellen die als taak heeft de inventarisatie en mogelijke overbrugging van de bezwaren tegen het AKS die er leven bij de kerken die het AKS nog niet hebben kunnen ondertekenen, en daarover op de volgende LV te rapporteren.

Dit voorstel wordt aangenomen met 29 stemmen voor, 11 tegen en 5 onthoudingen.

Voorts wordt de brief van de NGK van Culemborg (LV 98-12.9 - bijlage 10) behandeld. Culemborg ondersteunt het voorstel van Baarn en werkt één en ander nader uit. Het moderamen stelt voor om kennis te nemen van deze brief en, voorzover nodig, de intentie ervan in gedachten te houden bij de bespreking van de diverse commissierapporten en bij de organisatie van de diverse zittingen. De vergadering gaat hiermee akkoord.

27. Liedboek 2000 (LV 98-13 en 13.1 - bijlagen 11 en 12)

Ds. W. Smouter verwijst naar een rapport van het Samenwerkingsorgaan voor de Eredienst van de Nederlands Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken (synodaal) en de Lutherse Kerk, en betoogt dat het werk van de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (ISK) voorbijgaat aan wat er

leeft binnen de kerken; hij zet dan ook vraagtekens bij het nut van een waarnemerschap onzerzijds. Ds. J.H. Veeffkind adviseert om in ieder geval met de Gereformeerde Kerken (Vrijg.) hierover contact te houden, overleg te plegen en daarna beleid te formuleren.

Het moderamen stelt voor om de commissie de volgende opdracht mee te geven:

Om namens onze kerken waar mogelijk deel te nemen aan de voorbereidingen voor het Liedboek 2000, met de bevoegdheid om samen met de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) te streven naar een waarnemerschap bij de voorbereidingen terzake.
Dit voorstel wordt aangenomen.

28. Aanvullend rapport Financiële Commissie - verslag 1997 (LV 98-30.1 - bijlage 3)

In het rapport (LV 98-30, p. 6) komt de zinsnede voor "Van (...) br. C. van der Kerk uit Maasland is kennelijk niets vernomen". Br. A. Wattél hecht eraan op te merken dat dit niet of nauwelijks aan br. V.d. Kerk te verwijten valt. Namens de FC wordt aandacht gevraagd voor de geringe bemensing van de Commissie Steunbehoevende Kerken.

Er zijn verder geen vragen.

29. Controle boeken Financiële Commissie

Het moderamen stelt voor, conform de gemaakte afspraak (zie bij punt 9), om de boeken van de FC over de periode 1994 tot en met 1997 te laten controleren door br. N.G.J. Nijland en ds. R. Venderbos. De vergadering stemt hiermee in.

(zie verder punt 100)

30. Brief regio Arnhem (LV 98-21.1 - bijlage 13)

De regio Arnhem vraagt van de LV duidelijkheid m.b.t. de inhoud van de term "deugdelijke opleiding", zoals die voorkomt in de Regeling Opleiding Predikanten. Op voorstel van het moderamen wordt besloten om de brief toe te zenden aan de Raad van Toezicht en Advies voor de Theologische Studiebegeleiding met het verzoek de LV hierover advies te geven vóór de zitting van 9 mei.

(zie verder punt 43)

31. Rapport Commissie Opleiding Predikanten (LV 98-21 - bijlage 14)

De voorzitter van de commissie, br. K.R. Veenhof, noemt als doel van het rapport: de situatie in kaart brengen en de voors en tegens op een rij zetten. De realiteit is, dat we te maken hebben met twee gegevens: de jarenlange en gewaardeerde samenwerking met de Theologische Universiteit in Apel-

doorn (TUA) en het sinds jaren functionerende Nederlands Gereformeerd Seminarie (NGS). De commissie adviseert om geen geheel eigen opleiding in te stellen als alternatief. Bij het besluit inzake de opleiding zal de fundamentele keuze zijn of het alleen een predikanten-opleiding moet zijn, of dat het ook een wetenschappelijke theologische opleiding wordt. Br. Veenhof spreekt de hoop uit, dat de patstelling doorbroken wordt, die ontstaan is nu zowel het NGS als de TUA amper ruimte bieden voor wat de commissie voorstelt. Het alternatief is om min of meer te berusten in de huidige situatie en er hooguit wat verbeteringen in aan te brengen.

De preses geeft aan waar de discussie uiteindelijk toe zal moeten leiden, namelijk tot een keuze uit een drietal opties:

1. continueren van de huidige situatie en alles bij het oude laten;
2. voortbouwen op de huidige situatie, door een aantal aanpassingen aan te brengen, in de trant zoals door de commissie voorgesteld in 8.1.a t/m d van het rapport;
3. een (gehele of gedeeltelijke) eigen opleiding.

In een informatieve vragenronde wordt een groot aantal vragen gesteld, die min of meer in drie groepen uiteen vallen:

1. Vragen om verduidelijking

- * Zitten de identiteitsgevoelige vakken vooral in de basisopleiding (doctoraal-I) of in de afrondende fase (doctoraal-II)? Geantwoord wordt dat, zonder dat sprake is van een absolute scheiding, in de eerste jaren van de opleiding minder identiteitsgevoelige vakken aan de orde komen dan in de latere jaren; te denken is aan de talen en aan een aantal hulpwetenschappen.
- * Hebben wij, blijkens de niet voluit positieve beoordeling van de TUA, en vooral ook van de recente hoogleraarsbenoemingen aldaar, wel voldoende zicht op de breedheid van het Gereformeerde denken? Zijn wij sinds 1944 niet te eenzijdig geweest, met name in onze verbondsleer? Geantwoord wordt dat er zeker verschillen zijn met het denken in CG-kring, maar dat de meerderheid in onze kerken die nooit als onaanvaardbaar heeft beschouwd. Binnen de kring van de oprichters van het NGS leefde sterk het besef dat de eigen traditie onopgeefbare elementen bevatte. Van meet af aan hebben in onze kerken die twee stromingen een plaats gehad.
- * Een aantal malen spreekt het rapport over het verschil in niveau tussen een academische en een HBO-opleiding (3.2, 4.2.1a en 7.2.d). Op de vraag naar verduidelijking van die spreekwijze wordt geantwoord dat het niet de bedoeling is daarmee een exacte omschrijving te geven van het niveau van een bepaalde opleiding, maar meer een sfeer op te roepen waarin een opleiding zich bevindt. Op dit punt bestaat er een werkelijk verschil van inzicht binnen de commissie alsook binnen de kerken zelf.

II. Vragen naar de huidige situatie

Een groot aantal vragen heeft tot doel meer helderheid te verschaffen over de situatie zoals die op dit moment binnen onze kerken bestaat. Tot beantwoording van een aantal van deze vragen acht de commissie zich niet in staat noch bevoegd, omdat er (al dan niet impliciet) een oordeel gevraagd wordt waartoe zij als commissie niet geroepen is. Het gaat hierbij om vragen als:

Is op dit moment een voltooide doctoraalstudie vereist om predikant te worden in onze kerken?

Moeten wij eenzelfde opleidingsniveau vragen als de Christelijke Gereformeerde kerken?

Moeten wij eenzelfde opleidingsniveau vragen van alle kandidaten binnen onze eigen kerken?

Hoe gaan de kerken om met mensen die na een vierjarig doctoraal aan een Rijksuniversiteit (dat wil zeggen: zonder de kerkelijke vakken te hebben gevolgd) vragen om beroepbaar gesteld te mogen worden?

Voor de beantwoording van deze vragen verwijst de commissie enerzijds naar het beleid zoals dat geformuleerd is door de Raad van Toezicht en Advies voor de Theologische Studiebegeleiding, c.q. zoals daar in de praktijk vorm aan wordt gegeven door de diverse regionale vergaderingen, en anderzijds naar de beslissingen die de Landelijke Vergadering zelf terzake zal moeten nemen.

- * Vragen waarop de commissie wel een antwoord kan geven:
- * Hoeveel studenten volgen het Apeldoorn-advies; hoeveel studeren aan het NGS en hoeveel elders? Voor een antwoord wordt verwezen naar de cijfers zoals genoemd in het laatste deel van het rapport van de Raad van Toezicht en Advies voor de Theologische Studiebegeleiding (LV 98-20 [= bijlage 16]).
- * Is in artikel 5 AKS werkelijk bedoeld dat een regionale vergadering moet onderzoeken of een student een deugdelijke opleiding heeft gevolgd, zoals het rapport in 3.1 stelt? Antwoord: Nee, de regio beoordeelt leer en leven van de kandidaat. De opleiding zelf staat niet ter beoordeling, wel de vraag of de 'output' ervan aan de confessionele eisen voldoet.
- * Naar aanleiding van 3.3: Welke eisen gelden op dit moment op persoonsvormend gebied? Op dit gebied gelden geen eisen. Wat hier in het rapport geformuleerd wordt is niet ontleend aan enige praktijk terzake, maar beschrijft een ideale situatie waarin wij door niets en niemand belemmerd zouden worden onze opleiding in te richten naar onze ideeën.

III. Vragen gericht tot het Nederlands Gereformeerd Seminarie

Deze vragen worden merendeels beantwoord door ds. J. Stuij, commissielid en tevens rector van het NGS.

- * In 6.1 van het rapport wordt geciteerd uit de Studiegids van het NGS: "Studenten van het Seminarie leren om de theologische literatuur te

lezen in het licht van de Schrift en niet de Schrift in het licht van de theologische literatuur". Deze uitdrukking lijkt min of meer als motto te zijn gaan fungeren; is het niet te simpel geformuleerd? Is er geen wisselwerking tussen beide? Geantwoord wordt dat ook studenten aan het NGS hard moeten studeren; het is alleen de vraag hoe. Aan het Woord behoort alles ondergeschikt te zijn; in veel theologische literatuur is dat niet zo. Waarschijnlijk is het zinvol op dit punt het gesprek met het NGS voort te zetten.

- * Naar aanleiding van het 'Schematisch overzicht studiejaren' in bijlage B van het rapport wordt gevraagd of de duur van de studie aan het Seminarie vier of vijf jaar is. Geantwoord wordt dat het NGS (nog) niet het gebruikelijke systeem kent van studiepunten (één punt = één week studie); dat compliceert de vergelijking met andere opleidingen. Bovendien studeren aan het Seminarie vrij veel 'oudere' studenten die reeds in een ander beroep werkzaam zijn en daardoor minder tijd hebben voor de studie, dan wel meer moeite hebben om de regelmaat van de studie weer op te vatten. Soms wordt ook een aangepast studieprogramma opgesteld voor studenten die elders al een bepaalde opleiding hebben gevolgd (bijv. aan een bijbelschool).

Uitgegaan wordt van een studieduur van vijf jaar, de vooropleiding (zie onder) niet inbegrepen. Na een propedeuse van (in principe) een jaar, volgen drie jaren waarin colleges worden gevolgd en dan nog een jaar om de studie af te ronden met scripties, e.d. Daarna volgt nog de stageperiode. Het NGS is overigens bereid om het studieprogramma te laten toetsen door de LV.

- * Welke vooropleiding is vereist voor de studie aan het Seminarie? Geantwoord wordt dat Grieks en Latijn vereist zijn. Meestal is kennis van het Engels wel aanwezig; Duits wordt niet altijd meer geëist, zeker niet van iemand die al wat ouder is. De vooropleiding loopt niet meer, zoals vroeger, via de LOI; een eigen docent, drs. J. van Veelen, bepaalt of een student ver genoeg is om de studie aan het NGS te kunnen volgen.
- * Worden afgestudeerden van het NGS toegelaten tot de doctoraalstudie in Kampen (Broederweg)? Geldt dat voor alle Seminarie-studenten? Met een geringe aanvulling is dat inderdaad mogelijk; hetzelfde geldt voor Apeldoorn, maar daar wordt een zwaardere aanvulling gevraagd. De opleiding in Kampen sluit inhoudelijk het best aan bij het NGS, omdat Kampen het meest gericht is op het predikantschap; Apeldoorn is zwaarder en langer. Helaas lukt het niet om van Kampen gedaan te krijgen dat elke student daar zonder meer wordt toegelaten. Het attestbesluit werkt eigenlijk nog steeds door.

Vanuit de vergadering wordt opgemerkt dat het doctoraal in Kampen

nog aangevuld moet worden met een post-doctoraal voordat men aan een promotiestudie kan beginnen, terwijl het doctoraal in Apeldoorn die mogelijkheid rechtstreeks opent; dat verklaart ook het verschil in zwaarte. Overigens is het niet onwaarschijnlijk dat ook Apeldoorn op termijn een minder zwaar doctoraal zal (moeten) gaan hanteren.

- * Kun je, komend van het NGS, maar zonder VWO, in Kampen of Apeldoorn terecht? Iedereen die 21 jaar of ouder is kan, ongeacht de gevolgde vooropleiding, via een colloquium doctum worden toegelaten tot een academische studie.

(vervolg zie punt 44)

DERDE ZITTING - 9 MEI

35. *Opening*

De preses, br. A. Wattèl, memoreert het overlijden van ds. J.H. Kamerbeek en de ambtsjubilea van ds. G. van den Brink en ds. Z.G. van Oene (beiden 45 jaar predikant).

41. *Benoeming theologische studiebegeleiders (LV 98-20.2 - bijlage 15)*

Dit agendapunt wordt in comité besproken. Nadat het comité is opgeheven, deelt de preses mee welk besluit genomen is: de broeders J. Dekker en A. van der Dussen zijn benoemd tot studiebegeleiders. Hij feliciteert beide broeders met hun benoeming en bemoedigt hen met de woorden van II Timoteüs 1:7. Hierna wordt gezongen gezang 456.

Ds. Van der Dussen en ds. Dekker spreken enkele dankwoorden.

42. *Verslag van de RvTA van de TSB (LV 98-20 en LV 98-20.1 - bijlage 16)*

In de discussie komt o.a. aan de orde:

- * Aan Rijksuniversiteiten kan een opleiding D II van vier jaar gevolgd worden. Desgevraagd deelt de Raad mee dat een kandidaat, om beroepbaar gesteld te worden in onze kerken, ook de kerkelijke vakken gevolgd moet hebben; de totale studieduur komt daarmee uit op zes jaar. Voorzover de Raad bekend, is het niet mogelijk die twee jaar te vervangen door een aanvullend studiepakket van (slechts) enkele weken.
- * Vindt de RvTA het gewenst om ook eisen te stellen op persoonsvormend gebied? Antwoord: er is een voorstel geformuleerd door ds. J.C. Schaeffer in samenwerking met de Stichting voor ambulante geestelijke gezondheidszorg (STAGG), dat binnenkort wordt besproken in de RvTA, waarbij ook het oordeel van de nieuwe studiebegeleiders belangrijk is.

- * Bij studenten schijnt op sommige punten ontevredenheid te bestaan over het functioneren dan wel het rendement van de TSB. Geantwoord wordt dat dit punt in persoonlijke gesprekken met studenten ter sprake komt. Over het algemeen is er toch tevredenheid te constateren.
- * Het onderdeel 'ambtelijke vakken' binnen de TSB is veelomvattend; ook bijvoorbeeld kerkgeschiedenis valt hieronder. Moet aan pastoraal-psychologische facetten in de toekomst niet meer aandacht gegeven worden? Antwoord: dit zou een personele uitbreiding betekenen en het zou tevens tot gevolg hebben dat studenten nog meer tijd aan de TSB moeten besteden. Het is overigens goed dat dit punt de aandacht blijft houden.
- * Wat zijn de sancties bij onvoldoende aanwezigheid of betrokkenheid van studenten? Antwoord: de enige sanctie is het niet afgeven van een attest.
- * Hoe kan van drie studenten niet bekend zijn waar zij studeren (zoals vermeld in het rapport)? Het blijkt te gaan om studenten die op het moment van verslaglegging reeds afgestudeerd waren maar nog niet beroepen.
- * Er wordt een lans gebroken voor verbreding van het werk van de TSB: een meer maatschappelijke betrokkenheid lijkt dringend gewenst (meer aandacht voor met name sociale vaardigheden), alsook aandacht voor het veranderingsproces dat in ons land (en dus ook in de kerken) plaatsvindt ten aanzien van mensen met andere culturele achtergronden.
- * Wanneer een regiovergadering over beroepbaarstelling van een kandidaat moet beslissen lijkt meer informatie over de kandidaat van TSB-zijde gewenst. Zou het niet goed zijn om de inhoudelijke beoordeling van studenten daarom anders te regelen? Antwoord: de beoordeling van kandidaten door de TSB spitst zich toe op de aanwezigheid en de betrokkenheid van studenten.
- * Ds. J.D. Smit spreekt namens de regio Arnhem nogmaals zijn ontevredenheid uit over het gebrek aan mogelijkheden om de geschiktheid van kandidaten voor het ambt van predikant goed te kunnen beoordelen en dringt aan op meer bemoeienis van de TSB hierbij. Gepleit wordt voor een adviserende rol van de studiebegeleiders: zij dienen twijfel aan geschiktheid van de kandidaat in een zo vroeg mogelijk stadium bespreekbaar te maken. Preventie, begeleiding en bijscholing worden meer nodig geacht. Zouden er niet meer niet-predikanten in de RvTA moeten zitten?
Ds. J. Bouma, voorzitter van de Raad, blijft inhoudelijke beoordeling afwijzen: dit werkt slechts subjectiviteit in de hand. De RvTA moet zich beperken tot zakelijke, objectieve beoordeling (kennissniveau, studie-onderdelen) van kandidaten. De kerken zouden hun examens anders kunnen voorbereiden: voorwerk kan worden verricht en petit comité. Hij benadrukt verder dat scholing in nieuwe maatschappelijke aspecten niet mag afleiden van de hoofdzaken.

De preses geeft het volgende voorstel van ds. J.D. Smit in bespreking:

De Landelijke Vergadering, gehoord het rapport van de RvTA en de bespreking daarvan, verzoekt aan de Raad om zich nadrukkelijk bezig te houden met de geschiktheid van kandidaten voor het ambt van predikant. Daarbij is aandacht te geven aan:

- 1. begeleiding van studenten in het verwerven van andere dan theologische vaardigheden,*
- 2. hulp aan de kerkelijke vergaderingen bij het beoordelen van de geschiktheid van kandidaten.*

Ds. Bouma vraagt om concrete instrumenten waarmee de RvTA, als dit voorstel wordt aangenomen, deze opdracht moet uitvoeren: het voorstel geeft geen duidelijke kaders aan.

Ds. Smit geeft aan dat het niet de bedoeling van het voorstel is om de RvTA dwingende regels voor te schrijven, maar de TSB duidelijk te betrekken bij de beoordeling van de kandidaat-predikanten op hun bekwaamheid en geschiktheid.

De preses geeft het voorstel in twee gedeelten in stemming.

Onderdeel 1: 22 voor, 18 tegen, 6 onthoudingen.

Onderdeel 2: 31 voor, 7 tegen, 8 onthoudingen.

Het voorstel is hiermee in zijn geheel aangenomen.

De vergadering aanvaardt vervolgens het rapport van de RvTA; zij stemt in met de voorgestelde verhoging van de bijdrage per ziel per jaar en aanvaardt het financiële verslag.

43. Brief regio Arnhem en advies RvTA (vervolg van punt 30)

De Raad van Toezicht en Advies heeft per brief d.d. 1 mei 1998 advies gegeven m.b.t. de gevraagde duidelijkheid l.a.v. de term "deugdelijke opleiding" in de Regeling Opleiding Predikanten. In deze brief stelt de Raad dat, naar de letter van de regeling, een student zou kunnen volstaan met een Doctoraal I-examen. Inhoudelijk is een D I-examen plus een verplichte stage gelijk te stellen met het "kandidaatsexamen oude stijl". De Raad voegt daar echter onmiddellijk aan toe deze interpretatie van het begrip "deugdelijke opleiding" in strijd te achten met de geest van de regeling.

Het wetenschappelijk onderwijs kent alleen nog een Doctoraal II-examen; het kandidaatsexamen heeft geen officiële status meer. Verdere studie na het behalen van het Doctoraal I-examen, bijv. voor een promotie, is niet mogelijk. Ook voor de functies van krijgsmacht- en gevangenispredikant of voor pastorale zorg in de z.g. zorgsector, wordt door de overheid een afgeronde studie verplicht gesteld.

Voor studenten die vanwege het nog steeds geldende "Apeldoornadvies" aan de Theologische Universiteit Apeldoorn studeren, geldt dat zij hun studie afmaken volgens de daar voor alle studenten geldende regels.

Studenten die aan een van de rijksuniversiteiten theologie studeren dienen,

om in de Ned. Herv. Kerk beroepbaar te worden gesteld, na een afgeronde studie nog een kerkelijk examen af te leggen.

De Raad is dan ook van oordeel dat een officiële afronding van een studie met een Doctoraal II examen aan te raden en te prefereren is.

Anderzijds is de Raad ook van mening dat op deze regel in bijzondere omstandigheden een uitzondering mogelijk moet zijn. In die gevallen is een gesprek met de student over de motivering en een advies van de studiebegeleiders over de studieresultaten gewenst.

In een mondelinge toelichting stelt ds. J. Bouma namens de Raad nogmaals nadrukkelijk dat het examen D I belangrijke aspecten mist die nodig zijn om naar behoren als predikant te kunnen functioneren: het uitgangspunt moet het D II-examen zijn.

De preses geeft daarop het volgende voorstel in stemming:

De Landelijke Vergadering, gehoord het advies van de Raad van Toezicht en Advies van de Theologische Studiebegeleiding, stelt vast dat voor 'Apeldoornse studenten' als regel het D II-examen verplicht is, met dien verstande dat op deze regel in bijzondere omstandigheden uitzonderingen mogelijk zijn.

Voor stemmen 28 afgevaardigden, 18 afgevaardigden stemmen tegen.

44. Vervolg bespreking eindrapport Commissie Opleiding Predikanten (vervolg van punt 31)

Naar voren gebracht wordt o.a.:

- * De uitwerking van welke optie dan ook kost tijd. Prioriteit heeft het formuleren van eindtermen.
- * Een eigen opleiding geeft mogelijkheden om zelf eisen te stellen, zelf de 'deugdelijkheid' te bepalen. Het eventuele nadeel dat de 'vrije studiekeuze' wordt ingeperkt dient een ondergeschikte rol te spelen.
- * Stellen we niet te hoge eisen, waardoor kandidaten door de inhoud en omvang van de studie worden tegengehouden om het predikantsambt te ambiëren? Is met het oog hierop een D II-opleiding in deeltijd (terwijl men al werkzaam is als predikant) te realiseren? Een langere studieduur is niet in het belang van vacante kerken.
- * Een eigen opleiding op HBO-niveau zou ook in kunnen spelen op de vraag naar hulppredikanten, pastorale medewerkers, catecheten, evangelisten en zendingen.
- * Sommigen hechten meer belang aan een academische opleiding voor predikanten dan aan een beroeps-/ HBO-opleiding, met het oog op het kwaliteitsniveau en de overheidserkenning; ook NGS-studenten moeten in een bredere kring staan en basisvragen tot op de bodem doordenken.
- * Er is aarzeling om D II verplicht te stellen (als dat toch gebeurt moet er een overgangsregeling komen).

- * Een gedeeltelijke eigen (basis)opleiding dient vooralsnog goed onderzocht te worden: opleiding tot aan het D I-examen (kandidaats oude stijl), met aansluitend een D II-studie elders (in 7.1 van het rapport wordt dit een reële mogelijkheid genoemd). Een dergelijke optie doet recht aan onze eigen identiteit.
- * De Theologische Studiebegeleiding (TSB) en het Nederlands Gereformeerd Seminarie (NGS) moeten beide nadrukkelijk worden betrokken bij het voortbouwen op de huidige situatie; de energie moet worden gebundeld; diverse sprekers onderstrepen dat het moment nu daar is om eendrachtig en voortvarend gestalte te geven aan één Nederlands Gereformeerde basisopleiding; laten we vertrouwen op Gods hulp en de ruimte die God ons geeft ten volle benutten.
- * Met betrekking tot het gesprek met het NGS moet gewaakt worden voor een "onrealistische euforie". Wel wordt een sterk appèl gedaan op de kerken om te investeren in het gesprek met het Nederlands Gereformeerd Seminarie.
- * Hoewel het 'Apeldoorn-advies' maar betrekkelijk weinig is opgevolgd, kan het moeilijk geheel ingetrokken worden. Een commissie moet onderzoeken of de basisopleiding ondergebracht kan worden aan de TU van Apeldoorn (5.1.b van het rapport); mocht dat geen goede mogelijkheden bieden, dan komt de RU Utrecht in beeld.
- * Gelet op de vele daaraan verbonden voordelen dient onderzocht te worden of de in 8.5 van het rapport aangegeven mogelijkheid (gedeeltelijk eigen opleiding en daarnaast liëring met de RU Utrecht) een voor onze kerken haalbare optie is.
- * Een mogelijke liëring aan de opleiding van de RU te Utrecht weersprekt het adagium van het NGS: juist aan de confessie getrouwe theologie dient te worden bevorderd.
- * De ongelijkheid in studieduur tussen de TU Apeldoorn en het NGS dient zo spoedig mogelijk te worden opgeheven, alsook het ontbreken in sommige opleidingen van 'onmisbare' vakken. Gekeken dient te worden naar zowel het niveau als de inhoud van de te geven vakken.
- * Wanneer de COP de eventuele samenwerking met de RU te Utrecht zou moeten onderzoeken (de zgn. 'aanleun-optie'), dient de LV zich ook uit te spreken over de vraag of het onderwijs aan die universiteit voldoende confessioneel gehalte heeft.
- * Er wordt een pleidooi gevoerd voor helderheid en hoge eisen aan de opleiding en aan de predikanten. Er moet eerst duidelijk worden geformuleerd wat onze kerken nodig hebben: onze predikanten moeten aan eindtermen voldoen, en wanneer die zijn vastgesteld moet worden onderzocht of de gestelde eisen haalbaar zijn. Als wij hoge eisen stellen, op welke wijze dienen wij dan onze beperkte middelen in te zet-

ten? Vakken die enigszins waarde vrij zijn te noemen hoeven niet per se door Nederlands Gereformeerden te worden gedoceerd.
(vervolg zie punt 83)

VIERDE ZITTING - 16 MEI

53. *Rapport waarnemers RCOB (LV 98-14 - bijlage 17)*

De RCOB (Raad voor Contact en Overleg betreffende de Bijbel) stimuleert de bezinning op de vragen rond bijbelgebruik, bijbelverspreiding en bijbelvertaling, en houdt zich bezig met studie, overleg en praktisch werk. Ds. J.H. Veeffkind, namens onze kerken waarnemer bij de vergaderingen van de Raad, geeft de vergadering in overweging om het werk van de RCOB ook financieel te steunen: de voorgestelde bijdrage is f 900,- per jaar. De vergadering gaat hiermee akkoord. Ter sprake komt de vraag of het waarnemerschap van de Nederlands Gereformeerde Kerken moet worden omgezet in een lidmaatschap. De preses concludeert uit de bespreking van dit punt dat dit voorstel niet rijp is voor besluitvorming, zodat aan de vergadering hierover geen beslissing kan worden gevraagd. Het voorstel om centraal landelijk bij te dragen in de kosten voor het project *Jaar met de bijbel* (vier keer jaarlijks f 2000,-) wordt verworpen (36 tegen, 8 voor).

Vermeld wordt nog dat ds. J.H. Veeffkind als supervisor is aangesteld voor het project *Nieuwe Bijbelvertaling*.

54. *Rapport van de Commissie voor Contact en Samenspreking met andere kerken (CCS) - buitenland (LV 98-40.1 - bijlage 18)*

De preses geeft het woord aan Rev. D. Engelhard die de hartelijke groeten overbrengt van de Christian Reformed Church in North America. In zijn toespraak refereert br. Engelhard aan de banden met onze kerken, die in de geschiedenis zijn geworteld. Hij staat stil bij de besluitvorming in de CRC met betrekking tot de openstelling van ambten voor zusters van de gemeenten (de synode van 1995 heeft het aan de classes overgelaten een beslissing hieromtrent te nemen, rekening houdend met plaatselijke noden en omstandigheden) waardoor de relatie met een drietal kerken waarmee contacten werden onderhouden werd verbroken.

Daarna krijgt ds. P.P. Goossens gelegenheid de vergadering toe te spreken. Hij brengt de hartelijke groeten over van de Vrije Kerken van Oost-Soemba, waar hij jaarlijks enkele maanden doceert aan de opleiding tot de dienst des Woords. De Soembanese kerken bestaan uit twaalf gemeenten met in totaal ongeveer tweeduizend zielen, die bediend worden door drie predikanten en veertien evangelisten.

Hierna geeft br. A.P. de Boer, voorzitter van de sectie buitenland van de

CCS, een toelichting op het voorliggende rapport. Hij geeft onder meer aan dat vragen als openstelling van de ambten voor zusters, liturgische vernieuwing, vormen van evangelische geloofsbeleving en communicatie van het evangelie aan de jongeren wereldwijd in de gereformeerde kerken spelen, en dat onze contacten met andere kerken in het buitenland worden gebruikt voor wederzijdse uitwisseling van rapporten. Over het algemeen worden deze relaties als zeer waardevol beschouwd: wij staan voor dezelfde vraagstukken en voor dezelfde opdracht en wij hebben elkaar nodig om in de postmoderne cultuur aan het eind van de twintigste eeuw levende gemeenten van Jezus Christus te zijn.

De vergadering neemt met instemming kennis van het rapport en de toelichting erop; ook wordt tevredenheid uitgesproken over het beleid van de commissie om terughoudend te zijn met betrekking tot (dure) verre reizen. Naar aanleiding van het rapport van de CCS stelt het moderamen de vergadering voor te besluiten:

De Landelijke Vergadering, gezien het rapport van de CCS (buitenland) en gehoord de bespreking ter zake,

1. spreekt blijdschap erover uit, dat goede contacten met kerken in het buitenland konden worden onderhouden en met name

- * dat de besluiten van de vorige LV bij 'die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika' goed ontvangen werden,*
- * dat het, gezien de rapportage, mogelijk bleek om de kerkelijke contacten met de Christian Reformed Church in North America volledig in stand te houden,*

2. draagt de commissie op

- * de contacten te onderhouden met de Christian Reformed Church in North America, de Vrije Kerken van Oost-Soemba, Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika, de Reformed Church in Japan, de Eglises Réformées Evangéliques Indépendentes de France en de Reformed Churches of Australia en desgevraagd de relevante besluiten van deze LV toe te lichten,*
- * voort te gaan met het leggen en onderhouden van contacten met andere gereformeerde kerken in de wereld, waaronder de Orthodox Presbyterian Church in de Verenigde Staten, de Igreja Reformada no Brasil en de Presbyterian Church in Korea,*
- * voort te gaan met het beschikbaar stellen van informatie over onze kerken aan belangstellenden, onder meer via het Internet,*
- * het zo mogelijk toegankelijk maken van bezinningsmateriaal uit de buitenlandse zusterkerken, dat voor onze eigen discussies van belang kan zijn.*

De vergadering gaat akkoord met het voorstel.

55. Rapport afgevaardigden naar het Contactorgaan Gereformeerde Gezindte (COGG) (LV 98-45 - bijlage 19)

Namens onze kerken zijn naar de vergaderingen van het COGG afgevaardigd ds. Z.G. van Oene en ds. G.J. Zwarts. Ds. Van Oene geeft een mondelinge toelichting op het voorliggende rapport. Hij wijst erop dat het COGG de enige plaats is waar officiële afgevaardigden van kerken die zichzelf rekenen tot de gereformeerde gezindte samenkomen en met elkaar spreken. Eén van de resultaten van het voortgaande gesprek is de totstandkoming geweest van de *Ecclesiologische consensus* (1996), een uiteenzetting waarin de deelnemers zich gezamenlijk herkennen en waarop ze aanspreekbaar willen zijn. De afgevaardigden achten het wenselijk dat de vertegenwoordiging in het COGG in de toekomst vanuit de CCS plaatsvindt.

De LV aanvaardt het verslag met inbegrip van het laatstgenoemde voorstel.

56. Presentatie Internetsite van de Nederlands Gereformeerde Kerken

Ds. W. Smouter en de broeders G.J. Kole en P. Tunderman (beiden uit Utrecht) vormen gedrieën de *Commissie NGK op Internet (CNI)*, hiertoe aangewezen door de CCS. Zij geven een toelichting op het initiatief van de commissie om onze kerken te presenteren op het Internet. De voordelen van dit moderne communicatiemiddel liggen in de goedkope en snelle informatie-uitwisseling tot op grote afstand; er zijn o.m. verbeteringen te verwachten ten aanzien van de communicatie met het zendingsveld en de kerken in het buitenland.

Op een groot scherm worden de mogelijkheden getoond van een bezoek aan de NGK-site, die op het Internetadres *www.ngk.nl* te vinden is. In de toekomst zullen vele plaatselijke Nederlands Gereformeerde Kerken en aanverwante organisaties (Opbouw, Redt een kind, STAGG, e.d.) via dit adres te bereiken zijn, ook per e-mail (elektronische post). Ds. A. Boshuizen ontvangt van de commissieleden de eerste brief voor de plaatselijke kerkenraden met informatie over de NGK-site.

De getoonde initiatieven worden door de vergadering met instemming begroet.

57. Rapport van de Commissie voor Contact en Samenspreking met andere kerken (CCS) - binnenland (LV98-40, 41.1 en 41.2 - bijlage 20)

Ter vergadering zijn aanwezig als vertegenwoordigers van de Christelijke Gereformeerde Kerken: ds. J. Westerink en ds. D. Quant; en van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt): br. E. Boerma, ds. A.N. Hendriks en ds. P.J. Trimp.

* Ds. J. Westerink krijgt gelegenheid om namens *Christelijke Gereformeerde Deputaten voor eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en correspondentie met buitenlandse kerken* de vergadering

toe te spreken. Hij constateert dat er, landelijk gezien, verwijdering lijkt te ontstaan tussen de Christelijke Gereformeerde en de Nederlands Gereformeerde Kerken, terwijl er plaatselijk soms sprake is van herkenning en vormen van samenwerking. Het ligt in de lijn der verwachting dat de deputaten aan de komende synode zullen voorstellen om de samsprekingen met de Nederlands Gereformeerde Kerken te beëindigen en aan deputaten geen nieuwe opdrachten terzake te geven. Als redenen hiervoor worden aangevoerd: het verschil in visie op 'de toe-eigening des heils', bezwaren tegen het Akkoord van Kerkelijk Samen-leven (AKS) en de vrijblijvendheid in de toepassing ervan (m.n. de hantering van het ondertekeningsformulier), het vraagstuk van de rela-tie tussen Schrift en belijdenis en de openstelling van het diakenambt voor zusters der gemeente (en de theologische fundering hiervan). Bovendien menen Deputaten uit de pers te hebben begrepen dat de NGK bezwaar hebben tegen de koers die de Theologische Universiteit te Apeldoorn (TUA) zou varen, namelijk te sterk beïnvloed door de 'Bewaar het Pand'-richting. Volgens ds. Westerink hoeft een eventueel besluit hierover van de Generale Synode om de samsprekingen te beëindigen geen directe gevolgen te hebben voor al bestaande vormen van plaatselijke samenwerking; in de toekomst is echter bijlage 6 van de kerkorde, die de plaatselijke samenwerking tussen twee kerken regelt, niet meer toepasbaar. Nogmaals vraagt hij met grote klem om de bezwaren vanuit Christelijke Gereformeerde kring serieus te nemen en roept hij op om gezamenlijk de weg van Schrift en belijdenis te gaan.

- * Hierna krijgt ds. A.N. Hendriks het woord. Hij spreekt namens *Deputaten kerkelijke eenheid van de Gereformeerde Kerken (Vrijge-maakt)*. Hij zegt dit moment als historisch te beleven, want het is immers voor het eerst na de breuk in de jaren zestig dat ontmoeting op dit niveau plaatsvindt. Hij spreekt dankbaarheid uit ten aanzien van de sfeer en openheid van de gesprekken die er zijn geweest tussen het deputaatschap en de CCS. Met spijt en verdriet noemt hij de constata-ring dat geen consensus mogelijk was met betrekking tot de onbekrompen en hartelijke binding aan de gereformeerde leer naar de regels van een gereformeerde kerkorde. De Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) weten zich in de liefde tot Christus en zijn werk met de Nederlands Gereformeerde Kerken verbonden; hij dringt erop aan om te besluiten volgens optie a (zie hoofdstuk 5) van het CCS-rapport. Mocht de verga-dering anders besluiten, dan zou hij graag vernemen waarin de GKV de NGK overvragen.
- * De preses, br. A. Wattèl, geeft een persoonlijke reactie op de beide toespraken. Hij benadrukt het belang van de vraag hoe wij als christenen en als kerken het blijde Evangelie van de verlossing door Jezus Chris-

tus kunnen uitdragen in de huidige postmoderne maatschappij. Van elkaar verschillende kerken zouden zich samen vooral met die vraag bezig moeten houden, terwijl dan andere zaken op een tweede plan komen. Ten stelligste wordt ontkend dat de NGK de koers van de TUA niet zouden accepteren. Integendeel, deze wordt erkend als staande op gereformeerde grondslag.

- * Ds. J.C. Schaeffer, voorzitter van de CCS, staat stil bij de tegenstelling tussen de ontwikkelingen op landelijk en plaatselijk niveau: landelijk is achteruitgang te constateren, plaatselijke samenwerking (NGK/CGK-samenwerkingsgemeenten en andere vormen van contact) geven juist hoop voor de toekomst. Hij benadrukt dat in de plaatselijke gemeenten het hart van de kerk klopt.

De tegenstellingen op landelijk niveau spitsen zich toe op de zaken van de kerkorde: het AKS biedt te weinig garantie voor de binding aan de gereformeerde belijdenis, er wordt te veel ruimte geboden aan het ventileren van afwijkende meningen. Volgens ds. Schaeffer is hierbij de vraag in het geding hoe wij in onze tijd en in de hedendaagse cultuur trouw blijven aan Gods openbaring in de Heilige Schrift en aan onze gereformeerde traditie, zoals verwoord in de Drie Formulieren van Enigheid. Die vraag wordt eerder beantwoord rondom de preekstoel en in gespreksgroepen rondom een open bijbel (plaatselijk niveau) dan door elkaar rapporten te zenden en in de kerkelijke pers kritisch te bevragen (landelijk niveau).

Ds. Schaeffer vraagt van de LV een klemmend beroep te doen uitgaan naar de synodes van de beide andere kerkverbanden om in elk geval op geen enkele wijze de plaatselijke contacten te frustreren. Hij merkt ook op graag de aan de CG deputaten gestelde vraag beantwoord te willen zien: "Vallen de verschillen tussen de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Nederlands Gereformeerde Kerken in het spreken over de toe-eigening des heils binnen of buiten de grenzen van de belijdenis?" Tevens wenst hij dat er ruimte gevonden mag worden om op landelijk niveau de gesprekken over de noodzaak van het bewaren van de schat van Gods Woord, staande in de gereformeerde traditie, voort te zetten en te intensiveren.

Tot slot wordt het overlijden van ds. C. Bakker gememoreerd, in augustus 1995, die lange tijd deel uitmaakte van de commissie.

- * Ds. K. Muller brengt een correctie aan op wat geschreven is in 2.6.1 van het rapport over de NGK van Heerenveen: deze informatie dient vervangen te worden door datgene wat hierover staat op p. 184 van het Informatieboekje (1998) voor de Nederlands Gereformeerde Kerken.

In de aansluitende bespreking komt o.a. naar voren:

- * Er bestaat grote waardering voor het werk van de CCS.

- * Als reactie op de toezpraken van ds. J. Westerink en ds. A.N. Hendriks worden door veel sprekers persoonlijke gevoelens van teleurstelling en verdriet geuit.
- * Ten aanzien van de Christelijke Gereformeerde Kerken wordt gezegd dat het onderlinge gesprek, mede met het oog op de al bestaande vormen van plaatselijke samenwerking, moet worden voortgezet. Daar waar de eenheid al beleefd wordt, dient ruimte blijvend te worden gegarandeerd.
- * Ten aanzien van de gesprekken met de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) wordt gezegd dat deze te vroeg zijn afgebroken en dat meer nadruk moet worden gelegd op wat ons bindt dan op wat ons scheidt. In plaatselijke contacten is er veelal sprake van herkenning: de liefde voor God en zijn Woord werkt samenbindend. Wij moeten elkaar vinden aan de voet van het kruis van Golgotha.
Goede gesprekken met elkaar zijn pas mogelijk als wij elkaar accepteren, zoals Christus ons accepteert. Verzoening is pas mogelijk als de pijnpunten over en weer aan de orde zijn geweest. Liefde onder voorwaarden ("je eerst maar eens strakker binden aan de belijdenis") is geen liefde.
- * Ten aanzien van beide kerken wordt uitgesproken dat we voor dezelfde vragen en moeiten staan en dat wij elkaar hierbij nodig hebben. Wij moeten elkaar vasthouden tot een getuigenis voor de wereld om ons heen; er staan grote dingen op het spel; de kerk moet een herberg zijn: open voor allen die willen schuilen.
- * Er wordt protest aangetekend tegen de twijfel aan de confessionele betrouwbaarheid van onze kerken; wij willen hierop juist aanspreekbaar zijn en blijven. Een strakkere binding aan de belijdenis (de kerkrechtelijke kant van de zaak) is niet de enige manier om hier uitdrukking aan te geven. De kern wordt benadrukt: het gaat om Jezus Christus en die gekruisigd.
- * Er wordt geconstateerd dat gedurende de voortgaande gesprekken onze kerken steeds 'in de beklagdenbank zitten', terwijl een eenwordingsproces toch zou moeten inhouden dat beide partners 'inleveren'.
- * De Nederlands Gereformeerde Kerken moeten oppassen niet verder in een isolement te geraken (in het isolement ligt alleen kracht wanneer je erin gedreven wordt, niet als je er zelf voor kiest).
Uit een gehouden peiling blijkt dat een grote meerderheid van de afgevaardigden kiest voor optie c uit hoofdstuk 5 van het commissierapport. Het moderamen zal voor een volgende zitting een concept-besluittekst formuleren, waarin getracht zal worden te verwoorden wat de afgevaardigden inhoudelijk en emotioneel te berde hebben gebracht.

(vervolg zie punt 72)

VIJFDE ZITTING - 6 JUNI

68. *De vrouw in het diakenambt (Brief NGK Zoetermeer, LV 98-12.8 - bijlage 23)*

De vergadering gaat akkoord met het voorstel van het moderamen om kennis te nemen van de betreffende brief en hem op te nemen in de Acta, zodat er in bredere kring bekendheid aan gegeven wordt.

69. *Vrouwelijke ambtsdragers (Voorstel NGK Arnhem, LV 98-12.5 - bijlage 24)*

Het voorstel van Arnhem bestaat uit twee delen. Het eerste behelst de uitspraak dat de Landelijke Vergadering het roepen van zusters der gemeente tot de ambten in de vrijheid der kerken laat, zoals met betrekking tot het diakenambt reeds het geval is. Dit voorstel wordt met 7 stemmen voor, 31 tegen, bij 4 onthoudingen verworpen.

Het tweede voorstel houdt in het instellen van een commissie die besluitvorming op de volgende LV zal voorbereiden. In de discussie komt o.a. naar voren, dat een dergelijke commissie een beperkte opdracht zou moeten krijgen; de gevoerde hermeneutische discussie bij de behandeling van het rapport *Openstelling diakenambt voor zusters der gemeente* hoeft niet te worden overgedaan. Verder wordt de suggestie gedaan om een eventueel in te stellen commissie de mening van alle afzonderlijke plaatselijke gemeenten te laten inventariseren.

De discussie leidt ertoe dat er enige amendementen worden ingediend die na diverse stemmingen resulteren in het volgende besluit:

De Landelijke Vergadering stelt een commissie in, die landelijke besluitvorming ten aanzien van vrouwelijke ouderlingen en predikanten zal voorbereiden. Deze commissie nodigt alle kerken uit haar de reacties op de stellingnames in het rapport van Arnhem toe te sturen, opdat deze in het werk van de commissie kunnen worden meegenomen. De Landelijke Vergadering besluit de synoden van CGK en GKV uit te nodigen een commissie of werkgroep in te stellen om met onze commissie / werkgroep het voorgelegde vraagstuk te bestuderen. De commissie brengt op de aanstaande Landelijke Vergadering rapport en voorstellen uit.

(vervolg zie punt 78)

70. *Beroepingsprocedure (Voorstel NGK Rijsbergen, LV 98-12.7 - bijlage 25).*

Op voorstel van de preses wordt in de menings- en besluitvorming uitgegaan van de volgende tweedeling:

- A. het komen tot oprichting van een centraal landelijk adres dat gemeenten en predikanten met elkaar in contact kan brengen;
- B. het aanstellen van een vertrouwenspersoon (of meerdere vertrouwenspersonen) die bij gerezen problemen in de relatie tussen predikant en

gemeente een signaalfunctie heeft en adviserend kan optreden.

In de bespreking wordt enerzijds met klem de nood van vacante gemeenten onder de aandacht gebracht, terwijl anderzijds wordt gesteld dat weliswaar de huidige informele gang van zaken met betrekking tot het beroepingswerk nadelen kent, maar dat er, objectief gezien, eigenlijk geen beter systeem bestaat.

De preses geeft voorstel A in stemming: 3 stemmen voor, 39 stemmen tegen, geen onthoudingen, waarmee het voorstel is verworpen.

Stemming over voorstel B blijft achterwege, omdat een oordeel hierover nog onvoldoende afgewogen is en het ook te weinig te maken heeft met de materie van het beroepingswerk. Het moet aan de kerken worden overgelaten om aan de volgende LV terzake een voorstel voor te leggen.

71. Toespraak van ds. Yasunori Ichikawa

Ds. Ichikawa brengt de hartelijke groeten over namens de broeders en zusters van de *Reformed Church in Japan*. Hij schetst de situatie binnen de Japanse gereformeerde kerken: er zijn ongeveer 9000 leden (waarvan de helft belijdend), verdeeld over 140 gemeenten met 120 predikanten. De kerken beschikken over een eigen seminarie in Kobe en hebben een zendeling in Indonesië. Er zijn vrouwelijke diakenen aangesteld, die geen regerende of onderwijzende bevoegdheden hebben.

Ds. Ichikawa vraagt gebed voor de Japanse kerken, met name ook vanwege de anti-christelijke sfeer die in het land heerst. Hij wenst de vergadering de leiding van de Heilige Geest en Gods zegen toe.

72. Commissie voor Contact en Samenspreking met andere kerken (CCS)-binnenland (vervolg van punt 57)

Br. C. van de Kerk heeft een voorstel geformuleerd betreffende de besluiten inzake contacten met de CGK en de GKV, inhoudende een verootmoediging voor onze God, een vragen om de wijsheid van Gods Geest en een appèl aan het adres van onze broeders en zusters in de bedoelde kerken. Met dit voorstel wil hij de voorspelbaarheid doorbreken.

Uit de vergadering blijkt zowel instemming met de intentie van het voorstel, alsook kritiek op de geringe concreetheid. Over het voorstel wordt niet gestemd. Wel zal aan het eind van deze zitting de nood van de verdeeldheid in het gebed voor de Here gebracht worden. Tevens zal het moderamen in een begeleidend schrijven aan de Generale Synodes van de CGK en de GKV de intenties van het voorstel-Van de Kerk verwoorden. (zie punt 101)

Vervolgens wordt aan de hand van een voorstel van het moderamen gesproken over de formulering van de besluiten inzake de contacten met de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt). Uiteindelijk resulteert dat in de volgende besluitteksten:

Besluit inzake contacten met de Christelijke Gereformeerde Kerken

De Landelijke Vergadering heeft kennis genomen van het rapport van de Commissie voor Contact en Samenspreking over de contacten met de Christelijke Gereformeerde Kerken. Bij de bespreking was ook de brief van de Generale Synode van Zierikzee 1995 ter tafel, gedateerd 7 februari 1996, met als bijlage de besluiten terzake van diezelfde Synode. Ter vergadering werd ook de toespraak van ds. J. Westerink gehoord, die als voorzitter van Deputaten Eenheid Gereformeerde belijders sprak.

A. Overwegingen

- 1. Een en ander stemde de vergadering niet hoopvol. Met name de aankondiging van ds. Westerink, dat Deputaten zullen voorstellen de contacten te beëindigen, viel erg zwaar. De Nederlands Gereformeerde Kerken die contact hebben met een Christelijke Gereformeerde Kerk ter plaatse, of daarmee zelfs gefedereerd zijn, ervaren deze samenwerking niet als vrijblijvend of tijdelijk, maar zien er een van God gegeven eenheid in.*
- 2. De vergadering heeft kennis genomen van de oproep van CGK-zijde om duidelijk positie te kiezen voor trouw aan Gods Woord volgens de gereformeerde belijdenis.
De vergadering hecht eraan in dezen tot uitdrukking te brengen dat de NGK onvoorwaardelijk trouw willen zijn aan Gods Woord en de gereformeerde belijdenisgeschriften willen blijven aanvaarden als een getrouwe weergave daarvan.
Vooralnog ziet de LV de noodzaak niet om daartoe opnieuw wijzigingen aan te brengen in het A.K.S.*
- 3. De vergadering betreurt het, dat de Synode niet inging op het klemmend appèl dat de vorige LV deed uitgaan, om uit te spreken dat de verschillen op het punt van de toe-eigening des heils vallen binnen het raam van de gereformeerde belijdenis en daarom niet kerkscheidend mogen zijn. Ook het omgekeerde is niet uitgesproken, en zodoende dreigt deze bespreking van jaren een afronding te missen.*

B. Op basis van deze overwegingen spreekt de vergadering uit:

- 1. dat de Nederlands Gereformeerde Kerken, zoals ook uitgedrukt in de Preambule van het A.K.S., haar eenheid en de grond voor haar samengaan vinden in het belijden van de Waarheid van de Heilige Schrift, zoals in de drie Formulieren van Eenigheid is uitgedrukt, en dat zij op deze basis aanspreekbaar zijn,*
- 2. dat de vergadering instemt met wat de Commissie hierover schreef in de 'Aanzet tot gesprek' (juni '96),*
- 3. dat de eenheid met de Christelijke Gereformeerde Kerken in het gemeenschappelijk belijden vraagt om een uitdrukking daarvan in*

meer kerkelijke eenheid,

4. *dat alles gedaan moet worden om de plaatselijke toenadering en samenwerking te bevorderen,*
5. *dat enige vorm van landelijk contact daarbij zeer wenselijk is,*
6. *dat de Nederlands Gereformeerde Kerken, indien de Generale Synode onverhoopt zou besluiten de gesprekken gericht op kerkelijke eenheid te beëindigen, hierin tegen haar wil en met verdriet berusten,*
7. *dat zij de Christelijke Gereformeerde Kerken in dat geval uitnodigen tot overleg over een andere vorm van contact, niet primair gericht op landelijke eenheid, maar op de vraag in hoeverre we elkaar, binnen de bestaande situatie van de verschillende kerkverbanden, kunnen helpen op basis van de verbondenheid als gemeenten van Christus.*

C. De vergadering draagt aan het moderamen op om per brief aan de eerstvolgende Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken

1. *te verzoeken om zich er alsnog over uit te spreken of de verschillen op het punt van de toe-eigening des heils vallen binnen het raam van de gereformeerde belijdenis en of ze kerkscheidend mogen zijn,*
2. *erop aan te dringen, dat de contacten van samensprekende, samenwerkende en gefedereerde gemeenten niet belemmerd worden maar erkend blijven, en dat ook voor de toekomst er ruimte zal zijn voor wat de Koning der kerk in dit opzicht nog geven wil,*
3. *aan te dringen op kerkelijk contact op landelijk vlak, dat hier ondersteuning aan biedt, om te voorkomen dat de ontwikkelingen landelijk en plaatselijk te ver uiteen gaan lopen,*
4. *voor te stellen om, indien de Generale Synode onverhoopt zou besluiten de gesprekken gericht op kerkelijke eenheid te beëindigen, te komen tot een overleg als bedoeld onder B7.*

D. De vergadering draagt de commissie op

1. *de verzoeken van de Landelijke Vergadering op de Generale Synode ook mondeling te verwoorden,*
2. *de relevante besluiten van deze Landelijke Vergadering aan Deputaten toe te lichten en desgewenst daarover te spreken,*
3. *na de Generale Synode naar bevind van zaken te handelen in de lijn van de uitspraken B 1-7.*
4. *de plaatselijke kerken op hun verzoek te adviseren en te ondersteunen bij het realiseren resp. uitbouwen van samenwerking op plaatselijk niveau,*
5. *de reeds volledig gefedereerde gemeenten desgevraagd te dienen met advies.*

Besluit inzake contacten met de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt)

De Landelijke Vergadering heeft kennis genomen van het rapport van de Commissie voor Contact en Samenspreking over de contacten met de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt). Bij de bespreking was ook de brief van de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1995 ter tafel, gedateerd 15 november 1996, met als bijlage de besluiten terzake van diezelfde Synode. Ter vergadering werd ook de toespraak van ds. A.N. Hendriks gehoord, die als voorzitter van Deputaten Kerkelijke Eenheid sprak.

A. Overwegingen

- 1. De contacten met de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) zijn nog maar van korte duur geweest. De gesprekken waren open en eerlijk, zij het dat de verschillen meer aandacht kregen dan de overeenkomsten. Met name de conclusie die van Vrijgemaakte zijde werd getrokken, namelijk: "Over de vraag hoe u en wij kerk van de Here Jezus menen te moeten zijn, verschillen wij te zeer", vindt de vergadering te voorbarig.*
- 2. De vergadering heeft kennis genomen van de oproep van GKV-zijde om duidelijk positie te kiezen voor trouw aan Gods Woord volgens de gereformeerde belijdenis.*

De vergadering hecht eraan in dezen tot uitdrukking te brengen dat de NGK onvoorwaardelijk trouw willen zijn aan Gods Woord en de gereformeerde belijdenisgeschriften willen blijven aanvaarden als een getrouwe weergave daarvan.

Vooralsnog ziet de LV de noodzaak niet om daartoe opnieuw wijzigingen aan te brengen in het A.K.S.

B. Op basis van deze overwegingen spreekt de vergadering uit:

- 1. dat de Nederlands Gereformeerde Kerken, zoals ook uitgedrukt in de Preambule van het A.K.S., haar eenheid en de grond voor haar samengaan vinden in het belijden van de Waarheid van de Heilige Schrift, zoals in de drie Formulieren van Enigheid is uitgedrukt, en dat zij op deze basis aanspreekbaar zijn,*
- 2. dat de vergadering instemt met wat de Commissie hierover schreef in de notitie 'Het gezag en de hantering van de belijdenisgeschriften' van april 1995,*
- 3. dat de eenheid met de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) in het gemeenschappelijk belijden vraagt om een uitdrukking daarvan in meer kerkelijke eenheid,*
- 4. dat de samenspreking die op plaatselijk vlak hier en daar begonnen is, daarom zeer valt toe te juichen,*
- 5. dat enige vorm van landelijk contact daarbij zeer wenselijk is,*
- 6. dat de pas begonnen gesprekken te snel zijn beëindigd met de conclusie van Gereformeerd Vrijgemaakte zijde dat er geen ruimte zou zijn voor*

gesprekken die gericht zijn op kerkelijke eenheid en dat voortzetting dus wenselijk is,

- 7. dat de NGK de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) daarnaast uitnodigen tot overleg over een andere vorm van contact, niet primair gericht op landelijke eenheid, maar op de vraag in hoeverre we elkaar, binnen de bestaande situatie van de verschillende kerkverbanden, kunnen helpen op basis van de verbondenheid als gemeenten van Christus.*

C. De vergadering draagt aan het moderamen op om per brief aan de eerstvolgende Generale Synode van Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt)

- 1. erop aan te dringen, dat de ontluikende contacten van plaatselijke kerken niet belemmerd maar erkend worden, en dat ook voor de toekomst er ruimte zal zijn voor wat de Koning der kerk in dit opzicht nog geven wil,*
- 2. met name aan te dringen op heroverweging van de regeling voor plaatselijke contacten, die kanselruil en gezamenlijke avondmaalsviering slechts mogelijk maakt voor kerken waarmee landelijk samenspreking plaatsvindt,*
- 3. voor te stellen om, indien de Generale Synode voor samenspreking gericht op kerkelijke eenheid nog geen ruimte ziet, te komen tot een overleg als bedoeld onder B7.*

D. De vergadering draagt de commissie op

- 1. de verzoeken van de Landelijke Vergadering op de Generale Synode zo mogelijk ook mondeling te verwoorden,*
- 2. de relevante besluiten van deze Landelijke Vergadering aan Deputaten toe te lichten en desgewenst daarover te spreken,*
- 3. na de Generale Synode naar bevind van zaken te handelen in de lijn van de uitspraken B 1-7,*
- 4. de plaatselijke kerken op hun verzoek te adviseren en te ondersteunen bij het realiseren resp. uitbouwen van samenwerking op plaatselijk niveau.*

Na enige discussie zegt het moderamen toe de mogelijkheden te bezien om te zijner tijd de conceptbrieven aan de beide synodes aan de vergadering voor te leggen. (zie punt 101)

Aan het eind van de bespreking geeft de preses nog gelegenheid voor nadere of evaluatieve opmerkingen met betrekking tot (de behandeling van) dit onderwerp. Gevraagd wordt of de opmerking van ds. A.N. Hendriks "Geef u aan waarin de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) de Nederlands Gereformeerde Kerken overvragen" juist niet als opening moet worden aangegrepen om het gesprek gaande te houden. Br. Wattèl antwoordt hierop dat

naar het oordeel van het moderamen in de stukken van de CCS hierover voldoende duidelijkheid is gegeven. Het moderamen zal nog overwegen om in de brief naar de synode van de GKV hieraan te refereren.

Gevraagd wordt verder in hoeverre het gebruikelijk is dat gasten (deputaten van andere kerken) gelegenheid krijgen om de vergadering van repliek te dienen na gevoerde beraadslagingen. De preses geeft een toelichting op de tot nu toe gevolgde gang van zaken: voorafgaand aan de bespreking krijgen afgevaardigden van andere kerken c.q. uitgenodigde gasten de gelegenheid om, wanneer zij dat wensen, de vergadering toe te spreken. Het is geen gewoonte dat daarop vanuit de vergadering direct wordt gereageerd, of dat gasten een tweede termijn wordt geboden.

Br. E. Boerma, aanwezig als vertegenwoordiger van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt), krijgt gelegenheid om de gevolgde lijn van zijn kerkverband hieromtrent toe te lichten: afgevaardigden van de Nederlands Gereformeerde Kerken hebben destijds op de Synode geen gelegenheid gekregen om het woord te voeren omdat dat is voorbehouden aan afgevaardigden van kerken waarmee officiële contactoefening bestaat.

73. Emeritaatsvoorziening zendelingen (Voorstel NGK Leendam, LV 98-34 - bijlage 26)

Het moderamen heeft de SEV verzocht advies uit te brengen over het verzoek van Leendam om de emeritaatsvoorziening van zendelingen onder te brengen bij de SEV, en wel onder de normale voorwaarden. De SEV heeft per brief d.d. 25 april 1998 geantwoord positief te staan tegenover het verzoek, evenwel onder de voorwaarde:

- * dat alle kerken ermee instemmen,
- * dat de regeling geldt voor alle zendelingen en
- * dat er overeenstemming wordt bereikt over een overgangsregeling.

Op voorstel van de tweede preses, ds. W. Smouter, besluit de vergadering de SEV te verzoeken de brief van Leendam welwillend te overwegen en in samenspraak met alle betrokkenen tot een oplossing te komen.

ZESDE ZITTING - 27 JUNI

78. Mededelingen van het moderamen

Op de vorige zitting is een besluit genomen over het voorstel van de NGK Arnhem over vrouwelijke ambtsdragers (punt 69). Het moderamen zou zich nog buigen over de eindredactie van de tekst. Bij het nalopen van de tekst kwam naar voren dat het gewenste overleg hierover met CGK en GKV zich, qua tijd, slecht verdraagt met de wens om op de volgende LV hierover rapport uit te brengen. Het moderamen zal op de volgende zitting

met een voorstel terzake komen.
(Vervolg: zie punt 102)

83. Opleiding predikanten - vervolgbespreking eindrapport van de COP (vervolg van punt 44)

Het moderamen heeft geprobeerd aan de vijf voorstellen van afgevaardigden recht te doen door ze samen te vatten in één moderamen-voorstel. Voor de *korte termijn* houdt dit in:

1. dat onder een "deugdelijke opleiding" als bedoeld in art. 5 AKS in de regel dient te worden verstaan:
  - a het doctoraal II van de Theologische Universiteit Apeldoorn, of
  - b opleiding aan het Nederlands Gereformeerd Seminarie, aangevuld met het doctoraal II van de Theologische Universiteit Kampen (Broederweg) of van de Theologische Universiteit Apeldoorn;
2. dat van studenten aan een van de andere universiteiten het doctoraal II gevraagd wordt, aangevuld met de kerkelijke vakken, en dat het ter beoordeling van de Theologische Studiebegeleiders staat of daarop aanvullende tentamens nodig zijn;
3. dat voor alle studenten het volgen van de Theologische Studie Begeleiding verplicht is;
4. de Theologische Studiebegeleiders te verzoeken om de studenten te begeleiden en te toetsen met betrekking tot de vereisten, genoemd in art. 5 AKS (deugdelijke opleiding en de vereiste gaven), en de uitkomst van deze toetsing ter kennis te brengen van de regionale vergadering die het onderzoek voor beroepbaarstelling verricht;
5. dat het gedurende een overgangperiode van drie jaar tot 1 juli 2001 tot de bevoegdheid van de Theologische Studiebegeleiders behoort om in afzonderlijke gevallen te besluiten dat een opleiding tot het niveau van het oude kandidaats-examen voldoende is voor beroepbaarstelling.

Voor de *langere termijn* biedt het moderamen-voorstel drie mogelijkheden:

- a. werken in de richting van een eigen basis-opleiding;
- b. werken in de richting van een eigen top-opleiding;
- c. het laten bij de regels die voor de korte termijn afgesproken zijn.

De preses geeft het voorstel voor de korte termijn in bespreking. De predikanten Bruins, C.T. de Groot, Rietkerk en Venderbos houden vast aan hun eigen voorstel om te volstaan met een vervolg-studie naar de mogelijkheid tot integratie van Ned. Geref. Seminarie en TSB. Zij stellen, dat het moderamen-voorstel slechts één aspect oplost, namelijk de verschillen in theologisch kennis-niveau, terwijl de problemen met betrekking tot schriftuurlijke betrouwbaarheid en praktische vorming worden genegeerd. Daartegen wordt ingebracht dat de juridische en academische vereisten verwoord zijn in de D II-eis, dat de confessionele vereisten verwoord zijn in het Apel-

doorn-advies / NGS+, en dat de persoonsvormende vereisten verwoord zijn in de taakstelling van de TSB.

Gevraagd wordt of NGS-studenten onvoorwaardelijk aan de TU's Kampen en Apeldoorn worden toegelaten. In antwoord hierop zegt ds. W. Smouter dat er aan beide TU's op onderdelen van het studieprogramma wel aanvulling nodig kan zijn. Het NGS zou bereid zijn om met het oog daarop aanpassingen te doen.

Ds. K. Holwerda benadrukt, dat in het voorliggende voorstel de verantwoordelijkheid voor de toetsing van kandidaat-predikanten eenzijdig bij de studiebegeleiders komt te liggen en dat de taak van kerkenraad en regio daardoor te weinig aan bod komt.

Verschillende andere accenten worden gelegd en er wordt besloten om stemming over de korte termijn plus discussie over de langere termijn uit te stellen tot de volgende zitting.

(vervolg zie punt 98)

84. Afscheid studiebegeleiders (bijlage 27)

Drs. H. de Jong en drs. H. Smit zijn met hun echtgenotes ter vergadering uitgenodigd, zodat van de beide broeders, die tientallen jaren hun krachten hebben gegeven aan het werk van de TSB, afscheid kan worden genomen. De preses richt, namens de LV en daarmee namens alle Nederlands Gereformeerde Kerken, tot hen afzonderlijk woorden van dank. Beide predikanten spreken hierna de vergadering toe.

85. Rapport van de Commissie voor Contact met de Hoge Overheid (LV 98-43 - bijlage 28)

Op de vraag vanuit de vergadering waarom de NGK niet in alle subcommissies van het CIO participeren wordt geantwoord dat hieraan vooral pragmatische redenen ten grondslag liggen: het is niet per se nodig om in alle commissies vertegenwoordigd te zijn - zo hebben wij geen vertegenwoordiger in het CIO-K omdat wij vrijwel niet te maken hebben met kerkegebouwen die op de Monumentenlijst staan. In aansluiting hierop wordt door enkele afgevaardigden een pleidooi gevoerd voor meer aanwezigheid van Nederlands Gereformeerde predikanten in het categoriale pastoraat (justitie, gezondheidszorg). Ds. K. Muller stelt voor de CCHO opdracht te geven om te streven naar vertegenwoordiging in alle CIO-subcommissies. Door anderen wordt gepleit voor continuering van de gevolgde (pragmatische) lijn en niet onnodig deel te nemen aan commissiewerk dat veel tijd vraagt en waarvan het (geestelijk) rendement te betwijfelen valt. Bovendien moet het belang van het categoriale pastoraat niet verward worden met het werk in de diverse commissies.

Ervan uitgaande dat de materie door de CCHO in haar nieuwe samenstel-

ling zal worden besproken en dat hiervan ook verslag zal worden gedaan op de volgende LV, trekt ds. Muller zijn voorstel in.

Omdat per oktober a.s. ds. J. van Mulligen (CG) onze kerken niet meer in het CIO-J zal vertegenwoordigen, vraagt en krijgt de commissie mandaat om hierin naar bevind van zaken te handelen.

86. Rapport van de Commissie voor de Geestelijke Verzorging van Militairen (LV 98-15 - bijlage 29)

Ds. J.M. Smelik, voorzitter van de commissie, geeft informatie in aanvulling op het rapport. In het CIO-M is in de afgelopen periode veel overleg geweest over het aantal formatieplaatsen voor de Geestelijke Verzorging (GV). Dreigende halvering daarvan kon gelukkig worden voorkomen - ook omdat de maatschappelijke relevantie van de GV niet te betwisten valt. De laatste tijd zijn er weinig vacatures voor krijgsmachtpredikanten geweest door de inkrimping van de krijgsmacht. Na 2000 vallen meer vacatures te verwachten in verband met functioneel leeftijdsontslag. De commissie hoopt dat te zijner tijd goed gekwalificeerde en gemotiveerde kandidaten zullen solliciteren. Aan krijgsmachtpredikanten worden hoge eisen gesteld: een gesloten leefwereld met speciale kenmerken en probleemstellingen vraagt om specialisten, mensen met meer kennis en kunde; werkers in het categoriale pastoraat zijn 'het visitekaartje van de kerk'; zij krijgen bovendien, meer dan andere predikanten, kansen om op niet-geforceerde, vanzelfsprekende manieren in contact te komen met kerkelijke, randkerkelijke en onkerkelijke mensen. Dit betekent voor onze kerken in deze post-christelijke maatschappij een enorme uitdaging.

87. Rapport Commissie Steunbehoevende Kerken (LV 98-35 - bijlage 30)

De CSK stelt voor om jaarlijks de kerken in regioverband bijeen te roepen (twee afgevaardigden per regio) teneinde de communicatie tussen alle betrokkenen te verbeteren en voorzienbare steunbehoeften te signaleren.

De financiën waarover de commissie kan beschikken geven reden tot blijdschap: er wordt door de kerken trouw bijgedragen.

De vergadering gaat akkoord met het verslag van de commissie en de voorstellen die daarin zijn gedaan.

88. Centraal Diaconaal Comité - voorstel NGK Amersfoort (LV 98-12.4 - bijlage 31)

Namens het CDC geeft br. F. van Egmond, voorzitter van het comité, een toelichting op het voorstel om het Centraal Diaconaal Comité om te vormen tot een door de LV te benoemen Diaconale Commissie. Het wordt dan mogelijk om, indien gewenst, diaconale zaken voor te leggen aan de LV. Na enige discussie wordt dit voorstel aangenomen met 36 stemmen voor, 1 tegen en 4 onthoudingen.

ZEVENDE ZITTING - 5 SEPTEMBER

97. *Ingekomen stukken.*

Voorgelezen wordt een brief van Deputaten "Eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en correspondentie met buitenlandse kerken" van de CGK, waarin uitgelegd wordt dat door een misverstand geen afvaardiging aanwezig was op de zitting van de LV van 6 juni j.l. Hiervan wordt kennisgenomen.

98. *Opleiding predikanten - Vervolgbespreking Eindrapport COP (vervolg van punt 83)*

Nadat op de vorige zitting langdurig gesproken is over een voorstel om te komen tot een regeling voor de korte termijn, wordt nu eerst gesproken over een regeling voor de langere termijn. Denkbaar zijn in principe drie mogelijkheden:

- a. een onderzoek instellen naar de mogelijkheid om te komen tot een eigen basisopleiding;
- b. eenzelfde onderzoek, maar dan om te komen tot een eigen afrondende opleiding;
- c. continueren van de huidige situatie.

Na een bespreking die uitvoerig is, maar in goede harmonie verloopt, wordt besloten te kiezen voor een onderzoek naar de mogelijkheid van een eigen basis-opleiding. Daarbij wordt ook onderzocht, hoe deze basis-opleiding afgerond kan worden door een doctoraal-opleiding aan één der Theologische Universiteiten, waarbij in eerste instantie gedacht wordt aan Apeldoorn. De uiteindelijke tekst van het besluit terzake wordt op de volgende zitting aan een eindstemming onderworpen.

Hierna vindt het vervolg plaats van de bespreking over de regeling voor de korte termijn. Het moderamen neemt enkele amendementen over en de overige worden ingetrokken of verworpen. Het eindresultaat wordt op de volgende vergadering voorgelegd.

(vervolg zie punt 113)

99. *Rapport van de Commissie Steunbehoevende Theologische Studenten (LV 98-32 - bijlage 32)*

De commissie deelt mee dat er door meer kerken wordt bijgedragen: op dit moment voldoen de meeste kerken aan de verplichting, waardoor de financiële reserve groter wordt; de bijdrage per ziel / per jaar kon daarom van f 1,- gewijzigd worden in f 0,50.

100. *Controle verslaglegging Financiële Commissie*

Br. N.G.J. Nijland en ds. R. Venderbos, die tijdens de tweede zitting (zie

punt 29) benoemd zijn tot controleurs van de boeken van de FC (over de periode 1994 t/m 1997), hebben inmiddels hiervan verslag uitgebracht. Ds. W. Smouter, die als tweede preses de leiding van de vergadering heeft gekregen, leest hun rapport voor. De twee broeders stellen de vergadering op grond van hun bevindingen voor de penningmeester van de FC over de periode 1994 t/m 1997 décharge te verlenen van zijn taak. De vergadering gaat hiermee akkoord, met dankzegging aan de penningmeester, br. R.J. Niemeijer uit Enschede, voor het werk dat hij voor de kerken verricht heeft. Door br. Nijland en ds. Venderbos wordt aan de vergadering voorgesteld de FC een controle-instructie te laten opstellen ten behoeve van degenen die de controle moeten uitoefenen. De vergadering neemt dit voorstel over. Ds. Smouter draagt de leiding weer over aan br. Wattél.

101. Brieven aan de synodes van de CGK en de GKV

In comité wordt gesproken over de concept-brieven, zoals het moderamen die wil zenden aan de Generale Synodes van de CGK en de GKV. Nadat het comité is opgeheven, spreekt ds. B.J. Eikelboom namens de regio Schiedam dank uit voor de wijze waarop recht gedaan is aan de intenties van het voorstel van br. C. v.d. Kerk (zie punt 72).

(De uiteindelijke tekst van deze brieven is als Bijlage 21 en 22 opgenomen in deze Acta)

102. Vrouwelijke ambtsdragers (vervolg van punt 78)

Het moderamen heeft een nieuw voorstel geformuleerd; enerzijds wordt daarin getracht de synodes van CGK en GKV werkelijk bij het werk van de commissie te betrekken, zonder dat anderzijds het werk van de commissie daardoor ernstig vertraagd wordt.

Omdat uit de discussie en aansluitende stemming blijkt dat dit voorstel niet in voldoende mate aan beide doelstellingen tegemoet komt, trekt het moderamen het voorstel in, en wordt besloten op de volgende zitting op deze materie terug te komen.

(vervolg zie punt 114)

ACHTSTE ZITTING - 19 SEPTEMBER

112. Rapport Commissie Radio- en TV-aangelegenheden (LV 98-44 - bijlage 33)

Namens de commissie geeft br. M. Lok een korte toelichting op het voorliggende rapport, waarbij hij de zelfstandigwording van de Zendtijd voor de Kerken (ZVK) ten opzichte van de Interkerkelijke Omroep Nederland (IKON) als belangrijk feit uit de afgelopen periode aanstipt. Voordeel van

de losmaking van de IKON is vooral dat ZVK niet meer meebetaalt aan drama-series van de IKON. Het beschikbare bedrag voor een radiokerkdienst bedraagt f 5.500,- en voor een tv-kerkdienst f 60.000,-.

Naar aanleiding van een enige tijd geleden onder de kerken gehouden enquête maakt de commissie een planning van radio- en tv-diensten en probeert deze zo goed mogelijk over de breedte van de kerken te spreiden. Vermeld wordt verder dat er een goede instructie is voor predikanten die een radio- of tv-kerkdienst zullen gaan leiden.

113. Eindstemming opleiding predikanten (vervolg van punt 98)

Ter tafel is het totale besluit m.b.t. de opleiding van predikanten, zoals dat in diverse eerdere zittingen tot stand is gekomen. De eindtekst luidt als volgt:

De Landelijke Vergadering Doorn 1998 der Nederlands Gereformeerde Kerken, in vergadering bijeen op 19 september 1998, kennis genomen hebbend van het Eindrapport van de Commissie Opleiding Predikanten,

I. overwegende,

- 1. dat het Akkoord van Kerkelijk Samenleven in art. 5 stelt, dat tot het onderzoek voor beroepbaarstelling kunnen worden toegelaten zij die met goed resultaat een deugdelijke opleiding tot deze dienst gevolgd hebben en de vereiste gaven daarvoor bezitten;*
- 2. dat het thans geldende "Apeldoorn-advies" in de praktijk betekent, dat studenten zich aandienen met zeer verschillende opleiding; en*
- 3. dat het tot de taak van de kerken gemeenschappelijk behoort om te omschrijven wat een deugdelijke opleiding inhoudt en dat nadere invulling hiervan gewenst is;*

besluit:

- 1. dat onder een "deugdelijke opleiding" als bedoeld in art. 5 AKS in de regel dient te worden verstaan:*
  - a het doctoraal II van de Theologische Universiteit Apeldoorn, of*
  - b de opleiding aan het Nederlands Gereformeerd Seminarie, bij voorkeur aangevuld met het doctoraal II van de Theologische Universiteit Kampen (Broederweg) of van de Theologische Universiteit Apeldoorn;*
- 2. dat van studenten aan een van de andere universiteiten het doctoraal II gevraagd wordt, aangevuld met de kerkelijke vakken, en dat het ter beoordeling van de studiebegeleiders staat of daarop aanvullende tentamens nodig zijn;*
- 3. dat voor alle studenten het volgen van de Theologische Studie Begeleiding verplicht is ;*

4. dat het de taak van de studiebegeleiders is de studenten te begeleiden bij het verwerven van theologische en andere voor het ambt van dienaar des Woords noodzakelijke vaardigheden en de kerkelijke vergaderingen van dienst te zijn bij de vorming van een oordeel over de geschiktheid van kandidaten; en
5. dat de studiebegeleiders er bij studenten, die kandidaats oude stijl doen, sterk op aan zullen dringen DII elders te doen. Indien dit niet mogelijk is, zal dit beargumenteerd met de studiebegeleiders besproken worden;

II. overwegende

1. dat door de kerken de Theologische Studie Begeleiding is opgezet als noodzakelijke aanvulling op de studie aan de verschillende opleidingen;
2. dat daarnaast het Nederlands Gereformeerd Seminarie een opleiding tot predikant verzorgt en dat deze instelling zich inmiddels een eigen plaats binnen de kerken heeft verworven;
3. dat het naast elkaar bestaan van deze beide instituten leidt tot versnippering van krachten; en
4. dat meer eenheid in de opleiding tot het ambt van dienaar des Woords derhalve wenselijk is

besluit

1. een commissie in te stellen, die
  - a. de mogelijkheden onderzoekt van integratie van het onderwijs aan het Nederlands Gereformeerd Seminarie en de toerusting door de Theologische Studie Begeleiding tot een eigen basis-opleiding tot het ambt van dienaar des Woords, zulks in goed overleg met het NGS en de TSB;
  - b. een financieel overzicht samenstelt van inkomsten en uitgaven gerelateerd aan de mogelijkheden;
  - c. voorts afdoende informatie verwerft over het kunnen verkrijgen van (overheids)erkenning;
2. dat deze commissie in haar onderzoek de vraag betreft, hoe deze basis-opleiding afgerond kan worden door een doctoraal-opleiding aan één der Theologische Universiteiten, waarbij in eerste instantie gedacht wordt aan Apeldoorn; en
3. dat deze commissie verzocht wordt over dit onderzoek aan de eerstkomende Landelijke Vergadering te rapporteren.

Deze besluittekst wordt in zijn geheel aan een eindstemming onderworpen. Met 38 stemmen voor, 0 tegen en 3 onthoudingen wordt het besluit aldus vastgesteld.

114. *Vrouwelijke ambtsdragers (voorstel moderamen)* (vervolg van punt 102; zie ook punt 78)

Het moderamen heeft een nieuw voorstel voor de besluittekst terzake geformuleerd, met de volgende inhoud:

De Landelijke Vergadering van de Ned. Geref. Kerken Doorn 1998, kennis genomen hebbende van de brief d.d. 10 juni 1997 met bijlagen van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Arnhem betreffende de openstelling van de ambten voor zusters der gemeente,
besluit:

- een commissie in te stellen die landelijke besluitvorming ten aanzien van vrouwelijke ouderlingen en predikanten zal voorbereiden;

- deze commissie te verzoeken

* alle Nederlands Gereformeerde kerken uit te nodigen haar reactie op de stellingnamen in de bovenvermelde stukken van de kerk van Arnhem naar de commissie te sturen, opdat deze in het werk van de commissie kunnen worden meegenomen,

* de uitkomsten van haar werkzaamheden voor commentaar voor te leggen aan de deputaten "Eenheid..." van de Chr. Geref. Kerken en de deputaten "Kerkelijke Eenheid" van de Geref. Kerken vrijgemaakt, en

* over de uitkomst van haar werkzaamheden en het ontvangen commentaar van bedoelde deputaten rapport uit te brengen aan de volgende Landelijke Vergadering en voorstellen ter zake te doen.

Diverse afgevaardigden geven uiting aan een gevoel van teleurstelling, omdat met dit voorstel ontegenzeggelijk een stapje terug wordt gezet ten opzichte van het oorspronkelijke besluit. Ook worden vraagtekens gezet bij de noodzaak om zoveel haast te maken met de besluitvorming op dit punt; herinnerd wordt aan de negen jaar die nodig waren om te komen tot openstelling van het diakenambt voor zusters der gemeente. Daartegenover wordt echter ook gewezen op de gevolgen die vertraging kan hebben voor een niet onbelangrijk deel van de kerken.

De regio Arnhem, die de zaak van de openstelling van alle ambten voor zusters der gemeente op de agenda heeft geplaatst, betuigt steun aan het moderamenvoorstel.

Namens het moderamen stelt ds. Smouter dat wij graag willen luisteren naar de mening van onze zusterkerken, maar zonder dat we beloven dat wij ontwikkelingen in onze eigen kerken stilzetten. In reactie op de vraag waarom het resultaat van het commissiewerk voor commentaar moet worden voorgelegd aan Deputaten (Kerkelijke) Eenheid van de CGK en de GKV, zegt hij dat dit de feitelijke organen zijn waarmee wij in gesprek zijn.

Bij de hierna volgende stemming wordt het moderamenvoorstel aangenomen met 32 stemmen voor, 6 stemmen tegen en 4 onthoudingen.

115. Rechtspositie en pensioen predikanten (voorstel regio Schiedam, LV 98-34.1 - bijlage 34)

De actualiteit van de in Memo 1 genoemde materie (werkloosheid van predikanten) is in de afgelopen tijd onderstreept door enkele losmakingen. Predikanten kunnen niet terugvallen op een werkloosheidsuitkering.

Het voorstel om een commissie in te stellen die de materie onderzoekt en ook nagaat of de instructie van de *Commissie Steunbehoevende Kerken* in dezen aanpassing behoeft, wordt door de vergadering unaniem gesteund.

Memo 2 handelt over de pensioenopbouw van predikanten die vanuit een ander kerkverband naar de NGK overkomen. De SEV heeft desgevraagd laten weten voorstander te zijn van een te treffen compensatieregeling, mits deze door alle kerken wordt ondersteund.

Enkele sprekers merken op dat het waardevol zou zijn als over deze zaak gezamenlijk overleg zou plaatsvinden met de CGK en de GKV. In reactie hierop zegt de preses dat de praktijk van de pensioenopbouw van predikanten in de verschillende kerkverbanden uiteenloopt door een verschil in visie hierop. De SEV heeft overigens wel geregeld en goed contact met de betreffende deputaten van de CGK over zaken die de predikanten van samenwerkingsgemeenten aangaan.

De vergadering gaat met algemene stemmen akkoord met het voorstel om de n.a.v. Memo 1 in te stellen Commissie Rechtspositie Predikanten ook opdracht te geven deze problematiek van de pensioenbreuk van predikanten te bestuderen.

116. Voortgaande vorming predikanten (voorstel NGK Culemborg, LV 98-12.2 - bijlage 35)

Het voorstel van de kerk van Culemborg, om aanbevelingen te formuleren met betrekking tot de voortgaande vorming van predikanten, vindt instemming in de vergadering.

De preses stelt voor om een desbetreffende opdracht te geven aan de Raad van Toezicht en Advies van de TSB, die eventueel - onder zijn verantwoordelijkheid - het werk kan laten verrichten door een aparte commissie. De vergadering stemt hier unaniem mee in.

117. Organisatie Landelijke Vergadering (brief CAD LV 98-33.3 - bijlage 36)

De Commissie legt drie voorstellen op tafel:

- a) er moet een duidelijk landelijk adres zijn van onze kerken;
- b) het benoemen van een actuaire zou het moderamen van een LV kunnen ontlasten;
- c) notulen en brieven dienen ondertekend te zijn door preses en scriba.

De preses gaat hierop in:

- c) is al ter harte genomen.

A en b hebben met elkaar te maken; het moderamen geeft om praktische redenen de voorkeur aan het adres van de landelijk archivaris, zoals tot op heden gebruikelijk was. Het moderamen kan zich voorstellen dat er behoefte bestaat om iemand aan te wijzen die onze kerken op landelijk niveau kan vertegenwoordigen bij officiële gelegenheden: voorgesteld wordt om daarvoor de eerste scriba van de laatstgehouden Landelijke Vergadering aan te wijzen. Hij zal voorts in voorkomende gevallen adviezen kunnen geven en tevens als aanspreekpunt fungeren voor de voorbereidingscommissie van de volgende LV. Het moderamen stelt de vergadering voor om niet mee te gaan met het voorstel van de CAD om een persoon te benoemen als actuarius. De vergadering deelt de mening van het moderamen.

118. Aanwijzing roepende kerk volgende Landelijke Vergadering - 2001

Het moderamen heeft de NGK van Amersfoort bereid gevonden om op te treden als roepende kerk voor de LV die D.V. in het voorjaar van 2001 aanvangt.

119. Rapport m.b.t. St. "Evangelle en Moslims" (LV98-42, 42.1 en 42.2 - bijlage 37 en 38).

De vergaderingen van het Algemeen Bestuur van de stichting worden sinds kort bijgewoond door waarnemers van de Geref. Kerken (Vrijg.) en van de Gereformeerde Gemeenten. In verband met de stijgende kosten wordt voorgesteld om de bijdrage per ziel voor onze kerken te verhogen naar f 1,- per jaar. Aandachtspunt van de stichting is momenteel de betrokkenheid van de plaatselijke kerken bij het werk te vergroten.

Zowel het verzoek van de NGK van Ede om ontheven te worden van haar rol in de stichting, als het voorstel om de bijdrage per ziel te verhogen naar f 1,-, wordt aanvaard.

120. Samenstelling commissies

De bemensing van de diverse door Landelijke Vergaderingen in het leven geroepen commissies ziet er na deze LV als volgt uit:

* Commissie AKS

W.G. Rietkerk, Utrecht

J.M. Louwerse, Amstelveen

J. Horsman, Dordrecht

Adres van de Commissie: Dianalaan 13, 1183 CX Amstelveen,

tel. 020 4560563

* *Diaconale Commissie*

F. van Egmond (voorz.), Oudorp

P. Sneep (secr.), Amersfoort

C.F. Groen, Kampen

K. van der Toorn, Houten

L. Verheij (namens de STAGG), Voorburg

C. Wagenvoort-Valstar, Rotterdam

D. IJlst, Diemen

Adres van de Commissie: Liendertsedreef 37, 3815 AB Amersfoort,
tel. 033 4722756

* *Commissie Vrouwelijke Ouderlingen en Predikanten*

J.J. Arnold, Apeldoorn

M.H.T. Biewenga, Emmeloord

C.P. Kleingeld, Alphen a/d Rijn

J.M. Muddé, Enschede

Y. Veeffkind-Eenkhoorn, Amersfoort

M. Vrijmoeth-de Jong, Zwolle

J.W. Verheij, Delft

Adres van de Commissie: Landsteinerbocht 17, 2614 GN Delft,
tel. 015 2140472

* *Waarnemers Liedboek 2000*

J.H. Veeffkind, Amersfoort

T. Hoekstra, Zwolle

Adres van de waarnemers: Kasteel 18, 3823 BM Amersfoort,
tel. 033 4564556

* *Waarnemers RCOB*

W. Borgdorff (op non-actief), Enschede

A.M. van Leeuwen, Dronten

sec. K. Holwerda, Culemborg

Adres van de waarnemers: Roerstraat 36, 8251 BM Dronten,
tel. 0321 312617

* *Commissie voor de Geestelijke Verzorging Militairen*

J.M. Smelik (voorz.), Nieuwegein

K. Muller (tweede voorz.), Heerenveen

F.D. Meijer (secr.), Dronten

H.C.F. van den Berg (penningm.), Dalfsen

C.Ph. de Goede, Veenendaal

J. Leene, Hellendoorn

J.W. Wicherink, Hoevelaken
Adres van de Commissie: De Korte Baan 5, 8252 GC Dronten,
tel. 0321 315469

* Commissie Opleiding Predikanten

C.J. Bos, Wageningen
A.Th. van Deursen, Bloemendaal
C.M. van der Klis, Stellendam
B. Krol, Amerongen
J. Stuij, Kampen
K.R. Veenhof (voorz.), Heemstede
R. Venderbos (secr.), Dalfsen
Adres van de Commissie: Polhaarweg 36, 7721 DX Dalfsen,
tel. 0529 435875

* Financiële Commissie

J. van den Berg, Kampen
J.J. Bijlenga (secr.), Breukelen
A. Wattèl (voorz.), Hoofddorp
Penningmeester: R. Niemeijer, Enschede
Adres van de Commissie: Straatweg 117, 3621 BL Breukelen,
tel. 0346 261278

* Commissie Taakverlichting Oudere Predikanten

W. van Dijk, Wezep
J.H. Baard (secr.), Zalk
H.J. Bartelink, Rijswijk
D.W. Fijan, Wapenveld
M.S. Liefhebber (voorz.), Eindhoven
E. Zwarteveen, Zwolle
Adres van de Commissie: Burg. van Vleutenstraat 19, 8276 AK Zalk
tel. 038 3636321

* Commissie Steunbehoevende Theologische Studenten

G. Nentjes (voorz.), Emmeloord
A.A. v.d. Berg-Rook (secr.), Emmeloord
W. Logtmeijer (penningm.), Emmeloord
Adres van de Commissie: IJsselmeerlaan 158, 8304 GM Emmeloord,
tel. 0527 616428

* Commissie voor Archief en Documentatie

D. Smits, Vlaardingen
G.J. Bink, Nieuwerkerk a/d IJssel
J.W. Puttenstein, Duiven
Adres van de Commissie: Koekoekstraat 25, 3136 XP Vlaardingen,
tel. 010 4746903

* Commissie Rechtspositie Predikanten

J. van Atten, Langerak
H. Rijken van Olst, Utrecht
J.G. Knol, Utrecht
W.V.H. van Helden, Barendrecht
Adres van de Commissie: Waal 12a, 2968 GB Langerak, tel. 0184 601871

* Commissie Steunbehoevende Kerken

C. v.d. Kerk, Maasland
B.J. Eikelboom, Barendrecht
W.L. Boone, Zoetermeer
E. Westerduin (secr.), Den Haag
H.G. Lakerveld, Nuenen
Adres van de Commissie: De Brink 96, 2553 HB Den Haag,
tel. 070 3972972

* Commissie voor Contact en Samenspreking met andere kerken

A.P. de Boer, Nijkerk
P. Busstra, Bunschoten-Spakenburg
A. Boshuizen, Badhoevedorp
H.G. Geertsema, Ede
J. Horsman, Dordrecht
P.J.H. Krol (secr.), Kampen
W. Smouter (voorz.), Breukelen
G.J. Zwarts (COGG), Diemen
C.T. de Groot, Lelystad
S. Huizinga, Arnhem
Secundus-lid:
G. de Lange, Ede
Adres van de Commissie: Jan van Arkelstraat 11, 8266 CK Kampen,
tel. 038 3312524

* Commissie Vertegenwoordiging in het bestuur van St. "Evangelie en Moslims"

H.A. de Ruiter, Amsterdam

Mevr. N. Waaning, Amsterdam
D.H.W. Delhaas, Aalst-Waalre
Adres van de Commissie: Rooseveltlaan 182", 1078 NN Amsterdam,
tel. 020 6626807

* Commissie voor Contact met de Hoge Overheid

J.W. Janse-Velema (secre.), Oegstgeest
K.H. Mollema, Alphen a.d. Rijn
G. Rietkerk (voorz.), Almere
R. Roukema, Barendrecht
W. Smouter, Breukelen
Adres van de Commissie: Frans Halslaan 22, 2343 EH Oegstgeest,
tel. 071 5155133

* Commissie voor Radio- en TV-aangelegenheden

Z.G. van Oene (voorz.), Zwolle
B.J. Eikelboom, Barendrecht
W. Ferwerda, Amstelveen
R.W. Visee, Den Haag
W. van Dijk, Wezep
Adres van de Commissie: Wipstrikerlaan 5, 8023 DR Zwolle,
tel. 038 4542525

Vanuit de vergadering is de vraag gesteld of het geen bezwaar is dat br. C.P. Kleingeld, benoemd als lid van de Commissie Vrouwelijke Ouderlingen en Predikanten, een beroep heeft aangenomen als predikant van de Vrije Kerk van Wolvega en als zodanig t.z.t. formeel geen lid meer is van een NGK. Het moderamen is van mening, ook gezien de contacten met de gemeente van Wolvega, dat dit geen zodanig bezwaar is dat het zijn lidmaatschap van deze commissie zou belemmeren.

121-123. Sluiting

Het moderamen wordt gemachtigd

- de notulen van deze laatste zitting vast te stellen, met inachtneming van eventueel schriftelijk ingediend commentaar op de toe te zenden concept-notulen;
- de uitgave van de Akta te verzorgen;
- en de verdere zaken die volgen uit de gehouden LV af te wikkelen met inbegrip van de bij punt 117 uiteengezette moderamenvoorstellen betreffende representatie NGK door de eerste scriba, en ondersteuning van de voorbereiding van de LV 2001 te Amersfoort.

De preses spreekt dankwoorden uit aan het adres van de notulist, br. D.J.

van Veelen, en aan het adres van de voorbereidingscommissie van de gemeente te Doorn, die onder leiding stond van br. C.E. van Esch. Vele gemeenteleden uit Doorn hebben, veelal op de achtergrond, ervoor gezorgd dat zowel voor als tijdens de zittingen alles vrijwel probleemloos kon verlopen.

In een korte toespraak geeft br. Wattèl enige bespiegelingen weer over 'Doorn 1998'. Hij noemt de onderwerpen die de meeste tijd hebben gevraagd en de volle aandacht hebben gekregen: de kwestie van de opleiding tot predikant, de contacten met de kerken die ons het meest na staan, de zaak van de vrouwelijke ambtsdragers en de omvorming van het Centraal Diaconaal Comité in de Diaconale Commissie. Ook de benoeming van de twee nieuwe studiebegeleiders wordt aangeroerd. Gesteld kan worden dat getracht is alles te bespreken en besluiten te nemen met de wens om verbonden te blijven met de gereformeerde traditie, in gesprek met de tijd waarin we leven, en bovenal luisterend naar het Woord van God. Dankbaarheid wordt uitgesproken jegens God, dat het werk van de LV heeft mogen plaatsvinden in een goede broederlijke sfeer, serieus en tegelijk ontspannen.

Br. Wattèl dankt de afgevaardigden, ook namens het moderamen, voor het gegeven vertrouwen, de waardering en het gebed. Teragkijkend op de acht zittingen van deze LV mag met dankbaarheid vastgesteld worden dat Gods nabijheid en bescherming, waar aan het begin van de LV om is gevraagd, in ruime mate aanwezig was. Met de bede "Bevestigt U het werk onzer handen" besluit de preses zijn slotwoord. Op zijn voorstel wordt gezongen Psalm 90: 8.

Vervolgens bedankt br. C. v.d. Kerk, één van de oudste afgevaardigden, de moderamenleden voor hun inzet, wijsheid en teamwork.

Ds. W. Smouter dankt de preses voor zijn zakelijke en geestelijke leiding, en gaat voor in dankgebed en voorbede.

Hierna sluit de preses de Landelijke Vergadering van Doorn 1998.

BIJLAGEN

Opmerking: Sommige van de hier volgende bijlagen hebben ook zelf weer bijlagen. Om verwarring te voorkomen zijn dergelijke bijlagen aangeduid met gebruikmaking van *HOOFD-LETTERS*.

Bijlage 1: Lijst van afgevaardigden en gasten

primi

secundi

REGIO ALKMAAR-ZAANDAM

G. v.d. Graaf, Zaandam
ds. J. Kiers, Den Helder
D. Kramer, Assendelft
J. Otter, Wormer

T.J. Tjerckstra, Amsterdam
K.R. Veenhof, Heemstede
ds. H. van Winkelhoff, Amstelveen
ds. G.J. Zwarts, Amsterdam

tertii: ds. P. Karpershoek, Hoofddorp
J.M. Mudde, Amsterdam

REGIO AMSTERDAM-HAARLEM

ds. A. Boshuizen, Badhoevedorp
J.M. Louwerse, Amstelveen
U. Postma, Aalsmeer
A. Wattél, Hoofddorp

J. de Best, Wormer
F. Boven, Wieringermeer
D.J. Dirkmaat, Wormer
ds. G. Nieuwburg

tertii: J. de Best, Wormer
ds. J.M. de Groot, Zaandam
D. Koens, Alkmaar
G. Vrooland, Krommenie

REGIO ARNHEM

A. Fennema, Arnhem
ds. J. Schouls, Neede
A.O. Sierksma, Ede
ds. J.D. Smit, Apeldoorn

A. Heetebrij, Apeldoorn
S. Huizinga, Arnhem
ds. G. de Lange, Ede
A.O. Sierksma, Ede

REGIO DORDRECHT-GORINCHEM

ds. K. Holwerda, Culemborg
A. Oudenaarde, Groot Ammers
G.J. Sikkema, Hardinxveld-Giessendam
ds. P. Veldhuizen, Leerdam

ds. J. Horsman, Dordrecht
C. van Meerkerk, Bleskensgraaf
A.D. Sprong, Dalem
H. Willigenburg, Culemborg

REGIO ENSCHEDE-ZWOLLE

ds. J. Dekker, Nijverdal
R. Luiten, Enschede
N.G.J. Nijland, Enschede
ds. R. Venderbos, Dalfsen

ds. G.J. Lakerveld, Deventer
ds. J.M. Mudde, Enschede
H. van Pijkeren, Dalfsen

tertii: ds. W. Borgdorff, Enschede
W. Heupers, Hengelo

REGIO DEN HAAG

C.A. Baartman, Nieuw Vennepe
 K.H. Mollema, Alphen a.d. Rijn
 ds. P.A. Strating, Rijswijk
 E. Westerduin, Den Haag

A. Horsman, Lisse
 J.Z. van der Kruk, Alphen a.d. Rijn
 A. Mak, Rijswijk
 G. Wever, Den Haag

REGIO HARDERWIJK

A.K. v.d. Bijl, Wapenveld
 ds. W. van Dijk, Wezep
 ds. W.J. van der Linde, Barneveld
 H. Strating, 't Harde

J. de Boer, Wezep
 ds. D.W. Fijan, Wapenveld
 ds. D.A. Lagewaard, Heerde
 J. Vos, Heerde

REGIO KAMPEN

ds. M.H.T. Biewenga, Emmeloord
 ds. C.T. de Groot, Steenwijk (Lelystad)
 J. de Lange, Steenwijk
 F.D. Meijer, Dronen

ds. J. Bouma, Kampen
 ds. J.J. van Es, Urk
 M. Meeuwssen, Dronen
 J.P.M. Rietkerk, Genemuiden

REGIO NOORD-NEDERLAND

ds. K. Muller, Heerenveen
 S. Thijs, Haren
 H. Venema, Assen
 A. Wendt, Hoogeveen

A. Kolkhof-Berends, Vries
 G.J. Oonk, Heerenveen
 W.H. Tamminga, Haren
 A. van der Wal, Hoogeveen

REGIO SCHIEDAM

G.J. Bink, Nieuwerkerk a.d. IJssel
 ds. H.J. Bruins, Vlaardingen
 ds. B.J. Eikelboom, Barendrecht
 C.v.d.Kerk, Maasland

J.H. Bosman, Strijen
 W.M. van Esch, Spijkensisse
 tertius: R.A. Hart, Maasland

REGIO UTRECHT

H.J. Haandrikman, Bunschoten
 B. Krol, Amerongen
 ds. W. Smouter, Breukelen

D. ter Beek, Bunschoten
 K. de Best, Nieuwegein
 D. Kamsteeg, Amersfoort

REGIO ZUID-NEDERLAND

ds. A. van der Dussen, Eindhoven
 ds. G. van Dijk, Gorinchem
 ds. P.G. Sinia, Eiten-Leur
 D.H.W. Delhaas, Aalst-Waalre

ds. G. Haveman, Maastricht
 E. Olijhoek, Brakel
 M.J.H. van Zanten, Zevenbergen

Afgevaardigden met recht van advies namens PLAATSELIJKE KERKEN:

primi
 Baarn: ds. M. Janssens
 Groningen: A. Bergsma
 Utrecht: ds. W.G. Rietkerk
 Zeist: J.J. Smit

secundi
 J. Oosterveen
 ds. F. Gerkema
 W. van Rheenen
 A. van Oord

Gasten

Als gasten namens buitenlandse kerken waren aanwezig:

- namens de Christian Reformed Church in North America: Rev. D. Engelhardt;

- namens de Vrije Kerken van Oost-Soemba: ds. P.P. Goossens;
- namens de Reformed Church in Japan: ds. Yasunori Ichikawa.

Als vertegenwoordigers van de Gereformeerde kerken (Vrijgemaakt) waren op één of meer zittingen aanwezig: br. E. Boerma, ds. A.N. Hendriks en ds. P.J. Trimp.

Als vertegenwoordigers van de Christelijke Gereformeerde kerken waren aanwezig: ds. J. Westerink en ds. D. Quant.

De volgende broeders en zusters hebben één of meerdere zittingen van de LV bezocht in hun functie als lid van een commissie:

- namens de Commissie voor Archief en Documentatie: br. G.J. Bink, br. D. Smits en br. J.W. Putterstein;
- namens de Financiële Commissie: br. R.J. Niemeijer en br. A. Wattél;
- namens de TOP-commissie: br. J. Baard, br. H.J. Bartelink, ds. W. van Dijk en br. M.S. Liefhebber;
- namens de Commissie-Liedboek 2000: ds. J.H. Veeffkind;
- namens de Commissie Opleiding Predikanten: ds. M.H.T. Biewenga, br. A.Th. van Deursen, ds. R.R. Ganzevoort, ds. J. Stuij, br. K.R. Veenhof en ds. R. Venderbos;
- namens de Raad van Toezicht en Advies TSB: ds. J. Bouma en prof. dr. K.R. Veenhof;
- als studiebegeleiders: drs. H. de Jong en drs. H. Smit, in gezelschap van hun echtgenotes;
- namens de Raad voor Contact en Overleg betreffende de Bijbel: ds. J.H. Veeffkind;
- namens de Commissie voor Contact en Samenspreking (sectie buitenland): br. A.P. de Boer en ds. A. Boshuizen;
- namens de Commissie voor Contact en Samenspreking (sectie binnenland):
- de afgevaardigden naar het COGG: ds. Z.G. van Oene en ds. G.J. Zwarts;
- de Commissie NGK op Internet (CNI): br. G.J. Kolé, ds. W. Smouter en br. P. Tunderman;
- namens de Commissie voor Contact met de Hoge Overheid: br. G. Rietkerk en br. R. Roukema;
- namens de Commissie Geestelijke Verzorging van Militairen: ds. J.M. Smelik;
- namens de Commissie Steunbehoevende Kerken: br. H. v.d. Weerd;
- namens het Centraal Diakonaal Comité: zr. C. Wagenvoort-Valstar en br. F. van Egtmond;
- namens de Commissie Steunbehoevende Studenten: br. G. Nentjes en zr. A.A. van den Berg-Rook;
- namens de Commissie Radio- en TV-aangelegenheden: ds. B.J. Eikelboom en br. M. Lok;
- namens de vertegenwoordigers in de Stichting 'Evangelië en Moslims': br. H.A. de Roiter.

Bijlage 2: Rapport Financiële Commissie (LV 98 - 30)

J. Opdracht aan de F.C. gegeven door de Landelijke Vergadering Ede 1991

Vanaf de Landelijke Vergadering Dronen 1988 draagt onze commissie zorg voor de bekostiging van de Landelijke Vergaderingen en van de door deze vergaderingen ingestelde commissies.

Declaraties van gemaakte kosten worden door de commissies en de afgevaardigden naar de Landelijke Vergaderingen daartoe bij de penningmeester van de Landelijke Vergadering ingediend en na controle betaald. Aan de hand van de door de commissies ingediende begrotingen stelt de Financiële Commissie een totaal-begroting op over een periode van drie jaar (vanaf LV tot en met LV) en bepaalt de door de kerken te betalen bijdrage per ziel per jaar; op deze wijze worden de kosten omgeslagen over de kerken. De Financiële Commissie controleert de administratie van de penningmeester en rapporteert aan de Landelijke Vergadering.

De Landelijke Vergadering Ede 1991 heeft de opdracht aan de Financiële Commissie uitge-

beeld met het volgende (zitting 14-9-1991):

"Uitbreiding taakopdracht.

De Landelijke Vergadering Ede besluit de Financiële Commissie te verzoeken de financiële administraties van alle commissies, deputaatschappen etc. welke zijn ingesteld door de kerken in Landelijke Vergaderingen bijeen, jaarlijks te controleren en daarvan aan de Landelijke Vergaderingen verslag te doen. De Landelijke Vergadering Ede besluit de genoemde commissies, deputaatschappen etc. te verzoeken hun rapport aan de Landelijke Vergaderingen vergezeld te doen gaan van een verklaring van de Financiële Commissie, waaruit de uitkomsten van de controles en de beoordeling van de financiële verantwoording blijken. Bij deze opdracht is gedacht aan de commissies als vermeld op de bladzijden 167-173 van het Informatieboekje 1991 NGK."

De Landelijke Vergadering Ede 1991 heeft vervolgens ook bepaald:

"Personele samenstelling Financiële Commissie.

De Financiële Commissie bestaat uit drie leden waarvan tenminste één persoon de kwaliteit van registeraccountant of accountant-administratie-consulent heeft. De zittingsduur van de leden is drie jaren; herbenoeming is twee maal mogelijk. Benoeming c.q. herbenoeming van de leden vindt plaats door de Landelijke Vergadering op voordracht van de Financiële Commissie."

De Financiële Commissie maakt onderscheid tussen door de Landelijke Vergaderingen ingestelde commissies die geen eigen financiering hebben en de commissies die dat wel hebben. Tot de laatste categorie behoren de Theologische Studiebegeleiding, de Commissie Steunbehoevende Studenten van de NGK, de Commissie Steunbehoevende Kerken NGK en de Commissie Taakverlichting Oudere Predikanten.

De overige commissies vielen reeds, wat de controle op de uitgaven betreft, onder toezicht van de Financiële Commissie, omdat de declaraties bij de penningmeester van de Landelijke Vergadering ingediend moesten worden. In onze rapportering wordt onderscheid gemaakt tussen de commissies zonder en die met een eigen financiering. De eerste categorie komt ter sprake in de hoofdstukken 2 en 3, de andere commissies zijn vermeld in hoofdstuk 4.

2. Rapportering aan het Moderamen van de Landelijke Vergadering Apeldoorn 1994/1995 bij brief d.d. 11 december 1995

De Financiële Commissie dient binnen zes maanden na afloop van de Landelijke Vergadering aan het moderamen van de afgesloten Landelijke Vergadering rekening en verantwoording af te leggen over het financiële beheer tot en met de afgesloten Landelijke Vergadering.

Voor wat de Landelijke Vergadering Apeldoorn 1994/95 betreft, heeft de Financiële Commissie dit gedaan met brief d.d. 11 december 1995; deze brief is (met bijlage) te vinden op blz. 149-151 van de Akta van de LV Apeldoorn.

Het Moderamen van de Landelijke Vergadering Apeldoorn 1994/95 heeft de penningmeester bij brief dd 2 januari 1996 voorlopige décharge voor 1994/95 verleend.

De Financiële Commissie verzoekt de Landelijke Vergadering Doorn 1998 de penningmeester definitieve décharge te verlenen over 1994/95.

3. Financieel overzicht over 1996 en begroting van de kosten van commissies en Landelijke Vergadering over de periode 1996 t/m 1998

De systematiek van de omslag van de kosten over de kerken moet voldoen aan de eis dat de gevraagde bijdrage per ziel per jaar niet van jaar tot jaar wisselt, terwijl de werkelijke kosten van jaar tot jaar belangrijk uiteenlopen, alleen al op grond van het feit, dat een Landelijke Vergadering eenmaal in de drie jaren wordt gehouden en een belangrijk gedeelte van de totale kosten uitmaakt; ook de reiskosten van de Commissie Samenpreking Buitenland vertonen veelal geen gelijkmatig gespreid beeld over een periode van drie jaar. Wat dat betreft zou het eenvoudiger zijn om de systematiek te volgen dat slechts een driejaars financieel overzicht

opgesteld wordt en niet jaar voor jaar wordt nagegaan hoe de uitkomsten zijn en de driejaarsbegroting wordt aangepast. De Financiële Commissie volgt echter wel de laatste systematiek, om op die wijze te voorkomen dat mogelijke tegenvallers pas na afloop van een drie-jaars-termijn naar voren komen. Overigens wordt in de cijfers per jaar een reservering toegepast voor die kosten, die geen gelijkmatig beeld vertonen.

De begroting over de jaren 1996 - 1998 toont een tekort van f 24.700,-, rekening houdende met een bijdrage van f 1,25 per ziel per jaar. Gezien het bedrag van de beschikbare middelen per 31 december 1995 (zijnde f 37.754,-) werd een verdere verhoging van de bijdrage niet noodzakelijk geacht. De uitkomst over 1996 toont een overschot van f 14.179,-; per 31 december 1996 bedroegen de beschikbare middelen f 51.933,-.

De Financiële Commissie verzoekt de Landelijke Vergadering Doorn 1998 de penningmeester décharge te verlenen over 1996.

Mede op basis van de uitkomst over 1996 is de begroting over de jaren 1996 - 1998 bijgesteld op een tekort van f 30.121,-. In verband met de verwachting dat zowel de kosten van de Commissie Contact

en Samenspreking Buitenland als de kosten van de Landelijke Vergadering Doorn 1998 enigszins zullen meevallen, is naar het oordeel van de Financiële Commissie een verhoging van de jaarlijkse bijdrage voor 1997 niet nodig. Voor het jaar 1998 zal de situatie eind 1997 nader worden bekeken.

Voor de goede orde volgt hierna een overzicht van de bijdragen vanaf 1991:

1991	f 1,25
1992	f 1,-
1993	f 1,-
1994	f 1,-
1995	f 1,-
1996	f 1,25
1997	f 1,25

4. Rapportering over de door de Financiële Commissie uitgevoerde controles

4.1 Theologische Studie Begeleiding over 1994, 1995 en 1996

Op grond van ons onderzoek kunnen wij ons verenigen met de samenvattingen van de financiële overzichten over 1994, 1995 en 1996, die door de Raad van Toezicht en Advies Theologische Studie

Begeleiding zijn vastgesteld. Opgemerkt kan worden dat de administratie van de geldmiddelen door br. J. Kooiman, de penningmeester van de Raad, met grote nauwkeurigheid is gevoerd.

Terzijde zij nog vermeld dat met ingang van 1997 br. Koolman als penningmeester is afgetreden; als zodanig treedt sindsdien op br. K. van der Toorn.

4.2 Commissie Stembehoefende Theologische Studenten over 1994 en 1995

Op grond van ons onderzoek kunnen wij ons verenigen met de financiële overzichten over 1994 en 1995, zoals deze door de commissie zijn vastgesteld.

Met ingang van 1995 is de commissie binnen de Landelijke Vergaderingen geïntegreerd; de door de kerken te betalen bijdrage aan de commissie is door de Landelijke Vergadering Apeldoorn 1994/95 vastgesteld op f 1,- per ziel per jaar. In de jaarrekening 1995 is de bijdrage van de kerken nog niet op dit niveau gekomen; dezerzijds is erop aangedrongen om een analyse te maken van de bijdragen en de kerken die nog niet aan hun bijdrage-verplichting hebben voldaan te verzoeken dit alsnog te doen. Voorts is de commissie geadviseerd in haar rapport aan uw Landelijke Vergadering te melden in hoeverre de kerken aan de bijdrage-verplichting hebben voldaan.

4.3 Commissie Steunbehoevende Kerken over 1994 en 1995

Op grond van ons onderzoek kunnen wij ons verenigen met de samenvatting van de financiële overzichten over 1994 en 1995 zoals deze door de commissie zijn vastgesteld.

Wij vermelden nog de volgende algemene informatie en gegeven adviezen:

* de bijdrage van de kerken aan de commissie bedroeg tot en met 1994 f 7,- per ziel per jaar en over 1995 f 6,-. Over 1996 is de bijdrage verder verminderd tot f 4,- per jaar. De kerken hebben praktisch volledig de bijdragen voldaan (zowel in 1994 als in 1995 werd ca. 1% minder ontvangen).

* De bezetting van de commissie is gedaald tot drie leden en wel de voorzitter, br. H. van der Weerd, de penningmeester, br. H. Steegstra en voorts ds. G. Roukema. Van de door de Landelijke Vergadering Apeldoorn 1994/95 op verzoek van de commissie aangewezen br. C. van der Kerk uit Maasland is kennelijk niets vernomen. In de praktijk betekent dit dat het werk voornamelijk door de voorzitter en de penningmeester wordt uitgevoerd. Gelet op het werk van de commissie is aanvulling dringend gewenst.

* In een eerder stadium is door ons gewezen op niet tijdige medewerking van de regio's. Voor de nieuwe steunverleningen is enige vooruitgang geboekt; overigens blijven de aanbevelingen van de regio's veelal beperkt tot het uitspreken van adhesie.

* In 1994 is aan 8 gemeenten steun verleend en in 1995 aan 5 gemeenten. Al doende is ook de verrekening van voorschotten beter geregeld. In de financiële overzichten zijn de in enig jaar betaalde steunverleningen en voorschotten als last opgenomen. In één geval betrof de steunverlening een tegemoetkoming in de kosten van verbouwing van een kerkgebouw; in de andere gevallen betrof de steun tegemoetkoming in de jaarlijkse tekorten.

* In verband met de hulpaanvraag van de Kerk van Zeewolde voor nieuwbouw van een kerkgebouw (welke aanvraag overigens voeltopig is ingetrokken) heeft de Financiële Commissie zich bezig gehouden met de criteria van steunverlening; naar de opvatting van de Financiële Commissie heeft de Landelijke Vergadering Apeldoorn 1994/1995 zich uitgesproken tegen het verlenen van financiële hulp voor de nieuwbouw van een kerkgebouw.

4.4 Commissie Taakverlichting Oudere Predikanten

Op grond van ons onderzoek kunnen wij ons verenigen met de samenvatting van de financiële overzichten over 1995 en 1996 zoals door de commissie is vastgesteld. De controle bestond uit het nagaan van de juistheid van de jaarrekening over 1995 en 1996 met bescheiden en bankstukken, en daarnaast het beoordelen van het functioneren van de commissie uitgaande van de door de Landelijke Vergadering Apeldoorn 1994/1995 verstrekte opdracht.

De uitwerking van de opdracht heeft gestalte gekregen in de opstelling van een huishoudelijk reglement uitgaande van het door de Landelijke Vergadering Apeldoorn 1994/1995 goedgekeurd reglement.

Aangezien de uitkeringen in 1995 en 1996 lager zijn uitgekomen dan begroot, omdat in de begroting was uitgegaan van de (onjuist gebleken) veronderstelling dat alle in aanmerking komende predikanten van de regeling gebruik zouden maken voor de maximale bedragen, is in overweging gegeven de bijdrage van de kerken in de komende jaren te verlagen. Met ingang van 1997 heeft een dergelijke verlaging inderdaad plaatsgevonden.

5. Evangelie en Moslims

De Landelijke Vergadering Apeldoorn 1994/1995 heeft onze commissie verzocht om periodiek ook de jaarverslagen en het financiële beheer te onderzoeken van de door de kerkeraad van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Ede aangewezen vertegenwoordigers van onze kerken in de Stichting Evangelie en Moslims.

Tot en met 1994 zijn de financiële zaken afgewikkeld door de Kerk van Ede. Vanaf 1 januari 1995 heeft onze commissie op verzoek van de Landelijke Vergadering Apeldoorn 1994/1995 de incasso van de bijdragen van de kerken ter hand genomen en zijn er door de penningmees-

ter van de Landelijke Vergadering rechtstreeks betalingen verricht aan de Stichting Evangelie en Moslims.

In 1995 is ontvangen aan bijdragen	f 17.789,-
en is aan voorschotten afgedragen aan de Stichting	f 15.400,-
zodat resteert	f 2.389,-
In 1996 is ontvangen aan bijdragen	f 17.082,-
en is aan voorschotten afgedragen aan de Stichting	f 18.584,-
zodat over 1996 een tekort is ontstaan van	f 1.502,-
Per eind 1996 is er derhalve een overschot ter grootte van	f 887,-

Wat de structuur betreft heeft onze commissie voorgesteld een commissie door de komende Landelijke Vergadering in het leven te laten roepen, die rechtstreeks kan optreden en ook rechtstreeks aan de Landelijke Vergadering rapporteert. De te vormen commissie zou vier leden kunnen hebben; dit voestel tot uitbreiding is ingegeven door de gedachte dat veel aandacht gegeven zal moeten worden aan het verkrijgen van bekendheid met dit werk bij de kerken in onze kring en met de steun die de commissie op dit terrein aan de kerken kan geven.

6. Benoeming leden van de F.C. door de Landelijke Vergadering Doorn 1998

De leden van de Financiële Commissie worden door de kerken bijeen in de Landelijke Vergadering benoemd respectievelijk herbenoemd, waarbij bepaald is dat de zittingsduur van de leden drie jaar is en dat een herbenoeming twee maal mogelijk is. Terwille van de continuïteit is het aftredingsrooster door de Landelijke Vergadering Ede 1991 als volgt vastgesteld:

F. Veltman	1994
mr. A. Wattèl	1997
K. van der Toorn, R.A.	2000

Door de Landelijke Vergadering Apeldoorn 1994/1995 is in de vacature die is ontstaan door het aftreden van br. F. Veltman, br. D.G. Kroese benoemd en zijn de beide overige leden herbenoemd. Br. Kroese heeft zich per 1 juni 1996 doen uitschrijven als lid van een Nederlands Gereformeerde Kerk en heeft uit dien hoofde zijn lidmaatschap van de commissie beëindigd. Voorts is br. K. van der Toorn R.A. per 1 januari 1997 benoemd tot penningmeester van de Raad van Toezicht en Advies Theologische Studie Begeleiding en heeft in verband daarmee de wens te kennen gegeven zijn lidmaatschap van de commissie per die datum te beëindigen. Gelet op het bovenstaande stelt de Financiële Commissie u voor:

- in de vacature D.G. Kroese te benoemen br. J. van den Berg te Kampen, thans plv. penningmeester van de Nederlands Gereformeerde Kerken,
- in de vacature K. van der Toorn R.A. te benoemen br. J.J. Bijlenga R.A. te Breukelen,
- de zittingsduur van br. mr. A. Wattèl met één periode te verlengen en hem te herbenoemen voor de periode 1998 - 2001.

Vooruitlopend op uw benoeming nemen de bes. Van den Berg en Bijlenga reeds aan de werkzaamheden van de commissie deel, dit in verband met het reeds plaats gevonden hebbende vertrek van br. Kroese en het reeds vanaf 1 januari 1997 functioneren van br. Van der Toorn als penningmeester van de Theologische Studie Begeleiding.

De Financiële Commissie heeft er voorts behoefte aan het overlijden in 1996 van br. F. Veltman te memoëren; wij gedenken br. Veltman, dankbaar voor alles wat hij heeft mogen doen voor onze kerken.

7. Slotopmerkingen

- Opnieuw willen wij ter beperking van de reiskosten de commissie-leden en afgevaardigden naar de Landelijke Vergadering in overweging geven om bij reizen per auto zoveel mogelijk gezamenlijk te rijden (zoals ook vorige keren al gebeurde).

De vergoeding voor autokosten is door de Landelijke Vergadering Apeldoorn 1994/1995 vastgesteld op f 0,57 per km. Wij stellen voor om deze vergoeding bij de aanvang van de Landelijke Vergadering te Doorn in 1998 vast te stellen conform de dan geldende vergoeding in het kader van de "Oort-wetgeving".

- b. De Landelijke Vergadering Ede 1991 heeft op voestel van de Financiële Commissie de vergoeding voor de penningmeester van onze kerken vastgesteld op een bedrag van f 1.800,- per jaar. Gezien de inmiddels opgetreden prijsstijgingen stelt de Financiële Commissie u voor om met ingang van het jaar 1998 de jaarljkse vergoeding vast te stellen op een bedrag van f 2.100,-.
- c. De Landelijke Vergadering Apeldoorn 1994/1995 heeft aan de landelijk archivaris een vaste vergoeding toegekend van f 1.800,- per jaar; zonder dat dit verband nadrukkelijk is gelegd, is daarbij kennelijk wel gekeken naar de bestaande vergoeding voor de penningmeester. De Financiële Commissie geeft daarom uw Vergadering in overweging om de vaste vergoeding voor de archivaris ook te verhogen naar f 2.100,- per jaar.

Bijlage 3: Vervolrapportage Financiële Commissie (LV 98-30.1)

In aansluiting op ons rapport van 16 juni 1997 aan uw vergadering geven wij u in dit rapport informatie betreffende de financiële gegevens over 1997 van de penningmeester en brengen wij u verslag uit betreffende enkele door onze commissie onlangs uitgevoerde controles.

1. Financieel overzicht over 1997 en raming van de kosten 1996/1998

Dit overzicht is opgenomen in **bijlage A** bij dit rapport. De door de penningmeester over dit jaar gevoerde administratie is door ons gecontroleerd en akkoord bevonden.

Het jaar 1997 laat een overschot zien van f 8.975,-. Mede aan de hand hiervan is de raming over de jaren 1996/1998 bijgesteld, waarna deze uitkomt op een tekort van f 18.796,-. Een belangrijke 'meevaller' is de post 'Contact en Samenspreking Buitenland', omdat door de betreffende commissie minder reizen naar het buitenland zijn dan wel zullen worden gemaakt dan aanvankelijk in de bedoeling lag.

De beschikbare middelen per 31 december 1997 bedroegen ca f 61.000,-. Naar ons oordeel zijn, indien de bijdrage van de kerken over 1998 onveranderd zou worden vastgesteld op een bedrag van f 1,25 per ziel, over de periode tot en met 1998 voldoende middelen beschikbaar om aan de gezamenlijke verplichtingen te voldoen. Wij hebben de bijdrage over 1998 dan ook aldus vastgesteld.

Wij verzoeken uw vergadering om de penningmeester décharge te verlenen over het jaar 1997.

2. Rapportering over de door de Financiële Commissie uitgevoerde controles

a. Theologische Studie Begeleiding over 1997.

Op grond van het uitgevoerde onderzoek kunnen wij ons verenigen met het financiële overzicht over het jaar 1997. De administratie van de Raad is door de penningmeester, be. K. van der Toorn, op overzichtelijke wijze gevoerd.

De Raad heeft besloten om met ingang van 1998 de bijdrage per ziel te verhogen van f 4,- naar f 5,50. Wij achten deze verhoging van de bijdrage gerechtvaardigd zowel om de kostenstijgingen van de Raad te kunnen opvangen als om een verdere intering op de beschikbare middelen te voorkomen.

b. Commissie Steunbehoevende Studenten over 1996 en 1997.

Op grond van het uitgevoerde onderzoek kunnen wij ons verenigen met de financiële overzichten over de jaren 1996 en 1997. De administratie van de Commissie is door de penningmeester, be. W. Logtmeijer, op overzichtelijke wijze gevoerd.

In dit verband willen wij nog enkele opmerkingen maken:

- * De Commissie heeft in 1996 de kerken niet specifiek aangeschreven voor de betaling van de jaarbijdrage; dit verklaart het geringe bedrag dat in dat jaar van de kerken is ontvangen. In 1997 is dat wel gedaan, hetgeen heeft geleid tot aanzienlijk hogere inkomsten.
- * Gezien de omvang van de huidige verplichtingen en de hoogte van het ultimo 1997 beschikbare saldo kan en zal de bijdrage voor het jaar 1998 worden teruggebracht naar f 0,50 per ziel.

c. Commissie Steunbehoevende Kerken over 1996 en 1997.

Op grond van het uitgevoerde onderzoek kunnen wij ons verenigen met de financiële overzichten over de jaren 1996 en 1997. De administratie van de Commissie is door de penningmeester, hr. H. Steegstra, op overzichtelijke wijze gevoerd. De Commissie heeft mededeeld voornemens te zijn om, gelet op de omvang van de huidige jaarlijkse verplichtingen, ook voor het jaar 1998 een reductie te verlenen op de destijds vastgestelde bijdrage van f 6,- per ziel; wij kunnen ons daarin vinden.

Bij het werk van de Commissie Steunbehoevende Kerken willen wij nog enkele opmerkingen maken.

* Ten tijde van de controle over de jaren 1996 en 1997 (begin februari 1998) was het rapport van de Commissie ten behoeve van uw vergadering nog niet verschenen. Wij vinden dit jammer, ook omdat de vorige Landelijke Vergadering de Commissie heeft verzocht in deze rapportage opnieuw inzicht te geven in aard en inhoud van de door haar gehanteerde criteria en toetsingselementen.

* In ons rapport van 16 juni 1997 hebben wij een kanttekening geplaatst bij de rol van de regionale vergaderingen. De CSK heeft ons mondeling meegedeeld in haar rapport aan uw vergadering hierop terug te zullen komen.

* De werkzaamheden van de Commissie worden kennelijk nog steeds in hoofdzaak door twee leden van de Commissie (de hrs. Steegstra en Van der Weerd) uitgevoerd. Aanvulling dan wel herbezetting van de Commissie blijft dan ook dringend gewenst.

d. Commissie Taakverlichting Oudere Predikanten over 1997.

Op grond van het uitgevoerde onderzoek kunnen wij ons verenigen met het financiële verslag over 1997. De administratie van de Commissie is door de administrateur, zr. G. Bottinga-Breijler, op een overzichtelijke wijze gevoerd. Gezien de uitkomsten over het jaar 1997 acht de Commissie Taakverlichting Oudere Predikanten het verantwoord om de onslagen per lid per jaar zoals deze zijn genoemd in haar rapport aan uw vergadering te verlagen en wel bij voorstel a van f 1,50 naar f 0,50 per lid per jaar en bij voorstel b van f 2,25 naar f 1,- per lid per jaar. Wij kunnen ons hierin vinden.

3. Slotopmerkingen

Wij stellen ons voor om vóór 1 januari a.s. aan het moderamen van uw (naar verwachting) alsdan afgesloten vergadering rekening en verantwoording af te leggen over het financiële beheer over de periode 1995 tot en met 1998. Aan dat moderamen zal dan om een voorlopige décharge worden gevraagd. Een dergelijke gedragslijn is ook in het verleden gevolgd en door vorige Landelijke Vergaderingen goedgekeurd.

Bijlage A: Financieel overzicht 1996 tot en met 1998

	Begroting 1996/98	Uitkomst 1996	Uitkomst 1997	Raming 1998	Raming 1996/98
<i>Uitgaven</i>					
<i>Commissies</i>					
- Geest. Verz. Militairen	4.500	2.296	1.041	1.600	4.937
- Contact Hoge Overheid	7.000	1.373	1.557	2.300	5.230
- Bijdrage C.I.O.	13.500	4.400	5.932	6.000	16.332
- Contact en Samenopt. binnenland	9.000	1.256	1.771	3.500	6.527
buitenland	26.000	4.764	- 702	12.000	16.062
- Financiële commissie	4.500	1.390	2.073	1.500	4.963
- COGG	2.500	1.034	1.299	1.300	3.633
- Radio en TV	500	—	—	500	500
- Opleiding predikanten	8.500	4.307	4.318	4.300	12.925
- Bijbelvertaling	1.500	—	743	750	1.493
- Liedbundel 2000	1.500	—	—	1.500	1.500
- Archief en documentatie	6.400	1.541	1.666	2.500	5.707
	85.400	22.361	19.698	37.750	79.809
Landelijke Vergadering	45.000	- 1.178	7.108	38.000	43.930
<i>Vergoedingen:</i>					
- penningmeester	5.400	1.800	1.800	2.100	5.700
- archivaris	5.400	1.800	1.800	2.100	5.700
	10.800	3.600	3.600	4.200	11.400
<i>Totaal uitgaven</i>	141.200	24.783	30.406	79.950	135.139
<i>Ontvangsten</i>					
Bijdragen kerken (f 1,25 p.z.)	112.500	36.662	37.231	37.000	110.893
Rente	4.000	2.300	2.150	1.000	5.450
<i>Totaal ontvangsten</i>	116.500	38.962	39.381	38.000	116.343
<i>Overschot/tekort</i>	- 24.700	14.179	8.975	- 41.950	- 18.796
Beschikbare middelen per 1 januari 1997			51.933		
bij: overschot 1997			<u>- 8.975</u>		
Beschikbare middelen per 31 december 1997				60.908	
af: geraamd tekort 1998				<u>- 41.950</u>	
Beschikbare middelen per 31 december 1998 (geraamd)				18.958	

Bijlage 4: Verslag Commissie voor Archief en Documentatie (LV 98-33, 33.1 en 33.2)

1. Algemeen

De Commissie voor Archief en Documentatie is ingesteld bij besluit van de LV d.d. 12 maart 1994; haar taak bestaat uit:

- a. de kerkenraden, regio-vergaderingen en commissies te dienen met advies inzake de zorg voor archieven en documentatie;
- b. het bevorderen van de bewaring van semi-kerkelijke archieven;
- c. aan de volgende L.V. rapport uit te brengen over het Landelijk Archief en voorstellen te doen in samenwerking met de landelijk archivaris om te komen tot een verantwoord archiefbeheer in de kerken.

Tot leden van de commissie werden benoemd: D. Smits te Vlaardingen, G.J. Bink te Nieuwerkerk a.d. IJssel en J.W. Puttonstein te Duiven.

D.Smits is, als landelijk archivaris van onze kerken, het eerste contactadres voor het Landelijk Archief van de Nederlands Gereformeerde Kerken.

2. Informatie

Alvorens de commissie met haar werkzaamheden kon aanvangen werden de nieuwe leden geïnformeerd over de activiteiten die door de landelijk archivaris in de laatste decennia zijn ondernomen en welke belangen door hem werden behartigd.

Reeds in deze beginfase waren zij niet alleen onder de indruk van de vele en veelsoortige werkzaamheden die de heer Smits ten behoeve van de archieven van de kerken alsook de Landelijke Vergadering behartigde, doch eveneens over de mate waarin wordt getracht om datgene wat van belang is c.q. kan zijn voor de geschiedenis van onze kerken te behouden, te bewaren en toegankelijk te maken.

Dit is niet slechts een kwestie van het vullen van de 'over'-uurtjes, doch eerder dient te worden gesproken van een bijna-dagtaak die door hem daaraan nog steeds aan de dag wordt gelegd.

Ten aanzien van een specifiek punt van - met name de veiligheid van - het Landelijk Archief wordt in een afzonderlijk onderdeel een voorstel gedaan, waarvoor ook uw aandacht wordt gevraagd.

In de periode november 1994 - maart 1997 vergaderde de commissie in volledige samenstelling zeven keer (1994:1, 1995:3, 1996:2 en maart 1997)

3. Werkzaamheden

- I. Op haar eerste vergadering (26 november 1994) werd besloten prioriteit te geven om de kerken te informeren over het bestaan van de 'Commissie voor Archief en Documentatie' tezende in een volgende fase informatie te verkrijgen over de stand van zaken met betrekking tot het archiefbeheer en de archieven van de Nederlands Gereformeerde Kerken. Daartoe was het noodzakelijk te beschikken over een lijst met namen en adressen van de scriba resp. een gemeentelid die als aanspreekpunt voor het archief van de kerk ter plaatse kan dienen.

Uit berichten van verloren gegane archiefstukken leek het de commissie eveneens dienstig de predikanten te informeren.

Op grond van terugontvangst van de brieven van de kerkenraden kon aldus (in 1995) een adreslijst worden samengesteld van de aanspreekpunten van de kerken. Daar waar geen gemeentelid voor het beheer van het kerkarchief is aangewezen c.q. benoemd geldt voor de commissie de scriba als aanspreekpunt.

- II. De volgende stap bestond uit het verzenden van een enquêteformulier met een hoeveel-

heid vragen over beheer, omvang en periode van het desbetreffende archief.

De kerken gaven, in z'n algemeenheid gesproken, een goede reactie. Van de 94 aangeschreven kerken werd, ten dele na rappellering, van 70 antwoord ontvangen.

In het onderdeel slotopmerkingen van de hieruit voortgekomen notitie (waarover hieronder meer) werd het navolgende vermeld:

De uitkomsten van de enquête geven een redelijk duidelijk beeld van de situatie waarin de kerkarchieven zich bevinden. Het ene archief bevindt zich nog in de opbouwfase, het andere kent een goede, geordende en toegankelijke staat. Opmerkelijk is dat veelarchieven niet beginnen in de jaren zestig, maar zelfs stukken bevatten van jaren daarvoor. Een aantal kerken heeft ook beschikking van vóór de vrijmaking. Er is meer aanwezig dan werd gedacht.

Vermeldenswaardig is dat niet alle kerken het officiële orgaan (het kerkblad) bewaren. Dit valt echter wel aan te bevelen evenals foto's (predikanten, kerkgebouw etc.), cassettes en videobanden van bv. belangrijke gebeurtenissen en kerkdiensten.

Aandacht en zorg voor alsmede regeling van het archief is noodzakelijk. Ook al betreft het een archief van relatief geringe omvang op dit moment; over 10 of 25 jaar is dat anders.

Reeds nu aandacht schenken aan goed archiefbeheer voorkomt problemen in de toekomst.

Zowel toekomstige archiefbeheerders of scriba als ook personen die de geschiedenis van een plaatselijke kerk willen beschrijven, zullen baat hebben bij een geordend en toegankelijk archief. Dit vraagt wel een investering bv. een brandwerende kast of (externe) veilige bewaarplaats. Doch dat is inherent aan alles wat waardevol is voor het nageslacht.

De uitkomsten van de enquête bieden de commissie voldoende aandachtspunten om één van haar belangrijkste taken nl. het ondersteunen van plaatselijke kerken bij archiefbeheer, te kunnen concretiseren.

Van een grote hoeveelheid predikanten (111 van de 139) verkreeg de commissie een ingevulde vragenlijst retour. Aan de hand daarvan is het mogelijk gegevens vast te leggen (gemeente waar de predikant heeft gestaan, publicaties, etc).

Informatie is - conform afspraak met de predikanten - slechts ten behoeve van de commissie.

- III. Met het oog op de toegankelijkheid van op het adres van de Landelijk Archivaris aanwezige informatie bestaande uit het archief, documentatie, boeken en naslagwerken werden de (on)mogelijkheden van het opzetten van een gegevensbestand in de computer onder de loupe genomen. Alvoers gegevens 'zomaar' vast te leggen wordt nagegaan middels welke database de meest van belang zijnde gegevens kunnen worden ingegeven en op aanvraag kunnen worden getraceerd. Mede in het kader daarvan wil de commissie een aanschaf van een zodanig computerprogramma, binnen de mogelijkheden van het ten dienste staande budget, overwegen zodanig dat in een volgend stadium de kerken kan worden aangeraden ook een dergelijk programma aan te schaffen. Een periode van onderzoek is voorspand noodzakelijk.
- IV. Het Landelijk Archief bevat een grote hoeveelheid vergaderstukken. Aan deze stukken werd op achtereenvolgende vergaderingen een rubriekkenmerk toegekend, met dien verstande dat de desbetreffende rubriek na verloop van enkele jaren aan verandering onderhevig was. Mede als gevolg daarvan, alsook uitbreiding van het aantal onderwerpen waaraan op de Landelijke Vergaderingen aandacht werd gegeven, is geen eenheid in ordeningskenmerk aanwezig, wat het terugzoeken van specifieke zaken bemoeilijkt. De commissie heeft zich in enkele vergaderingen over deze materie gebogen en komt tot de conclusie dat, naast het vervaardigen van een ordeningsmethodiek op onderwerpen, het dienstig is een afzonderlijke serie te vormen van die stukken die op eenzelfde zaak betrekking hebben. Aldus kan zowel de Landelijke Vergadering als ook in voorkomend geval een kerk afdoende worden geïnformeerd over de behandeling en besluitvorming rond een specifiek onderwerp.
- V. Teneinde ook de kerken een handvat te (kunnen) bieden voor een opzet en toegankelijkheid van het eigen archief, heeft de commissie aandacht gegeven aan een ordeningsche-

ma dat zowel voor het actuele - dynamische - archief, alsook het (semi-)statische archief een oplossing kan zijn. Naar verwachting zal dit ordeningsschema voor de zomer definitief geroed zijn en te gelegener tijdstip aan de kerken worden aangeboden.

VII. Naast de documentatie bleek, mede naar aanleiding van contacten met gemeenteleden, dat allengs de gelegenheid bestaat tot het vormen van een geluidsarchief.

De commissie ontving in 1996 van de kerk van Rotterdam een video-opname van de rerkdienst en van een gemeentelid werd in het voorjaar 1997 een grote hoeveelheid cassettebandjes van preeken van Nederlands Gereformeerde predikanten in ontvangst genomen.

Voorts denkt de Commissie dat successievelijk ook een foto-/dia-archief zal ontstaan.

* Presentatie commissie

De commissie was op de Landelijke Ontmoetingsdag te Barneveld-1996-aanwezig. Om meer bekendheid te geven aan het werk van de commissie en het Landelijk Archief werd een folder gemaakt met relevante gegevens. Tevens kon op die dag - ter besparing in de portiekosten - de enveloppe met de enquêtelijst aan scribae c.q. archiefbeheerders worden meegegeven.

* Benodigdheden van de commissie

Gedurende de afgelopen periode konden uitgaven worden gedaan die binnen het raam van de opgezette begroting bleven, sterker nog: er werd minder uitgegeven dan gedacht. Dit komt met name als gevolg van het onderzoek naar de keuze van een computerprogramma alsook andere niet aangeschafte benodigdheden.

Voor wat betreft de begrote kosten voor het Landelijk Archief alsook onze commissie wordt verwezen naar de afzonderlijke begroting.

4. Rapport met betrekking tot het Landelijk Archief van de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Het is verheugend te merken dat het bestaan van het Landelijk Archief steeds meer bekend gaat worden. Dat komt tot uitdrukking in de aanbieding van stukken, maar ook door verzoeken om informatie. In Opbouw en het Nederlands Dagblad verschenen artikelen over het Landelijk Archief. Ondanks de bredere belangstelling blijkt steeds dat veel kerkelijke archiefstukken achteloos worden weggegooid bij verhuizing of na een overlijden. Het blijft nodig aandacht te vragen voor kerkelijke archiefstukken en alert te zijn in specifieke situaties.

Door de landelijk archivaris wordt gestreefd naar het completeren van de documentatieverzameling bestaande uit publicaties in kranten en kerkelijke bladen. Voorts heeft hij de zorg voor het beheer van aan hem toevertrouwde archiefstukken van kerken, predikanten en gemeenteleden.

Met name voor wat betreft het veilig beheer van het archief van de Landelijke Vergadering komt de commissie tot de conclusie dat de bestaande situatie van de aanwezigheid van - historische - archiefstukken op het adres van br. D. Smits op langere termijn niet wenselijk wordt geacht. In verband daarmee stelt de commissie u voor dat zij mogelijkheden onderzoekt om deze archiefbescheiden op een veiliger plaats te herbergen.

* Archief prof. C. Veenhof

De inventarisatie van het archief van prof. C. Veenhof kon worden afgerond. Het archief is, conform de wens van de familie, in bewaring gegeven bij het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme te Amsterdam.

5. Contacten met andere kerken

Op uitnodiging van de broeders van de Commissie voor Archief van de Christelijke Gereformeerde Kerken woonden de leden van onze commissie op 16 maart 1995 een avond te Dordrecht bij waar CGK-scribae informatie kregen over diverse aspecten verband houdend

met een goed archiefbeheer.

Voor wat betreft de contacten in bredere zin met kerken die aandacht en zorg besteden aan hun archieven werden de vergaderingen van de "Commissie tot registratie van de Protestantse Kerkelijke en semi-kerkelijke Archieven" (CPA) bijgewoond. Onze kerken konden, als waarnemer, de CPA-vergaderingen bijwonen waar de kerk-archivarissen elkaar tevens informeren over zaken van het eigen archiefbeheer. De CPA heeft gerichte aandacht voor het archiefbeheer van de kerken en heeft in de afgelopen jaren menig advies, dat uiteraard voortkomt uit de boezem (zijnde de kerkelijke archivarissen), aan de aangesloten kerken gedaan.

Gelet op het nuttig overleg dat van de zijde van onze commissie wordt ondervonden op vergaderingen van de CPA, alsook de functie die de CPA voor kerkelijke archiefzorg heeft, stellen wij u voor om thans ook het lidmaatschap van de CPA aan te vragen. Daarmee zijn onze kerken, middels de commissie, volwaardig participant in de CPA tesamen met alle andere reformatorische kerken, de Evangelisch Lutherse kerken, de Bond van Vrije Evangelische Kerken, het Leger des Heils, de Remonstrantse Broederschap, de Oud Katholieke Kerk, het Reveilarchief en het Convent van rijksarchivarissen.

Aan het lidmaatschap zijn blijkens mededeling van de secretaris van de CPA, mevr. drs. M.C. van Leeuwen-Canneman, geen kosten verbonden.

Het belang van het kerkarchief en het daaraan verbonden beheer verkreeg in Woudschoten op 21 en 22 maart 1997 tijdens een tweedaagse conferentie brede aandacht. De commissieleden waren daarbij tevens aanwezig.

6. Ideeën cq. plannen van de commissie

In komende jaren hoopt de commissie, mede naar aanleiding van de uitkomsten van de enquête, een aantal punten te concretiseren.

- * Daarbij wordt er met name aan gedacht om de archiefbeheerders/scribae in regio-verband te informeren over archiefzorg en -beheer. Aangezien twee van de drie commissieleden een volledige dagtaak alsook andere (kerkelijke) activiteiten hebben, zal sprake zijn van een ruime planning in dezen.
- * De toegankelijkheid van het Landelijk Archief en het opzetten van een orderingsplan zal één van de belangrijke activiteiten zijn voor de commissie, alsook het overigens bijstaan en adviseren van de Landelijk Archivaris ten aanzien van de documentatie.
- * Voorts ligt het in de bedoeling om de Nederlands Gereformeerde stichtingen en verenigingen te informeren over het bestaan van de commissie, in verband met vragen betrekking hebbend op archiefbeheer etc. en hen te wijzen op de mogelijkheid om archiefscheiden, met name ingeval van opheffing, over te dragen aan het Landelijk Archief.
- * Om zowel de kerken als belangstellende gemeenteleden te informeren over activiteiten, aanwinsten etc. van het Landelijk Archief streeft de commissie ornaar om enkele keren per jaar een 'nieuwsbrief' samen te stellen. De kerken ontvangen deze gratis (men draagt immers bij in de kosten van het Landelijk Archief); gemeenteleden en andere belangstellenden kunnen zich daarop abonneren.
- * Het doen van voorstellen aan de kerkenraden cq. advisering over (ontwerp) beheersregeling, bezoeking van archiefbeheerders etc.
- * Mede naar aanleiding van de enquêtelijsten worden specifieke vragen van de kerkelijke archiefbeheerders door de commissieleden van een antwoord voorzien. De commissieleden zijn overigens bereid om de archiefbeheerders ter plaatse van advies te dienen.

Bijlage A: Uit de notitie: 'Archiefbeheer van Nederlands Gereformeerde Kerken in kaart gebracht; resultaten van een eerste enquête';

1. Gegevens met betrekking tot het beheer

Wie beheert het archief van de kerk? In 45% van de kerken is een aparte beheerder voor het

archief aangewezen. Voor de overige 55% is de beheerder van het archief tevens scriba. Diverse beheerders zijn tevens het adres van het kerkelijk bureau.

Waar bevindt zich het archief? In een kwart van de gevallen bevindt zich het archief in het kerkgebouw. Meer dan een kwart van de archieven bevindt zich op meer dan één plaats. De combinatie kerk/scriba komt het meest voor (47%). Bijna de helft van de archieven bevindt zich thuis bij de beheerder.

Eén van de kerken heeft reeds een gedeelte van het archief overgedragen aan een overheidsarchiefbewaarplaats i.c. het gemeentearchief. Het betrof de stukken uit de periode 1856-1945. Hierbij werd een overeenkomst van inbewaringgeving opgesteld.

Maar 5% van archiefbeheerders is officieel aangesteld en als zodanig benoemd. In deze gemeenten werkt de beheerder volgens een instructie of beheersregeling, waarin de taken en bevoegdheden van de archiefbeheerder zijn vastgelegd. In ruim de helft van de kerken werkt men volgens (mondelijke) afspraak. Bijna 44% van de archiefbeheerders werkt zonder enige instructie of afspraak. Bij veel van deze gemeenten zijn er geen regels voor raadpleging door (niet-)gemeenteleden, vernietiging, geheimhouding door de archiefbeheerder, oedering van bescheiden.

2. Inhoud van het archief

Hoewel de Nederlands Gereformeerde Kerken (NGK) in de jaren zestig zijn ontstaan hebben veel kerken archiefstukken die vele jaren ouder zijn. Liefst 45% van de archieven bevat bescheiden vanaf 1944/1945. 13% heeft stukken van voor 1944/1945. Vijf gemeenten hebben zelfs archiefstukken van voor 1900! Opvallend is dat 5% van de kerken niet weet vanaf welke datum archiefstukken aanwezig zijn. Veelal hangt dit samen met de wellicht slechte, ongoederende staat van het archief.

Waaruit bestaan de kerkelijke archieven? In de eerste plaats uit de stukken van de kerkenraad, zoals notulen, ingekomen stukken, onderwerpsmappen etc. Elk archief bevat deze bescheiden. Verder heeft 42% van de archieven het archief van de Commissie van Beheer onder zich. In veel mindere mate zijn archieven van diaconie, commissies en verenigingen aanwezig.

Driekwart bewaart in het archief het officiële orgaan van de gemeente, het kerkblad.

Foto's van bijvoorbeeld predikanten, kerkgebouw(en), pastorie(en) of belangrijke gebeurtenissen worden nauwelijks bewaard. Slechts 11% heeft foto's in het archief. Verder zijn geluids- en video-opnamen van kerkdiensten, zoals intrede- en afscheidsdiensten en diensten, die voor radio en televisie zijn opgenomen, slechts in 3% van de archieven aanwezig.

Ongeveer 10% van de archieven bevat documentatie in de vorm van boeken, gemeentegednen, acta, preekschetsen, stukken van de Landelijke en regionale vergaderingen e.d.

Tenslotte is ruim 10% van de kerken tevens aangewezen als archief-beherende kerk van de regio. Dit regio-archief is een afzonderlijk archief en staat los van het eigen kerkelijke archief. Zijn de archieven compleet? Uit de antwoorden blijkt, dat maar liefst 50% van de beheerders van mening is, dat er stukken ontbreken. De vele wisselingen van archiefbeheerders en scriba's zullen hier mede debet aan zijn. Maar een kwart mist geen bescheiden. De overigen weten niet of er iets ontbreekt.

3. Staat van het archief

Zoals reeds in het voorgaande is genoemd, bevinden zich de archiefstukken op diverse locaties. Dat houdt in, dat de bewaarcondities zeer verschillend zijn. Goede condities zijn een luchtvochtigheid van 50-55% en een constante temperatuur van 16-18 graden. Zo krijgen schimmels geen kans om het papier aan te tasten.

De uitkomsten van de enquête geven aan dat er nog het nodige te verbeteren is. 61% geeft aan, dat er voldoende ventilatie is in de bewaarplaats. In 48% van de gevallen is de ruimte vrij van schimmels. Slechts 14% van de archieven bevindt zich in een brandwerende kast. Bij één kerk is de kast defect. In 13% van de ruimten bevindt zich een brandblusser. Liefst 25% geeft aan, dat er geen enkele maatregel is getroffen om het archief in goede fysieke staat te houden.

Het opbergen van (een gedeelte van) de archiefstukken vindt bij 92% van de kerken plaats in ordners. 41% heeft het archief of onderdelen daarvan in dozen. 19% heeft tevens archiefstukken ingebonden. In de meeste gevallen betreft het dan notulen.

Een belangrijk onderdeel van het in toegankelijke staat houden van het archief is het vernietigen van daarvoor in aanmerking komende bescheiden. Ruim 72% vernietigt archiefstukken. Echter maar 12% maakt daarbij gebruik van een regeling, waarin staat wat wanneer vernietigd kan worden en wat permanent bewaard dient te worden. De overige 88% vernietigt naar eigen inzicht. Bijna een kwart van de archiefbeheerders vernietigt in het geheel niet en bewaart alles.

4. Gebruik van het archief

Een kerkelijk archief dient geraadpleegd te kunnen worden. Hiervoor zijn toegangen op het archief nodig. Voorbeelden van toegangen zijn een plaatsingslijst, een inventaris, registers en indexen (alfabetisch en/of op onderwerp) of lijsten van ingekomen en uitgaande stukken. Zonder deze hulpmiddelen is het vaak lastig zoeken naar een bepaald stuk. Bijna 88% van de beheerders maakt geen gebruik van toegangen. Maar 12,5% heeft deze wel. Veelal in de vorm van een inventaris.

Aangezien de lopende stukken in de meeste gevallen nog in het bezit zijn van de leden van de kerkenraad, wordt het archief met name voor oudere stukken en zaken geraadpleegd. Tweederde van de archieven wordt 1-10 per jaar geraadpleegd. 6% meer dan 10 keer per jaar. 27% weet niet hoe vaak het archief geraadpleegd wordt.

Het aantal raadplegingen is mede afhankelijk van openbaarheid van het kerkelijk archief. 83% van de archieven is niet in te zien voor niet-gemeentelieden. Maar ook 53% van de archieven is niet te raadplegen door eigen gemeenteleden. Indien er wel raadpleegmogelijkheden zijn, is veelal toestemming nodig van de kerkenraad. Eén gemeente heeft met de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt ter plaatse de afspraak, dat stukken van voor 1967 mogen worden ingezien door leden van de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt.

Zeker wanneer het vertrouwelijke of privacygevoelige informatie betreft, zijn archiefbeheerders terughoudend in het ter inzage geven van archiefbescheiden.

Ook aan het aspect geschiedschrijving werd in de enquête aandacht besteed. Hoewel de Nederlands Gereformeerde Kerken relatief jong zijn, zal door toekomstige generaties meer en meer belangstelling komen voor de ontstaansgeschiedenis van de verschillende kerken. Een geordend en toegankelijk archief is hiervoor onontbeerlijk. Uit de vragenlijst bleek, dat 81% van de kerken geen publicaties over de geschiedenis van de eigen gemeente, kerkgebouw e.d. heeft. Slechts 19% heeft dat wel beschreven. Oorzaken van de geringe belangstelling voor de historische aspecten kunnen wellicht zijn gelegen in de trieste gebeurtenissen in de jaren zestig. Illustratief is het verhaal van een predikant, die stukken uit die periode in zijn tuin verbrandde.

Aandachtspunten voor de komende jaren

Uit het voorgaande hoofdstuk blijkt, dat er diverse aandachtspunten zijn voor de commissie. Dat blijkt ook uit de vragen en opmerkingen van verschillende archiefbeheerders. 55% heeft behoefte aan advies over (onderdelen van) archiefbeheer. Bijna 10% denkt in de toekomst de commissie te zullen benaderen voor informatie. 36% heeft op dit moment geen enkele ondersteuning nodig. Veelal zijn dit de kerken, waar reeds goed archiefbeheer plaatsvindt.

Hieronder is een aantal punten beschreven, waarop de commissie in eerste instantie de aandacht zal richten, gezien de uitkomsten van de enquête. Deze punten zijn:

1. Formeel archiefbeheer

Het verdient aanbeveling om in iedere gemeente een afzonderlijke archiefbeheerder aan te stellen. De functie van scribe wisselt regelmatig van persoon en daarmee ook het beheer over het archief. Een goede oplossing is het benoemen van een archiefbeheerder voor bepaalde tijd, bijvoorbeeld zes jaar met de mogelijkheid tot verlenging van die termijn. Daarbij dient een instructie te worden opgesteld waarin de taken en bevoegdheden van de archiefbeheerder

zijn vastgelegd. Te denken valt aan zaken als zorgen voor een goede, geordende en toegankelijke staat van het archief, het maken van overzichten, vernietiging van bescheiden, rekening houden met privacy-gevoelige informatie (geheimhoudplicht), tweejaarlijks een verslag uitbrengen aan de kerkenraad van de werkzaamheden en het aangeven van de kosten, die voor het archiefbeheer zullen worden gemaakt (opbergmateriaal, bewaarruimte e.d.). Voor het opstellen van een instructie is een modelinstructie beschikbaar.

2. *Archiefruimte en bewaarcondities*

Het minimaal noodzakelijke voor het in goede staat bewaren van archiefbescheiden is een brandwerende kast. Daarbij dient de ruimte, waarin de kast zich bevindt, brandveilig te zijn en een goede luchtvochtigheidsregeling te hebben. Wat het eerste betreft, is een brandblusser en een rookmelder van belang. Het tweede punt betreft in ieder geval een vocht- en temperatuurmeter en goede ventilatie. Een goede luchtvochtigheid voor archieven is 50-55% bij een temperatuur van 16 tot 18 graden.

Daarbij dient het archief op één plaats bewaard te worden, bij voorkeur in het kerkgebouw. Aangezien het bewerkstelligen van goede bewaarcondities kosten met zich meebrengt, is te overwegen bij nieuw- of verbouw van het kerkgebouw rekening te houden met genoemde zaken. Zelfs met weinig middelen, bijvoorbeeld door te zorgen voor goede ventilatie, kan reeds verbetering optreden.

3. *Ordening*

Archiefstukken kunnen niet lukraak worden opgeborgen. Daarvoor dienen registers, plaatsingslijsten en inventarissen te worden aangelegd. Dit zijn middelen om de archieven toegankelijk te maken d.w.z. om in de archieven snel de juiste informatie te vinden. Aangezien bijna 90% van de beheerders geen gebruik maakt van een plaatsingslijst of inventaris, zal de commissie aan dit punt met name aandacht schenken. Een goede ordening is tevens van belang bij overdracht van archiefstukken naar een archiefbewaarplaats van een burgerlijke gemeente. Het is mogelijk, dat kerkarchieven, die geen actuele zaken bevatten, uit (brand)veiligheids-overwegingen bij een dergelijke archiefbewaarplaats in bewaring kunnen worden gegeven. Overleg met de gemeente- of streekarchivaris is aan te bevelen.

4. *Vernietiging*

Niet alles hoeft bewaard te worden; bepaalde stukken hoeven slechts een beperkte periode bewaard te worden. Duidelijke richtlijnen zijn daarbij nodig. Slechts enkele archiefbeheerders maken daadwerkelijk gebruik van richtlijnen. Vernietigen en de onder punt 3 genoemde ordening houden het archief overzichtelijk. Ook hierin zal de commissie een bijdrage leveren door uniforme richtlijnen aan te reiken.

5. *Inzage-mogelijkheden*

Een archief is er om geraadpleegd te worden in de eerste plaats door de eigen ambtsdragers alsook gemeenteleden. Hierbij kunnen situaties ontstaan, waarbij niet alle informatie kan worden vrijgegeven, bijvoorbeeld privacy-gevoelige informatie. Verder kunnen niet-gemeenteleden verzoeken om inzage in bepaalde stukken. Aangezien meer dan de helft van de kerken stukken bezit van de periode van voor de scheuring in de zestiger jaren, is het niet denkbeeldig, dat ook leden van de 'vrijgemaakt' Gereformeerde Kerk en van de 'synodaal' Gereformeerde Kerk inzage willen hebben. In al deze situaties is het opstellen door de kerkenraad van een inzageverpleegment noodzakelijk. Hierin kan worden vastgelegd wat wel en niet kan worden ingezien. In bijzondere gevallen dient de kerkenraad te beslissen of een verzoek, bijvoorbeeld in verband met publicaties, wordt ingewilligd.

In de begeleidende brief bij bovenstaand rapport doet de commissie de volgende voestellen:

I Kennis te nemen van de inhoud van de notitie: *'Archiefbeheer van Nederlands Gereformeerde Kerken in kaart gebracht; resultaten van een eerste enquête'* en deze in de aandacht van de kerken aan te bevelen.

Ila. Uit te spreken dat een veilige bewaring van het archief van de Landelijke

- Vergadering noodzakelijk is.
- b. De Commissie voor Archief en Documentatie te verzoeken uit te zien naar een archiefbewaarplaats waar het Landelijk Archief kan worden ondergebracht en daarover de volgende Landelijke Vergadering met een voorstel te dienen.
- III a. Toe te treden tot de 'Commissie tot registratie van de Protestantse Kerkelijke en semi-kerkelijke Archieven' (CPA) te 's-Gravenhage en daartoe het lidmaatschap aan te vragen.
- b. De leden van de Commissie voor Archief en Documentatie af te vaardigen naar de vergaderingen van de CPA.
- IV De heer D. Smits te herbenoemen tot Landelijk Archivaris van de Nederlands Gereformeerde Kerken, alsook tezamen met G.J. Bink en J.W. Pattenstein tot lid van de Commissie voor Archief en Documentatie van onze kerken.
- V De begroting van de Commissie voor Archief en Documentatie voor de jaren 1999-2001 vast te stellen.

Bijlage 5: Voorstel stemprocedure (LV 98 - 5)

Voorstel voor stemprocedure voor verkiezingen op de Landelijke Vergaderingen van de Nederlands Gereformeerde Kerken.

a. Stemming over zaken

1. De preses gaat na of stemming wordt verlangd. Indien geen stemming wordt gevraagd, stelt de preses vast dat het voorstel zonder hoofdelijke stemming is aangenomen of verworpen.
2. Indien stemming wordt verlangd, zullen ingediende voorstellen door de preses worden onderscheiden in:
  - a. het oorspronkelijke voorstel
  - b. een voorstel, dat *of* volledig *of* op een wezenlijk onderdeel zich richt tegen het oorspronkelijke voorstel
  - c. een amendement dat wijziging beoogt zonder het oorspronkelijke voorstel wezenlijk aan te tasten
  - d. een amendement op een reeds ingediend amendement (= subamendement)

Bij stemming zullen eerst aan de orde komen de voorstellen van groep d, vervolgens die van groep c en tenslotte die van groepen a en b, waarbij als regel een commissie-voorstel voorrang krijgt. Indien een voorstel een aantal onderdelen bevat en de preses deze onderdelen eerst afzonderlijk in stemming brengt, zal hij daarna het voorstel in zijn geheel aan een eindstemming onderwerpen. Indien twee of meer amendementen of subamendementen op een aanhangig voorstel zijn ingediend, bepaalt de preses de volgorde waarin hierover zal worden gestemd. Daarbij geldt de regel, dat het meest verstrekkende amendement of subamendement het eerst in stemming wordt gebracht.

3. In geval van appel of revisie blijven buiten stemming degenen die lid waren van de vergadering, welke het omstreden besluit nam, of die deze vergadering vertegenwoordigen.
4. Besluiten worden genomen met volstreekte meerderheid van stemmen. Voor het bepalen van het aantal uitgebrachte stemmen en van de volstreekte meerderheid worden onthoudingen meegeteld.
5. Als het aantal onthoudingen groter is dan het bij stemming hoogste aantal voor- of tegenstemmers, dan is er niet besloten. Afhankelijk van de inhoud van het voorstel wordt dan bepaald wat dat voor consequentie heeft.
6. Na afloop van de stemming deelt de preses de uitslag van de stemming mede, met vermelding van het aantal uitgebrachte stemmen. Hij doet daarbij tevens mededeling van het genomen besluit.
7. Bij staken van stemmen wordt het voorstel geacht te zijn verworpen.

8. Over zaken wordt mondeling gestemd en wel door middel van zitting en opstaan. De eindstemming zal hoofdelijk geschieden.
9. Wie overwegende bezwaren heeft tegen een genomen besluit, heeft het recht zijn tegenstemmen in de Akta te doen aantekenen. Hij kan ook verzoeken hierbij de aard van zijn bezwaren aan te duiden.

b. Stemming over personen

10. Tenzij benoemingen met goedvinden van de vergadering geschieden op enkelvoudige voordracht worden personen schriftelijk verkozen.
11. Nagegaan wordt of het aantal ingeleverde stembriefjes gelijk is aan het aantal van stemgerechtigde personen die de presentielijst hebben getekend. Indien enige twijfel rijst ten aanzien van de op een stembriefje vermelde naam, is deze stem ongeldig.
12. Voor het bepalen van het aantal uitgebrachte stemmen en van de volstreekte meerderheid:
  - worden ongeldige stemmen niet meegeteld;
  - worden blanco stemmen wel meegeteld.
13. Het aantal blanco stemmen mag niet hoger zijn dan het hoogste aantal stemmen dat op een der kandidaten is uitgebracht. Is zulks wel het geval, dan zal nader beraad met de vergadering plaats vinden.
14. a. Bij vrije verkiezing kunnen per functie maximaal drie stemmingen plaats vinden. De eerste stemming is vrij. Bij een eventueel noodzakelijke tweede stemming wordt een keus gemaakt uit de vier personen op wie bij de eerste stemming de meeste stemmen zijn uitgebracht. Bij een eventueel noodzakelijke derde stemming wordt een keus gemaakt uit de twee personen op wie bij de tweede stemming de meeste stemmen zijn uitgebracht. Degene die bij de eerste of tweede stemming meer dan de helft van het aantal uitgebrachte geldige stemmen op zich heeft verenigd, is verkozen. Degene op wie bij de derde stemming het hoogste aantal geldige stemmen is uitgebracht, is verkozen. In geval bij de derde stemming de stemmen staken, is de oudste in jaren verkozen.
b. Bij een voordracht bestaande uit twee kandidaten zal een stemming plaats vinden. Degene op wie het hoogste aantal geldige stemmen is uitgebracht, is verkozen. In geval de stemmen staken, is de oudste in jaren verkozen.
c. Bij voordracht bestaande uit meer dan twee kandidaten kunnen maximaal twee stemmingen plaats vinden. Degene die bij de eerste stemming meer dan de helft van het aantal uitgebrachte geldige stemmen op zich heeft verenigd, is verkozen. Bij een eventueel noodzakelijke tweede stemming wordt een keus gemaakt uit de twee personen op wie bij de eerste stemming de meeste stemmen zijn uitgebracht. Degene op wie bij de tweede stemming het hoogste aantal geldige stemmen is uitgebracht, is verkozen.
15. In gevallen waarin het reglement niet voorziet, beslist de vergadering.

Bijlage 5A: Herzien verkiezingsreglement voor het moderamen (zie Akta Apeldoorn, blz 86v)

Artikel 1: Verkiezbaarheid

Alle afgevaardigden van de verschillende regio's zijn verkiezbaar.

Artikel 2: De stemmingen

1. Het moderamen bestaat uit vier leden: eerste preses, tweede preses, eerste scriba en tweede scriba. Per functie kunnen maximaal drie stemmingen plaatsvinden.
2. De eerste stemming is vrij.
3. Bij een eventueel noodzakelijke tweede stemming wordt een keus gemaakt uit de vier personen, op wie bij de eerste stemming de meeste stemmen zijn uitgebracht.
4. Bij een eventueel noodzakelijke derde stemming wordt een keus gemaakt uit de twee per-

- sonen, op wie bij de tweede stemming de meeste stemmen zijn uitgebracht.
5. Degene die bij de eerste of de tweede stemming meer dan de helft van het aantal uitgebrachte geldige stemmen op zich heeft verenigd, is verkozen.
  6. Degene op wie bij de derde stemming het hoogste aantal geldige stemmen is uitgebracht, is verkozen.
  7. In geval bij de derde stemming de stemmen staken, is de oudste in jaren verkozen.

Artikel 3: De geldigheid van de stemmen

1. Per stembriefje mag slechts één naam worden vermeld. Bij vermelding van meer dan één naam is de stem ongeldig.
2. Bij onduidelijkheid omtrent de op een stembriefje vermelde naam is de stem ongeldig.
3. Ongeldige stemmen behoren niet tot het aantal uitgebrachte stemmen.

Artikel 4: Blanco stemmen

1. Blanco stemmen behoren tot het aantal uitgebrachte geldige stemmen.
2. Het aantal blanco stemmen mag het totale aantal van de in die ronde op de kandidaten uitgebrachte stemmen niet overtreffen. Is dat wel het geval, dan zal nader beraad plaatsvinden.

Artikel 6: Slotbepaling

Bij onduidelijkheid omtrent de toepassing van dit reglement, alsmede in gevallen waarin dit reglement niet voorziet, beslist de vergadering.

Bijlage 6: Brief Zwijndrecht (LV 98-12.1)

Geachte broeders,

Aan het zelfstandig bestaan van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Zwijndrecht zal per 1 maart 1997 een einde komen.

De Zwijndrechtse gemeente is van haar begin gering in ledental geweest. Door verschillende oorzaken was er gedurende de jaren van haar bestaan meer afname dan groei. Toen het ledental terugliep en er geen vers bloed toestroomde, vroegen sommigen zich af hoe lang een zelfstandig bestaan nog te rechtvaardigen was. Deze vraag leidde tot een uitvoerige bezinning binnen de gemeente. Ook de mening van de Nederlands Gereformeerde Kerken in de regio Dordrecht-Gorinchem werd gevraagd. Door de regiovergadering werd een commissie van advies aangewezen, die de gemeente van Zwijndrecht terzijde stond.

Bezinning en overleg leidden niet tot een unanieme standpuntbepaling. Daarop vertrokken meerdere leden uit de gemeente. Ook anderen gaven aan, dat ze op termijn ander kerkelijk onderdak zouden zoeken. Het aantal leden dat dan nog zou overblijven maakte een zelfstandig voortbestaan praktisch onmogelijk.

Er is geen gezamenlijke keuze mogelijk gebleken voor aansluiting bij een andere Nederlands Gereformeerde Kerk. Voor velen is de wens om een gemeente te vinden binnen de woonplaats bepalend. Van de overgebleven leden zal zich een deel voegen bij de gemeente van Dordrecht. Ook zullen enigen zich aansluiten bij de gemeente van Barendrecht.

Het archief en de overige bezittingen zullen overgaan naar de Nederlands Gereformeerde Kerk in Dordrecht.

Bijlage 7: Brief br. J. de Graaf (LV 98-12.6)

Welterwaarde en Eerwaarde broeders,

Na overleg met een van de leden van de Commissie Voorbereiding leg ik de onderstaande

vraag aan U voor: Is het wellicht raadzaam, dat Uw vergadering besluit te laten onderzoeken of het wenselijk is, dat in onze kerken meer duidelijkheid komt over de vraag: hoe dient men om te gaan met het afgeven van doopbewijzen.

Deze vraag van mij heeft een achterliggende oorzaak. Deze achterliggende oorzaak is in het kort als volgt: de kerkenraad van NGK van Apeldoorn heeft eind 1994 aan een ont(ver)trekkende moeder (voogd) ook het doopbewijs meegegeven van 'haar' kind. Dit tegen de (uitdrukkelijke) wil van de vader (toezien voogd). Vader bleef lid. Volgens de gepubliceerde afkondiging vertrok de moeder met haar zoon met bewijs van lidmaatschap. M.i. was hier sprake van *onttrekken*. Zij gaf aan zoekende te zijn, naar een 'gemeenschap' waar ze zich thuis zou voelen. (Alsof het lid zijn van een kerk(gemeenschap) een vrijblijvende zaak zou kunnen zijn voor een belijdend lid).

Het gaat mij er niet om, dat het besluit van de kerkenraad van Apeldoorn teruggedraaid wordt, maar dat er duidelijkheid komt, wat de doopbelofte van scheidende ouders blijft inhouden. Scheiding ontslaat toch niet één van de ouders van zijn belofte het kind op te voeden, naar de belofte bij de doop gegeven. Oplossing misschien: allebei een doopbewijs?

Waarom zou hier het burgerlijk recht boven het kerkelijk recht gaan? Ook het burgerlijk recht geeft de toezien voogd recht op consultatie inzake de opvoeding. De vader is niet door de moeder en niet door de kerkenraad geconsulteerd. Van het kerkenraadsbesluit is hem enkelvoudige mededeling gedaan.

Bijlage 8: Rapport Commissie Taakverlichting Oudere Predikanten (LV 98 - 31)

1. Opdracht

De Landelijke Vergadering van 1994 - 1995 verleende de commissie de volgende opdracht: "Een "TOP"-regeling (Taakverlichting Oudere Predikanten) voor de periode 1 januari 1995 t/m 31 december 2000 waarbij gemeenten met een predikant van 60 jaar en ouder, na overleg met de commissie, een bedrag van maximaal f 75.000,- ter beschikking krijgen ter financiering van een taakverlichtingsregeling en wel naar keuze:

* taakverlichting zoals omschreven in het rapport (inclusief eventuele overgang naar een kleinere gemeente);

* een VUT-regeling met een maximum-duur van twaalf maanden;

* een combinatie van beide regelingen.

De bijdrage per lid ingaande 1 januari 1995 bedraagt f 4,50 per jaar".

2. Verantwoording inkomsten en verleende vergoedingen in de periode 1995-1996

a. In de periode 1995-1996 werden vergoedingen verleend ten behoeve van:

Ds. Van Keulen en Ds. Van Deursen (Wezep)

Ds. Brink (Haarlemmermeer-Oostrijde)

Ds. Versluis (Voorthuizen, Ermelo, Putten en Harderwijk)

Ds. De Groot (Bunschoten - Spakenburg)

Totaalbedrag vergoedingen	f 195.859,-
Kosten in dezelfde periode	f 4.434,- +
	f 200.293,-
Aan bijdragen ontvangen	f 262.689,-
Aan rente ontvangen	f 8.433,- +
	f 271.122,-

Saldo per 31 december 1996 f 70.829,-

b. Er behoefden geen leningen te worden gesloten aangezien de kerken tijdig de bijdragen voldeden en drie predikanten (ds. Smit, ds. Koers en ds. De Jong) geen gebruik van de regeling maakten.

Eén kerk droeg alleen de opbrengst van collecten af terwijl één kerk de regeling in het geheel niet steunde. Het hierdoor niet geïnde bedrag bedraagt f 2.838,-.

Van de financiële commissie ontving onze commissie een positief bericht met betrekking tot de controle van de inkomsten en uitgaven over de jaren 1995 en 1996.

3. *Prognose inkomsten en in aanmerking komende vergoedingen in de jaren 1997 - 1998*

Verwacht wordt dat in de periode 1997 - 1998 gebruik wordt gemaakt van de regeling tot een maximum bedrag van f 180.000,-. Daar staan geschatte inkomsten tegenover van f 210.000,-, zodat er eind 1998 een geschat saldo zal kunnen zijn van circa f. 100.000,-. Deze inkomsten zijn gebaseerd op een gewijzigde bijdrage voor de jaren 1997 en 1998 van f 3,50 per lid in plaats van de oorspronkelijke f 4,50 per lid per jaar.

4. *Periode 1999 - 2000*

Aangezien onze huidige regeling rechten verleent t/m het jaar 2000, zal in deze periode ook gereserveerd moeten worden voor een eventueel tot na het jaar 2000 doorlopende uitkering, zodat het totaal te reserveren bedrag voor uitkeringen f 80.000,- zal bedragen.

In de jaren 2001 t/m 2006 hopen 6 predikanten (waarvan één voor 50% diensttijd) 60 jaar te worden.

5. *Voorstellen "TOP"-beleid voor de jaren 1999 en later*

Aangezien de volgende landelijke vergadering (waarschijnlijk) in het jaar 2001 zal worden gehouden, moet de besluitvorming nu zodanig zijn dat deze de periode 1999 t/m 2001 omvat. Zoals bekend is, worden door het S.E.V.bestuur de regelingen voor emeritering nader bestudeerd, mede in verband met ontwikkelingen in de maatschappij waar gestudeerd wordt op ultimatieve pensioenregelingen (zogenaamde flexibele pensionering). Zodra het S.E.V.bestuur met betrekking tot deze materie beslissingen heeft genomen, zullen de "TOP"-regelingen opnieuw moeten worden bezien zodat ze goed aansluiten bij de dan geldende S.E.V.regelingen.

Het is echter niet te verwachten dat besluitvorming door het S.E.V.bestuur tijdig voor de vergadering van de kerken in 1998 zal hebben plaatsgevonden.

Door de Commissie "TOP" is in de vorige landelijke vergadering gepleit voor een ruimere regeling met betrekking tot taakverlichting na de 60-jarige leeftijd. Dit mede in verband met het feit dat in andere kerken, maar vooral in de maatschappij, vervroegde uittreedingsregelingen vanaf 61 of 62 jaar gebruikelijk zijn. (In de jaren 1994-1995 was het aantal nog werkzame personen minder dan 12% van de bevolkingsgroep van 60 tot 64 jaar.)

De studies met betrekking tot "flexibele pensionering" houden in het algemeen rekening met een "scharnierpunt" van $\pm$ 62 jaar.

Wij menen als commissie U daarom 3 voorstellen te moeten voorleggen, namelijk:

a. De bestaande regeling voort te zetten ook na het jaar 2000, waarbij vanaf 1999 met een bijdrage van f 1,50 per lid moet worden gerekend. In de landelijke vergadering van 2001 nadere besluiten te nemen mede afhankelijk van de besluitvorming in de S.E.V.

of:

b. De bestaande regeling zodanig uit te breiden dat vervroegde uittrekking mogelijk is gedurende maximaal 18 maanden in plaats van de huidige 12 maanden. Het maximaal toe te kennen bedrag voor taakverlichting voor de periode vanaf 60 jaar daartoe te verhogen van f 75.000,- tot f 115.000,-.

Hierbij moet de bijdrage vanaf 1999 vastgesteld worden op f 2,25 per lid per jaar in plaats van de oorspronkelijke f 4,50 per lid per jaar. Ook hiervoor geldt dat in de landelij-

ke vergadering van 2001 nadere besluitvorming moet plaatsvinden in verband met eventuele besluiten van de S.E.V.

- c. Naast bovengenoemde keuze stelt de commissie voor om vanaf 1999 de maximaal uit te lezen bedragen te indexeren (afhankelijk van de inflatie). In principe is hiermede gerekend met de genoemde bijdragen.

Gezien voorgaande toelichting beveelt de commissie "5b+5c" als keuze aan.

6. Slotbeschouwing

De commissie heeft geconstateerd dat van de regeling een dankbaar gebruik is gemaakt. Zowel de mogelijkheden zelf (Vervroegde uittreding en steun in het gemeentelijk werk) als het uitzicht op deze steun hebben aan hun doel beantwoord. Dat de grootst mogelijke meerderheid der kerken hiersaan zijn steun heeft verleend is zeer bemoedigend geweest voor de te verrichten werkzaamheden.

In de praktijk heeft toepassing van het reglement geen problemen opgeleverd, zodat de commissie geen voorstellen voor aanvulling of wijziging indient, anders dan onder punt 5 genoemd.

Wij hopen dat ook in de toekomst een taakverlichtingsregeling tot zegen zal zijn van het gemeentelijk leven.

Bijlage 9: Brief Baarn m.b.t. afvaardiging naar de LV (LV 98-12.3)

De kerkenraad van de Nederlands Gereformeerde kerk te Baarn e.o. heeft zich opnieuw betreden over de positie van die Kerken die het AKS, zoals dat werd vastgesteld in de LV van Beukelen 1982, niet konden naarvaarden.

Wij moeten helaas constateren dat ondanks onze oproepen in woord en geschrift vóór en na de totstandkoming van het AKS, er geen poging is gedaan om de genoemde groep van Kerken als volwaardige deelnemers aan de LV's te ontvangen.

Immers, hoewel een aantal van hen, in overeenstemming met de "Preambule" zijn medewerking verleent aan en zijn stem doet horen op de LV's, worden zij daarvoor tot nu toe niet uitgenodigd. Ook hebben zij daar slechts een adviserende stem.

Om aan deze situatie na 15 jaar een einde te maken, leggen wij u het volgende voorstel voor:

1. De LV'98 spreekt uit dat de Ned. Geref. Kerken naar letter en geest willen leven conform artikel 31 van het AKS, waarin het heet dat "de KERKEN komen door afgevaardigden bijeen in regionale en landelijke vergaderingen.
2. In overeenstemming daarmee wordt uit artikel 38 lid 1 en 3 geschrapt al hetgeen wordt gezegd over het zenden van Regio-afgevaardigden naar de landelijke vergaderingen.

Hiermee zou een einde komen aan de "getrapte" afvaardiging naar de LV's volgens het oude "synodale" systeem, dat naar ons in het verleden zo duidelijk is gebleken, als vanzelf leidt tot het heersen over elkaar, hetgeen artikel 31 juist tracht te voorkomen. Indien de LV'98 hiertoe zou kunnen besluiten, zou bij ons een belangrijk bezwaar tegen het AKS zijn weggenomen.

Op praktische bezwaren behoeft dit voorstel niet bij voorbaat af te springen: het houden van een LV met hooguit 94 kerkelijke afgevaardigden is - mits schriftelijk goed voorbereid - beslist geen onmogelijke opgave.

Bijlage 10: Brief Culemborg (LV 98 - 12.9)

De kerkenraad van Culemborg wil bij dezen instemming betuigen met het voorstel van de kerk van Baarn te komen tot een rechtstreekse afvaardiging van alle kerken naar toekomstige landelijke vergaderingen en daartoe artikel 38 van het AKS te herzien.

Afgezien van de door de kerk van Baarn reeds genoemde overwegingen leert de ervaring dat het ook de nodige moeite kost een regio-afvaardiging bemand te krijgen.

De kerk van Baarn beklemtoont daarnaast de noodzaak van een goede schriftelijke voorbereiding. Ter verbetering van de efficiëntie leggen wij in aansluiting op het voorstel van de kerk van Baarn de volgende twee verzoeken aan de landelijke vergadering voor:

1. Nog eens kritisch te kijken naar de taakstelling van het groeiende aantal door de landelijke vergadering ingestelde commissies: in hoeverre behartigen zij werkelijk zaken die de kerken noodzakelijk gemeenschappelijk hebben (AKS artikel 31) en in hoeverre zaken die ook of zelfs beter aan plaatselijke kerken of particulier initiatief overgelaten kunnen worden?
2. Na te gaan hoe een bezuiniging op de papierstroom, vergaderkosten en vergadertijd gestimuleerd kan worden.

Wat het tweede verzoek betreft, doen wij alvast de volgende suggesties:

1. Bij commissies kan aangedrongen worden op zakelijke en bondige rapporten (eventueel kan aangegeven worden waar uitvoeriger stukken verkrijgbaar zijn of ter inzage liggen).
2. Bij rechtstreekse afvaardiging van alle kerken naar landelijke vergaderingen komen reiskosten niet voor rekening van de landelijke penningmeester, maar voor rekening van de afvaardigende kerken.
3. Bij agendapunten die een uitvoeriger discussie vergen, kan het moderamen beginnen met een ronde waarin schriftelijke reacties van de kerken worden verzameld, geordend en samengevat, op grond waarvan een voorstel voor verdere bespreking en besluitvorming wordt gedaan.

Wij beseffen dat in verband met het eerste verzoek de gevraagde afwegingen lastiger zullen zijn. Om alvast de gedachten te bepalen, noemen wij hier bij wijze van voorzet en daarom met slechts summiere toelichting enkele commissies waarvan wij ons afvragen of het wel noodzakelijk is die als commissies ingesteld door de landelijke vergadering te laten voortbestaan.

1. De Commissie voor Contact en Samenspreking - binnenland.
Er lijkt momenteel weinig perspectief voor landelijke samensprekingen; de beschikbare energie kan beter plaatselijk ingezet worden. Uiteraard kunnen plaatselijke kerken behoefte hebben aan uitwisseling van ervaringen of handreiking. Toch blijft dan de vraag of die behoefte een landelijke commissie vereist. Kan het ontplooiën van initiatieven in dezen niet aan de kerken overgelaten worden?
2. De Commissie voor Contact en Samenspreking - buitenland.
Contacten van plaatselijke gemeenten met partnergemeenten elders in de wereld bieden veel betere mogelijkheden voor geloofsuitwisseling en bemoeiding dan bezoeken aan verre synoden met beloofd hartelijke ontvangsten en omzichtig kritische vragen, waarbij het gewone gemeentelid geen enkele betrokkenheid voelt. Hier vallen tevens kosten te besparen.
3. De afvaardiging naar de Stichting Evangelie en Moslims.
Kan dit werk niet beter gerangschikt worden onder de stichtingen en organisaties ten dienste van de kerken? Participatie in het bestuur op persoonlijke titel ligt dan meer voor de hand, waarbij het de stichting vrij staat ook onze kerken en diaconieën te benaderen met informatie en verzoeken om steun.
4. De afvaardiging naar het Contactorgaan Gereformeerde Gezinde.
Omdat het hier niet gaat om een kerkelijk orgaan, kan de vraag gesteld worden of het wel nodig is de participatie vanuit de landelijke vergadering te regelen.
Het moge duidelijk zijn dat met de opgeworpen vraag naar de eindverantwoordelijke instanties voor de commissies in het geheel geen oordeel geveld wil zijn over de inzet die de genoemde commissies aan de dag leggen of over de zin van het werk dat zij verrichten.

Bijlage 11: Rapport waarnemers 'Liedboek 2000' (LV 98-13)

De Landelijke Vergadering 1994-1995 te Apeldoorn heeft ons aangewezen "om namens onze kerken waar mogelijk deel te nemen aan de voorbereidingen voor het 'Liedboek 2000'".

Op de mededeling van het moderamen dat wij als vertegenwoordigers van onze kerken zijn aangewezen, antwoordde de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied

"dat dat besluit voerbaar is en op geen enkele toezegging is gebaseerd. Noch de I.S.K., noch het Samenwerkingorgaan voor de Eredienst noch de Commissie voor de kerkmuziek hebben in hun midden een waarnemer van andere kerken. De laatste twee organen zijn bijna klaar met hun nota over dit project - welke nota uitvoerig ingaat op de I.S.K.-nota en tevens voorstellen zal doen over een "stappenplan" - en zullen die doen toekomen aan de Breco/moderamina van de in het Liedboek participerende Kerken. Die bespreking zal niet eerder dan in het najaar [van 1996] plaatsvinden. Er is dus nog geen sprake van een uitvoerend beleidsplan in dezen. Of er in de toekomst bij die uitvoering ook waarnemers uit andere kerken zullen zijn, is een beslissing van die Synoden".

Wij geven de Landelijke Vergadering in overweging wederom twee waarnemers aan te wijzen voor het geval onze kerken in de toekomst haar steentje zouden moeten bijdragen.

Bijlage 12: Brief deputaten kerkmuziek Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt (LV 98-13.1)

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, bijeen te Berkel-Rodenrijs 1996, heeft deputaten kerkmuziek ingesteld.

In haar instructie draagt zij ons op te zoeken naar liederen die voor opname in een gezangenbundel in aanmerking komen.

Zij stelt o.a. voorts: "met het oog hierop ondermeer te streven naar een waarnemerschap bij de herziening van het Liedboek voor de kerken (het project Liedboek 2000) en contact te onderhouden met degenen die binnen andere kerken in het Nederlandse taalgebied met onderzoek naar het kerklied belast zijn".

Er is al eens contact met U opgenomen door één onzer.

Op onze vergadering dd. 06/02/98 werd gesproken over het hierboven geciteerde.

Wij zijn al enige tijd bezig met oriënterende verkenningen rondom een waarnemerschap. Het lijkt erop dat dit niet binnen korte termijn kan functioneren, als het sowieso al mogelijk is er invulling aan te geven van de kant van de 'Liedboekkerken'.

Onze vraag aan U is: hoe staat het in Uw kerken t.a.v. een waarnemerschap? Wij zouden graag zien dat Uw kerken, de Christelijke Gereformeerde Kerken en wij samen streven naar het waarnemerschap, om zodoende, waar en indien mogelijk, samen inbreng te hebben bij de totstandkoming van het Liedboek-2000.

De Christelijke Gereformeerde Kerken leggen wij deze zaak en vraag eveneens voor. Mogen en kunnen wij hierop uiterlijk voor de zomer van dit jaar een reactie vernemen? Ook als onze vraagstelling nog niet adequaat beantwoord kan worden? Want dan moeten wij ons rapport t.h.v. de e.k. Generale Synode voltooien.

Onze werkzaamheden hebben tot nu toe voornamelijk geresulteerd in een selectie van 255 gezangen uit het Liedboek voor de kerken. Deze hebben wij de kerken aangeboden ter toetsing. Aan de e.k. GS (Leusden 1999) zullen wij ons via rapportage verantwoorden, ook inzake onze selectiecriteria.

Bijlage 13: Brief regio Arnhem (LV 98-21.1)

In de 'regeling opleiding predikanten', die in 1994 door de LV Apeldoorn is aangenomen, spreken de kerken uit dat zij van studenten, die voor beroepbaarstelling in de Ned. Geref. Kerken in aanmerking willen komen, verwachten dat zij een deugdelijke theologische opleiding hebben gevolgd.

Onder een deugdelijke opleiding wordt verstaan: "dat onder leiding van bekwame docenten .... een kennisniveau is bereikt, dat gelijk staat met dat van een doctoraal examen aan één der universiteiten of met dat van een kandidaatsexamen 'oude stijl'."

Deze omschrijving is naar het oordeel van de regio Arnhem onvoldoende duidelijk. Niet duidelijk is waaraan de studenten die studeren aan de TU Apeldoorn moeten voldoen om beroepbaar gesteld te worden in onze kerken. De Apeldoornse opleiding duurt 6 jaar en wordt afgesloten met het z.g. Doctoraal II examen. Maar de term 'kandidaatsexamen oude stijl' laat in principe ook de mogelijkheid toe te veronderstellen, dat met het z.g. Doctoraal I examen (na 4^{1/2} jaar) kan worden volstaan.

De regio Arnhem zag zich op basis van een concreet verzoek om beroepbaarstelling genoodzaakt tot een duidelijke stellingname in dezen. In haar vergadering van 13 november 1997 sprak ze daarom uit, dat ze in haar beoordeling van de deugdelijkheid van de gevolgde opleidingen uit wil gaan van afgeronde opleidingen en dat dus van Apeldoornse studenten een z.g. D-II examen zal worden verlangd. Zij meent dat deze beslissing in de lijn ligt van de in 1994 aangenomen formuleringen inzake de toelatingseisen. Deze regel geldt totdat landelijke ontwikkelingen of ontwikkelingen in andere regio's een heroverweging noodzakelijk zouden maken.

De regio vindt evenwel dat op dit punt in de kerken een landelijke duidelijkheid behoort te bestaan en verzoekt daarom de Landelijke Vergadering om deze duidelijkheid te verschaffen.

Hierbij wil de regio Arnhem er nog op attent maken, dat de beslissing om van Apeldoornse studenten het D-II examen te verlangen (na 6 jaar studie) inzake de studieduur een ongelijkheid creëert met de studenten van het Ned. Geref. Seminarie en met studenten aan de rijksuniversiteiten zonder 'kerkelijke opleiding'. De twee laatste zouden immers in principe al na resp. 5 jaar en 4 jaar beroepbaar gesteld kunnen worden.

Bijlage 14: Rapport Commissie Opleiding Predikanten (LV 98-21)

1. Taak en samenstelling van de commissie

Op de Landelijke Vergadering (LV) van 1994 te Apeldoorn is een en andermaal gesproken over de situatie van de opleiding tot predikant binnen de Ned. Geref. kerken. Daarbij werd o.m. de door de Raad van Toezicht en Advies van de Theologische Studiebegeleiding (TSB) opgestelde *Regeling voor de opleiding, studiebegeleiding en kerkelijk onderzoek van predikanten binnen de Nederlands Gereformeerde kerken* (zie bijlage) aanvaard. Verder stelde de Landelijke Vergadering een commissie in, die "de vraag met betrekking tot de opleiding e.g. begeleiding in het licht van de gegroeide situatie binnen de kerken gaat onderzoeken". Hieronder wordt ingegaan op de taak en samenstelling van de commissie.

1.1 Besluit Landelijke Vergadering en taakomschrijving van de commissie

De Landelijke Vergadering van Apeldoorn 1994 nam op de zitting van 10 december 1994 onderstaand besluit inzake de Commissie Opleiding Predikanten:

De Landelijke Vergadering heeft kennis genomen van het door de Raad van Toezicht en Advies ingediende rapport voor de opleiding, studiebegeleiding en kerkelijk onderzoek van predikanten binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken. Ook heeft de Vergadering kennis genomen van

het rapport van de kerk van Zaandam, waarin de vraag wordt gesteld om het Nederlands Gereformeerd Seminarie positief te betrekken inzake de keuze van een opleidingsinstituut. De Landelijke Vergadering besluit daarom een commissie in te stellen die de vraag met betrekking tot de opleiding c.g. begeleiding in het licht van de gegroeide situatie binnen de kerken gaat onderzoeken.

De Landelijke Vergadering gaf aan de commissie de volgende taakomschrijving:

De commissie onderzoekt de wenselijkheid c.g. de mogelijkheid van een gehele of gedeeltelijke eigen opleiding. Onder een gedeeltelijke opleiding wordt verstaan een uitgebouwde Theologische Studiebegeleiding aansluitend tegen een bestaand opleidingsinstituut, waarbij in eerste instantie aan Apeldoorn gedacht wordt.

Zij onderzoekt de organisatorische en financiële consequenties die aan deze mogelijkheden vastzitten, alsmede de erkenning van overheidswege.

De commissie houdt daarbij het theologisch niveau van de opleiding c.g. begeleiding in het oog, zoals deze o.a. zijn geformuleerd in de door de LV aanvaarde regeling voor de opleiding, studiebegeleiding en kerkelijk onderzoek voor predikanten in de Nederlands Gereformeerde Kerken. Ook zal de commissie de kerkelijke status van de opleiding in haar onderzoek betrekken.

De commissie gaat in gesprek met het Nederlands Gereformeerd Seminarie om te komen tot eenheid van opleiding binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken.

1.2 Samenstelling van de commissie

De Landelijke Vergadering benoemde tot leden van de commissie:

M.H.T. Biewenga (Emmeloord), A.Th. van Deursen (Bloemendaal), R.R. Ganzevoort (Doorn), C.M. van der Klis (Apeldoorn, thans Stellingen), J.J. Oostenbrink (Utrecht), J. Stuij (Kampen), K.R. Veenhof (Heemstede) en R. Venderbos (Oegstgeest, thans Dalfsen).

De Landelijke Vergadering benoemde br. Oostenbrink in de functie van voorzitter, terwijl de functie van secretaris in goed overleg werd toebedeeld aan br. Venderbos.

De commissie leed een groot verlies, toen haar voorzitter onverwachts overleed op 22 april 1996. Hij was een gedreven voorzitter, die zich zeer betrokken wist bij de zaak van de opleiding. Hij beschikte niet alleen over veel onderwijs-juridische kennis van zaken, maar was door zijn vele contacten ook in staat snel ter zake kundige informatie en advies in te winnen. In zijn plaats benoemde de commissie br. Veenhof tot voorzitter.

1.3 Aantal vergaderingen

De commissie kwam 14 keer in vergadering bijeen en voerde daarnaast gesprekken met vertegenwoordigers van de Theologische Studiebegeleiding (TSB), het Nederlands Gereformeerd Seminarie (NGS) te Amersfoort en de Theologische Universiteit (TU) der Christelijke Gereformeerde Kerken te Apeldoorn.

2. De huidige situatie van de opleiding tot predikant binnen de Ned. Geref. kerken

Hieronder wordt getracht een beknopte analyse te geven van de huidige situatie van de opleiding tot predikant binnen de Ned. Geref. kerken. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de volgende onderwerpen:

1. Een beknopte beschrijving van de huidige opleidingssituatie;
2. Oorzaken en achtergronden van de huidige situatie;
3. De samenhang van deze situatie met andere factoren in onze kerken.

2.1 De huidige opleidingssituatie

Onze kerken hebben sinds 1972 het standpunt ingenomen, dat er (nog) geen redenen waren om een eigen predikantsopleiding op te zetten. Deze beslissing ging gepaard met een advies

aan a.s. predikanten om aan de Theologische Hogeschool van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Apeldoorn te studeren. Dit advies werd op voorstel van de eerste Commissie Opleiding van onze kerken uiteindelijk op het Convent te Utrecht (mei 1973) met grote meerderheid aanvaard.

Dit zogenaamde "Apeldoorn-advies" werd door de Landelijke Vergadering van Wezep 1978 verder geformaliseerd, waarbij uitgesproken werd:

"In de situatie, waarin de zaak van de opleiding in onze kerken verkeert, verdient een studie aan de Theologische Hogeschool te Apeldoorn de voorkeur boven die aan de Universiteiten. Een studie aan laatstgenoemde instellingen verdient ernstig te worden ontraden."

Omdat dit advies nooit een bindende eis was, bleven a.s. predikanten aan verschillende opleidingen studeren, aan Rijksuniversiteiten, aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, aan de Theologische Hogeschool der Gereformeerde Kerken in Nederland te Kampen (Oudestraat) en sinds 1974 ook aan in het in oktober 1973 opgerichte Ned. Geref. Seminarie (NGS) te Amersfoort. Deze diversiteit bestaat nog steeds en lijkt de laatste jaren weer toe te nemen, met de grootste aantallen studenten aan de Theologische Universiteit (TU) te Apeldoorn, aan het NGS te Amersfoort en aan de Universiteit van Utrecht.

Nu is het 'Apeldoorn-advies' niet zonder reden een *advies*, en geen gebod. Het is niet zo dat de enige weg tot de kansel binnen onze kerken noodzakelijk via Apeldoorn loopt. Een gebod zou in strijd zijn met het beginsel van de vrije studie, zoals dat in de Gereformeerde Kerken altijd gegolden heeft, en ook in het door de Landelijke Vergadering '94 aangenomen rapport behandeld is. Met andere woorden: de verscheidenheid op dit punt binnen onze kerken is in strijd met het 'Apeldoorn-advies' maar niet vreemd in het licht van het beginsel van de vrije studie.

Deze verscheidenheid brengt echter problemen met zich mee. In het Verslag van de Raad van Toezicht en Advies voor de Theologische Studiebegeleiding aan de Landelijke Vergadering van Apeldoorn 1994 werd gemeld, dat deze verscheidenheid "bij kerkelijke examina hinderlijk en soms verwarrend werkte". De signaleerde problemen kunnen in een drietal categorieën onderscheiden worden:

a. Schriftuurlijke betrouwbaarheid

Versillende studenten volgen onderwijs aan instellingen waarvan helaas gezegd moet worden, dat de Bijbel daarbij niet meer overkopt als het Woord van God wordt gezien en als zodanig ook niet meer centraal staat in het onderwijs. In besprekingen op de diverse Landelijke Vergaderingen is vanuit de kerken steeds ernstige bezorgdheid uitgesproken over de gevaren voor studenten, die theologie studeren aan de Rijksuniversiteiten en aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Deze bezorgdheid vormt de achtergrond van het "Apeldoorn-advies". Door sommigen werd naar voren gebracht dat het niet verantwoord is om vrijheid van studie te laten bestaan aan universiteiten of hogescholen waar men bij het onderwijs van geen onderwerping aan de Schrift wil weten, aangezien hiermee ook de prediking en het onderwijs in de kerken zelf in gevaar wordt gebracht.

b. Verschillen in (theologisch) kennisniveau

Bij kandidaten worden soms aanzienlijke verschillen in (theologisch) kennisniveau aangetroffen. Dit hangt o.m. samen met de sinds enkele jaren toegenomen mogelijkheid tot variatie in de samenstelling van de studiepakketten van een doctoraal examen theologie aan de verschillende universiteiten, waardoor o.i. wezenlijke vakken (bijv. Hebreeuws, Dogmatiek, Bijbelkennis) kunnen ontbreken. Ook valt er soms een verschil in theologisch kennisniveau te constateren, m.n. bij studenten die in het buitenland studeerden.

c. Praktische vorming

Versillende opleidingen voorzien niet of amper in praktische trainingen en stages, die de a.s. predikant moeten voorbereiden op de praktijk van zijn dienst.

Het is daarom niet zonder reden dat de Landelijke Vergadering besloot een commissie in te stellen met de taak de eenheid in opleiding te bevorderen.

2.2 Oorzaken en achtergronden

In de keuze voor een andere theologische opleiding dan die van Apeldoorn kan onder de studenten binnen onze kerken een groot aantal motieven onderscheiden worden (een en ander is overigens niet gebaseerd op onderzoeksgegevens, maar op geluiden uit het informele circuit). Onderstaand in willekeurige volgorde een selectie daaruit:

- Veel studenten dienen eerst een voorgeleiding te volgen alvorens met de eigenlijke theologische studie te starten. Dit kan met zich meebrengen dat men zich in een bepaalde omgeving settelt, en het daaraan verbonden sociale netwerk dermate belangrijk vindt dat men liever ook in die andere plaats de theologische opleiding volgt.
- Niet elke student acht de woon- en studietoestand in Apeldoorn het meest aantrekkelijk. Er zijn studenten die het academisch milieu - de aanwezigheid van andere opleidingen en daaraan verbonden mogelijkheden tot wetenschappelijke en sociale contacten (een ruimer onderwijsaanbod, studentenverenigingen...) - dermate veel gewicht toekennen, dat zij kiezen voor een andere opleiding om zo een "isolement met alleen theologen" te vermijden. Er zijn ook studenten die zeggen zich niet thuis te voelen in de volgens hen "typisch christelijke gereformeerde sfeer" in Apeldoorn.
- Er zijn verschillende studenten met een zgn. "late roeping", die derhalve op latere leeftijd besluiten te studeren en deze studie combineren met een baan vanwege de zorg voor een gezin. Studeren in deeltijd kan gemakkelijker elders gedaan worden, bijv. Amersfoort (colleges op maandag en dinsdag), Kampen-Oudestraat (colleges op donderdagavond) en Utrecht (colleges op zaterdag).
- Er zijn studenten die theologie gaan studeren zonder direct al te beogen predikant te worden. Ze voelen zich dan ook vrij in hun keuze voor een bepaalde theologische faculteit resp. universiteit. Na enkele jaren studie kiest men vervolgens toch voor het predikantschap binnen onze kerken en blijft men daar studeren waar men begon.
- Sommige studenten kiezen bewust voor een opleiding verzorgd door predikanten uit het eigen kerkverband i.e. het Nederlands Gereformeerd Seminarie te Amersfoort. De motieven daarvoor zijn principieel of meer praktisch van aard.

2.3 Samenhang met andere factoren

Het zou niet juist zijn wanneer de vragen rond de theologische opleiding en de omgang daarmee binnen de kring van onze kerken geïsoleerd worden behandeld. Daarbij dient zeker aan de volgende elementen aandacht geschonken te worden:

a. De sfeer en geest binnen de Ned. Geref. kerken

Duidelijk mag zijn dat het denken en spreken over de opleiding bepaald wordt door de sfeer en de geest waarmee en waarin ook andere onderwerpen binnen het verband van onze kerken behandeld zijn en worden. Die geest en die sfeer hebben alles te maken met de ontstaansgeschiedenis van onze kerken. Direct na de scheiding van 1969 binnen de Vrijgemaakte kerken bestond er binnen onze kerken grote haiver voor elke vorm van kerkelijke hiërarchie. Een aantal gemeenten wilde niet meer dan een los verband van kerken, die in praktische zaken afspraken zouden maken.

Van lieverlee is er toch een structuur ontstaan, waarbij ook regels voor het kerkelijk samenleven zijn opgesteld: het zgn. 'Akkoord van kerkelijk samenleven'. In de Preambule (of Verklaring) die aan de artikelen van dit Akkoord voorafgaat is o.m. de volgende uitspraak opgenomen, die aangeeft dat dit Akkoord niet als een ijzeren wet gehanteerd mag worden:

"De kerken spreken uit, dat het al of niet aannemen van het (een) kerkelijk akkoord geen oorzaak van break of verwijdering mag zijn tussen gemeenten die één zijn in geloof en belijden."

Er is binnen onze kerken een vanuit het kerkelijke verleden verklaarbare angst om elkaar te overheersen, zowel tijdens discussies op kerkelijke vergaderingen alsook na afloop van deze discussies (vgl. art. 34 van het AKS). De christelijke vrijheid en zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente staan hoog in het vaandel van de Ned. Geref. kerken. Bovendien is er een

huiver voor polarisatie en conflicten, waardoor duidelijke keuzes soms niet gemaakt worden. Ten aanzien van de opleiding tot predikant heeft dit o.a. tot gevolg gehad, dat de structuur en aanvaardbaarheid van de in wezen particuliere opleiding van het NGS op geen enkele LV ooit sericus onderwerp van bespreking is geweest. Volledigheidshalve dient daarbij gezegd te worden, dat dit mede een gevolg is van het feit dat het NGS zelf zich nooit formeel aan de kerken gepresenteerd heeft om beoordeling en erkenning te vragen.

Het moet ons dan ook niet verbazen, dat dezelfde elementen ook onder de studenten een rol spelen bij de keuze van de theologische opleiding.

b. De relatie met de Chr. Geref. kerken

Het hierboven genoemde 'Apeldoorn-advies' is tot stand gekomen in een periode van onze kerken, waarin een zekere euforie heerste over een spoedig samengaan met de Chr. Geref. kerken en waarbij men dankbaar was voor het aanbod onze studenten daar zonder nadere voorwaarden toe te laten. In dat licht is te verstaan dat men het de Chr. Geref. broeders niet moeilijk wilde maken door te streven naar een eigen inbreng binnen het kader van de opleiding te Apeldoorn (besluit Landelijke Vergadering te Utrecht 1973).

Inmiddels is de euforie uit die dagen weggeëbd. Het lijkt erop dat we blij mogen zijn wanneer de thans bereikte situatie op verschillende plaatsen niet door besluiten van meerdere kerkelijke vergaderingen gefrustreerd wordt. Verder hebben de Ned. Geref. kerken officieel geen enkele invloed op de inhoud en vormgeving van de opleiding in Apeldoorn verkregen. In een rapport van de commissie inzake de opleiding tot de dienst des Woords d.d. 15 september 1977, besproken op de Landelijke Vergadering van Wezep 1978, wordt verslag gedaan van een bespreking van deze commissie met het curatorium van Apeldoorn over mogelijkheden van inbreng vanuit onze kerken bij het onderwijs in Apeldoorn. Duidelijk werd dat de structuur van deze opleiding deze inbreng niet mogelijk maakt.

Wel is onlangs een regeling getroffen t.a.v. het volgen van de praktische stage (van drie maanden), die voor het behalen van het doctoraal examen theologie te Apeldoorn verplicht is. Studenten uit de Ned. Geref. kerken kunnen deze stage nu lopen onder verantwoordelijkheid van de TSB, zij het dat ijking der resultaten van de zijde van de Theologische Universiteit vereist is, omdat het om een officieel examenonderdeel gaat.

c. Het Ned. Geref. Seminarie

In oktober 1973 is binnen de kring van de Ned. Geref. kerken een eigen opleiding gesticht, waarvandaan inmiddels een aantal dienstdoende predikanten binnen onze kerken afkomstig is. In die zin heeft het Ned. Geref. Seminarie - hoewel nooit formeel door de kerken beoordeeld en erkend - zich een plaats verworven binnen onze kerken. In dat verband wordt vanuit de kring van het NGS erop gewezen, dat zeker een derde van de leden van onze kerken deze opleiding tot predikant met een financiële bijdrage ondersteunt, terwijl de helft van de kerken een gift of collecte afdraagt. Daar tegenover staat dat nog steeds slechts 7 plaatselijke kerken, conform art. 14 van de statuten van het NGS, formeel met de Stichting samenwerken door zich te verbinden haar financieel te steunen.

3. Vereisten voor een goede opleiding

De commissie heeft zich beraden op de eisen die op diverse terreinen gesteld dienen te worden aan een goede opleiding van predikanten in onze kerken. Omdat het in dit stadium van ons werk niet zinvol lijkt om daar al te zeer in detail op in te gaan, beperken we ons hier tot het aangeven van een paar grote lijnen waarbij we ons aansluiten bij de door de LV van 1994 aanvaarde *Regeling voor de opleiding, studiebegeleiding en kerkelijk onderzoek van predikanten binnen de Nederlands Gereformeerde kerken* (zie bijlage; hierna kortweg genoemd: *Regeling*).

Onzes inziens hebben we als kerken te maken met vereisten op minstens vier verschillende terreinen. Dat zijn achtereenvolgens

1. het confessioneel-kerkelijke

2. het academische
3. het persoonsvormende
4. het juridische terrein.

Over elk van deze vier een enkel woord, waarbij een zekere mate van overlapping niet te vermijden zal zijn.

3.1 De vereisten op confessioneel-kerkelijk gebied

Als eerste noemen we hier de eis dat in de opleiding ruime aandacht dient te worden gegeven aan het verwerven van kennis van en inzicht in de Heilige Schrift. Dit heeft zowel betekenis voor docenten als studenten. Het onderwijs dient gegeven te worden door confessioneel betrouwbare docenten. Ook als het gaat om de studenten, behoort een positief oordeel over hun leer en confessionele betrouwbaarheid tot de vereisten.

Nu hebben wij als kerken geen eigen opleiding en kunnen we dus ook geen toezicht uitoefenen op docenten. Wat de studenten betreft is het in artikel 5 van het Akkoord van Kerkelijk Samenleven bepaald van toepassing. Daarin is vastgelegd dat men, om in onze kerken tot het ambt van dienaar des Woords te kunnen worden beroepen, ter regio-vergadering zich dient te laten onderzoeken op twee punten:

- a. of men een deugdelijke opleiding heeft gevolgd
- b. of men de vereiste gaven bezit.

Ad a. Wat betreft de eis van het gevolgd hebben van een deugdelijke opleiding; hierbij kan worden onderscheiden tussen in de eerste plaats kennisverwerving en in de tweede plaats praktische vorming. Op beide aspecten hebben onze kerken de nadruk gelegd; in de laatste jaren met name ook op het tweede aspect, dat van de praktische vorming. Het volgen van een praktisch-gerichte stage geldt onder ons als noodzakelijk. Hierbij zij opnieuw verwezen naar de bovengenoemde regelingen terzake van de Raad van Toezicht en Advies.

Ad b. Ook ten aanzien van de noodzakelijke gaven ligt er een taak voor de opleiding. Meer daarover hieronder, in 3.3.

Tenslotte geldt dat a.s. predikanten, waar ze ook gestudeerd mogen hebben, zowel theologisch als praktisch vertrouwd moeten zijn en affiniteit moeten hebben met de kerken die zij zullen dienen. Daaraan levert de TSB een bijdrage.

3.2 De vereisten op academisch gebied

De kerken hebben blijkens aanvaarding van de Regeling gekozen voor een tamelijk traditioneel ingerichte studie, met de bekende verdeling van de leerstof over vier gebieden: de bijbelkundige, de leerstellige, de kerkhistorische en de ambtelijke vakken.

Dat zulk onderwijs, om van academisch niveau te zijn en het vereiste niveau van kennis en inzicht te halen, gegeven dient te worden door bekwame docenten spreekt vanzelf. Onze commissie is er echter niet in geslaagd om tot een eensluidend oordeel te komen of deze eis van bekwaamheid zich laat vertalen in de voorwaarde van een academische vorming van de docenten (bijv. een afgesloten universitaire studie met specialisatie op het te doceren vakgebied). Hiermee verwant is de vraag in hoeverre de opleiding tot predikant iets wezenlijk anders is dan een wetenschappelijke theologische opleiding. Enigszins simplificerend zou men het onderscheid tussen beide kunnen typeren als dat tussen een degelijke hogere beroepsopleiding en een academische studie. Bij de laatste gaat het er vooral ook om de studenten te leren op zelfstandige en kritische wijze bijbels-theologisch bezig te zijn, waarvoor een zekere specialisatie onmisbaar is.

3.3 De vereisten op persoonsvormend gebied

Bij dit punt laat zich een verdeling in drieën maken:

- a. In de eerste plaats zijn er de vereisten die te maken hebben met de eigen spiritualiteit van de predikant. Hoewel een opleiding hiervoor niet alleen verantwoordelijk is, heeft zij toch stel-

lig een mede-verantwoordelijkheid. Daarom dient er op velerlei wijze aandacht te zijn voor de versterking van het persoonlijk geloof van de student(en); de bijbelkennis dient te worden bevorderd; er moet worden nagedacht over de eigen, bijzondere positie van de predikant ten opzichte van de kerk; en ook de beleving van het ambt vraagt om reflectie.

- b. Dan zijn er de vereisten die te omschrijven zijn als sociaal en beroepsvoorbereidend. Te denken is aan zaken als gesprekstechniek, spreken in het openbaar, didactiek, vergaderstechniek en het omgaan met tijd en werkdruk.
- c. Tenslotte kunnen ook vereisten worden geformuleerd in de sfeer van de persoonlijke vorming van de a.s. predikant. Zo is het van belang dat hij een zo helder mogelijk beeld heeft van de eigen gaven en de eigen noden; er dient oog te zijn voor de mogelijkheid om externe hulpverlening in te schakelen (de STAGG bijvoorbeeld); er zou zelfs een mogelijkheid moeten zijn om iemand die niet geschikt is om predikant te worden in een vroeg stadium te adviseren af te zien van zijn voornemen; het is ook goed als er aandacht wordt gegeven aan bepaalde probleem-situaties in de persoonlijke sfeer waarmee een predikant kan worden geconfronteerd.

3.4 De vereisten op juridisch gebied

De belangrijkste vraag op juridisch terrein is die naar de wenselijkheid c.q. noodzakelijkheid van een wettelijke erkenning van de opleiding die onze a.s. predikanten krijgen.

De beantwoording van deze vraag is om minstens twee redenen van belang:

- a. Aan wettelijke erkenning is verbonden de mogelijkheid van (gedeeltelijke) financiering door de overheid; hetzij dat die financiering de opleiding als geheel geldt, hetzij dat zij betrekking heeft op de individuele studenten die de opleiding volgen.
- b. Te verwachten valt dat predikanten, die een niet wettelijk erkende opleiding hebben gevolgd, minder in aanmerking zullen komen voor een aanstelling als leger- of justitiepredikant, als predikant in een verzorgings- of ziekenhuis, als leraar godsdienst in het voortgezet onderwijs, of andere soortgelijke functies.

Tenslotte

In de opdracht van de LV aan onze commissie is ook sprake van het onderzoeken van de financiële consequenties die verbonden zijn aan de verschillende mogelijkheden om vorm te geven aan de opleiding van onze a.s. predikanten. Aangezien de bijbehorende financiële plaatsen zeer divers zijn, hebben wij ons daar tot nu toe hooguit in globale zin mee bezig gehouden. Alvorens op dit terrein meer onderzoek te doen, zal het nodig zijn dat de L.V. een aantal keuzen maakt (zie daarvoor het laatste hoofdstuk van ons rapport).

4. Een geheel of een gedeeltelijk eigen opleiding?

De commissie heeft zich afgevraagd welke (theoretische) mogelijkheden er zijn voor een geheel of een gedeeltelijk eigen opleiding. In grote lijnen zijn er twee mogelijkheden met verschillende varianten, die hieronder schematisch worden weergegeven. Vervolgens geven we de pro's en contra's van elk van deze mogelijkheden aan. Tenslotte geven we onze voorkeur aan.

De organisatie van de theologische opleiding in Nederland wordt weergegeven in een tweede bijlage. In deze bijlage worden tevens de verschillende termen uitgelegd, die in dit hoofdstuk worden gebruikt, zoals 'gehele opleiding', 'gedeeltelijke opleiding', 'basisopleiding' en 'kopstadie'.

4.1 Mogelijkheden

1. Een *geheel* eigen opleiding. Twee opties:
  - a. een kandidaats-opleiding "oude stijl"
  - b. een doctoraal-opleiding

2. Een *gedeeltelijk* eigen opleiding. Drie opties:
- basis-opleiding zelf verzorgen, afronding tot doctoraal examen door anderen;
  - basis-opleiding door anderen, afronding tot doctoraal examen of niveau zelf verzorgen;
  - een mengvorm, waarin het eigen deel geïntegreerd is in het geheel van de overigen door anderen verzorgde opleiding.

4.2 *Pro's en contra's*

Voor elk van deze vijf opties of modellen zijn argumenten pro en contra te bedenken. We zetten een aantal hiervan op een rij, en tekenen daarbij alvast aan dat de ongelijksoortigheid van de diverse argumenten een niet geringe hindernis is in het beoordelen ervan. Met andere woorden: de keuzen die je hier maakt zijn niet vrij, maar worden (voor een doel) bepaald door daaraan voorafgaande keuzen op een ander terrein. Daar is op zichzelf ook niet zoveel tegen, maar het is wel in de eerste plaats zaak om ons ervan bewust te zijn, en in de tweede plaats relateert het ook enigszins het belang van de onderstaande inventarisatie.

1a: Een eigen kandidaturopleiding "oude stijl"

- Pro: * eigen baas over de inhoud van de studie; geen onderhorige positie
 * een organisatorisch lichte opleiding, passend bij de grootte van onze kerken
 * betaalbaar
- Contra: * wettelijke erkenning problematisch; misschien in HBO-sfeer?
 * te gering academisch niveau
 * opleiding duur
 * we isoleren ons ermee van andere, verwante kerken

1b: Een eigen volledige doctoraal-opleiding

- Pro: * eigen baas over de inhoud van de studie; geen onderhorige positie
 * goed academisch niveau
 * wettelijke erkenning wellicht mogelijk
 * studie-financiering wellicht mogelijk
- Contra: * zeer duur
 * niet passend bij de grootte van onze kerken: we hebben er de man- of menskracht niet voor
 * we isoleren ons ermee van andere, verwante kerken

2a: Basis-opleiding zelf verzorgen, doctoraal afronding uitbesteden

- Pro: * financieel haalbaar
 * academisch niveau (waarschijnlijk) gegarandeerd
 * wettelijke erkenning (waarschijnlijk) geen probleem
- Contra: * kan het volgen van de afronding na de basis-opleiding verplicht worden?
 * je geeft verantwoordelijkheid uit handen (maakt natuurlijk wel uit aan welke opleiding(s)plaats))
 * waarom vooral identiteits-ongevoelige vakken door eigen mensen laten geven?

2b: Basis-opleiding uitbesteden, kerkelijke afronding zelf verzorgen

- Pro: * financieel haalbaar
 * academisch niveau (waarschijnlijk) gegarandeerd
- Contra: * wettelijke erkenning onduidelijk
 * je geeft verantwoordelijkheid uit handen (maakt natuurlijk wel uit aan welke opleiding(s)plaats))
 * je bent een aantal jaren het contact met je mensen (zo goed als) kwijt
 * om het contact met de studenten te bewaren is weer een soort TSB nodig

2c: *Eigen deel geïntegreerd in door anderen verzorgde opleiding*

Pro: * financieel haalbaar

* academisch niveau (waarschijnlijk) gegarandeerd

* je houdt door de hele studie heen contact met de studenten

* wettelijke erkenning (waarschijnlijk) geen probleem

Contra: * je geeft verantwoordelijkheid uit handen (maakt natuurlijk wel uit aan welke opleiding(s)plaats)

4.3 Voorkeur

In de lijn van de opdracht van de Landelijke Vergadering (1994) aan de commissie én het geheel van pro's en contra's overziende heeft de commissie in eerste instantie de mogelijkheden onderzocht van een gedeeltelijke eigen opleiding (hoofdstuk 4.2, model 2c), aanleunend tegen de Theologische Universiteit van Apeldoorn. Reeds een aantal jaren ontvangen a.s. predikanten uit onze kerken aldaar Schriftuurlijk betrouwbaar onderwijs. Er is veel voor te zeggen deze samenwerking voort te zetten, ook als basis voor de waardevolle contacten tussen predikanten (en dus vaak ook gemeenten) uit beide kerken, die dezelfde opleiding volgden.

De voortzetting van deze samenwerking zou dan wel betekenen, dat aan de eigen verantwoordelijkheid voor de opleiding van onze predikanten meer inhoud wordt gegeven. Dit impliceert dat door docenten uit de Ned. Geref. kerken bepaalde gedeelten van de opleiding worden verzorgd, die door de TU Apeldoorn erkend dienen te worden.

Zo'n constructie zou gerealiseerd kunnen worden volgens het model waarmee verschillende kerkelijke opleidingen of seminaries werken, die gekoppeld zijn aan de theologische faculteiten van enkele rijksuniversiteiten (zie ook hoofdstuk 5.1 a.).

5. Gedachtemisseling Theologische Universiteit Apeldoorn

Op 23 april 1997 heeft de commissie - op basis van een uitvoerige brief waarin zij informatie verschaft over haar opdracht, voorkeur en overwegingen - een gesprek gehad met een delegatie van het College van Hoogleraren van de Theologische Universiteit van Apeldoorn, te weten de hoogleraren J.W. Maris, H.G.L. Peels en W.H. Velema. Het gesprek droeg een oriënterend en geen besluitvormend karakter, en wel om twee redenen. In de eerste plaats omdat de gedachtenwisseling en -wisseling nog in een pril stadium verkeert, en het dus nog niet de tijd is om besluiten te nemen. In de tweede plaats omdat genoemd College niet de bevoegdheid heeft om hierover besluiten te nemen. Deze bevoegdheid komt toe aan de Cuesoren van de TU Apeldoorn, en uiteindelijk aan de Chr. Geref. kerken die daarover desgevraagd op een generale synode zouden moeten besluiten.

Het gesprek kenmerkte zich door een hartelijke sfeer, waarin heel open met elkaar van gedachten gewisseld is.

5.1 Modellen van samenwerking

In het gesprek zijn drie mogelijkheden van samenwerking besproken:

a. *een verregaande integratie (model 2c)*

Dit model behelst een verregaande integratie in de opleiding via uit de Ned. Geref. kerken aan de TU Apeldoorn benoemde docenten, die doceren in "identiteitsgevoelige" en op de kerkelijke praktijk toegespitste vakken.

Dit model had de voorkeur van de commissie (zie ook hoofdstuk 4.3). Deze samenwerking zou gerealiseerd kunnen worden volgens het model waarmee reeds verschillende kerkelijke opleidingen of seminaries werken, die gekoppeld zijn aan de theologische faculteiten van enkele rijksuniversiteiten. Er zijn daarbij wel onderlinge verschillen te constateren, maar in het algemeen gaat het daarbij om een "kerkelijke opleiding" namens een bepaald kerkgenootschap die gekoppeld is aan een facultaire theologische opleiding en resulteert in een doctoraal

examen theologie, waarvan de "kerkelijke vakken" een erkend onderdeel uitmaken. Dit impliceert dat de kerkelijke docenten een voor de universiteit kostenloze en door de kerken betaalde benoeming hebben tot lid van de faculteit. De organisatie die namens de kerken via haar docenten de "kerkelijke vakken", inclusief de vereiste praktische stages en de pastorale begeleiding der studenten verzorgt, kan aangeduid worden als een "Seminarie" van zo'n kerk. Wat de inhoud van de studie betreft is het zo, dat van de zes voor de theologische opleiding wettelijk beschikbare studie jaren er vier gereserveerd zijn voor het facultaire theologische onderwijs en twee voor de "kerkelijke vakken". Deze laatste (inclusief stages en practica) zijn grotendeels geconcentreerd in de twee laatste studie jaren, met doorgaans ook in het 2e t/m 4e jaar enkele "kerkelijke" onderdelen.

Wat onze constructie met de TU Apeldoorn betreft denkt de commissie dan aan het volgende. De colleges aan de TU Apeldoorn als onderdeel van de vierjarige wetenschappelijke theologische opleiding zijn verplicht voor alle studenten. Vanuit de eigen gedeeltelijke Ned. Geref. opleiding (seminarie) zou primair aandacht geschonken moeten worden aan "identiteitsgevoelige" en op de kerkelijke praktijk toegespitste vakken, met de mogelijkheid in de voor de "kerkelijke vakken" beschikbare twee studie jaren ook eigen accenten aan te brengen, niet ter vervanging van maar als complement bij het in de TU Apeldoorn gegeven onderwijs. Daarbij kan gedacht worden aan bijv. de jongste kerkgeschiedenis, de homiletische en catechetische praktijk, ambtelijke vakken, kerkrecht, kennis van en omgang met de Bijbel, beroepsvormende en persoonsvormende stages en training, en een vrije ruimte voor een scriptie of werkstuk.

b. *een eigen basis-opleiding, doctoraal afronding aan de TU Apeldoorn (model 2a)*

Dit model behelst een door de Ned. Geref. kerken in eigen beheer te verzorgen basisopleiding, gevolgd door een "kopstudie" (doctoraal studie) aan de TU van Apeldoorn; de stof van deze basisopleiding wordt getoetst door de TU Apeldoorn waarna een instroompakket met al dan niet aanvullende eisen gevolgd zal moeten worden (dit zou dan een collectieve voorziening voor Ned. Geref. studenten worden).

c. *een basis-opleiding aan de TU Apeldoorn, afronding zelf verzorgen (model 2b)*

Dit model behelst een door de Ned. Geref. kerken op te richten eigen theologisch instituut, waaraan verschillende vakken gegeven worden, zoals kerkrecht, homiletiek, jongste kerkgeschiedenis. Het volgen van enkele van deze vakken zou tot vrijstellingen aan de TU Apeldoorn moeten kunnen leiden, zoals thans met de stage het geval is.

5.2 *Commentaar van Chr. Geref. zijde*

Van Chr. Geref. zijde is allereerst begrip uitgesproken voor het standpunt, dat de Ned. Geref. kerken meer inbreng willen hebben in de opleiding aan de TU Apeldoorn. Met betrekking tot de verschillende samenwerkingsmodellen werd het volgende opgemerkt:

Ad a. Een verregaande integratie (model 2c):

Men acht deze vorm van samenwerking om verschillende redenen niet haalbaar. In de eerste plaats omdat deze vorm veronderstelt dat de twee kerkengroepen zich in een proces van naar elkaar toegroeien bevinden. De werkelijkheid van de laatste tijd laat echter zien dat "de relaties tussen de CG-kerken en de NG-kerken zich niet eclatant hebben uitgebreid". In de tweede plaats omdat deze vorm twee gescheiden college-stromen veronderstelt, waardoor de tot nu toe door de TU Apeldoorn wenselijk geachte eenheid van samen studeren en optrekken verbroken wordt. Gezien het karakter van de TU Apeldoorn is het "kerkelijke" deel van de opleiding (afgezien van de stage) geïntegreerd in het theologische en dus niet zo gemakkelijk te isoleren als aan een rijksuniversiteit met een "duplex ordo". In de derde plaats werd opgemerkt, dat "het ons niet onverschillig is wie door u als docent aangehaakt wordt..."

Ad b. Een eigen basis-opleiding, doctoraal afronding aan de TU Apeldoorn (model 2a):

Wat deze vorm van samenwerking betreft ziet men geen problemen, al zal het natuurlijk wel enige praktische uitwerking vereisen. Er dienen afspraken gemaakt te worden over de erkenning van de in de eigen basis-opleiding behaalde studieprestaties.

Ad c. Een basis-opleiding aan de TU Apeldoorn, afronding zelf verzorgen (model 2b):
Wat deze derde vorm van samenwerking betreft ziet men wel mogelijkheden, mits het in eerste instantie slechts gaat om één of enkele vakken. Dit aantal zou wellicht heel geleidelijk uitgebreid kunnen worden. Een en ander dient nader besproken te worden met het curatorium en de synode.

6. Gedachtenwisseling Nederlands Gereformeerd Seminarie Amersfoort

De commissie heeft overeenkomstig haar opdracht gecorrespondeerd en verschillende gesprekken gevoerd met het bestuur van het Ned. Geref. Seminarie te Amersfoort, en wel op 27 maart 1996 en 27 november 1996. De gesprekken kenmerkten zich door een hartelijke sfeer, de wil elkaar te vinden en het goede voor de kerken te zoeken. Voorafgaand aan het tweede gesprek deelde men onderstaande Standpuntbepaling uit:

STANDPUNTBEPALING m.b.t. de voorstellen van de Commissie Opleiding Predikanten

In de brief van 3 oktober 1996 wordt door de Commissie ingehaakt op opmerkingen van de kant van het Seminarie, alsof daar sprake zou zijn van gedachten en voorstellen van het Stichtingsbestuur. Tijdens het eerste gesprek is echter benadrukt dat de leden van het Bestuur spraken à titre personnel, gezien de korte voorbereidingstijd. Wat toen van de kant van het Seminarie gezegd is kan dan ook niet worden opgevat als voorstel of suggestie van het Stichtingsbestuur.

Alle Kerken zijn in hun kerkverband geroepen te zorgen voor een goede opleidingsmogelijkheid. Naar onze mening dient daarbij primair gedacht te worden aan een complete eigen opleiding. Redenen om daarvan af te wijken dienen zwaarwegend te zijn. Vooralsnog wordt de keus voor een aanbouw-opleiding naar onze mening niet gesteund door een overtuigende motivering. Budgetair is een complete eigen opleiding mogelijk, zoals uit het werk van het Seminarie blijkt.

Erkenning door de overheid heeft o.i. geen toegevoegde waarde en mag in geen geval bepalend zijn voor de structuur van de opleiding. Het gaat tenslotte om een opleiding ten dienste van de Kerken voor het predikambt.

Het Seminarie is opgericht omdat de Samenwerkende Kerken er van overtuigd waren en zijn, dat de Kerken zelf een roeping hebben te arbeiden aan de opleiding van toekomstige dienaren des Woords. Dat is iets anders dan het stichten van een Theologische Universiteit. Theologisch bezig zijn is iets anders dan toerusting van aanstaande dienaren des Woords. Bij de stichting van het Seminarie is een opleiding beoogd, waar rekening gehouden zou worden met het belangrijke onderscheid tussen het theologisch denken en het profetisch spreken van de Schrift. Inmers, de Schrift spreekt niet wetenschappelijk maar praktisch profetisch! Dit wordt in de theologische wereld niet of onvoldoende gezien.

Het Seminarie is een complete opleiding, die al 20 jaar goed functioneert. Iedere Kerk kan zich daarbij aansluiten als Samenwerkende Kerk. Kandidaten van het Seminarie worden door de Kerken geaccepteerd en gevaardeerd. Als mensen bijzondere gaven hebben en zich geroepen voelen zich voor te bereiden op een promotie in de theologie zijn daar wegen voor. Ook met het kandidaatsexamen van het Seminarie worden mannen toegelaten tot een doctoraalstudie (bijv. in Kampen (Broederveeg).

Het doel van de Landelijke Vergadering "eenheid van opleiding" wordt met de voorgestelde partiële opleiding niet verwezenlijkt, omdat op deze wijze onze Kerken niet (meer) beschikken over een complete eigen opleiding. Onze Kerken worden daardoor voor een belangrijk deel afhankelijk van de Christelijk Gereformeerde Kerken, waarbij wij geen enkele zeggenschap hebben over het onderwijs dat "Apeldoorn" geeft. Dit klemt temeer gelet op de toenemende invloed van "Bewaar het Pand", zoals tot niting komend in de benoeming van docenten.

De Here heeft ons bescheiden, maar baanbrekende werk rijk gezegend. Door Christelijk Gereformeerden en Gereformeerden (vrijgemaakt) wordt positief over onze opleiding geoordeeld. Oudere (parttime) studenten uit andere beroepsferen kunnen goed bij ons terecht, anders dan bij de universiteiten.

Op grond van onze praktijk kunnen wij in alle redelijkheid niet inzien waarom wij ons werk niet zouden mogen voortzetten. Wij vragen, de erkenning en het behoud van ons werk als gegeven te aanvaarden.

Het Seminarie is bereid mee te denken hoe, met behoud van ons werk, meer eenheid in de opleiding kan worden bevorderd. Als wij het goed zien gaat het daarbij met name om de aansluiting van onze opleiding aan een voortgezette universitaire opleiding.

Wat tenslotte Tim. 2:2 betreft: ook dit woord van God is niet alleen tot ons gekomen, maar wel terlege dik tot ons. Daarom hebben we in 1973/1976 de hand aan de ploeg gezet.

20 november 1996

Stichting Nederlands Gereformeerd Seminarie

Het Bestuur

In het tweede gesprek is o.m. deze Standpuntbepaling toegelicht en besproken. De standpunten van het NGS over een aantal onderwerpen betreffende de opleidingssituatie binnen onze kerken worden hieronder kort weergegeven.

6.1 Ontstaansgeschiedenis NGS / eigen karakter NGS / 'Apeldoorn-advies'

Het NGS heeft bij haar oprichting bewust geen officiële erkenning van de kerken gevraagd. Men was nl. van mening dat een dergelijk verzoek in het toenmalige kerkelijke klimaat waarschijnlijk óf het einde van het NGS zou betekenen óf een geweldige polarisatie binnen de kerken zou geven. Immers, veel kerken voelden op dat moment niets voor een eigen opleiding, terwijl de betreffende broeders zich wel geroepen voelden en hun verantwoordelijkheid aanvaard hebben. Intussen is het NGS in de loop van de jaren de facto erkend, doordat afgestudeerden aan het NGS een plaats als predikant binnen de Ned. Geref. kerken ontvangen hebben.

Men realiseert zich overigens goed, dat mede door deze ontstaansgeschiedenis eigenlijk nooit een open gesprek heeft plaatsgevonden over het eigen karakter van de opleiding aan het NGS. Dit eigen karakter kan getypeerd worden door een zin uit de Studiegids van het NGS: "...studenten van het Seminarie leren om de theologische literatuur te lezen in het licht van de Schrift en niet de Schrift in het licht van de theologische literatuur".

Overigens zegt men nu dat dit eigen karakter wellicht wel eens te sterk benadrukt is als iets exclusiefs van het NGS. Waar het om gaat is dat toekomstige predikanten geleerd wordt te zien, dat de theologie slechts een bescheiden plaats mag innemen. De Bijbel als het Woord van God moet in de opleiding centraal staan.

Wat betreft het zogenaamde 'Apeldoorn-advies' is men van de kant van het NGS van mening, dat over de strekking van dit advies misverstanden bestaan: "De strekking van het advies was enerzijds het afraden van het volgen van een theologische studie aan één van de Rijksuniversiteiten, en anderzijds het aanraden van het volgen van deze studie aan de Theologische Hogeschool te Apeldoorn, zolang de kerken niet gekozen hebben voor een eigen opleiding. De bedoeling van het advies zou echter niet zijn om een opleiding aan het toen reeds bestaande NGS te verbieden."

6.2 Academisch niveau / overheidsterkenning

Het NGS hecht sterk aan het belang van een hoogstaand i.e. academisch niveau van een opleiding tot predikant. Dit niveau is volgens het NGS echter niet per se gekoppeld aan het behalen van een academische graad, het kan ook omschreven worden als een bepaald denk- en kennisniveau. Het NGS zegt a.s. predikanten op te leiden tot het niveau van het kandidaats-

examen "oude stijl".

Een erkenning van overheidswege acht men binnen het NGS niet noodzakelijk. Men ziet aan zulk een erkenning voordelen verbonden, maar ook nadelen. Zo zou het een belemmering kunnen vormen om de opleiding creatief vorm te geven, afgestemd op de concrete behoeften van onze kerken.

Overigens is men bereid om het studieprogramma te laten toetsen aan de hand van de door de Landelijke Vergadering van onze kerken opgestelde resp. op te stellen eisen welke aan een eigentijdse predikantsopleiding gesteld zouden mogen worden.

6.3 *Geheel of gedeeltelijke eigen opleiding?*

Het NGS is o.m. op basis van 2 Tim. 2:2 ("...wat gij van mij gehoord hebt onder vele getuigen, vertrouwd dat toe aan vertrouwde mensen, die bekwaam zullen zijn om ook anderen te onderrichten") van mening dat de kerken zelf een roeping hebben te arbeiden aan de opleiding van toekomstige dienaren des Woords. Dat betekent in de optiek van het NGS dat de kerken dienen te beschikken over een *complete* eigen opleiding, een *gedeeltelijke* eigen opleiding acht men onvoldoende.

Ook wanneer een dergelijke opleiding aanleunt tegen de TU Apeldoorn blijft men bezwaren houden. Volgens de opvattingen binnen het NGS hebben de kerken de taak een basisopleiding tot dienaar des Woords te verzorgen, en wel tot het niveau van het oude kandidaatsexamen theologie. Indien er kandidaten zijn met bijzondere gaven, die zich geroepen voelen om zich voor te bereiden op een promotie in de theologie dan is er de mogelijkheid om na het kandidaatsexamen aan het Seminarie door te gaan met een vervolg-(doctoraal)studie in Kampen (Broederweg).

De voordelen van deze constructie acht men dat het probleem van de erkenning van overheidswege is opgelost en dat er geen grote financiële offers van onze kerken gevraagd worden. Mocht de aansluiting tussen de opleiding aan het Seminarie en de voortgezette universitaire opleiding te wensen overlaten, dan is men bereid om het onderwijsprogramma aan te passen.

6.4 *Stage*

Het NGS is niet voornemens om eigen stageperioden en -beoordeling in het leven te roepen. Men wil zich graag conformeren aan de betreffende regeling zoals aanvaard door de Landelijke Vergadering van Apeldoorn (1994).

7. *Evaluatie*

Na de gesprekken met de TU Apeldoorn en het NGS Amersfoort heeft de commissie de volgende tussenbalans opgemaakt:

7.1 *Wat betreft de TU Apeldoorn:*

- De commissie moest helaas constateren, dat de voorkeur van de LV Apeldoorn om een gedeeltelijk eigen opleiding te doen aanleunen tegen de TU Apeldoorn vooraan niet verwezenlijkt kan worden. Slechts een minimale variant daarop lijkt haalbaar: een doer de Ned. Geref. kerken op te richten eigen theologisch instituut, waaraan in eerste instantie een enkel vak gegeven kan worden. Het volgen van dit vak zou tot een vrijstelling aan de TU Apeldoorn kunnen leiden, zoals thans met de stage het geval is. Een dergelijke minimale variant biedt onzes inziens te weinig om studenten die elders studeren te kunnen verplichten naar Apeldoorn te komen, terwijl het van de kerken te veel vraagt een instituut op te richten vanwaaruit bijv. slechts heel weinig door de TU Apeldoorn erkend onderwijs gegeven kan worden.

Door één van de Chr. Geref. broeders werd aan het eind van de bespreking treffend het gevoel van de commissie verwoord toen hij zei zich te realiseren, dat dit minder is dan

waar de NG-broeders op hoopten. Maar - zo vervolgde hij - "het huidige kerkelijke klimaat geeft geen aanleiding om te denken, dat er geweldige stappen voorwaarts te zetten zijn".

- b. De optie van een eigen Ned. Geref. basisopleiding gevolgd door een afrondende doctoraalstudie aan de TU Apeldoorn is wel een reële mogelijkheid. Ned. Geref. studenten zullen collectief zonder nadere voorwaarden worden aanvaard, dit in tegenstelling tot de TU Kampen (Broederweg), waarbij over elke student beslist wordt na een individueel toelatingssprek.

7.2 Wat betreft het NGS Amersfoort:

- a. De commissie heeft de indruk dat de *bijbels-principiële keuze voor een geheel eigen opleiding* (onder verwijzing naar 2 Tim. 2:2) in de loop van de jaren bij het NGS een meer praktische lading heeft gekregen: de opleiding voorziet in een behoefte, er komen studenten die na afronding van de studie een goede ingang vinden in de kerken. De argumentatie is in de loop der jaren wellicht verschoven, dit betekent echter niet dat het NGS niet meer van mening is dat de kerken geroepen zijn tot het verzorgen van een complete eigen opleiding.
De commissie denkt dat niet gesproken kan worden van een principiële, op bijbelse argumenten gefundeerde noodzaak of verplichting om een eigen complete opleiding op te zetten of daartoe te stimuleren. De argumenten daarvoor, soms aan 2 Tim. 2 ontleend, acht de commissie niet overtuigend. Het gaat in deze tekst primair over het doorgeven van het nog grotendeels op mondelinge, apostolische overlevering berustende evangelie in een situatie, waarin de ene, jonge christelijke kerk stond naast jodendom en heidendom. Een "opleiding" in onze zin, op basis van de volledige Heilige Schrift, en een mogelijkheid tot delegatie daarvan lagen geheel buiten het gezichtsveld van Paulus. Dat neemt niet weg dat er andere goede gronden en motieven kunnen zijn voor een eigen complete opleiding, maar die laten zich niet noodzakelijkerwijs afleiden uit genoemde tekst. Anders gezegd: de commissie is van mening dat de kerken niet hun bijbelse roeping verzaken wanneer ze opteren voor een andere opleidingsmogelijkheid dan een complete eigen opleiding.
- b. De commissie is geneigd enkele kanttekeningen te plaatsen bij de door het NGS geventileerde visie op de *ontstaansgeschiedenis van het NGS*, bijv. wanneer gezegd wordt, dat de kerken op een bepaald moment niets voelden voor een eigen opleiding. In 1973 - nog vóór de oprichting van het NGS - hebben de kerken in hun Convent met grote meerderheid besloten geen opleiding te starten en de studenten te adviseren in Apeldoorn te studeren. De commissie acht het overigens weinig vruchtbaar om te blijven discussiëren over de ontstaansgeschiedenis. Beter lijkt het om uit te gaan van de concrete situatie, waarbij het NGS als opleidingsinstituut een plaats binnen onze kerken verworven heeft.
- c. De aanvaarding van kandidaten die bij het NGS zijn afgestudeerd is geen *formele erkenning van de opleiding* als zodanig. Tevens zegt deze aanvaarding op zichzelf nog niet alles over het feitelijk niveau van de opleiding. Binnen de commissie leeft de vraag, of de aan het NGS gegeven opleiding gezien kan worden als een volledige opleiding van academisch niveau. De vraag die daarmee samenhangt - en waarover binnen de commissie verschillend gedacht wordt - is welke criteria daarvoor moeten worden aangelegd. Moet uitgegaan worden van de algemeen aanvaarde definitie, of kan uitgegaan worden van een nader te omschrijven denk- en kennisniveau waarbij bepaalde criteria (bijv. opleidingsniveau van docenten, kwaliteit van de verplichte literatuur, enz.) worden gehanteerd? In dit verband dient gememoreerd te worden, dat het NGS aangeboden heeft om het studieprogramma te laten toetsen aan de hand van de door de Landelijke Vergadering van onze kerken opgestelde resp. op te stellen eisen, die aan een eigentijdse predikantsopleiding gesteld zouden mogen worden.
- d. Een theologische opleiding heeft over het algemeen een *dobbele doelstelling*. De eerste is de (sterk beroepsmatig gerichte) opleiding tot het ambt van predikant, de tweede is de

wetenschappelijke opleiding tot theoloog. Je kunt de definitieve keuze voor één van de twee tot het eind van de opleiding openlaten, je kunt ook reeds van het begin af aan dat onderscheid in de opleiding aanbrenge. Het NGS huldigt het standpunt dat de kerken wel geroepen zijn tot het opleiden van a.s. predikanten, maar niet tot het opleiden van wetenschappelijke theologen. Het NGS opteert feitelijk voor een *puur beroepsgerichte predikantsopleiding*, maar dat betekent ook dat je geen eigen mensen tot *docent-op-academisch-niveau* kunt opleiden. Het lijkt goed om hierover het gesprek voort te zetten.

- e. Binnen de commissie leeft de gedachte, dat je het punt van de *overheidserkenning* van de opleiding niet dan alleen in uiterste noodzaak dient op te geven. Zulk een erkenning zegt iets over de kwaliteit en het niveau van de opleiding. Ook is het theologisch en maatschappelijk gezien niet zonder belang, dat de a.s. predikanten een erkende titel (drs in de theologie) verkrijgen. Immers, het valt te verwachten dat predikanten, die een niet wettelijk erkende opleiding hebben gevolgd, minder in aanmerking zullen komen voor een aanstelling als leger- of justitie-predikant, als predikant in een verzorgings- of ziekenhuis, als leraar godsdienst in het voortgezet onderwijs, of andere soortgelijke functies (zie hoofdstuk 3.4). De mogelijkheid tot zulk een aanstelling in parttime dienstverband kan van belang zijn voor gemeenten, die een parttime-predikantsplaats kunnen bekostigen. Voorts geeft een erkenning van overheidswege de mogelijkheid tot promotie-onderzoek, hetgeen weer de mogelijkheid geeft tot het opleiden van toekomstige docenten. Tenslotte is een erkenning van overheidswege om redenen van studiefinanciering van belang.
- f. De commissie respecteert de eigen visie van het NGS op de *verhouding tussen Schrift en theologie*. Duidelijk zal zijn dat verder gesprek hierover met het NGS nodig is, ook vanwege de betekenis hiervan voor de inhoud van het onderwijs aan a.s. predikanten.

7.3 Voorkeur voor een eigen gedeeltelijke opleiding / beginsel van vrije studiekeus

- a. De kerken dienen te beseffen, dat een eigen gedeeltelijke opleiding onafhankelijk van de locatie meer man- of menskracht en geld kost dan de huidige TSB. Dat stelt de kerken voor twee vragen:
  1. Kunnen en willen de kerken dat dragen? Dat wordt praktisch onmogelijk, wanneer het NGS zelfstandig blijft en een beroep blijft doen op financiële steun vanuit de kerken.
  2. Als de kerken zoveel man- of menskracht en financiële middelen in een eigen opleiding investeren, zouden de theologische studenten binnen onze kerken verplicht moeten worden deze opleiding te volgen. Zijn de kerken bereid deze verplichting op te leggen?
- b. Binnen de kerken wordt veel waarde gehecht aan "het beginsel van de vrije studiekeus". Het zou goed zijn om de herkomst van dit beginsel nader te onderzoeken. Dit beginsel heeft in de geschiedenis van de Gereformeerde kerken een belangrijke rol gespeeld, m.n. in de "strijd" tussen 'Kampen' en de 'VU'. Het zou goed zijn om dit beginsel nog eens kritisch te bezien, wanneer blijkt dat dit vandaag in de praktijk problemen oplevert. In dat verband dient opgemerkt te worden dat het - ook gelet op de beperkte omvang van ons kerkverband - nauwelijks denkbaar is om een eigen opleiding te beginnen, wanneer het beginsel van vrije studiekeus volop gehandhaafd blijft. Je zult dan toch als kerken de moed moeten hebben om uit te spreken, dat een bepaalde (eigen) opleiding in beginsel de enige weg tot de kansel binnen onze kerken is.

8. Hoe nu verder...?

De commissie heeft in het voorgaande een beeld geschetst van de huidige complexe situatie en de bezwaren die daaraan kleven (hoofdstuk 2). Vervolgens is beknopt aangegeven aan welke criteria een oplossing zou moeten voldoen (hoofdstuk 3). Daarna zijn de theoretische opties weergegeven (hoofdstuk 4). Na een weergave van de gesprekken met de Theologische

Universiteit Apeldoorn (hoofdstuk 5) en het Nederlands Gereformeerd Seminarie (hoofdstuk 6) zijn tenslotte enkele evaluerende opmerkingen gemaakt (hoofdstuk 7).

Terugkoppeland naar de opdracht van de commissie, waar het gaat om een onderzoek naar de wenselijkheid en de mogelijkheid van een gehele of gedeeltelijke eigen opleiding, meent de commissie dat de volgende vragen door de Landelijke Vergadering dienen te worden beantwoord. In de aangegeven volgorde van de vragen ligt naar het oordeel van de commissie een systematische route, die leidt tot een afgewogen keuze. Daarbij moeten de criteria en haalbaarheidsgrenzen die in eerdere hoofdstukken zijn aangegeven meewegen in de beslissing.

N.B. Aan de hieronder genoemde vragen gaat de vraag vooraf, of het zgn. "beginsel van de vrije studiekeus" in de huidige theologische opleidingssituatie gehandhaafd dient te blijven (zie ook hoofdstuk 7.3).

Vocets blijft bij alle te kiezen opties staan, dat het wenselijk is dat verder doorgesproken wordt over de eigen aard van de opleiding tot predikant, de verhouding tussen Schrift en theologie en de volgens sommigen wenselijke academische en juridische erkenning van een opleiding.

1. Is de Landelijke Vergadering van oordeel dat het wenselijk is de huidige situatie te continueren, of meent zij dat een eigen (gehele of gedeeltelijke) opleiding wenselijk is?

- * Indien de LV van mening is dat een eigen (gehele of gedeeltelijke) opleiding wenselijk is, kan doorgaan worden naar vraag 2.
- * Wanneer de LV meent dat continuering van de bestaande situatie gewenst is, vervallen de vragen 2-5. De bezwaren van de huidige situatie vragen dan om een oplossing. Dit betekent dat de volgende onderwerpen de aandacht van de LV behoeven:
  - a. De overweging het 'Apeldoorn-advies' uit te breiden met een 'Amersfoort-advies' (NGS) maakt een inhoudelijke toetsing van de opleiding van het NGS wenselijk resp. nodig, waartoe het NGS zich overigens spontaan bereid heeft verklaard. Daarbij kan tevens de vraag betrokken worden, of deze opleiding gevolgd moet worden door een doctoraal examen theologie aan een opleiding elders.
  - b. De overweging het 'Apeldoorn-advies' uit te breiden met een 'Kampen-advies' (Broederweg) lijkt de commissie niet zinvol, zolang de TUK (Broederweg) studenten van onze kerken niet collectief aanvaardt.
  - c. De taak van de TSB verdient in dit geval wellicht uitbreiding, bijv. op het punt van een inhoudelijk advies over kandidaten aan de regio's bij beroepsaanstelling en op het punt van de persoonsvormende activiteiten (zie hoofdstuk 3.3).
  - d. Deficiënties van studenten aan rijksuniversiteiten en de VU Amsterdam, die het kerkelijk deel van die opleiding niet volgen, dienen adequaat opgelost te worden.

2. Is de Landelijke Vergadering van oordeel dat een gehele eigen opleiding de voorkeur verdient, of verkiest zij een gedeeltelijke eigen opleiding?

- * Indien de LV van mening is dat een gedeeltelijke eigen opleiding wenselijk is, kan doorgaan worden naar vraag 3.
- * Wanneer de LV opteert voor een gehele eigen opleiding, vervallen de hierna volgende vragen 3-5. Dit betekent dat de volgende onderwerpen de aandacht van de LV behoeven:
  - a. Welk academisch niveau acht de LV wenselijk als eindterm voor de opleiding?
  - b. Onderschrijft de LV de wenselijkheid van enige vorm van wettelijke erkenning (academisch of HBO) met het oog op financiële mogelijkheden (bijv. studiefinanciering) of de mogelijkheid in overheidsdienst te treden?
  - c. Is de LV van mening dat onze kerken voldoende mogelijkheden hebben (zowel op het punt van financiën als van deskundigheid en man- of menskracht) om een dergelijke gehele eigen opleiding in stand te houden en verkiest zij deze middelen daarvoor aan te wenden?

- d. Het ligt bij deze optie voor de hand om de krachten te bundelen en de opleiding van het NGS om te bouwen tot een eigen opleiding. Dat heeft consequenties voor de juridische structuur van het NGS. Of het NGS daartoe bereid is kan de commissie noch de LV bepalen. Wel kan de LV een dringend appél daartoe laten uitgaan.

3. Is de Landelijke Vergadering van oordeel dat een gedeeltelijke eigen opleiding vooral als basis van de studie dient te worden beschouwd, of dient deze vooral de kop van de studie te betreffen?

- * Indien de LV van mening is dat bij een gedeeltelijke eigen opleiding de kop van de studie in eigen hand genomen dient te worden, kan doorgegaan worden naar vraag 4.
- * Wanneer de LV opteert voor een gedeeltelijke eigen opleiding als basis van de studie, vervalt vraag 4, vraag 5 dient wel beantwoord te worden. Dit betekent dat de volgende onderwerpen de aandacht van de LV behoeven:
  - a. Ook bij deze optie ligt het voor de hand om de krachten te bundelen en de opleiding van het NGS om te bouwen tot een eigen opleiding. Dat heeft consequenties voor de juridische structuur van het NGS. Of het NGS daartoe bereid is kan de commissie noch de LV bepalen. Wel kan de LV een dringend appél daartoe laten uitgaan.
  - b. Als het een basis-opleiding betreft, is de afronding van de studie elders een verplicht onderdeel. Afstemming op die afronding (bijv. in Apeldoorn) is dan noodzakelijk.
  - c. De vraag blijft staan of het wenselijk is vooral te investeren in dat deel van opleiding, dat minder identiteitsgevoelig (waaronder de talen en andere basisvakken).
  - d. Bij deze optie is het de vraag of een eigen basisopleiding verplicht kan worden gesteld voor studenten. Studenten die pas in de loop van de studie het verlangen krijgen predikant te worden, of die om andere redenen een andere studieplaats kiezen, vallen dan buiten de boot.

4. Is de Landelijke Vergadering van oordeel dat een gedeeltelijke eigen opleiding vooral de kop van de studie dient te betreffen?

- * Wanneer de LV opteert voor een gedeeltelijke eigen opleiding als kop van de studie, dient ook de vraag onder nummer 5 beantwoord te worden.

Dit betekent dat de volgende onderwerpen de aandacht van de LV behoeven:

- a. Met het oog op een goed contact met de studenten door de hele studie heen is het wenselijk het eigen deel van de opleiding enigszins te spreiden over de studie jaren. Studenten studeren echter aan verschillende instituten, en beginnen op verschillende leeftijden en met een verschillende achtergrond, terwijl zij bovendien soms pas in een later deel van de studie besluiten predikant te willen worden. Daarom dient verhelderd te worden welke onderdelen bij het eigen ('kerkelijk') deel van de opleiding horen en welke delen elders gevolgd kunnen worden. Met het oog op de studenten zal een goede afstemming dienen plaats te vinden met vooral het NGS Amersfoort en de TU Apeldoorn. Voorts dient deze opleiding flexibel opgezet te worden, zodat deze ook gevolgd kan worden door studenten die in deeltijd studeren.
- b. Voorkomen dient te worden dat bepaalde groepen studenten (bijv. zij die in Apeldoorn studeren) een zwaardere studiebelasting krijgen, omdat zij een opleiding volgen waarin het 'kerkelijk' deel van de opleiding is geïntegreerd.
- c. Bij deze optie blijft de vraag staan of de basis-opleiding aan het NGS - aangevuld met de kop-opleiding aan de eigen 'kerkelijke' opleiding - volgens de kerken voldoende is voor toelating tot het ambt. De wens tot inhoudelijke toetsing van de opleiding aan het NGS blijft hier dan ook gelden.

5. Is de Landelijke Vergadering van oordeel dat aansluiting bij de TU Apeldoorn blijvend de voorkeur geniet, of kunnen ook de mogelijkheden elders worden gezocht?

- * Deze vraag geldt zowel bij de keuze voor een eigen 'basis-opleiding' als bij de keuze voor een eigen 'kop-opleiding', maar is bij de laatste veel dringender. Hoewel een eigen 'kop-opleiding' theoretisch niet gebonden hoeft te zijn aan een bepaald opleidings-instituut, verdient het aanbeveling die wel aan een bepaald instituut te leren. Dat heeft te maken met faciliteiten en met de mogelijkheden tot afstemming van het studieprogramma.

Als de voorkeur voor Apeldoorn wordt gehandhaafd, dient voor de elders studerende en oplossing te worden gevonden. Voor de in Apeldoorn studerende zal de eigen 'kop-opleiding' vooralsnog slechts een zeer beperkte inhoud kunnen krijgen. Dat betekent dat de commissie in dit stadium het aanleunen tegen de TU Apeldoorn noch voor de daar studerende noch voor de elders studerende noch voor de kerken als een haalbare of voldoende optie ziet. Als alternatief kan gedacht worden aan de Universiteit Utrecht, waar verschillende kerken hun kerkelijke opleiding verzorgen (zie bijlage 2). Deze optie is - voorzover de informatie van de commissie reikt - praktisch waarschijnlijk goed mogelijk. Daarbij zijn dan wel de volgende onderwerpen aan de orde:

- a. Ervan uitgaand dat een dergelijke keuze betekent dat nog meer studenten te Utrecht zullen gaan studeren, is de vraag van belang of het geestelijk en theologisch klimaat daar aanvaardbaar is (vgl. ook de onder hoofdstuk 3.1 genoemde verrijzen op confessioneel-kerkelijk gebied). Over deze vraag wordt binnen de commissie verschillend gedacht.
- b. In geval van aansluiting bij een andere opleiding (bijv. Universiteit Utrecht) dient afstemming te worden gevonden met de TU Apeldoorn en het NGS Amersfoort.

Bijlage A: 'Regeling voor de opleiding, studiebegeleiding en kerkelijk onderzoek van predikanten binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken' (LV Apeldoorn 1994): Inleiding en Hoofdstuk I: Opleiding.

Inleiding

"Wat gij van mij geboord hebt onder vele getuigen, vertrouwd dat toe aan vertrouwde mensen die bekwaam zullen zijn om ook anderen te onderrichten" (Paulus aan Timoteüs in II Timoteüs 2:2). Op dit apostolische woord heeft de christelijke kerk zich altijd beroepen wanneer zij zich inzet met de vorming en opleiding van haar aanstaande dienaren des Woords. De dienst des Woords met de verrichtingen die daaruit voortvloeien is voor de christelijke gemeente dermate belangrijk dat zij het terecht tot haar taak rekent om ook ten aanzien van de toerusting van gegadigden voor deze dienst stimulerend, regulerend en controlerend werkzaam te zijn. De apostel spreekt van betrouwbaarheid en bekwaamheid als de hoofdvereisten voor dit werk. Vanzelfsprekend onder de vooronderstelling dat degenen die er zich voor aanmelden de Here Jezus Christus en Zijn Woord van harte liefhebben en geloven.

Wat de betrouwbaarheid betreft, deze is hoofdzakelijk een zaak des harten en derhalve een gelegenheid tussen de Zender en Zijn gezondene. Toch verlangen de kerken, dat zij die zich presenteren tot deze dienst, een positief getuigenis van hun kerkenraad kunnen overleggen.

Terzake van de bekwaamheid kan de kerkelijke bemoeienis intensiever zijn. Zo rekenen de kerken tot haar taak de aanstaande dienaren des Woords bij hun studie te begeleiden, waartoe zij de Theologische Studiebegeleiding hebben ingesteld. Deze heeft tot taak de studenten in de theologie te begeleiden en toe te rusten, zodat de kerken de afgestudeerden met vertrouwen kunnen toelaten tot het beroepbaarstellingsonderzoek.

De hierna geformuleerde richtlijnen voor opleiding, begeleiding en kerkelijk onderzoek zijn bindend.

I. Opleiding

A. Kennisverwerving

Van diegenen die voor beroepbaarstelling als predikant binnen de Nederlands Gereformeerde

Kerken in aanmerking wensen te komen (en niet vallen onder de uitzonderingsbepaling van artikel 5 van het AKS), verlangen de kerken dat zij een deugdelijke theologische opleiding hebben gevolgd. Onder een deugdelijke opleiding verstaan zij dat onder leiding van bewaarde docenten op het gebied van de hierna volgende disciplines een kennisniveau is bereikt dat gelijk staat met dat van een doctoraal examen aan één der universiteiten of met dat van het kandidaatsexamen oude stijl. Met behoud van het beginsel van vrije studie adviseren de kerken haar toekomstige predikanten zich voor een zodanige opleiding te laten inschrijven aan de Theologische Universiteit te Apeldoorn (het zgn. Apeldoorn-advies). Het volgen van de studiedagen van de Theologische Studiebegeleiding is voor alle studenten gedurende de gehele duur van hun studie verplicht en een schriftelijke verklaring dienaangaande vereist. Studie in het buitenland is vanwege deze verplichting in het algemeen te ontraden, tenzij als aanvulling op de gewenste opleiding.

- a. De disciplines waarin een opleiding als bovenbedoeld moet worden gevolgd zijn:
  1. De bijbelkandige vakken: de uitleg of exegese van de Schriften van het Oude en Nieuwe Testament volgens de grondtalen, met de aanklevende bestudering van archeologie, cultuur- en godsdienstgeschiedenis en geografie van de bijbellanden, tekstgeschiedenis, canoniek, openbaringsgeschiedenis of bijbelse theologie en uitlegkunde of hermeneutiek.
  2. De leerstellige vakken: de geloofsleer of dogmatiek (waaronder gerekend worden belijdeniskunde of symboliek, geschiedenis van het dogma, geloofsverdediging of apologetiek, godsdienstgeschiedenis en geschiedenis van de wijsbegeerte) en de ethiek (algemeen en bijzonder). Ook de doorlichting van de theologiastudie als geheel ofwel de encyclopedie der theologie valt hieronder.
  3. De kerkhistorische vakken: de algemene kerkgeschiedenis (waartoe behoren de beginselen van de griekse en latijnse patristiek), de nederlandse kerkgeschiedenis en het kerkrecht.
  4. De ambtelijke vakken: de predikkunde of homiletiek, bezinning op de eredienst of liturgiek, doordenking van de geloofsoverdracht of catechetiek, bezinning op de gemeenteopbouw, de herderlijke zorg of pastoraat (met de daarbij behorende zielkunde of psychologie), de dienstverlening der kerk of diakoniologie en de doordenking van zending en evangelisatie.
- b. De kerken vertrouwen het toezicht op het voldoen aan bovengenoemde eisen toe aan de Theologische Studiebegeleiding. Zodra een student zich bij de secretaris van de TSB aanmeldt zal deze een gesprek tussen hem en de begeleiding organiseren waarin onder andere de studievereisten ter sprake worden gebracht en waarin wordt nagegaan of de student gaat of onverhoopt is gaan studeren op een studieprogramma dat ten opzichte van deze vereisten onvolkomenheden of deficiënties vertoont. Is dat het geval dan zal de TSB deze studie ontraden of wanneer geen andere mogelijkheid voorhanden is stappen ondernemen om deze gebreken te verhelpen, hetzij dat zij bemiddelt bij het zoeken naar een goede docent, hetzij dat zij zelf een aanvullende opleiding verzorgt. Daarvan moet dan op de regiovergadering waar het beroepbaarstellings-onderzoek plaats vindt, naast het reguliere diploma, een schriftelijk bewijs worden getoond.

B. Praktische vorming

De student is verplicht, tijdens de twee laatste jaren van zijn studie door middel van stages, die in totaal drie maanden moeten beslaan, praktische vaardigheden op het terrein van pastoraal werk, catechese, gemeenteopbouw en het leiden van een kerkdienst (die hij voor zijn toekomstige taak nodig heeft), op te doen. De TSB zal hierin bemiddelen, keurt het stageplan goed en controleert de voortgang. In het algemeen zullen deze stages plaatsvinden in gemeenten die zich daarvoor met hun predikant(en) beschikbaar stellen. Leiding en toezicht berusten bij de

desbetreffende predikant en kerkenraad, waarbij de TSB via de aangewezen begeleider toeziet op het verloop van de stage aan de hand van het stageprogramma. Kerkenraad, predikant en begeleider geven een schriftelijk bewijs af van een met bevredigend resultaat doorlopen stage. Pastoraal werk en catechese in een vacante gemeente kunnen slechts als onderdeel van een stage aanvaard worden indien regelmatige begeleiding en controle door een predikant of begeleider is gegarandeerd.

Ook het preekconsent is onderdeel van de praktische vorming, maar kan als zodanig slechts gerekend worden als daarbij sprake is van een deskundige beoordeling en doorspreken van ervaringen, wat bij minimaal vier preekbeurten dient te geschieden.

De vraag of aan een stage een financiële vergoeding verbonden zal zijn wordt in onderling overleg tussen kerkenraad en stagiair afgehandeld. De kerken treden daar niet in. Wel moet steeds duidelijk zijn dat het in de eerste plaats om de praktische vorming van de student gaat. Dat ook de betreffende kerk hierbij gebaat kan zijn is een bijkomend belang.

Bijlage B: De organisatie van de theologische opleiding

Omdat het veld van theologische opleidingen in Nederland complex is, wordt in deze bijlage een kort overzicht gegeven, vooral van die opleidingen die in het kader van de bespreking relevant zijn. Globaal gaat het daarbij om twee categorieën:

1. Volledig geïntegreerde opleidingen
2. Opleiding met een onderscheid tussen wetenschappelijke en kerkelijke vakken

Ad 1. De volledig geïntegreerde opleidingen vallen onder de noemer 'Simplex Ordo'. Hierbij is het uitgangspunt dat (vrijwel) geen enkel vak neutraal gegeven kan worden. De totale studie beslaat 6 jaar. Indien nodig is er een vooropleiding van 1 jaar voor de vakken Latijn en Grieks.

De indeling van de studietijd is bijvoorbeeld in Apeldoorn als volgt: 1 jaar Propedeuse, 3 1/2 jaar Doctoraal I, 1 1/2 jaar Doctoraal II.

Het Nederlands Gereformeerd Seminarie kent een vierjarige opleiding, die wordt afgesloten met het kandidaatsexamen oude stijl. Dit (wettelijk niet langer bestaande) examen kan in Apeldoorn of Kampen gelden als instroom voor de doctoraalstudie. Het is dan vergelijkbaar met een Doctoraal I. De vooropleiding Latijn en Grieks kan via het LOI worden gevolgd.

Ad 2. De opleidingen met een onderscheid tussen wetenschappelijke en kerkelijke vakken worden met de term 'Duplex Ordo' aangeduid. Het wetenschappelijk deel beslaat 4 jaar, verdeeld als volgt: 1 jaar Propedeuse, 1 1/2 jaar Doctoraal I, 1 1/2 jaar Doctoraal II. Het kerkelijk deel beslaat 2 jaar, meestal gespreid over de studie. Ook hier geldt een vooropleiding Latijn en Grieks van 1 jaar.

De wetenschappelijke vakken omvatten: Bijbelse talen, Exegese, Umwelt (achtergronden van de wereld van het Oude en Nieuwe Testament), Algemene Kerkgeschiedenis, Zendingswetenschappen, Godsdienswetenschap, Sociale Wetenschappen, Filosofie, Algemene Ethiek.

De kerkelijke vakken omvatten: Bijbelse Theologie, Dogmatiek, Christelijke ethiek, Praktische Theologie / Ambtelijke Vakken, Kerkrecht, Apostolaat / Evangelistiek, Eigen Kerkgeschiedenis, en eventueel persoonsvormende en beroepsvoorbereidende vakken.

Vergelijking van deze twee categorieën maakt duidelijk dat organisatorisch de kerkelijke vakken van de Duplex Ordo bij een Simplex Ordo-opleiding zijn geconcentreerd in de Doctoraal I fase. In de praktijk zijn ze meer gespreid over de studie.

In het kader van dit overzicht moeten de verschillende in het rapport genoemde opties worden gezien.

Onder een *gehele opleiding* wordt dan verstaan een opleiding die (in welke 'Ordo' ook) al het genoemde omvat.

Onder een *gedeeltelijke opleiding* wordt verstaan een opleiding die een deel omvat, ervan uitgaande dat studenten het overige deel van de studie elders volgen. De 'gehele' opleiding van het NGS wordt dan een werkelijk gehele opleiding wanneer de studenten aansluitend een doctoraalexamen afleggen.

Onder een *basis-opleiding* wordt verstaan een opleiding tot aan het Doctoraal I-examen (of kandidaats oude stijl).

De afrondende fase (in ons rapport wordt de benaming *kopstudie* gehanteerd) omvat bij een eigen basis-opleiding het Doctoraal II gedeelte; bij een kerkelijke opleiding zoals in de Duplex Ordo bevat het de kerkelijke vakken. Zie het hieronder gevoegde schema.

Schematisch overzicht studie jaren

Jaar	TU Apeldoorn	NGS Amersfoort	U Utrecht
1	Propedeuse	Propedeuse	Propedeuse
2	Doctoraal I incl 'kerkelijke' vakken	Kandidaats incl 'kerkelijke' vakken	Doctoraal I
3			Doctoraal II
4			
5		stage	Kerkelijke vakken evt geïntegreerd met D II
6	Doctoraal II incl stage		stage

Bijlage 15: Brief Raad van Toezicht en Advies TSB (LV 98-20.2)

In zijn vergadering van 31 oktober 1997 heeft de Raad van Toezicht en Advies voor de Theologische Studiebegeleiding, in verband met het bereiken van de leeftijdsgrens als studiebegeleider van de broeders drs. H. Smit en drs. H. de Jong, besloten de volgende broeders aan de Landelijke Vergadering als zodanig voor te dragen:

1. Dr. A. van der Dussen te Eindhoven voor de dogmatologische vakken en
2. Drs. J. Dekker te Nijverdal voor de bijbelse vakken.

Beide broeders hebben bewilligd in dit besluit; ook de betrokken kerkenraden kunnen zich hiermede verenigen.

Bijlage 16: Verslag van de Raad van Toezicht en Advies TSB (LV 98-20 en 20.1)

Inleiding

Met dankbaarheid kan worden geconstateerd, dat het werk van de Theologische Studiebegeleiding ook in deze verslagperiode goede voortgang heeft gehad. Studiebegeleiders, studenten en Raad van Toezicht en Advies konden hun taak, gericht op de doelstelling uitvoeren, namelijk: "Wat gij van mij gehoord hebt onder vele getuigen, vertrouw dat toe aan vertrouwde mensen die bekwaam zullen zijn om ook anderen te onderrichten."

Ds. Schaeffer, die per 1 januari 1996 vol enthousiasme aan zijn taak is begonnen, heeft zijn werkzaamheden wegens ziekte een paar maanden moeten onderbreken. Dankbaar constateren

we dat hij vrijwel weer geheel hersteld is.

Dat de zaak van de opleiding de kerken bezig houdt, is gebleken op de beide laatstgehouden Landelijke Vergaderingen, resp. die van Ede en Apeldoorn. Zo besloot de LV van Apeldoorn, in de eerste plaats voor die studenten die staan naar het ambt van Dienaar van het Woord, een door de Raad ontworpen verplichte stageperiode van drie maanden verplicht te stellen.

Ook in een breder kader nam deze LV een belangrijk besluit, namelijk: het instellen van een landelijke commissie die de vraag met betrekking tot de opleiding c.q. begeleiding, in het licht van de binnen de kerken gegroeide situatie, gaat onder zoeken. Uit de Raad van Toezicht en Advies werden door de LV de broeders prof. mr dr J.J. Oostenbrink en prof. dr K.R. Veenhof in deze commissie benoemd, resp. als voorzitter en als lid.

Samenstelling Raad van Toezicht en Advies

In de samenstelling van de Raad vond in de verslagperiode een vrij groot aantal mutaties plaats. Om verschillende redenen namen de volgende broeders afscheid van de Raad: F. van Deursen, J. Horsman, J. Kranenburg, J. Meulink, J. Roelfsema, E. Schuurman en J.C. Schaeffer. Ds. J.H. Veeffkind, die jarenlang namens de regio Alkmaar-Zaandam zitting had in de Raad, vertegenwoordigt nu de regio Utrecht. Een verlies voor de Raad was het plotselinge overlijden van br. J.J. Oostenbrink, die sinds 1994 de regio Utrecht vertegenwoordigde. Vanwege zijn deskundigheid en gedegen inbreng gedenkt de Raad hem in dankbaarheid. Zeer onverwacht kwam ook het overlijden van ds. R. Brands kort voor Kerst 1996. Hij vertegenwoordigde sedert een half jaar de regio Zuid-Nederland. Begin 1997 overleed na een korte ziekte br. G.J. Vrijmoeth, die pas een paar maanden namens de regio Enschede-Zwolle zitting had in de raad. Voor hem kwam ds. W. Borgdorff in de plaats, die inmiddels een beroep naar Enschede had aangenomen.

Per 1 juni 1997 bestaat de Raad - in alfabetische volgorde - uit de volgende leden:

G. Alkema regio Den Haag, secretaris

Drs. W. Borgdorff Enschede-Zwolle

Dr. C. Bos Arnhem

Ds. J. Bouma Kampen, voorzitter

Ds. D.W. Fijan Harderwijk

J. de Geus Schiedam

Ds. J. Kiers Alkmaar-Zaandam

Ds. K. Muller Noord-Nederland

Drs. J.H. Veeffkind Utrecht

Prof. dr. K.R. Veenhof Amsterdam-Haarlem

vacant Dordrecht-Gorinchem

vacant Zuid-Nederland

Sinds 1978 was br. J.Kooiman als penningmeester aan de Raad toegevoegd. Vanwege zijn leeftijd heeft hij de Raad gevraagd hem per 1 januari 1997 van zijn taak te ontheffen. Met grote nauwgezetheid heeft hij de financiële administratie van de Raad gevoerd, waarvoor we hem veel dank verschuldigd zijn. Br. K. van der Toorn is inmiddels benoemd als zijn opvolger.

Het werk van de Raad

Van medio 1993 tot 1 januari 1997 kwam de Raad 14 maal in vergadering bijeen. In deze vergaderingen werden o.a. de jaarlijkse studieprogramma's van de TSB vastgesteld en brachten de studiebegeleiders verslag uit van hun bevindingen. Ook werd kennis genomen van de rapporten van de afgelegde bezoeken door de leden van de Raad, die bij toerbeurt de studiebijeenkomsten bezochten. De tenuer van deze rapportage was m.a. waardering voor de inzet, de zorgvuldigheid en de samenwerking van de drie studiebegeleiders en de goede motivatie van de studenten.

Opvolging

Aan het begin van deze periode werden enkele vergaderingen gewijd aan de opvolging van studiebegeleiders drs. O. Mooiweer en drs. H. Smit. Alleen voor de opvolging van drs. O. Mooiweer kon aan de LV van Apeldoorn een voordracht worden voorgelegd. Als zijn opvolger werd met ingang van 1 januari 1995 benoemd ds. J.C. Schaeffer. Deze wist in het najaar van 1994 zijn doctoraal studie af te ronden.

Boekengeld

T.a.v. de uitvoering van het besluit van de LV van Dronten inzake het toekennen van een tegemoetkoming in de financiering van een bibliotheek tot een maximum van f 5000,- aan beginnende predikanten, besloot de Raad hieraan een tijdslimiet te stellen: Aanschaf binnen drie jaar na beroepbaarstelling.

Presentie en beoordeling

Vanuit één der regio's werd de vraag opgeworpen of het oordeel van de studiebegeleiders bij de beroepbaarstelling van een kandidaat alleen betrekking heeft op de deelname van de studenten aan de TSB-bijeenkomsten. Dit naar aanleiding van een kerkelijk examen, waarbij een kandidaat niet tot de Dienst des Woords werd toegelaten. De Raad stelde vast dat de deelname van de studenten aan de TSB ook een inhoudelijke kant kent. Dit betreft o.a. de wijze waarop de studenten de hun toebedeelde taken hebben uitgevoerd, alsook hun betrokkenheid. De studiebegeleiders hebben echter geen bevoegdheid een oordeel uit te spreken over hun bekwaamheid of geschiktheid. Dit is een taak van het opleidingsinstituut en van de kerken bij het verlenen van preekconsent c.q. bij de beroepbaarstelling. Overeenkomstig de door de LV van Apeldoorn aanvaarde regeling dienen a.s. predikanten thans wel bij de aanvang van hun studie hun studieprogramma voor te leggen aan de studiebegeleiders om te laten bezien of het voldoet aan de door de kerken gestelde eisen. Waar nodig worden taken opgelegd.

Het opkomstpercentage van de studenten bij de TSB-bijeenkomsten baart zorgen. Zowel de LV van Wezep in 1979 als die van Breukelen in 1981 hebben uitgesproken, dat van studenten in de theologie die predikant willen worden binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken, verwacht mag worden dat zij ten volle aan de TSB zullen deelnemen en dat de kerken hierop zullen toezien. Reeds enkele malen voerde deze zaak in het verleden onderwerp van een bespreking. De TSB voert weliswaar een ruim toelatingsbeleid, waarbij een ieder die theologie studeert en dit kenbaar maakt, welkom is. Van een vrijblijvendheid, ook al kan of wil men geen predikant worden, mag echter geen sprake zijn. Zo is in 1986 een presentielijst ingevoerd, terwijl de Raad in 1993 een norm heeft gesteld aan het bijwonen van de bijeenkomsten. Gedurende een periode van 5 jaar met een maximum verzuim van 10% per studiejaar. De Raad overwoog daarbij dat bij de beroepbaarstelling van een kandidaat, door de regiovergadering aan de studiebegeleiders zal worden gevraagd een attest te overleggen over het bijwonen van de studiebijeenkomsten. Verder achtte de Raad een aanwezigheidspercentage van 90% in vergelijking met andere opleidingen niet te hoog.

De Raad was van oordeel dat een lager opkomstpercentage, zowel tegenover de kerken, die de benodigde gelden voor de TSB moet ophengren, als tegenover de studiebegeleiders, die zich inspanssen een nadere toerusting tot de Dienst des Woords mogelijk te maken, niet verantwoord is. Op de TSB-deelnemers werd nogmaals een dringend beroep gedaan, zolang de kerken niet voor een andere opzet van opleiding en begeleiding hebben gekozen en de TSB-bijeenkomsten maar negen maal per jaar plaats vinden, de uiterste inspanning te betrachten, deze bijeenkomsten bij te wonen.

Folder

Teneinde aan de deelnemingsplicht en aan de daarbij behorende regelingen van de TSB meer bekendheid te geven, werd op verzoek van de Raad door de secretaris van de TSB een folder

samengesteld. In deze folder is ook de stageregeling vermeld, welke als bijlage bij dit rapport is gevoegd.

Studiebegeleiding

Allereerst mag niet onvermeld blijven, dat de studiebegeleiders ook in deze periode veel werk verricht hebben. Niet alleen door diverse lezingen en hun inbreng in de discussies, maar ook door hun kritische bespreking van de preekvoorstellen en door de individuele begeleiding van de studenten.

Als studiebegeleiders traden op:

Drs. H. de Jong voor de bijbelse vakken

Drs. O. Mootweer voor de ambtelijke vakken

Drs. J.C. Schaeffer voor de ambtelijke vakken

Drs. H. Smit voor de dogmatologische vakken

Drs. O. Mooiweer trad tussentijds terug vanwege het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd en werd opgevolgd door drs. J.C. Schaeffer.

Voor drs. H. Smit, die in 1995 met emeritaat ging, kon aan de LV van Apeldoorn nog geen opvolger worden voorgesteld. Verwacht mag worden dat dat op de LV van Doorn mogelijk zal zijn.

Ook voor de opvolging van drs. H. de Jong, die in 1997 met emeritaat gaat, zal de LV van Doorn een opvolger moeten benoemen. De Raad zal daartoe een voordracht doen.

Met het terugtreden van de predikanten De Jong en Smit komt er een einde aan het werk van de pioniers. Zij hebben vanaf het prisma begin de TSB gedragen. Naast hun taak als predikant hebben zij met veel inzet en enthousiasme dit werk gedaan. De kerken zijn hun veel dank verschuldigd voor hun inzet en toewijding.

Die dank en waardering werden al eerder kenbaar gemaakt door hun oud-leerlingen bij het verschijnen van het boek: "Begeleidend Schrijven" (Buijten & Schipperheijn, Amsterdam, 1994, 240 pag.), ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van de TSB.

De studiebijeenkomsten

De studiebijeenkomsten vonden in de regel plaats in het gebouw van de Theologische Universiteit van Apeldoorn en werden bij toerbeurt geleid door één van de studiebegeleiders. De bijeenkomsten bestonden uit twee gedeelten: een preekvoorstel door één van de studenten, en een lezing door één van de begeleiders of een gastspreker.

Eén dag is traditioneel gewijd aan exegese, waarbij een bepaald bijbelgedeelte uitvoerig wordt behandeld. Deze dag, in de wandelgangen de exegesedag genoemd, wordt georganiseerd in samenwerking met het Nederlands Gereformeerd Seminarie.

Eén jaar is er geen gezamenlijke exegesedag geweest, maar een gezamenlijke studiedag met dr. K.H. de Groot als spreker over "Is er een derde weg?", de theologie van B.S. Childs.

Elk studieseizoen wordt afgesloten met een "TSB-weekend" van vrijdagavond tot zondagmiddag. Zo'n weekend kent de vaste onderdelen van preekvoorstel en lezing, maar is daarnaast ook bedoeld om de onderlinge contacten te verstevigen.

Lezingen

De volgende lezingen werden gehouden:

Drs. H. de Jong "Het ene doel van God" (n.a.v. J. Bonda)

"Het verbondsmatig Evangelie" (n.a.v. C. van der Waal)

"Paulus" (n.a.v. H. Amelink)

Over B. Holwerda

"De geloofwaardigheid van de Bijbel" (n.a.v. B. Loostra)

Hoe verhouden de teksten van Mattheüs, Markus en Lukas zich tot elkaar

Het evangelie van Thomas

Drs. H. Smit	De kleine oekumene op makro-nivo New Age, de grote synthese "Geloven bij daglicht" (n.a.v. H. Wiersinga) Aard en zin van de dogmatiek "Liefde van God en mens" (n.a.v. V. Brümmer) Overwegingen aangaande de problematiek van de (her)kerstening "Wonderen" (n.a.v. C.S. Lewis) Jürgen Moltmann, Hoofdlijnen van zijn theologie "The Cross of Christ" (n.a.v. John R.W. Stott)
Drs. O. Mooiweer	Het ambt in de crisis Beknopt overzicht van de ontwikkeling van het gereformeerde kerkelijke leven Uit de pastorale praktijk
Drs. J.C. Schaeffer	De missionaire gemeente De zin van de kerkorde Die derde Reformation (n.a.v. Christian Schwarz)

De teksten van deze lezingen zijn tegen een kleine vergoeding voor belangstellenden verkrijgbaar bij de secretaris van de TSB.

Gastprekers waren:

Ds. C.C. Koolsbergen	Pastoraat tussen kerk wereld
Prof. Dr. G.Glas	Raakvlakken tussen psychiatrie en pastoraat
Drs. R. Vrijmoeth-de Jong	Het kind in de Eredienst
Dr. R.R. Ganzevoort	Omgang met verlies

Elk jaar worden er 8 preekvoorstellen gehouden. Drie uit het OT en drie uit het NT en twee n.a.v. de Heidelbergse Catechismus.

TSB-deelnemers

In de afgelopen studiejaar bedroeg het aantal ingeschreven deelnemers aan het begin van het studiejaar:

deelnemers	1993/94	1994/95	1995/96	1996/97
mannen	23	25	27	26
vrouwen	5	6	6	3
totaal	28	31	33	29

Niet alle deelnemers streven naar het ambt van predikant; sommigen hebben of verkrijgen een baan in het onderwijs, terwijl anderen als pastoraal medewerker hun taak vinden.

De verdeling van de studenten naar opleidingsinstaat was als volgt:

Instituut	1993/94	1994/95	1995/96	1996/97
Apeldoorn	9	11	8	7
Seminarie	9	5	6	8
Utrecht	6	10	10	6
Kampen GKN	1	1	2	3
A'dam VU	-	-	-	1
Leiden	-	-	-	1
Evang. HS	-	1	-	-
onbekend	3	3	7	3

Afgestudeerd zijn in deze jaren:

1992/93	1993/94	1994/95	1995/96	1996/97
5	2	3	6	2

Hoewel de kerken, in Landelijke Vergadering bijeen, meerdere malen hebben uitgesproken dat het "Apeldoorn-advies" gehandhaafd blijft, loopt het aantal studenten dat in Apeldoorn studeert geleidelijk aan terug.

In de verslagperiode verlieten 12 deelnemers de TSB, waarvan de volgende een beroep hebben aangenomen:

G. van Dijk	Almkerk-Werkendam/Gorinchem
J. van 't Hof	Arnhem en Nijmegen
G. Nieuwburg	Hoorn
F. Pomstra	Leerdam (zending)
J. Schouls	Neede
S.J. Veenstra	's-Gravenhage (zending)
R. Venderbos	Dalfsen
W. v.d. Wind	Bunschoten-Spakenburg

Mw. A.C.H. Langbroek-Knoeff en A. Beeftink kregen een aanstelling als pastoraal medewerker resp. in Oegstgeest en Zaanstreek-centrum.

Contacten met de senaat van de Theologische Universiteit van Apeldoorn

In het kader van de herstructurering van het wetenschappelijk onderwijs vonden enkele malen besprekingen plaats met het college van hoogleraren van de Theologische Universiteit in Apeldoorn. Deze besprekingen verliepen in een goede sfeer en een aantal afspraken konden worden gemaakt.

Zo werd overeengekomen dat een van de studiebegeleiders tijdens de examina voor doctoraal I en II van TSB-studenten als hoorder aanwezig kan zijn.

Ook de geldigheid van de door de LV van Apeldoorn ingevoerde verplichte stageperiode kwam ter sprake. De voor de TSB-geldende stagereregeling werd door Apeldoorn erkend en in gemeenschappelijk overleg uitgewerkt.

Financiën

- - - NB: De hieronder volgende gegevens zijn ontleend aan LV 98-20.1, een brief van de Raad van Toezicht en Advies, d.d. 9 januari 1998, waar onder het kopje *Bijdragen kerken* te lezen valt: - - -

In de periode 1992 tot en met 1997 bedroeg de bijdrage van de kerken f 4,- per ziel per jaar; daárvóór was de bijdrage f 4,50. Om geen nieuw tekort te hebben over 1998 en om ook het teruglopen van het banktegoed als gevolg daarvan te voorkomen, is het noodzakelijk om de bijdrage voor 1998 vast te stellen op f 5,50 per ziel per jaar.

De oorzaken van de kostenstijgingen in 1997/98 zijn met name de groei van het aantal studenten en dus de toename van de kosten studie-bijeenkomsten en de vergoeding van de kosten boeken en literatuur; nieuw is de vergoeding van reiskosten voor de studenten die stage lopen. Ook de inflatie speelt een rol, bijvoorbeeld in de honorering studiebegeleiders.

Bijlage 17: Rapport waarnemers RCOB (LV 98-14)

In ons rapport aan de vorige Landelijke Vergadering schreven wij, dat onze deelname als waarnemers aan de vergaderingen van de RCOB een beperkte doelstelling heeft, namelijk de zaken rond de bijbelvertaling. "Die beperking is onzerzijds; van de kant van de RCOB worden wij even royaal benaderd als de andere deelnemende kerkgenootschappen".

Hetzelfde kunnen wij zeggen over de achter ons liggende periode. De vergaderingen van de RCOB werden meestal door ds. Borgdorff, soms door ds. Veeffkind bezocht (eerstgenoemde beschouwen we als primus-waarnemer, laatstgenoemde als secundus). De vergaderingen van

de RCOB beginnen altijd met een bijbelstudie en hierin wordt onze waarnemer gewoon ingeroosterd. Ook in andere zaken dan de bijbelvertaling wordt er naar onze mening gevraagd en geluisterd. Wij vinden het dan ook niet zo'n goede zaak dat onze kerken financieel niet bijdragen aan de RCOB en we stellen u voor een evenredig bedrag voor dit doel ter beschikking te stellen.

Voor het werkjaar 1998-1999 organiseert de RCOB een landelijke campagne in de vorm van een gemeenschappelijk 'Jaar met de Bijbel'. In dit verband leggen wij u de vraag voor, of onze kerken bereid zijn aan dit project daadwerkelijk deel te nemen en financieel bij te dragen.

In ons vorige rapport vermeldde we ook dat de besturen van de KBS en het NBG ds. Veeffkind hebben benoemd tot supervisor voor de Nieuwe Bijbelvertaling. Zijn bijdrage bestaat in het lezen van concept-vertalingen en het geven van reacties hierop. Er is enig overleg met gelijkgezinde supervisoren uit andere kerkgenootschappen. En we constateren dat onze opmerkingen soms ook ter harte worden genomen. Uiteraard kunnen wij hierover in dit rapport niet in details treden.

Bijlage 18: Rapport van de CCS (buitenland) (LV 98-40.1)

1. De opdracht aan de sectie buitenland van de commissie

De Landelijke Vergadering van 1994/1995 verzocht de Commissie m.b.t. het buitenland:

- activiteiten te blijven ontplooiën, die kunnen bijdragen aan het totstandkomen van correspondentie met de Reformed Churches of New Zealand;
- de contacten te onderhouden met de Christian Reformed Church in North America, de Vrijgemaakte Kerken van Oost Soemba, Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika, de Sinode Middelande, de Reformed Church in Japan, de Églises Réformées Évangéliques Indépendantes de France en de Reformed Churches of Australia en desgevraagd daarbij de relevante besluiten van deze Landelijke Vergadering toe te lichten;
- de ontwikkelingen in de Christian Reformed Church in North America nauwlettend te volgen en daarover aan de volgende Landelijke Vergadering te rapporteren en voorstellen te doen;
- voort te gaan met het leggen van contacten met andere gereformeerde kerken in de wereld, waaronder de Orthodox Presbyterian Church en de Igreja Reformada no Brasil;
- zich op de hoogte te blijven stellen van de ontwikkelingen binnen de International Conference of Reformed Churches.

2. Samenstelling en vergaderingen

In de verslagperiode, die loopt van mei 1993 t/m mei 1997 was de sectie buitenland als volgt samengesteld: A.P. de Boer (voorzitter), A. Boshuizen (secretaris), P. Busstra, H.G. Geertsema, J. Horsman en P.J. van Kampen. De sectie heeft in de verslagperiode zeven maal vergaderd. In de vergadering van 22-02-95 werd afscheid genomen van br. P. Wassenaar, die in de afgelopen tijd met grote inzet zijn werk als voorzitter had gedaan.

3. Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika

Zoals bekend had 'die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika' (GKSA) op enkele punten moeite met ons AKS. Men vreesde een zeker independentisme. Het was met name rond de artikelen 17 en 30 dat ons om opheldering werd gevraagd. Dat verzoek is voor de LV van 1991 aanleiding geweest een commissie te benoemen voor toetsing van het AKS. Als gevolg van het werk van deze commissie heeft art.17 AKS op de LV van 1994 een wijziging ondergaan. De GKSA zijn daarvan op de hoogte gesteld.

Een ander punt dat de afgelopen tijd gespeeld heeft in onze relatie met de GKSA is de open-

stelling van het diakenambt voor de zusters der gemeente. Ons rapport is hun toegestuurd. In de GKSA staan de bijzondere ambten niet open voor de zusters. De mogelijkheid van 'die vrou in die amp' is daar wel een keer aan de orde geweest, maar afgewezen.

Ds. Busstra heeft onze kerken vertegenwoordigd op de synode van de GKSA in jan. 1997. Hij is daar heel hartelijk ontvangen. Het bleek dat de synode erg ingenomen was met de manier waarop wij met hun vragen rond het AKS waren omgegaan. Uitgesproken is dat men ten volle tevreden is met de beantwoording van onze kant. We mogen ervan uitgaan dat het AKS, wat de GKSA betreft, verder geen punt van discussie meer is.

Of dat ook het geval zal zijn met de zaak van de zusters in het diakenambt is nog de vraag. In een gesprek met een synodale commissie heeft ds. Busstra de broeders duidelijk gemaakt dat wij ons besluit genomen hebben op grond van bijbelse gegevens. Wij hebben erop gewezen dat het uiteindelijk alleen maar gaat om een verschil van uitleg, waar ruimte voor moet zijn. Binnen de commissie zag men een duidelijk onderscheid tussen zusters in het diakenambt alleen en zusters in het bijzondere ambt zonder meer. Zoals het nu lijkt, zal ons besluit geen grote problemen geven in onze relatie met de GKSA. Het punt van de vrouw in het ambt kan trouwens ook binnen de GKSA zelf nog weer in discussie komen. Dit als gevolg van een bezwaarschrift tegen de manier waarop een eerder voorstel daartoe door een synode was afgewezen. Dit bezwaarschrift is nu doorverwezen naar deputaten die de volgende synode moeten adviseren of verdere studie wenselijk is of niet.

Tot dusver waren er binnen de GKSA vanwege de verschillende bevolkingsgroepen vier afzonderlijke synoden. Nu is, na jarenlange gesprekken, besloten dat de kerken vanaf de basis over kleur- en taalgrens heen zullen gaan samenwerken in zogenaamde gebiedsclasses. Die komen dan samen in streeksynoden van waaruit afgevaardigden naar de algemene synode gaan.

De veranderingen in Zuid-Afrika gaan de GKSA ook verder niet voorbij. Op de synode heeft men zorg over het onderwijs. In het verleden was alle onderwijs nationaal christelijk, maar volgens de nieuwe grondwet berust de verantwoordelijkheid voor christelijk onderwijs niet bij de staat maar bij de ouders. Er wordt nu gekeken naar wat men nog doen kan binnen de bestaande structuren, terwijl men ook de mogelijkheden onderzoekt om te komen tot de oprichting van christelijke privaatscholen.

Wat men in de GKSA terecht als een groot probleem ziet is de terugloop van het ledental. Elk jaar neemt de geboorteaanwas af, terwijl het aantal belijdende leden ook minder wordt. De invloed van de secularisatie begint duidelijk voelbaar te worden. In dat opzicht komen wij meer en meer voor dezelfde problemen te staan. De GKSA gaat in het 'nieuwe Zuid-Afrika' een moeilijke tijd tegemoet.

Er is vanuit de GKSA een verzoek gegaan naar alle kerken met wie zij contact hebben om na te denken over de wenselijkheid van het oprichten van een nieuwe internationale gereformeerde synode. Wij hebben laten weten daar weinig heil van te verwachten.

4. Églises Réformées Évangéliques Indépendantes de France

Deze kleine kerkengroep in Frankrijk heeft het niet gemakkelijk. Men is klein in aantal, terwijl de leden niet altijd betrokken meelevend. De zorgen worden ook gezien door de Stichting Steun Gereformeerde Kerken in Frankrijk (SSGKF). Deze stichting probeert de betrokkenheid en kennis van de gemeenteleden te vergroten. Zij betalen mede voor vormingswerk. Ondanks het vaak moeizame bestaan valt bij deze kerken op dat ze zich bezig houden met kerkplanting. Er zijn verschillende plaatsen waar een evangelisatiepost is uitgegroeid tot een kerk. Eén van de laatste plannen is om iets te beginnen in Lyon.

In vorige verslagen van de commissie wordt een beeld gegeven van deze kerken.

Rond de laatste synode (1997) was enige opschudding, die ook de pers in Nederland haalde. Aanleiding was de vraag rond de vrouwelijke predikant.

In 1993 werd door de nationale synode van Toulouse besloten om vrouwen toe te laten tot het

ambt van predikant (ondanks het feit dat nog niemand zich had aangemeld). Vrouwelijke diakenen en ouderlingen waren er al zeer lange tijd, maar het ambt van predikant stond alleen open voor mannen. Voorwaarde voor het besluit van Toulouse was dat dit geratificeerd zou worden op de generale synode in 1994 te Anduze (de generale synode heeft een hoger gezag en vindt eens in de drie jaar plaats, de nationale synode is ieder jaar). De synode van Anduze ratificeerde inderdaad dit besluit ondanks heftige tegenstand van enkele synodeleden. Het aantal voorstemmers was trouwens groter dan op de nationale synode van 1993. Op de volgende nationale synode van 1995 in St Hippolyte du Foet kwamen verschillende synodeleden met het voornemen om de beslissing van Anduze te toetsen aan het kerkrecht. Immers: daarin wordt bepaald dat alle beslissingen overeenkomstig Gods Woord moeten zijn. Sommige synodeleden zeiden dat ze in de argumentatie voor het besluit van Toulouse/Anduze meer sociologische termen tegengekomen waren dan bijbelse argumenten. De vraag werd dus weer teruggespeeld naar de verschillende regionale synodes en tegelijkertijd werd aan twee mensen gevraagd om een advies uit te brengen. Een voorstander en een tegenstander. Eén van hen was professor Jean-Claude Thienpont van de Theologische Faculteit van Aix-en-Provence. Thienpont schreef een rapport dat zich niet alleen bezig hield met de vraag of het besluit zich verdroeg met de kerkorde, maar hij besprak het vraagstuk in de volle omvang, en verdedigde het besluit exegetisch en hermeneutisch. Dit rapport schoot de Faculteit in het verkeerde koelgat. Thienpont had meer gedaan dan hem gevraagd was en hij had een standpunt naar buiten gebracht dat de Faculteit niet deelde. Thienpont had dat eerst aan de Faculteit moeten voorleggen. De generale Synode van Saint-Jean-de-Maruejols (1997) bevestigde met grote meerderheid het besluit van Anduze.

Voor Thienpont had de zaak een vervelende afloop: hem werd ontslag aangezegd. Aangezien de Faculteit autonoom is heeft ze die mogelijkheid. Eén en ander is niet erg bevorderlijk voor de sfeer in de Franse kerken, maar vanuit de verte is daar weinig over te zeggen.

5. De Vrijgemaakte Kerken van Oost Soemba

In de verslagperiode werden we op de hoogte gehouden van het wel en wee van de Vrijgemaakte Kerken van Oost Soemba d.m.v. brieven en synodeverslagen. De wederzijdse contacten zijn hartelijk en opbouwend en de Soembanese kerken zijn blij met de financiële ondersteuning die men nog steeds krijgt vanuit Nederland. Men is zeer betrokken op ons kerkelijk leven, en heeft ook erg meegeleefd met de besluiten van de laatste Landelijke Vergadering. De moeilijkheden in de kwestie Baing hebben er inmiddels in geresulteerd dat ds. L. Pandjang zich onttrokken heeft aan de eenheid van de Vrijgemaakte Kerken van Oost-Soemba.

6. De Reformed Churches of Australia

Namens onze kerken woonde br. P. Wassenaar de Synode van deze kerken bij, die gehouden werd van 16 tot 24 augustus 1994. De discussie over de vrouw in het ambt werd op die synode langdurig en indringend gevoerd, zonder dat er besluiten konden worden genomen. Ook de invloed van charismatische en evangelische stromingen was onderwerp van gesprek. Er bestaan binnen de RCA duidelijke verschillen van mening over deze zaken en men probeert in liefde en wijsheid een goede weg hierin te bewandelen, waarbij men nadrukkelijk probeert om elkaar vast te houden. Er leeft bij onze rapporteur wel enige zorg of men hierin op langere termijn ook zal slagen, omdat er wel signalen waren van een nadrukkelijker richtingstrijd. Het is van belang om de contacten met de RCA zo intensief mogelijk te onderhouden, omdat we als kerken dicht bij elkaar staan, zoals blijkt uit de trouw aan de bijbelse en gereformeerde grondslag die gecombineerd wordt met het geduldig en soepel samen optrekken als broeders en zusters.

7. De Reformed Churches of New Zealand

De synode van 1995 moest zich uitspreken over een voorstel van de Interchurch Relations Committee om de correspondentie met onze kerken te verbreken. Het rapport waarop deze IRC zich baseerde was tamelijk eenzijdig in het oordeel over onze kerken. De indruk werd gewekt dat onze kerken vooral independentistisch zijn, en pas daarna gereformeerd. Wij konden helaas niet op deze synode aanwezig zijn, maar hebben schriftelijk onze groeten en heilwensen overgebracht, terwijl wij er meteen op hebben gewezen dat wij ons niet konden herkennen in het beeld dat van onze kerken werd geschetst. Wij hebben gevraagd het genoemde voorstel af te wijzen, en de correspondentie met ons juist te intensiveren, zodat we elkaar als kerken beter zouden leren kennen en gaan begrijpen. De synode heeft positief gereageerd op ons verzoek, en inmiddels is de correspondentie op gang gekomen. In aanvulling op de informatie die de scriba van de Landelijke Vergadering 1994/1995 aan de buitenlandse kerken heeft gestuurd, hebben wij de RCNZ uitgebreid geantwoord op hun vragen. Naast vragen over de kwestie van de vrouw in het ambt wilde men nog meer weten over de rol van het AKS en over ons omgaan met afwijkende dogmatische inzichten. Bovendien was men benieuwd of het gerucht klopt dat in sommige NOK kinderen aan het avondmaal worden toegelaten. Er is wel enige zorg of de broeders van de RCNZ de correspondentie volledig ruimhartig aangaan. Het lijkt erop dat er in deze kerken een tendens is de nadruk meer te leggen op discipline en duidelijkheid dan op het ruimhartig samen optrekken. Men wijst er in de correspondentie nadrukkelijk op dat men zich genoodzaakt heeft gezien om de contacten met de CRCNA te verbreken vanwege de gevoelde verschillen met die kerken.

8. Reformed Church in Japan

Wij ontvingen een brief met de hoofdpunten van wat er besloten is op de Algemene Vergadering van de RCJ van oktober 1994. De al enige tijd voorbereide verklaringen over "Predestinatie" en over "Evangelium" hebben op deze Algemene Vergadering het levenslicht gezien. Op het verzoek de tekst van deze verklaringen te ontvangen hebben we tot op heden nog geen positief antwoord gekregen. Onze broeders en zusters in Japan staan als kleine minderheid in een enorme massa ongelovigen. Men bezint zich op het verleden en de schuld van de Tweede Wereldoorlog, en probeert een goed christelijk getuigenis te geven tusschen van de omringende Shintoïstische/Boeddhistische cultuur. De actie die we als kerken hebben gehouden rond de aardbeving in Kobe heeft de contacten een extra dimensie gegeven.

9. Christian Reformed Church in North America

De CRCNA maken nog steeds moeilijke tijden door. Verschillende onderwerpen, zoals de plaats van de vrouw in de kerk, liturgische veranderingen, de relatie geloof en wetenschap, hebben de tegenstellingen binnen de kerk nadrukkelijk aan het licht gebracht. Er zijn inmiddels vele leden, en in een aantal gevallen ook gemeenten, die het kerkverband hebben verlaten. Het is bekend dat er binnen onze kerken ook vragen leefden (o.a. van de kerk van Wezep) over de ontwikkelingen in de CRCNA, en daarmee samenhangend, of dat gevolgen moest hebben voor onze relatie met deze kerk. In juni 1995 bezochten de afgevaardigden Boshuizen en Geertsema namens onze kerken de synode in Grand Rapids. Tijdens deze synode zijn vele gesprekken gevoerd met zoveel mogelijk vertegenwoordigers van de verschillende stromingen binnen de CRCNA.

Na vele jaren van discussie, en telkens veranderende besluiten, is op deze synode een opening geboden om, na het diakonambt, ook de overige ambten voor de vrouw open te stellen. De synode besloot om de classes het recht te verlenen het woord "mannelijk" uit de KO niet van toepassing te verklaren. Hiermee wordt het kerkrechtelijke bezwaar tegen de toelating van de vrouw in het ambt onzeggend, en de beslissing is de praktijk op het meer plaatselijke nivo van de classes gelegd. De discussie op grond van schriftuurlijke argumenten bracht uiteindelijk geen overeenstemming. De synode moest zich uitspreken over twee rapporten, met duidelijk

uiteenlopende conclusies. Toch was kenmerkend dat deze rapporten een identieke inleiding hadden. In deze inleiding werd benadrukt dat het gesprek goed was geweest; de verschillen van mening, zo stelde men, waren verschillen onder broeders in Christus. Het rapport dat uiteindelijk is aangenomen sprak uit dat er twee opvattingen zijn op het punt van de vrouwelijke ambtsdrager, die beide de Schrift als het onfeilbare Woord van God erkennen. Dit besluit is op latere synodes niet teruggedraaid, maar heeft wel voor onrust in het behoudende deel van de kerk gezorgd. Bovendien is het mede aanleiding geweest voor verschillende buitenlandse kerken (o.a. de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland en de Reformed Churches of New Zealand) om de relaties met de CRCNA te verbreken.

De synode van 1995 opende de weg voor kinderen om, onder bepaalde voorwaarden, deel te nemen aan het avondmaal. Een voorwaarde is dat het kind na een zorgvuldige procedure openbare belijdenis van het geloof aflegt, daarbij gebruik makend van een vereenvoudigd formulier. Kinderen die belijdenis hebben afgelegd krijgen niet dezelfde verantwoordelijkheden in het gemeentelijk leven als van ouds her bij het doen van openbare geloofsbelijdenis hoorde; gezocht wordt nog naar een methode om te komen tot het "volwassen lidmaatschap".

Een belangrijk punt van gesprek was de relatie met de Gereformeerde Kerken in Nederland. Er klonk een duidelijke roep om de relatie met deze kerken te verbreken. Het besluit om de relatie niet te verbreken werd genomen met een meerderheid van slechts enkele stemmen, na een discussie die bijzonder emotioneel verliep. Belangrijk voor het verloop van de discussie was de toespraak van ds. Vissinga, de voorzitter van de synode van de GKN. Deze toespraak sloeg in als een bom, wat tamelijk verbazingwekkend was; wie werkelijk bekend is met de ontwikkelingen in de GKN zou over woorden van Vissinga niet meer verbaasd kunnen zijn. Uit de discussie bleek dat men zich vooral stoorde aan zijn uitspraken over homosexualiteit. Dat onderwerp bleef maar terugkeren en bepaalde de inhoud van de bespreking. Daarbij was de bespreking meer emotioneel dan inhoudelijk. Niet de diepere theologische achtergronden kwamen aan de orde maar een gevoelsmatig verzet tegen homoseksuele praktijk. Er kon een zekere mate van homofobie worden geproefd. In deze discussie werd de diepgang nade gemist. In gesprekken die we een jaar later voerden met afgevaardigden van de CRCNA leek het erop dat men in de relatie met de GKN bereid was de contacten met de GKN wat onder druk te zetten, maar dan niet zozeer vanwege een grondige inhoudelijke overweging, maar meer vanuit een verlangen om toch vooral rust in eigen gelederen te brengen.

Opvallend was dat temidden van vele moeilijkheden en verschillen van mening, er weinig aanleiding is om te spreken van een aantasting van de gereformeerde belijdenis. Afgezien van één afgescheiden predikant, was er niemand, ook niet onder de verontrusten, die de indruk gaf dat er binnen de CRCNA afwijkingen van de gereformeerde belijdenis worden verdedigd. Opvattingen à la Kuitert of Wiersinga lijken in de CRCNA niet voor te komen. Maar ook andere voorbeelden van afwijking van de belijdenis bij dicastdoende predikanten of hoogleraren aan Calvin Seminary kon niemand noemen. In die zin is de gereformeerde leer duidelijk niet in discussie. Er wordt vanuit gegaan dat alle ambtsdragers in de CRCNA instemmen met de Drie Formulieren van Enigheid. Op de synode wordt aan iedereen gevraagd daarvan blijk te geven door op te staan.

Het is duidelijk dat de CRCNA niet de ideale gereformeerde kerken vertegenwoordigen. Zij staan bloot aan bepaalde gevaren, niet alleen van buiten maar ook van binnen. Verlies aan geestelijke diepgang en een zekere mate van zelfgenoegzaamheid zijn daarvan misschien wel de voornaamste. Ook bestaat nog steeds de dreiging van conflicten en afscheidingen. Verder zijn er de problemen waarmee alle kerken in deze tijd te maken hebben. Tegelijk moet gezegd worden dat deze kerken de bijbelse roeping in verband met het evangelie van Jezus Christus voluit serieus proberen te nemen. Vanuit de CRC wordt een groot aantal activiteiten ontwikkeld die alle gericht zijn op de verkondiging van het evangelie en diaconale hulpverlening, beide in eigen land/continent en daarbuiten. Te noemen zijn: de "Back to God hour", radio-evangelisatie over heel de wereld in zeker negen talen, de activiteiten van Christian Reformed

Home Mission en Christian Reformed World Mission, allerlei kleinschalige initiatieven zoals koffiepauze- evangelisatie, vriendschapsgroepen gericht op gehandicapten, ontbijtbijeenkomsten voor mannen, en op het gezin gerichte groepen waarbij alcoholisten met hun probleem worden geconfronteerd. Ook proberen zij wel degelijk hun confessioneel-gereformeerde karakter vast te houden. Er bestaat daarom onzes inziens geen reden voor de Nederlands Gereformeerde Kerken om hun relatie met de CRC te heroverwegen.

10. Diversen

- * Contacten met de *Igreja Reformada no Brasil* zijn in de afgelopen verslagperiode niet officieel geweest. De commissie heeft wel advies gegeven rond de beroepbaarstelling van ds. E.A.W. Moussie, die als predikant in deze kerken gediend heeft voor zijn komst naar Nederland.
- * De contacten met de *Orthodox Presbyterian Church* in de Verenigde Staten, en de *Presbyterian Church in Korea* hebben zich beperkt tot het sturen van heilwensen en groeten, alsmede het materiaal dat door de scriba van de Landelijke Vergadering aan de buitenlandse kerken is gestuurd.
- * Er is inmiddels een nieuwe Engelse vertaling van het AKS gereed gemaakt, waarin de op de Landelijke Vergadering 1994/1995 aangenomen wijzigingen zijn verwerkt.
- * Er wordt gewerkt aan een herziene versie van de informatie over de Nederlands Gereformeerde Kerken in het Engels.

11. International Conference of Reformed Churches

Wij zien af van een bezoek aan de conferentie in Seoul in oktober 1997, omdat de investering in tijd en geld niet op woegt tegen het te verwachten resultaat van het sturen van een waarnemer.

Bijlage 19: Rapport van de afgevaardigden naar het COGG (LV 98-45)

Samenstelling afvaardiging

De vorige L.V. besloot, mede op verzoek van ds. H.J. v.d. Kwast, diens afvaardiging te betiendigen en in zijn plaats te benoemen ds. G.J. Zwartz te Amsterdam-C. Hij vormde samen met de sinds 1978 in het bestuur van het orgaan zitting hebbende ds. Z.G. van Oene te Zwolle de afvaardiging van onze kerken.

Doelstelling COGG

Het doel van het contactorgaan is bij de constituering in 1963 als volgt vastgelegd: "Het COGG wenst te bevoederen dat de deelnemende kerken of groeperingen met elkaar contact oefenen opdat ze elkaar beter leren verstaan, elkaar aanspreken op basis van Gods Woord en de drie formulieren van eenigheid en op deze wijze dichter tot elkaar komen".

Bestuur van het COGG

Tot het bereiken van deze doelstelling hebben zich bij het COGG aangesloten de volgende kerken en groeperingen:

- Officiële afvaardiging van de Geref. Kerken in Nederland.
- Officiële afvaardiging van de Chr. Geref. Kerken.
- Officiële afvaardiging van de Ned. Geref. Kerken.

Er zijn voorts afvaardigingen namens het hoofdbestuur van de Geref. Bond in de Ned. Herv. kerk en van het bestuur van de Confessionele Vereniging in de Ned. Herv. kerk.

Op persoonlijke titel werken twee broeders uit de Geref. Gemeenten in Nederland actief mee. Enkele jaren was ook aanwezig een Vrijg. Geref. broeder, maar hij moest om diverse redenen zijn samenwerking beëindigen. Ondanks pogingen daartoe is het nog niet gelukt enkele

Vrijgemaakt Geref. broeders te doen meewerken.

Het moderamen van het COGG is tot 1996 gevormd geweest door de drijvende kracht van de secretaris, ds. J.H. Velema te Nunspeet, en ds. Z.G. van Oene als voorzitter.

In 1996 is een nieuw moderamen verkozen bestaande uit: ds. D. Quant (chr. geref.) (voorzitter), drs. C. Blenk, Ned. Herv., secretaris en de heer K. Bokma, (Geref. Gemeente) als penningmeester.

De heer G. Centen verzorgt de public relations.

Wat deed het COGG?

Minstens drie maal per jaar wordt een vergadering van afgevaardigden gehouden, in het gebouw van de Theol. Universiteit te Apeldoorn. Steeds weer is daar het thema rondom de eenheid van allen die gereformeerd zijn aan de orde. Enkele jaren geleden is de vraag gesteld: hoe kunnen we de doelstelling van het COGG meer naar de basis - de plaatselijke gemeenten - brengen? Daarom zijn de laatste jaren diverse regionale vergaderingen gehouden. Deze vonden plaats in Kampen, Bunschoten-Spakenburg, Rotterdam, Middelburg, Gouda, Enschede, Drachten en Haarlem.

Tijdens deze samenkomsten is steeds weer duidelijk geworden dat bij de aanwezigen het diepe verlangen bestaat naar eenheid van allen die van Christus zijn.

Jaarlijks wordt een conferentie gehouden. De thema's waren de laatste jaren:

- Jongeren en de kerk.

- Heeft de kerk nog toekomst?

- Geen kerkmuren meer voor de mensen?

Met volhardende inspanning en na vele besprekingen heeft het orgaan een document samengesteld onder het thema: Wat zegt de bijbel over de kerk?, een uiteenzetting waarin de deelnemers zich gezamenlijk herkenden en waarop ze aansprekbaar willen zijn. Deze "ecclesiologische consensus" is gepresenteerd op de conferentie van 1996. Veel reacties zijn gekomen, zowel instemmende als kritisch vragende. Het is een poging geweest vast te stellen waarover de deelnemers het eens zijn.

Wat nu?

De vraag kwam daarna: Wat is de zin van deze uitgave? Wat is de kracht en het gezag van zulk een consensus? Die is namelijk opgesteld door een aantal afgevaardigden, hetzij van kerken, hetzij van groeperingen, maar heeft uiteraard geen kerkelijk gezag, en kan ook niet als een consensus van de kerken gezien worden.

Daaruit groeide de suggestie (mede gedaan door Prof. dr. W. van 't Spijker uit Apeldoorn): Zou het niet mogelijk zijn het COGG om te vormen tot een Convent van kerken? Deze suggestie is ook tijdens de vergaderingen van het bestuur onderwerp van overleg geweest.

Maar de samenstelling van het COGG is een verhindering dit orgaan om te zetten in een Convent. Er zijn twee officiële afvaardigingen in de Ned. Herv. Kerk. Deze kerk zelf is geen lid van het orgaan, kan dat ook niet zijn, want kan niet gerekend worden tot de geref. gezindte. Er is wel een afvaardiging van de Geref. kerken in Nederland. Maar mede op grond van de situatie in en de publicaties van de Geref. kerken zowel van synodewege als door particuliere personen is, vanuit de kring van de afgevaardigden van de geref. kerken zelf, de vraag gesteld: Behoren de Geref. Kerken in Nederland nog, naar het oordeel van de andere afgevaardigden in het COGG, tot de geref. gezindte?

Uw beide afgevaardigden dienden ook deze vraag te beantwoorden. Na bespreking met de Commissie voor Contact en Samenpreking met andere kerken is ons antwoord aldus geformuleerd: "Als de GKN zich nog thuisvoelen binnen het COGG is het niet aan ons hun lidmaatschap te betwisten. Wel kan gezegd worden dat zij zich inhoudelijk van de geref. gezindte verwijderd hebben".

Nut van het Contactorgaan?

Men kan de vraag stellen, die ook al diverse malen gesteld is: Wat is het nut van dit orgaan? Jarenlang wordt er gesproken over eenheid en er komt niets van terecht. Het lijkt alles zo vruchteloos!

Deze vraag kan en moet uiteraard aan de kerken zelf gesteld worden. Toch willen we erop wijzen dat het COGG een belangrijke functie vervult: het is nl. de enige plaats waar officiële afgevaardigden van hen die zichzelf rekenen tot de geref. gezindte samenkomen en met elkaar spreken. Tussen kerken zijn er besprekingen via deputaatschappen en commissies, maar dat is altijd gesprek tussen twee instanties. In ons contactorgaan zijn vele instanties samen. Uw beide afgevaardigden achten het goed dat de afvaardiging naar het contactorgaan in de toekomst zal plaatsvinden via de Commissie voor Contact en Samenwerking met andere kerken en niet meer een zelfstandige commissie zal zijn. We mogen hier verwijzen naar de vorige L.V. die reeds aan de CCS gevraagd heeft voor een opvolger van ds. H.J. v.d. Kwast te zorgen. De CCS heeft dit signaal van de L.V. opgepakt en heeft in overleg met de COGG-afgevaardigden gemeend dat het goed zou zijn de hele afvaardiging naar het COGG vanuit de CCS te doen plaatsvinden. Dat maakt het voor de COGG-afgevaardigden ook mogelijk vaker ruggespraak te plegen. Daarnaast heeft de CCS de suggestie gedaan dat het COGG zich breder bezig zou kunnen houden met diverse thema's die het toegroen naar eenheid kunnen bevorderen. Ons advies aan de L.V. is deze commissie te verzoeken ook een of meerdere leden te doen deelnemen aan de besprekingen van het COGG.

Bijlage 20: Rapport van de CCS - binnenland (LV 98-40)

1. ALGEMEEN

1.1 Samenstelling van de commissie

Ingevolge het besluit van de L.V. van Apeldoorn bestond de commissie uit de volgende 11 leden: mr. dr. A.J. Anneveldt, br. A.P. de Boer, ds. P. Busstra, drs. A. Boshuizen, prof. dr. H.G. Geertsema, ds. J. Horsman, drs. P.J. van Kampen, ds. P.J.H. Krol, drs. J.C. Schaeffer, ds. W. Smouter, ds. G.J. Zwarts. Voorzitter is ds. J.C. Schaeffer, 2e voorzitter ds. W. Smouter, algemeen secretaris ds. P.J.H. Krol, notulist/penningmeester ds. G.J. Zwarts.

Op 23 augustus 1995 is plotseling overleden ds. C. Bakker, lid van onze commissie. In de voortgezette vergadering van de L.V. Apeldoorn 1994/95 op 23 september 1995 heeft de preses van die vergadering bij dit overlijden, en de betekenis die ds. Bakker voor de kerken heeft gehad, stilgestaan. Ook wij gedenken hem met dankbaarheid. Het was fijn om met hem samen te werken. Hij was zeer betrokken bij het doel van onze commissie en had een belangrijke inbreng in ons werk.

Aftredend in 1998 zijn ds. P.J.H. Krol en ds. W. Smouter. Beiden zijn beschikbaar voor herbenoeming. Tussentijds heeft mr. dr. A.J. Anneveldt te kennen gegeven zijn lidmaatschap te willen beëindigen. Ook ds. J.C. Schaeffer wil, hoewel officieel nog niet aftredend, door de L.V. van Doen ontheven worden van zijn lidmaatschap.

Het aantal commissieleden is lange tijd 12 geweest. Sinds de vorige L.V. was het 11 (de lege plaats door het overlijden van ds. Bakker in de laatste fase van de L.V. is toen niet meer opgevuld). Door het tussentijds terugtreden van br. Anneveldt bedroeg het aantal commissieleden het laatste jaar 10. Gezien de ontwikkelingen in de contacten achten wij het aantal van 10 leden op dit moment voldoende.

Als u daarmee akkoord gaat zult u 3 leden moeten (her)benoemen. We stellen u voor daarnaast 1 secundus-lid te benoemen, die kan aantreden bij een tussentijdse vacature. We zijn uiteraard bereid u met een voorstel te dienen.

1.2 Vergaderingen

Naast de vergaderingen met de deputaten van de Chr. Geref. Kerken en van de Geref. Kerken (Vrijgemaakt) en de aparte vergaderingen van de sectie buitenland, hebben we als commissie 9 keer vergaderd: 5 keer in 1995, 2 keer in 1996 en in 1997 (tot juni) 2 keer.

2. CONTACT MET DE CGK

2.1 De opdracht van de commissie

De L.V. Apeldoorn 1994/95 heeft besloten wat betreft de contacten met de Christelijke Gereformeerde Kerken

A. uit te spreken:

- 1. dat het op grond van het gemeenschappelijk belijden geboden is naar meer eenheid te blijven streven;*
- 2. dat alles gedaan moet worden om de plaatselijke toenadering en samenwerking te bevorderen;*
- 3. dat nu jaren van besprekingen nu van Christelijke Gereformeerde zijde gevraagd mag worden in hoeverre men de onder 2 genoemde ontwikkeling ook landelijk wil steunen.*

B. het moderamen op te dragen:

per brief aan de eerstvolgende Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken

- 1. een klemmend appél te doen om uit te spreken, dat de verschillen op het punt van toeïgening des heils vallen binnen het raam van de gereformeerde belijdenis en daarom niet kerkscheidend mogen zijn;*
- 2. te verzoeken de mogelijkheid voor een federatief verband met onze kerken aandachtig te overwegen.*

(De brief waarin het moderamen gestalte heeft gegeven aan deze opdracht kunt u vinden in de Akta van Apeldoorn, pag. 180-182.)

C. de commissie op te dragen:

- 1. het onder B. genoemde appél op de vergadering van de Chr. Geref. Generale Synode ook mondeling te verwoorden;*
- 2. er zoveel mogelijk aan bij te dragen, dat de overgebleven verschillen op het punt van toeïgening des heils zodanig ter kennis van de Chr. Geref. Generale Synode worden gebracht, dat ook wij ons daarin kunnen vinden;*
- 3. de relevante besluiten van deze Landelijke Vergadering aan de deputaten en de Generale Synode toe te lichten en desgevenst daarover door te spreken;*
- 4. na de Generale Synode naar bevind van zaken te handelen in de lijn van de uitspraken A.1,2 en 3;*
- 5. de plaatselijke kerken op hun verzoek te adviseren en te ondersteunen bij het realiseren resp. uitbouwen van samenwerking op lokaal niveau;*
- 6. de reeds volledig geïntegreerde samenwerkings-gemeenten desgevraagd te dienen met advies.*

2.2 Samensprekingen (deel a)

d.d. 23 mei 1995

In deze samenspreking werd met name gesproken over het onderdeel "evaluatie" van het rapport van de Chr. Geref. deputaten aan hun G.S. Op één punt is de evaluatie op ons verzoek aangepast.

Verder hebben we kanttekeningen geplaatst bij de volgende passages uit de evaluatie:

- "Mogelijk dat het belangrijkste verschil gelegen is in de visie op de relatie tussen Gods soevereiniteit en de menselijke verantwoordelijkheid, waarbij aan de NG-zijde het sterkste accent valt op de menselijke verantwoordelijkheid, met het dreigend gevaar van Remonstrantisme". We hebben gezegd het zeer te betreuren, dat we er als commissie kennelijk niet in geslaagd zijn duidelijk te maken, dat ook wij wars zijn van alle Remonstrantisme.
- "Maar de mate waarin die vrees (d.i. de vrees voor confessionalisme) voorkomt leidt onze inzichten tot het gevaar, dat er een discrepantie wordt aangenomen tussen Schrift en confessie". We hebben laten weten ons in de betreffende alinea niet te herkennen.
- "Sommige deputaten denken aan de mogelijkheid om de samenwerkingsgemeenten, nadat zij een aantal jaren hebben samengewerkt, voor de vraag te stellen bij welk kerkverband zij uiteindelijk willen behoren". We hebben gezegd geschrokken te zijn van deze gedachte.

Opvallend was in deze vergadering een discussie over de status van de "Gemeenschappelijke Verklaring": was het een consensus of meer een inventarisatie van punten van overeenstemming en verschil. Een deel van het Chr. Geref. deputaatschap koos voor de laatste interpretatie.

Ook het besluit van de L.V. Apeldoorn om het in de vrijheid der kerken te laten zusters der gemeente te roepen tot de vervulling van het diakenambt, kwam ter sprake. Met name werd zorg uitgesproken over het aan het licht getreden zgn. "functionele schriftgebruik". We hebben duidelijk gemaakt dat in het besluit (en de overwegingen daarbij) van zulk schriftgebruik geen sprake is.

2.3 G.S. Zierikzee 1995

2.3.1 De voorstellen van het deputaatschap

Het rapport van het CG deputaatschap aan de GS van Zierikzee (1995) mondde uit in een meerderheids- en een minderheidsvoorstel.

* Het meerderheidsvoorstel reikte de synode aan uit te spreken:

1. dat zolang er verschillen met betrekking tot de toeëigening des heils alsmede vragen aangaande het functioneren daarvan blijven bestaan, deze een belemmering vormen voor kerkelijke eenheid;
2. dat de gebleven verschillen ten aanzien van de kerkregering eveneens een belemmering vormen voor kerkelijke eenheid;
3. dat ook de vragen met betrekking tot de relatie tussen Schrift en confessie, zoals die in de laatste serie samensprekingen zijn gerezen, op dit moment mede een belemmering vormen op de weg naar kerkelijke eenheid;
4. dat ook het besluit van de Landelijke Vergadering om zusters der gemeente toe te laten tot het diakenambt kerkelijke eenwording in de weg staat.

En zij stelt de synode voor te besluiten:

1. geen besluiten te nemen die uitbreiding van de contacten met de NGK beogen;
2. deputaten geen nieuwe opdrachten te geven om met de NG commissie samen te spreken.

* Het minderheidsvoorstel wilde de synode echter o.a. laten uitspreken:

dat voortzetting van de landelijke gesprekken met betrekking tot de verschillen aangaande de toe-eigening des heils niet zinvol is omdat

- a. formeel gezien deze verschillen binnen de ruimte van de confessie vallen;
- b. niet te verwachten is, dat voortzetting van het gesprek nieuwe gezichtspunten of resultaten zal opleveren".

Zij stelt de synode wat betreft het landelijk contact voor de deputaten op te dragen:

- a. met de NG commissie in de landelijke samensprekingen door te spreken over de overgebleven vragen ten aanzien van het functioneren van het A.K.S.;

- b. *in te gaan op de wens van de Landelijke Vergadering van de NGK om te spreken over het besluit inzake de openstelling van het diakenambt voor de zusters der gemeente;*
- c. *met de NG commissie te spreken over de relatie tussen Schrift en confessie”.*

2.3.2 De bespreking ter synode

Namens onze commissie hebben ds. J. Horsman en drs. J.C. Schaeffer de betreffende zittingen (d.d. 19 oktober en 6 november) van de Chr. Geref. synode bijgewoond. In zijn toespraak tot de synode herinnerde onze voorzitter, drs. J.C. Schaeffer, aan de tijd waarin de “Gemeenschappelijke Verklaring” werd opgesteld. Van het enthousiasme van die dagen is nu weinig meer over. De ontwikkelingen op plaatselijk niveau gaan echter door. Hij herhaalt ter synode de kanteekeningen, die wij als commissie geplaatst hebben bij het deputatenrapport. Hij roept de synode op biddend te werken aan het helen van de breuk die er tussen de NGK en de CGK bestaat.

De preses van de synode, ds. M.C. Tanis, waardeerde het dat in deze toespraak zijn kerken de spiegel is voorgehouden, maar betreunde het, dat daarbij verzuimd is in te gaan op de ontwikkelingen in de NGK, die binnen de CGK juist reden tot zorg geven.

Ter synode werden vele vragen gesteld. Van de kritische vragen aan de eigen deputaten noemen we:

- *“Is er vermoedelijkheid bij de meerderheid van deputaten en willen zij daarom de samsprekingen afbreken?”*
- *“De beschuldiging van Remoustrantisme aan het adres van de NGK: Waarop steunt dat? Is dat niet een te harde veroordeling?”*
- *“Zijn er bewijzen voor de stelling, dat binnen de NGK de confessie niet voldoende veilig is?”*

Kritische vragen aan ons adres waren er uiteraard ook. We noemen daarvan:

- *“Het A.K.S.: Zijn de besluiten van de Landelijke Vergadering ten dezen niet teleurstellend? Kan het wel als gereformeerd beschouwd worden als kerken niet verplicht zijn het A.K.S. te ondertekenen en als ambtsdragers niet verplicht zijn om hun handtekening te plaatsen onder het ondertekeningformulier?”*
- *“Het besluit ten aanzien van de vrouwelijke diaken: Heeft de Landelijke Vergadering daarin niet te kennen gegeven, dat de NGK hun eigen gang willen gaan en zich in dezen niet aan de CGK storen?” Laat dit besluit samen met andere besluiten niet zien welke koers de NGK willen volgen?”*

De synodecommissie nam in haar voorstel aan de synode een tussenpositie in tussen het meerderheids- en het minderheidsvoorstel van de deputaten.

In overeenstemming met het minderheidsvoorstel stelde de commissie voor wél voort te gaan met de landelijke samsprekingen. Ook de gespreksonderwerpen stemden overeen: relatie Schrift en confessie, vragen ten aanzien van het A.K.S. en de openstelling van het diakenambt voor de zusters der gemeente.

De toe-eigening des heils zou dus, ook volgens de synodecommissie, van de gespreksagenda kunnen worden afgevoerd. Maar niet om dezelfde reden als genoemd in het minderheidsvoorstel. Er wordt alleen geconstateerd *“dat het na jarenlange samsprekingen niet gelukt is de bestaande verschillen weg te nemen en dat het vooralsnog niet te verwachten is dat de verschillen, die gebleven zijn met betrekking tot de toe-eigening van het heil in nog te houden samsprekingen geheel zullen kunnen worden weggenomen”.*

Verder stelde de synodecommissie voor te besluiten *“bij de kerken en de kerkelijke vergaderingen erop aan te dringen - in verband met de in het rapport signaleerde verschillen - terughoudendheid te betrachten in het zoeken naar en uitbreiden van contacten met de NGK”.*

Het voorstel van de commissie blijft in de bespreking ter synode grotendeels overeind.

Nieuw toegevoegd worden twee uitspraken:

“spreekt uit:

1. met droefheid te moeten vaststellen, dat tot dusver in de samensprekingen de verschillen met betrekking tot de toe-eigening des heils die een belemmering vormen op weg naar kerkelijke eenheid niet voldoende duidelijk zijn weggenomen;

2. dat gelet op het genoemde oordeel van 2, 3 en 4 er nieuwe belemmeringen zijn op de weg naar kerkelijke eenheid".

In aansluiting bij uitspraak 1. wordt ook een nieuw besluit ingevoegd:

"deputaten op te dragen met de Nederlands Gereformeerde commissie te spreken over de vraag welke de gevolgen zijn van het gegeven dat in de samensprekingen tot nu toe de verschillen met betrekking tot de toe-eigening van het heil niet met voldoende duidelijkheid zijn weggenomen".

2.3.3 Het besluit van de G.S.

"De synode

* overwegende

1. dat eerdere synoden hebben uitgesproken dat de Nederlands Gereformeerde Kerken zich in alles willen stellen op de grondslag van en begeren te leven naar de gereformeerde belijdenis;

2. dat deputaten de verschillen met betrekking tot de toe-eigening van het heil met de Nederlands Gereformeerde commissie hebben besproken;

3. dat deputaten stellen dat het vrijwel onmogelijk is om de gebleven verschillen zo te formuleren, dat ook de Nederlands Gereformeerde commissie zich in de formulering herkent;

4. dat tijdens de samensprekingen vragen gerezen zijn over de visie in de Nederlands Gereformeerde Kerken op de relatie tussen Schrift en confessie;

5. dat het gesprek over het Akkoord van Kerkelijk Samenleven (A.K.S.) en het functioneren ervan niet echt gevoerd kon worden en dat daardoor nauwelijks kon worden voldaan aan de opdracht om mede aandacht te geven aan diverse landelijke en plaatselijke ontwikkelingen die een belemmering op weg naar eenheid kunnen zijn;

6. dat deze ontwikkelingen wel zijn doorgegaan, getuige onder meer het besluit van de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken om het diakenambt open te stellen voor de zusters der gemeente;

7. dat er verschillende gemeenten zijn waar een min of meer intensieve vorm van samenleving met de plaatselijke Nederlands Gereformeerde Kerk wordt onderhouden;

* conataterende

1. dat er verschillen gebleven zijn ten aanzien van de visie op de toe-eigening van het heil;

2. dat de discussie over het A.K.S. in de Nederlands Gereformeerde Kerken op gang gekomen is getuige de door de Landelijke Vergadering aangenomen wijzigingen van het A.K.S.;

3. dat er steeds spanningen ontstaan binnen onze kerken tussen wat plaatselijk hier en daar wel en landelijk niet bereikt kan worden in de relatie tot de Nederlands Gereformeerde Kerken en dat dit binnen eigen kerkverband moeite blijft geven;

4. dat de kerken van het Samenwerkingsoverleg aandringen op nauwere samenwerking met de Nederlands Gereformeerde Kerken;

* van oordeel

1. dat het nu jaren van samensprekingen niet gelukt is de bestaande verschillen weg te nemen en dat het voornamelijk niet te verwachten is dat de verschillen die gebleven zijn met betrekking tot de toe-eigening van het heil in nog te houden samensprekingen geheel zullen worden weggenomen;

2. dat de wijzigingen, die door de Landelijke Vergadering zijn aangebracht in het A.K.S. aan onze bezwaren tegen het A.K.S. wel tegemoet komen, maar die bezwaren niet geheel wegnemen;

3. dat er reden is om door te spreken over de relatie tussen de Heilige Schrift en de confessie in het licht van wat daarover in de landelijke samensprekingen met de Nederlands Gereformeerde commissie naar voren is gebracht;
4. dat door het besluit van de Landelijke Vergadering om het diakenambt op te stellen voor de zusters der gemeente een nieuwe hindernis gelegd is op de weg naar kerkelijke eenheid;
5. dat het dienstig is nogmaals te wijzen op wat de synoden van 1983, 1986 en 1992 uitspraken, namelijk dat het zoeken naar eenheid tussen plaatselijke kerken het hele kerkverband raakt en dat het daarom belangrijk is de noodzaak van het bewaren en bevorderen van die eenheid in eigen kerkverband in het oog te houden;
6. dat het gewenst is dat er aandacht besteed wordt aan de positie van de samenwerkingsgemeenten;

* spreekt uit

1. met droefheid te moeten vaststellen, dat tot dusver in de samensprekingen de verschillen met betrekking tot de toe-eigening des heils die een belemmering vormen op de weg naar kerkelijke eenheid niet voldoende duidelijk zijn weggewomen;
2. dat gelet op het genoemde onder van onderdeel sub 2, 3, en 4 er nieuwe belemmeringen zijn op de weg naar kerkelijke eenheid;

* besluit

1. deputaten op te dragen met de Nederlands Gereformeerde commissie in de samensprekingen (door) te spreken over:
  - a. de relatie tussen Schrift en confessie;
  - b. de vragen ten aanzien van het A.K.S.;
  - c. het besluit van de Landelijke Vergadering inzake openstelling van het diakenambt voor de zusters der gemeente;
2. deputaten op te dragen met de Nederlands Gereformeerde commissie te spreken over de vraag welke de gevolgen zijn van het gegeven dat in de samensprekingen tot nu toe de verschillen met betrekking tot de toe-eigening van het heil niet met voldoende duidelijkheid zijn weggewomen;
3. deputaten, gelet op de ontwikkelingen die gaande zijn, eveneens op te dragen, conform hun instructie art.5 en 6 (bijlage 30 K.O.), de nodige aandacht te geven aan de positie van de samenwerkingsgemeenten en de samenwerkende gemeenten;
4. aan de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken te verzoeken haar commissie voor Contact en Samenspreking op te dragen de onder 1 genoemde onderwerpen te bespreken met ons deputaatschap;
5. bij de kerken en kerkelijke vergaderingen erop aan te dringen - in verband met de in het rapport gesignaleerde verschillen - terughoudendheid te betrachten in het zoeken naar en uitbreiden van contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken;
6. de brief van de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken d.d. 3 oktober 1995 te beantwoorden;
7. de kerkenruden van de NGK/CGK te Almere en de NGK te Kampen een afschrift te zenden van dit besluit".

De in besluit 6 bedoelde brief is door het moderamen rechtstreeks aan de roepende kerk van Doorn gezonden en ontvangt u dan ook afzonderlijk van dit rapport. Wij hebben van deze brief een kopie ontvangen, en citeren daaruit enkele zinnen om de teneur van de brief toch mee te nemen in dit rapport:

- "Wij zijn ons ervan bewust, dat dit besluit voor u teleurstellend is. Dat is het voor ons ook."
- "Dit alles stemt niet hoopvol."
- "Toch willen wij u dringend vragen om het besluit van de synode niet louter te zien als een beschuldiging aan me adres. Daarvoor is er trouwens teveel in onze eigen kerken dat

ons zorg geeft en ootmoedig maakt”.

- “Wij hebben zorgen ten aanzien van bepaalde ontwikkelingen in uw kerken en wij hopen dat u die zorgen serieus neemt.”
- “Leest u in de zorg die doorklinkt in het besluit van de synode de hartelijke en broederlijke begeerte om samen als kerken in deze tijd de weg te gaan, die Schrift en confessie ons wijzen”.

2.4 Samensprekingen (deel b)

2.4.1 d.d. 15 mei 1996

Deze vergadering is niet veel meer geweest dan een opstap naar een nieuwe serie samensprekingen. Wel hebben we onze teleurstelling uitgesproken over de besluiten van de G.S. van Zierikzee, maar onze insteek was het gesprek met de deputaten opnieuw aan te gaan in de vorm van een wederzijdse bezinning, met als doel de meningen zo mogelijk nog duidelijker te formuleren, in de hoop ten diepste een wezenlijke verbondenheid te ervaren. We hebben om het gesprek te dienen aangeboden een notitie te schrijven over de punten die de G.S. aan deputaten heeft opgedragen, aangevuld met enige toelichting van onze kant over het besluit van de L.V. inzake de opleiding tot de dienst des Woords. Deputaten hebben dit aanbod aanvaard.

2.4.2 d.d. 2 oktober 1996

In deze samenspreking dienden de punten 1, 2, 3, 6, 7, 8 en 9 van onze notitie “Aanzet tot gesprek” (zie bijlage A).

Naar aanleiding van een opmerking in punt 1 over de vleugels in de CGK ontstond een gesprek over de problematiek daarvan, binnen de CGK zelf en in de contacten met onze kerken. Van CG zijde werd benadrukt, dat er toch een grote mate van eensgezindheid is wat betreft de koers van de G.S.. Eén van de deputaten merkte op: “er zijn niet alleen vleugels, ze zitten ook ergens aan vast”.

Verder is gesproken over het besluit van de L.V. Apeldoorn het in de vrijheid van de kerken te laten zusters der gemeente te roepen tot het diakenambt. De moeite zat bij de deputaten niet alleen in het feit van de openstelling, maar ook in de argumentatie er onder. Die argumentatie zou ook te gebruiken zijn voor de openstelling van het ouderlingambt. Het bevreemde de deputaten dat de L.V. weliswaar niet de hermeneutische basis in het commissierapport heeft overgenomen, maar wel een besluit nam, dat op die basis werd voorgesteld. De vergelijking met het omgaan met de Schrift in de Geref. Kerken (synodaal) drong zich toch aan hen op. Voor hun gevoel is er toch een wissel omgezet met betrekking tot de visie op het schriftgezag. Wij hebben beklemtoond, dat het steeds onze intentie is geweest de Schrift te laten spreken. Er is jaren op gestudeerd. Bepaalde hermeneutische suggesties in het laatste rapport zijn door de L.V. inderdaad niet overgenomen. Maar dat betekent niet dat het besluit van de L.V. in de lucht hangt. De beide rapporten hebben een schat aan schriftgegevens verzameld. Op die basis, en uitgaande van de klassiek-gereformeerde schriftbeschouwing, heeft de L.V. haar uitspraak gedaan.

De deputaten vonden het opmerkelijk, dat een amendement, dat beoogde de grens tussen diaken- en ouderlingambt op dit punt nog wat aan te scherpen, door de L.V. is verworpen. Overigens bleek de CGK relaties te onderhouden met buitenlandse kerken die vrouwelijke ambtsdragers kennen.

Wat betreft de opleiding tot de dienst des Woords werd door de deputaten betreurd dat er op dit moment zo weinig Ned. Geref. studenten naar Apeldoorn gaan. De aan ons gestelde vraag waarom Apeldoorn minder in trek is dan vroeger, konden wij niet duidelijk beantwoorden.

2.4.3 d.d. 19 november 1996

Aan de oede kwamen nu de punten 4 en 5 van de “Aanzet tot gesprek”.

Wat betreft punt 4, over de relatie Schrift en confessie, werd door de deputaten opgemerkt, dat, als de commissie stelde dat zij liever argumenteert vanuit de Schrift dan vanuit de confessie, of als de commissie kritiek uitte op bepaalde woorden van de belijdenis, bij hen soms de vraag was gerezen: wat zit daar achter? Dreigt er niet een te grote tegenstelling tussen de confessie en de Schrift? Ook wilden de deputaten zekerheid over de stelling dat de belijdenis een betrouwbare samenvatting van de Schrift is.

Wij hebben geantwoord, dat wij die stelling volledig onderschrijven. De stukken van de leer komen met Gods Woord overeen. Maar in de formulering van de confessie speelt wel de ontstaanstijd mee. Het is waar dat we, wanneer er sprake is van verschilpunten, het liefst op de Schrift zelf terugvallen. Immers wanneer men het licht van de Schrift heeft, blijft het licht van de confessie daarbij achter. Dat is toch ook in de lijn van de confessie zelf (art. 2-7 N.G.B.)? De belijdenis dient daarom altijd gelezen worden tegen de achtergrond van de Schrift. De confessie wordt gebeuikt om bij de Schrift bewaard te blijven en niet andersom.

Van onze kant werd ook benadrukt, dat ons kerkelijk belijden niet los staat van de vraag: hoe kunnen wij de mensen van onze tijd aanspreken? Dat roept om een concentratie op het ene fundament dat er ligt: Jezus Christus. Andere punten krijgen dan minder gewicht.

Vervolgens komt punt 5, over het A.K.S., aan de orde. De deputaten stelden ons de vraag waarom het ondertekeningformulier voor de zinnen des Woords door de L.V. niet bindend is verklaard. Wij hebben geantwoord, dat daarin de werkelijkheid van de NGK weerspiegeld wordt. Sommige kerken, die we toch absoluut niet willen missen, zijn op dit punt vanuit het verleden nog steeds zeer gevoelig. De deputaten voelen wel iets van de moeite aan en willen voorzichtig zijn (zij hebben immers zelf geen kerkscheuring aan den lijve ondervonden), maar vragen zich toch wel af: werken de gevolgen niet erg lang na?

Ook werden wij bevraagd over de laatste alinea van pagina 5 van de "Aanzet tot gesprek". Daar staat "dat de ene afwijking van de belijdenis de andere niet is" en dat in onze kerken "ambtsdragers niet gann worden geschorst om een afwijking van de belijdenis, tenzij we de overtuiging hebben, of dat deze afwijking van de belijdenis een aantasting is van het ene fundament, namelijk Jezus Christus, of dat deze afwijking het bouwen op dit ene fundament hindert". We hebben als voorbeeld een andere opvatting over de doop genoemd, die weliswaar niet het fundament zelf hoeft te raken, maar wel degelijk de opbouw op dat fundament kan schaden. Dat gaf aanleiding tot een gesprek over de vraag wie dit zal beoordelen en over de verhouding tussen kerkenraad en regionale vergadering.

2.4.4 d.d. 18 maart 1997

Deze keer werden nog wat resterende vragen besproken.

Uitvoerig wordt (nog weer) over de ondertekening van de belijdenis gesproken. Van CG zijde wordt gezegd: Het ondertekeningformulier is verplicht. Het komt wel voor dat ambtsdragers eigen opvattingen hebben, maar wat zij naar buiten dragen moet overeenkomstig Schrift en belijdenis zijn. Het uitdragen van een opvatting als van ds. Telder, zoals dat in NG kring nog steeds gebeurt, kan niet.

Wij van onze kant merken op, dat er ook bij ons een binding aan de belijdenis (door ondertekening, al of niet met een formulier) is. Maar de vraag is: wat doe je als er bedenkingen zijn? Dan moet je ook kijken naar de aard van de bedenkingen. Het maakt nogal verschil of er sprake is van pure schriftkritiek of dat in eerbied voor de Schrift bepaalde vragen worden gesteld. En je let ook op de situatie. Je kunt een bepaalde leer afwijzen, maar zult daarna de vraag welke "wapenen" je gaat gebruiken moeten beantwoorden, mede afhankelijk van de situatie.

De vraag "welke de gevolgen zijn van het gegeven dat in de samensprekingen tot nu toe de verschillen met betrekking tot de toeïgening van het heil niet met voldoende duidelijkheid zijn weggenomen" (zie het synodebesluit) is volgens de deputaten in de eerste plaats een vraag voor hetzelve.

Voor de deputaten resteerden nog een drietal vragen betreffende de verhouding Schrift-con-

fessie:

- a. Kunt u ook concreet aangeven op welke punten u bezwaren hebt tegen de formuleringen van de confessie?
- b. Waar ligt volgens u de grens tussen de inhoud van de confessie en de formulering van de confessie?
- c. Staat u nog achter de confessie als geheel?

Een aantal voorbeelden van door de tijd bepaalde formuleringen in de confessie passeerde de revue [zie voor het kader waarin deze vraag aan de orde kwam de samenvatting van de vorige samenspreking, d.d. 19 november 1997]. We beklemtoonden vooral, in antwoord op vraag c.: in het A.K.S. wordt toch duidelijk uitgesproken dat wij elkaar aanvaardden op basis van Gods Woord en de gereformeerde belijdenis.

Ook bij het A.K.S. bleven de deputaten met drie problemen zinnen:

- a. dat het ondertekensingsformulier niet verplicht is;
- b. dat de preambule nog altijd ruimte geeft aan kerken die zich niet aan het A.K.S. willen binden;
- c. dat in art. 34 wel gesproken wordt over "rekenschap geven", maar niet over verdere gevolgen.

Wij wezen er nogmaals op, dat alle ambtsdragers de belijdenis ondertekenen, er is alleen geen uniformiteit in de manier waar op. We herhaalden de historische achtergrond van de preambule en het pleidooi voor geduld. Opnieuw legden we uit, dat art. 34 alleen kleine dingen betreft en dat andere artikelen uit het A.K.S. voldoende ruimte bieden om zondig handelend op te treden. Bovendien is de problematiek van art. 34 (en ook van de preambule) sinds de laatste L.V. weer nadrukkelijk onder de aandacht van de kerken gebracht.

De samenvattingen van de gesprekken zijn aan de CG deputaten toegezonden. Zij hebben meegedeeld akkoord te gaan met deze weergave.

2.5. Evaluatie

Kernwoorden uit het besluit van de G.S. van Zierikzee zijn "droefheid", "nieuwe belemmeringen" en "terughoudendheid". De tendens, die al een aantal keren te bemerken was in de besluiten van de Generale Synoden, heeft zich dus doorgezet. De eenheid in het eigen kerkverband is steeds sterker beklemtoond, zo zelfs dat de positie van de samenwerkingsgemeenten nu problematisch wordt gevonden. De vragen over de toelating van het heil zijn nu wel van de agenda af, maar niet omdat ze verdwenen zijn. De kritiek op het A.K.S. is grotendeels gebleven. En daarbij zijn er nu als nieuwe belemmeringen genoemd: twijfels bij onze omgang met de confessie en het openstellen van het diakenambt voor vrouwen. De G.S. heeft nog wel besloten de samensprekingen voort te zetten, maar dat zou wel eens (voorlopig) voor het laatst kunnen zijn. De opdracht aan de deputaten is niet meer, zoals eerder wel eens gebeurde, geformuleerd met als doelstelling: de belemmeringen naar eenwording zoveel mogelijk weg te nemen.

We signaleren, dat de geuite kritiek intussen verschoven is. In voorbije jaren lagen de bedenkingen van CG zijde steeds op het vlak van de toelating des heils. Telkens kregen deputaten de opdracht om uit te spreken of de verschillen met ons binnen of buiten het kader van Schrift en belijdenis vielen. Een uitspraak over die vraag is er echter nooit gekomen.

Er waren altijd ook wel bedenkingen tegen de wat lossere manier van kerkelijke omgang die wij kennen. Maar jaren geleden werd het AKS al besproken en door CG deputaten voor een Gereformeerde Kerkorde gehouden. Duidelijk was in elk geval, dat daar voor de broeders het hart van de zaak niet lag. Het is het goed recht van de CGK om nu kerkordelijke bezwaren weer op de voorgrond te stellen. Toch valt het te betreuen, dat het nu zo loopt dat de contacten op meer formele gronden afgekeurd dreigen te worden. Hoe moeizaam de gesprekken over de toelating ook waren, het ging daarin toch veel meer om het wezenlijke: de diepte

van onze verlorenheid en de rijkdom van de redding door Christus. De vraag of we elkaar daarin als broeders erkennen blijft nu helaas onder tafel.

De gesprekken met de deputaten zijn in een goede sfeer verlopen. Tot een wederzijds gesprek over een gezamenlijke problematiek, zoals ons bij het presenteren van onze "Aanpak tot gesprek" voor ogen stond, is het echter nauwelijks gekomen. De deputaten wilden antwoord op een aantal oude en nieuwe vragen. We hebben wel het één en ander kunnen verhelderen, bijvoorbeeld op het punt van ondertekening van de belijdenis en op het punt van de openstelling van het diakenambt voor vrouwen. Maar onze antwoorden waren voor de deputaten maar zeer ten dele bevredigend.

Een belangrijk, betrekkelijk nieuw punt in onze samensprekingen is: twijfel over onze confessionele betrouwbaarheid. Dit punt kwam ter tafel naar aanleiding van opmerkingen van onze kant over een voorkeur voor argumenteren rechtstreeks vanuit de Schrift. Gaandeweg werd het onderwerp echter verbreed tot de binding aan de belijdenis en de handhaving daarvan. Wij hebben die twijfel niet geheel kunnen wegnemen.

Hoe nu verder?

We komen daarop terug in onze "Evaluatie algemeen" (punt 5 van dit rapport).

2.6 Plaatselijke samenwerking

2.6.1 Contacten

De oproep van de G.S. van Zierikzee tot het betrachten van terughoudendheid in de contacten met onze kerken, heeft hier en daar merkbaar een afremmend effect. Maar met name het bevestigen van een vrouwelijke diaken leidt soms tot heroverweging van de samenwerking. In Heerenveen is het contact zelfs afgebroken.

Toch nam, ondanks de landelijke tendens, plaatselijk het aantal gemeenten met intensieve contacten sinds de vorige L.V. toe. In Alkmaar, Arnhem en Rotterdam-Oost kwam het tot een volledige integratie tussen de plaatselijke NGK en CGK. Dat brengt het aantal samenwerkingsgemeenten (waarin men in de praktijk als één gemeente functioneert), met Almere, Houten, Lelystad en Nieuwegein, op 7. Daarnaast is er o.a. verregaande samenwerking in Eindhoven, Emmeloord, 's-Gravenhage, Heemstede en Rijswijk.

Tot kanselruil werd onder meer besloten in Enschede. In totaal vinden (meer of minder vaak) gezamenlijke diensten en/of kanselruil plaats in ongeveer 20 gemeenten.

Een aantal gemeenten heeft (hernieuwd) contact op kerkenraads niveau.

2.6.2 Samenwerkingsoverleg

Een aantal nauw met elkaar samenwerkende Chr. Geref. en Ned.Geref. gemeenten hebben al weer verscheidene jaren in de regel twee keer per jaar een "samenwerkingsoverleg". De bedoeling van dit overleg is ervaringen uit te wisselen en elkaar te steunen en te bemoedigen. Drs. A. Boshuizen is namens onze commissie vertegenwoordiger bij dit overleg. Wij krijgen als commissie ook alle verslagen van de vergaderingen. Het belangrijkste agendapunt van de vergaderingen is "nieuws uit de gemeenten". Verder worden de landelijke ontwikkelingen besproken, met name in verband met hun weerslag op de plaatselijke situatie.

Het samenwerkingsoverleg heeft aan de G.S. van Zierikzee een brief geschreven om uiting te geven aan de bezorgdheid over de moeizame voortgang van de landelijke contacten en de synode dringend op te roepen het werk van God in de plaatselijke gemeenten te erkennen. Naar aanleiding van de G.S. zijn de Chr. Geref. deputaten gesprekken begonnen met de samenwerkingsgemeenten over de spanning tussen de landelijke en de plaatselijke situatie.

Af en toe organiseert het samenwerkingsoverleg een ambtsdragersconferentie voor de samenwerkingsgemeenten. Op 13 mei 1995 werd zo'n conferentie gehouden te Almere. Als thema was gekozen 'eenheid en verandering'.

3. CONTACT MET DE GKV

3.1 Opdracht van de commissie

De L.V. Apeldoorn 1994/95 heeft wat betreft de contacten met de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) besloten

A. dankbaarheid uit te spreken voor het feit, dat er plaatselijk en landelijk weer vormen van samspreking zijn;

B. het moderamen te machtigen:

per brief aan de eerstvolgende Generale Synode van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt)

1. blijdschap uit te spreken over de verkennende gesprekken die op gang gekomen zijn;
2. de hoop uit te spreken, dat deze gesprekken een zodanig vervolg zullen krijgen, dat de herkenning en erkenning op plaatselijk vlak daarmee gediend zal zijn;

(de brief waarin het moderamen gestalte geeft aan deze opdracht, kunt u vinden in de Akta van Apeldoorn op pag. 182-183)

C. de commissie op te dragen:

1. de gesprekken met deputaten voort te zetten;
2. de plaatselijke kerken op hun verzoek te adviseren en te ondersteunen bij het samspreken.

3.2 Gesprekken met deputaten (deel a)

3.2.1 d.d. 21 februari 1994

Dit eerste gesprek met de Deputaten Kerkelijke Eenheid (DKE), dat op de vorige L.V. al mondeling werd gerapporteerd, had een oriënterend karakter. Over en weer werd het als heel bijzonder ervaren elkaar weer te ontmoeten. Het was een "historisch moment".

De opdracht van de vrijgemaakte deputaten was echter bescheiden, namelijk: "te onderzoeken of er mogelijkheden zijn contact te leggen met de Nederlands Gereformeerde Kerken, en zo ja op welke manier" (synode van Ommen 1993). Wel zou dit onderzoek een "grondige verkenning" moeten zijn.

Afgesproken wordt dat de beide deputaatschappen een antwoord voorbereiden op de volgende drie vragen:

1. Wat beweegt ons om aan deze gesprekken te beginnen en waar zijn we met deze gesprekken op uit?
2. Wat verenigt ons als kerken en waarin verschillen we?
3. Wat is met het oog op de zojuist begonnen gesprekken onze visie op het hanteren en functioneren van de gereformeerde belijdenis.

Deze afspraak resulteert in twee nota's van de DKE, één over de vragen 1 en 2 (bijlage B) en een aparte nota over vraag 3 (bijlage C). Van onze kant is één nota over deze 3 vragen geproduceerd (bijlage D).

3.2.2 d.d. 12 september 1994

Aan de orde komen nu de eerste 2 vragen.

Eerst dus de vraag: "Wat beweegt ons om aan deze gesprekken te beginnen en waar zijn we met deze gesprekken op uit?" De wederzijdse nota's stemden overeen als het gaat om de diepste drijfveren: de liefde van Christus en de eer van Christus. Ook over het uiteindelijk doel bestond overeenstemming: geen gescheiden kansels en avondmaalstafels meer.

Toen wij ter vergadering navraag deden over: "wat beweegt de GKV op dit moment?", antwoordden de DKE: de contacten her en der op plaatselijk niveau; de herbezinning in de NGK op de zaak van de kerkregering; de contacten met de CGK; de contacten met kerken in het buitenland; de tijdsafstand tot de gebeurtenissen in de jaren '60.

Dan de tweede vraag: "Wat verenigt ons als kerken en waarin verschillen we?" Over de eerste

helft van deze vraag werd weinig gesproken. Het gesprek ging met name over de taxatie van de gebeurtenissen in de jaren '60. Deze taxatie bleek te verschillen. De DKE brachten vooral naar voren als het grote punt in die dagen: de relativering van de gereformeerde belijdenis. Wij stelden daartegenover, dat het ten diepste ging om: de visie op de kerk, de doorgaande reformatie en de waardering van de Vrijmaking.

Gezamenlijk werd geconcludeerd, dat de verdere gesprekken moeten gaan over de volgende drie thema's:

- de hantering van de belijdenis;
- kerkorde en kerkverband;
- visie op de kerk, doorgaande reformatie, waardering van de Vrijmaking.

3.2.3 d.d. 30 november 1994

Deze vergadering ging geheel over de visie op het hanteren en functioneren van de gereformeerde belijdenis.

Ter tafel waren de al genoemde nota van de DKE (bijlage C) over deze problematiek en een schriftelijke reactie daarop van onze zijde (bijlage E). [Later wordt op verzoek van de DKE dit stuk omgezet in een meer thetische versie = bijlage F]

Gesproken werd o.a. over het historisch karakter en de actualiteit van de belijdenis. Ook ontstond zich een discussie over het katholiek karakter van de belijdenis. Van onze zijde werd betoogd: Als je de Gereformeerde leer in al zijn delen katholiek noemt in de zin van 'bindend voor de kerk van alle tijden en plaatsen', dan ben je wezenlijk een sekte geworden. Je kunt die uitspraak over het katholiek karakter van de leer alleen toepassen op de kern, het wezen van de leer: Christus alleen en genade alleen. De DKE vonden dat je geen tegenstelling mag scheppen tussen de christelijke leer en de gereformeerde belijdenis; dat is hetzelfde en als het niet hetzelfde is, moet je de belijdenis herzien.

Dit verschil in inzicht werd concreet gemaakt aan de hand van de vraag of leden die openbare geloofsbelijdenis doen, zich daarmee binden aan de 12 Artikelen of aan de Drie Formulieren van Eenheid. De DKE zeiden: In letterlijke zin wordt instemming gevraagd met de 12 Artikelen, maar de christelijke leer die daarin vervat is, is geen andere dan de gereformeerde leer die in de Drie Formulieren wordt beleden en daarom zijn belijdende leden ook daaraan gebonden. Er is geen tweërfie binding (voor ambtsdragers enerzijds en gemeenteleden anderzijds). Toch is tegenover gemeenteleden tolerantie mogelijk. De DKE citeren een uitspraak van de G.S. van 's Gravenhage 1914, die onder meer uitspraak: *"dat naar het voorbeeld van de apostolische kerk tolerantie kan worden geoefend jegens broeders die te goeder trouw in enig stuk van de leer dwalen, mits dit niet enig fundamenteel stuk van de waarheid raakt, de dwalenden bereid zijn zich beter te laten onderrichten, en beloven voor dit gevoel geen propaganda te maken, waarbij natuurlijk vanzelf spreekt, dat zulke broeders, zolang ze in dat gevoelen volharden, in geen geval voor enig ambt in de kerk verkiesbaar zijn"*. Wij hebben bevestigd dat wij dit anders zien. Al is het de taak van de gemeente om de hele leer die we belijden over te dragen aan de jongeren, toch is voor het doen van belijdenis niet de instemming met de Drie Formulieren vereist, die van ambtsdragers wel gevraagd mag worden. Christenen die lid willen worden en op enig punt anders denken dan in de belijdenis is verwoord, worden ook niet om dat enkele feit geweerd. DKE antwoordden dat enige tolerantie tegenover gemeenteleden inderdaad mogelijk is en in de praktijk ook wordt beoefend.

In een gesprek over de binding van ambtsdragers aan de belijdenis hebben wij uitgelegd, dat die binding er bij ons ook is, maar dat de vorm van deze binding plaatselijk en regionaal (nog) wel verschillend is. Ook hebben we opgemerkt, dat bij een afwijkend gevoelen van een ambtsdrager het verschil in gewicht tussen de verschillende onderdelen van de leer van belang is. Toen vervolgens gesproken werd over concrete gevallen van leerafwijking, bleek duidelijk, dat wij minder snel geneigd zijn tot officiële kerkelijke veroordeling, terwijl de DKE vonden dat de gemeenten op deze manier in verwarring gebracht worden.

3.2.4 d.d. 23 januari 1995

Deze keer waren aan de orde: kerkorde en kerkverband.

Dit gebeurde aan de hand van opnieuw twee nota's, van de DKE (bijlage G) en van ons (bijlage H).

Van de zijde van de DKE werden o.a. de volgende kanttekeningen geplaatst:

- Er is tussen art. 31 D.K.O. en art. 34 A.K.S. een belangrijk verschil. Bij het niet nakomen van besluiten van de LV gaat het niet slechts om praktische zaken, maar ook bijvoorbeeld om vrouwelijke ambtsdragers en kinderen aan het avondmaal. Dan kom je bij een ander kerktipe uit.
- Het A.K.S. is geen herziene D.K.O. Op wezenlijke punten is het een ander kerkrecht. Opvallend is het, dat zelfs deze ruimere kerkorde niet voor iedereen bindend hoeft te zijn.
- In hoeverre zijn de NGK echt bereid om bij een eventuele vereniging terug te keren tot een kerkorde à la de D.K.O.?
- In wereldverband gezien is de kerkorde van de GKV laagkerkelijk.
- Je kunt je niet blijvend beroepen op frustraties uit de jaren '60. De NGK lopen het gevaar van een anti-identiteit.
- Als de grens van de kerkelijke gemeenschap wordt bepaald door de vraag of een kerk nog kerk van Jezus Christus is (zoals van onze zijde werd opgemerkt), hoe bepaal je dan of een kerk nog kerk van Jezus Christus is? En ook als een kerk kerk van Jezus Christus is, kan een meerdere vergadering toch wel een uitspraak doen wanneer die kerk een verkeerde koers vaart? Bij afwijking van de rechte leer is er een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de toekomst. Verkeerde ontwikkelingen moet je vroegtijdig stoppen.
- De uitspraken 2 en 3 van de preambule zijn onoverkomelijk.

Wij hebben in reactie op de nota van de DKE en hun kanttekeningen bij onze nota o.a. gezegd:

- Het A.K.S. is geschreven vanuit de overtuiging, dat het hebben van een kerkorde nuttig en goed is. Maar tegelijkertijd hebben we ervoor willen waken elkaar teveel te binden.
- Je mag het A.K.S. niet los zien van de ontstaansgeschiedenis van onze kerken. Het is niet zo, dat we gedacht hebben: laten we nu een bepaalde ruimte creëren. Het uitgangspunt was: we willen elkaar niet kwijt, we moeten samen verder, en zijn dat toen gaan ordenen. De preambule was een verlegenheidsoplossing. De daarin genoemde vrijheid is geen principe.
- De suggestie dat in het A.K.S. een confessionele vrijheid is verankerd, is niet terecht. De preambule geeft duidelijk aan op welke basis wij staan. Het is geen elastiek bij ons. In de praktijk hebben onze kerken, als het nodig was, ook handelend opgetreden. Maar we moeten wel heel duidelijk weten: hier is geen samengaan meer mogelijk, voor we elkaar loslaten.
- Samenleven volgens het A.K.S. is ook een vorm van gereformeerd kerk zijn. Het A.K.S. is niet volmaakt, maar heeft zegenrijk gewerkt. De kerken hebben een hechte band met elkaar, wat in het bijzonder blijkt op de regionale vergaderingen.
- De vraag of wij bij een eventuele vereniging bereid zijn terug te keren tot de D.K.O., kan alleen beantwoord worden door de L.V. Toch vinden we principieel dat het A.K.S. geen belemmering mag zijn (zie art. 40 A.K.S.).
- Art. 17 A.K.S. is op de laatstgehouden L.V. verduidelijkt.

3.2.5 d.d. 24 april 1995

In deze vijfde gezamenlijke vergadering werd gesproken over de door de DKE ingebrachte nota "Omtrent de kerk" (bijlage J) en onze nota "Kerk, Vrijmaking en doorgaande reformatie" (bijlage K).

Van onze zijde werd in de eerste plaats als kritiek geuit, dat de DKE-nota te massief spreekt over de kerk. We vroegen ons af: is deze visie de officiële mening van de GKV? Wordt niet te

gemakkelijk overgegaan van het plaatselijke naar het kerkverbandelijke, met alle risico's van veraging tot het ene kerkverband van de GKV? Is vanuit een verschillend historisch uitgangspunt niet een ander zicht op de plaatselijke kerk mogelijk, dat nog steeds past bij de katholiciteit van art. 29 N.G.B.?

De DKE reageerden: De officiële visie op art. 27-29 N.G.B. is: lees wat er staat en laat staan wat je leest. Sinds de Vrijmaking zijn we sterk gericht op de eenheid van de kerk en de dynamiek in Christus' kerkvergaderend werk. Verder wordt van DKE-zijde opgemerkt, dat het belangrijk is dat je (in voortdurend zelfonderzoek) van je eigen kerk moet kunnen zeggen: wij zijn ware kerk. En als je dat als twee kerken van elkaar erkent, dan kom je allebei in de crisis, dan moet je één worden. Dat je de eigen kerk waar verklaart, impliceert niet een veroordeling van alle andere kerken. Maar je vindt het wel erg, als iemand je kerk verlaat en breekt met de kerkelijke gemeenschap, ook al voegt die persoon zich bij een kerk die dicht bij je staat.

In een gesprek over de Open Brief stelden de DKE, dat deze kerkelijk veroordeeld is vooral wegens de passage dat men allemaal bouwt op het ene fundament, alleen maar in verschillende bouwstijlen. De argumentatie in de Open Brief ging in de richting van pluriformiteit. Wij betoogden daartegenover, dat men de ondertekenaars van de Open Brief moest houden aan hun eigen interpretatie ervan en niet over één kam had moeten scheren. Algemeen werd in die tijd gezegd: het is fout wat de Gereformeerde Kerken in 1944 deden. Wel waren er verschillende visies op de Vrijmaking. Altijd is er al verschil van mening geweest over art. 27-29 N.G.B. Het ging in de jaren '60 - aldus de DKE - in feite echter niet om de visies op de kerk op zichzelf. Een aantal predikanten is veroordeeld niet wegens hun opvattingen, daar was wel ruimte voor, maar wegens hun concreet gedrag.

Over de doegaande reformatie werd slecht zijdelings gesproken.

De discussie werd afgesloten met het gevoel dat we elkaar inzake de binding aan de belijdenis en de grenzen van de kerk niet hebben kunnen vinden en overtuigen.

Naar onze overtuiging is de ruimte in de GKV te eng. De DKE is van mening, dat de ruimte, die wij claimen, tot een al te grote tolerantie leidt.

We constateerden wederzijds met teleurstelling en verdriet, dat er op dit punt niet veel perspectieven lijken te zijn. Er blijkt op dit moment geen consensus in te zitten.

3.2.6 d.d. 19 juni 1995

Deze vergadering bestond uit het bespreken van een door de DKE gemaakt overzicht van de gesprekken ten behoeve van de G.S.. Daarnaast werd nog ruim de tijd genomen voor een persoonlijke terugblik op de gesprekken. Naast vreugde over de positieve gesprekken, was er toch vooral teleurstelling over de conclusie dat we in de geschilpunten niet dichtbij elkaar zijn gekomen.

Onze voorzitter sloot af met een klemmend beroep op de DKE aan de G.S. voor te stellen de gesprekken voort te zetten, contact te blijven houden, op de één of andere manier.

3.3 G.S. Berkel en Rodenrijs 1996

3.3.1 Het voorstel van de deputaten

De DKE komen unaniem tot een conclusie en een voorstel.

Wij citeren uit hun rapport:

"DKE achten het in dit stadium niet mogelijk over te gaan tot verdergaande samenspreking, zolang de Nederlands Gereformeerde Kerken vasthouden aan de huidige ruimte in de leer en het toezicht daarop, is een verdere verkenning niet zinvol. Het is momenteel helaas niet mogelijk op een verantwoorde manier met de Nederlands Gereformeerde Kerken tot eenheid te komen in gebondenheid aan de leer van de belijdenis en naar de regels van een gereformeerde kerkorde."

Zij stellen de G.S. dan ook voor deze conclusie aan de Landelijke Vergadering van de

Nederlands Gereformeerde Kerken mee te delen.

In een aanvullend rapport gaan de DKE in op de, na afsluiting van het eerste rapport genomen, besluiten van de L.V. betreffende het A.K.S. en het ondertekeningformulier voor predikanten.

Opnieuw een citaat uit hun conclusie:

"Aanvankelijk bestond er enige hoop, dat de voorgestelde wijziging van art. 17 AKS en de voorlopige vaststelling van een ondertekeningformulier voor predikanten binnen de NGK een aanduiding was, dat er t.a.v. de binding aan de Drie Formulieren van Eenheid binnen deze kerken een proces op gang was gekomen, waarbij sprake was van een opschuiven in gereformeerde richting. Helaas echter is deze hoop de bodem ingeslagen. De ontslagbepaling rond de ondertekening van de Drie Formulieren van Eenheid is in art. 17 AKS niet opgenomen, terwijl de ontslagbepaling in art. 30 AKS geen band met de Drie Formulieren legt. En het nieuwe ondertekeningformulier voor predikanten binnen de NGK heeft geen bindende kracht gekregen. Sterker: de bezwaren tegen zo'n formulier zijn door de Landelijke Vergadering als serieus erkend en hebben een wettige plaats binnen de NGK.

Onze eindconclusie is dan ook, dat de besluiten die door de Landelijke Vergadering van de NGK in september 1995 t.a.v. de binding aan de gereformeerde belijdenis genomen zijn aantonen, dat de NGK ambivalent staan tegenover een kerkelijke binding aan de leer van de Drie Formulieren van Eenheid. ...

Dit onderstreept helaas de conclusie van ons eerdere rapport, dat er op dit moment geen perspectieven zijn om met de NGK verder in gesprek te gaan met het oog op het bereiken van kerkelijke eenheid. Aan de primaire voorwaarde voor zo'n verdergaand gesprek, n.l. dat de Nederlands Gereformeerde Kerken zich onbekrompen willen binden aan de overtuiging dat de leer van de Drie Formulieren van Eenheid in alle delen geheel met Gods Woord overeenstemt, wordt niet voldaan."

3.3.2 De bespreking ter vergadering

Op eigen initiatief hebben wij als niet-officiële waarnemers naar de G.S. afgevaardigd: br. A.P. de Boer en ds. W. Smouter.

Ter synode waren ook andere geluiden te horen. Een aantal afgevaardigden gaf op soms hartverwarmende wijze uiting aan hun verbondenheid met onze kerken, keek ook kritisch terug op het eigen kerkelijk verleden en bepleitte voortzetting van de contacten met onze kerken in enigerlei vorm. Niettemin werd het uiteindelijk besluit met grote meerderheid van stemmen genomen.

3.3.3 Het besluit van de G.S.

Met een begeleidende brief rechtstreeks aan de L.V. van Doorn is de besluittekst van de G.S. naar onze kerken toegezonden. (ook deze brief ontvangt u dus apart van dit rapport)

Uit de brief citeren wij hier alleen:

"Het eerste dat wij u willen schrijven is dat wij heel graag vrijmoedigheid hadden gevonden om met u over te gaan tot landelijke samsprekingen die kerkelijke eenheid beogen. U bent niet uit ons hart en onze aandacht geweest sinds de breuk in de jaren 1967-1970. En nog delen wij in veel opzichten verbondenheid aan en liefde voor het evangelie van onze Heiland. Het is dan ook met veel verdriet als wij u zeggen dat er in de huidige situatie voor ons geen goede basis is voor landelijke samsprekingen. Over de vraag hoe u en wij kerk van de Here Jezus menen te moeten zijn, verschillen wij te zeer."

Ook de voor ons van belang zijnde onderdelen van de besluittekst geven wij hier weer.

Van een zestal kerkenraden van de GKV zijn verzoeken bij de G.S. binnengekomen om officiële samsprekingen of voortzetting van de verkennende contacten op landelijk niveau met onze kerken.

"waarbij als voornaamste argumenten naar voren worden gebracht:

- a. in de gevoerde gesprekken met de CCS is nog veel te weinig van onze kant ingegaan op de door CCS aangevoerde punten;
- b. op wat beide kerken verbindt is over en weer te weinig ingegaan;
- c. landelijke samensprekingen kunnen bevorderen dat kerk-scheidende factoren bespreekbaar gemaakt worden binnen het verband van de Nederlands Gereformeerde Kerken;
- d. plaatselijke samensprekingen worden ontmoedigd door het ontbreken van landelijke samensprekingen en dat is des te meer jammer wanneer geconstateerd moet worden dat er plaatselijk nederlands gereformeerde kerken te vinden zijn die ten aanzien van hun eigen kerkverband dezelfde kritische vragen hebben als wij;
- e. groeien in onderling vertrouwen en werken aan kerkelijke eenheid zijn altijd zaken van lange adem; daarom mag de moed niet te snel worden opgegeven, zoals we in de contacten met de Christelijke Gereformeerde Kerken ook niet hebben gedaan;
- f. omdat we bekering niet mogen uitsluiten moeten er samensprekingen zijn van appellerend karakter;
- g. de CCS heeft zelf aanknopingspunten genoeg gezien om aan onze deputaten nadrukkelijk te verzoeken het gesprek voort te zetten;
- h. het is gebod van God om door middel van plaatselijke en landelijke samensprekingen de Nederlands Gereformeerde Kerken in bepaalde opzichten tot inkeer proberen te brengen;
- i. het Akkoord van Kerkelijk Samenleven kent een artikel waarin wordt gesteld dat dit akkoord kan worden aangepast indien dit de eenheid zou dienen;
- j. de mogelijkheid mag niet uitgesloten worden dat de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken het beleid van de CCS kritisch doorlicht".

Besluit 1 kunnen wij hier buiten beschouwing laten. De besluiten 2,3 en 4 citeren wij hier integraal.

"Besluit 2:

- a. met droefheid en grote teleurstelling uit te spreken dat het door deputaten in opdracht van de Generale Synode van Ommen 1993 verrichte onderzoek geen perspectief heeft geopend om op dit moment aan deputaten de opdracht te geven over te gaan tot samensprekingen op landelijk niveau met de Nederlands Gereformeerde Kerken;
- b. aan de binnengekomen verzoeken om te besluiten tot samenspreking op landelijk niveau of tot voortzetting van de verkennende contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken niet te voldoen.

Gronden:

- J. op grond van het verslag van een zestal gesprekken van deputaten kerkelijke eenheid met de Commissie voor Contact en Samenspreking van de Nederlands Gereformeerde Kerken alsmede op grond van de besluiten van de Landelijke Vergadering 1994/95 van de Nederlands Gereformeerde Kerken over het A.K.S. en het ondertekeningformulier (zoals weergegeven in het aanvullend rapport) moet geconstateerd worden:
  - a. binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken bestaat een te grote vrijheid in het omgaan met de belijdenis en tolerantie van afwijking van de belijdenis;
  - b. de afspraken binnen het kerkverband van de Nederlands Gereformeerde Kerken geven zoveel ruimte, dat een onbekrompen en ondubbelzinnige binding aan de leer onvoldoende wordt gewaarborgd;
  - c. de Nederlands Gereformeerde Kerken hebben weliswaar in 1995 een nieuw ondertekeningformulier voor predikanten vastgesteld, maar de artikelen 2 en 3 van de preambule van het Akkoord van Kerkelijk Samenleven en het feit, dat dit formulier niet als bindend is aannvaard, verhinderen een effectieve hantering van dit formulier;
  - d. in deze besluitvorming van de Landelijke Vergadering 1995 en in de stellingname van haar Commissie voor Contact en Samenspreking hebben de Nederlands Gereformeerde Kerken duidelijk laten blijken dat zij de door de Gereformeerde Kerken gekozen en door de eeuwen heen uitdrukkelijk gehandhaafde wijze van

omgaan met de binding aan de gereformeerde leer welbewust afwijzen en voor een andere koers kiezen;

- e. *zolang de Nederlands Gereformeerde Kerken vasthouden aan de huidige ruimte in de leer en het toezicht daarop, is een verdere verkenning niet zinvol; het verrichte onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat het momenteel niet mogelijk is op een verantwoord manier met de Nederlands Gereformeerde Kerken tot eenheid te komen in gebondenheid aan de leer van de belijdenis naar de regels van een gereformeerde kerkorde.*
2. a. *in de gesprekken van deputaten kerkelijke eenheid met de Commissie voor Contact en Samenpreking is elk onderwerp dat in het kader van de aan deputaten verleende opdracht aan de orde behoorde te komen, voldoende doorgesproken om deze synode tot verantwoorde besluitvorming te kunnen adviseren;*
  - b. *ten onrechte wordt door een aantal kerkeraden gesteld dat het besluit om nu niet over te gaan tot landelijke samsprekingen een rem betekent op plaatselijke samsprekingen; een helder signaal over wat landelijke samsprekingen verhindert, vormt als zodanig juist een stimulans om ook plaatselijk samsprekingen te willen voeren die gericht zijn op eenheid in gebondenheid aan de leer van de belijdenis naar de regels van een Gereformeerde kerkorde;*
  - c. *de onder Materiaal 5. genoemde argumenten [= de hiervoor onder a. v/m j genoemde argumenten uit de verzoeken van een zestal kerkeraden] doen niet of aan de doorslaggevende aard van de in grond 1 aangevoerde argumentatie om niet tot landelijke samsprekingen of voortgezette verkennende contacten over te gaan.*

* Besluit 3:

aan de eerstkomende Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken antwoord te geven op het schrijven van de Landelijke Vergadering van 1995 en tegelijk bekend te maken wat over de mogelijkheid van samsprekingen besloten is door middel van een brief waarin duidelijk verwoord wordt:

- a. *dat ons hart naar hen uitgaat vanwege onze verbondenheid aan en liefde voor het evangelie van onze Here Jezus Christus en dat we graag mogelijkheden zoeken en gebruiken om met hen tot verantwoorde samsprekingen te komen die kerkelijke eenheid beogen;*
- b. *dat de huidige vrijheid voor en tolerantie van afwijking van de gereformeerde belijdenis die door hun Commissie voor Contact en Samenpreking nadrukkelijk geclaimd zijn en door de besluiten van de Landelijke Vergadering in 1995 opnieuw bevestigd, een verhindering vormen om op landelijk niveau tot zulke samsprekingen te kunnen komen;*
- c. *dat wij graag van de Landelijke Vergadering zouden vernemen wat haar oordeel is over wat wederzijds door onze deputaten kerkelijke eenheid en hun Commissie voor Contact en Samenpreking is besproken en geconstateerd, vooral ten aanzien van de punten die door ons als een verhindering voor samsprekingen worden beoordeeld;*
- d. *dat ons gebed aan de HERE en ons dringend appèl op hen is dat zij deze verhindering zullen wegnemen, omdat deze naar ons oordeel de verdeeldheid van Gods kinderen bestendigt.*

* Besluit 4:

aan de deputaten kerkelijke eenheid opdracht te geven:

- a. *de Commissie voor Contact en Samenpreking aan te bieden mondelinge toelichting te geven op de besluiten en de brief van deze synode;*
- b. *de contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken voort te zetten zodra zij zich bereid verklaard hebben om een weg in te slaan waarlangs de in Besluit 2 en Besluit 3 bedoelde verhindering kan worden weggewomen".*

3.4 Gesprekken met deputaten (deel b)

d.d. 24 april 1997

Wij hebben het aanbod van de DKE om de besluiten van hun G.S. mondeling aan ons toe te lichten aanvaard.

In deze vergadering hebben wij ook, zij het in alle voelbaarheid, want het woord is nu aan de L.V., enige kanttekeningen geplaatst bij de brief en het besluit van de G.S. Wij hebben bijvoorbeeld bij de zinnen (uit de brief): "Veel perspectieven lijken er op dit punt niet meer te zijn. Dit wordt wederzijds met teleurstelling en met verdriet geconstateerd", opgemerkt, dat de kleur van deze constatering toch wel verschillend was. Het zou zijn te vergelijken met een scheiding, waarbij de ene partij de scheiding aanvraagt en de andere partij er zich op een gegeven moment tegen wil en dank bij neerlegt.

We herhalen een al eerder gestelde vraag: als landelijke officiële samensprekingen onmogelijk blijken, is er dan toch niet op de één of andere manier blijvend contact ook landelijk te realiseren, waarin we verder spreken over bijvoorbeeld: welke ruimte is er in de kerk van Jezus Christus voor vragen en verschillen? Na aan het hart ligt ons ook de toch eigenlijk gezamenlijke vraag: hoe kunnen wij in deze tijd onze cultuur confronteren met het evangelie? In gesprekken met mensen binnen en buiten de kerk over deze vraag is het wezenlijk geen onnodige barrières op te werpen. Moeten we niet laten zien dat er een alternatief is voor traditionalisme en vrijzinnigheid?

Uit de reacties van de DKE noemen we:

- Voor traditionalisme moeten we elkaar bewaren, maar de nieuwe vragen moeten beantwoord worden vanuit de leer van de apostelen en de profeten en in kerkelijke trouw aan je gegeven woord. De GKV willen absoluut niet dat allerlei zaken vrije kwesties worden, waarover openlijk godsdiscussieerd mag worden.

- De GKV voelen niet zoveel voor andersoortig contact. Het is op de G.S. ook niet ter sprake geweest. De L.V. zou andersoortig contact kunnen aankaarten. Ook plaatselijk zijn andersoortige vormen moeilijk.

Er moet wel een wonder gebeuren wil de NGK veranderen. Toch is het appél op de NGK van harte gemeend. Het is niet een stukje vriendelijkheid. Het hart gaat uit naar de broeders. We hopen dat de NGK het zó ontvangen en overwegen willen!

- De NGK hebben een sleutel voor de kleine oecumene. Als de NGK een duidelijker binding aan de belijdenis aanvaardt, geeft dat nieuwe mogelijkheden voor het contact zowel tussen de NGK en de beide andere kerken, als tussen de beide andere kerken onderling.

De samenvattingen van de gesprekken zijn aan de DKE toegezonden. Zij gaan skoord met deze weergave.

3.5 Plaatselijke samenwerking

3.5.1 Landelijke regels

De G.S. van Berkel en Rodenrijs 1996 heeft als kader voor plaatselijke samensprekingen met kerken uit een ander kerkverband een aantal regels vastgesteld.

Zo is o.a. besloten, dat wezenlijke beleidsbeslissingen alleen onder goedkeuring van de classis genomen kunnen worden. Tot wezenlijke beleidsbeslissingen worden in elk geval gerekend:

- het wederzijds erkennen als ware kerk;

- het besluit tot voorgaan in elkaars diensten (incl. gecombineerde diensten);

- het toelaten van elkaars leden aan het avondmaal (incl. gezamenlijke avondmaalsvieringen).

Verder is bepaald, dat een besluit tot voorgaan in elkaars diensten en het wederzijds toelaten aan het avondmaal alleen zal worden genomen, indien het kerken betreft waarmee landelijk wordt samengesproken en waarvan landelijke vergaderingen wederzijds hebben uitgesproken

dat ze staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de gereformeerde belijdenisgeschriften.

Naast deze bindende regels heeft de synode een *handreiking* voor plaatselijke samsprekingen gegeven. In deze handreiking worden 3 fasen onderscheiden.

- De eerste fase is een verkennende. Hierbij geven de kerken aandacht aan wat de kerken met elkaar verbindt en wat hen van elkaar scheidt. Overeenstemming zal dankbaar worden genoteerd; eventuele confessionele en kerkrechtelijke verschillen zullen eerlijk en duidelijk ter sprake komen met het doel er alles aan te doen dat deze verschillen op schriftuurlijke en kerkrechtelijk verantwoorde manier worden weggenomen of overbrugd.
- De tweede fase is een beslissende. Als de eerste fase positief is verlopen wordt die afgesloten met een gezamenlijke verklaring, waarin de kerken uitspreken dat ze elkaar plaatselijk erkennen als ware kerken van Jezus Christus. Wanneer de eerste fase niet met positief resultaat kan worden afgesloten worden de verschilpunten in een afrondende gezamenlijke verklaring geformuleerd.
- De derde fase is die van ontmoeting en contact, waarin afspraken kunnen worden gemaakt over o.a. gezamenlijke bijbelstudie, kauselruil en het toelaten van elkaars leden aan het avondmaal.

Deze regels en de handreiking overziende concluderen we, dat het voorgaan in elkaars diensten en het toelaten van elkaars leden aan het avondmaal pas mogelijk is nadat daarvoor in het algemeen *landelijk* groen licht is gegeven. Een gezamenlijke verklaring, waarin de plaatselijke kerken elkaar erkennen als ware kerken van Jezus Christus, kan ook zonder dat groene licht worden opgesteld, als de *classis* haar goedkeuring verleent.

3.5.2 Contacten

De plaatselijke contacten zijn in aantal en intensiteit toegenomen.

Er zijn voorzover ons bekend verkennende gesprekken in Almere, Amersfoort, Amstelveen, Amsterdam, Arnhem, Bunschoten-Spakenburg, Dronten, Heemstede, Hoogeveen, Lelystad, Nieuwegein, Rotterdam, Rijswijk, Steenwijk, Voorhuizen, Wageningen, Wapenveld en Zaandam. In een aantal gevallen is sprake van gezamenlijke activiteiten als gemeenschappelijke gemeentevonden.

Tot een gezamenlijke verklaring, waarin men elkaar erkent als kerken van Jezus Christus, is het zelfs gekomen in Breukelen, Deventer en Lisse.

Daar staat tegenover dat in Ede, Eindhoven en Wezep de gesprekken in een impasse zijn geraakt of gestopt.

3.6 Evaluatie

De gesprekken met de deputaten waren verkennend van aard.

Wij beamen volmondig wat onze gesprekspartners schreven in hun rapport aan de G.S.: *"De gesprekken verliepen in een openhartige en hartelijke sfeer. We konden elkaar als broeders aanspreken op de Heilige Schrift en de gereformeerde belijdenis en met elkaar doorspreken vanuit een gemeenschappelijk verleden. We menen dat we elkaar daarbij in het hart hebben mogen kijken: tijdens de gesprekken waren er regelmatig momenten van diepe emotionaliteit, waarbij duidelijk bleek dat er wederzijds pijn is over wat er in de jaren rond 1967 gebeurd is en soms ook duidelijk oude wonden weer open dreigden te gaan en luttelens gingen schrijven".* We proefden bij elkaar verbondenheid aan en liefde voor het evangelie van Jezus Christus. Ook was er wederzijds het verlangen elkaars hart te vinden. We hebben ons best gedaan elkaar te laten uitspreken, achter de woorden te luisteren en elkaar recht te doen. Het waren spannende gesprekken, met zeker van onze kant ook wel enige hoop op openingen voor officiële samsprekingen.

Des te groter was de teleurstelling toen duidelijk werd wat unaniem de conclusie van de deputaten zou zijn. Gaandeweg de gesprekken hebben zij - volgens henzelf - voldoende duidelijk-

heid gekregen over hoe wij kerk willen zijn: onoverkomelijk anders dan zij. Als beslissend verschuipunt formuleerden zij: de tolerantie in onze kerken. Dat was - opnieuw volgens hen - ook het breekpunt bij de scheuring. Wij hebben daarbij aangetekend, dat, in elk geval in de beleving van veel mensen, het hameren op "de ware kerk" en "de doorgaande reformatie", veel meer de breuk hebben veroorzaakt. Maar de conclusie van de deputaten was in elk geval: zij (onze kerken) zijn sinds de scheuring niet verbeterd.

De G.S. heeft deze conclusie overgenomen, maar daarbij een dringend appél op onze kerken gevoegd om de verandering op de weg naar de kerkelijke eenheid weg te nemen.

De Landelijke Vergadering zal zich hierover moeten uitspreken. Willen wij inderdaad bewust anders kerk zijn dan de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt? Kiezen wij welbewust een andere koers ten aanzien van de binding aan de belijdenis?

De G.S. legt als vraag aan de L.V. voor: "wat haar oordeel is over wat wederzijds door onze deputaten kerkelijke eenheid en hun Commissie voor Contact en Samenpreking is besproken en geconstateerd, vooral ten aanzien van de punten die door ons als een verandering voor samenpreking worden beoordeeld" (besluit 3.d.). Daarin ligt wellicht ook de vraag opgesloten: hebben wij als commissie in onze gesprekken met de vrijgemaakte deputaten de mening van onze kerken verwoord?

Hoe het ook zij: de weg naar officiële samensprekingen met deze kerken is op dit moment geblokkeerd.

In ons laatste gesprek met de deputaten, ná en naar aanleiding van de G.S., werd op een vraag van ons alleen nog als kleine mogelijke opening gelaten dat de L.V. bij de volgende G.S. een verzoek zou kunnen indienen voor een andersoortige vorm van contact, anders dus dan in de vorm van officiële samenspreking en gericht op kerkelijke eenheid.

Ziet u daarvoor verder onze "Evaluatie algemeen" (punt 5 van dit rapport).

4. C.O.G.G.

Op verzoek van de door de L.V. aangewezen vertegenwoordigers van onze kerken bij het Contact-Organ van de Gereformeerde Gezindte hebben wij met hen gesproken over de verhouding van deze vertegenwoordiging tot onze commissie en meer in het algemeen over het met van het C.O.G.G.

We waren het samen eens over de wenselijkheid dat

- de vertegenwoordiging bij het C.O.G.G. voortaan geheel via onze commissie loopt;
- het C.O.G.G. geen convent wordt;

- het C.O.G.G. zich niet beperkt tot het thema 'eenheid', maar zich meer gaat bezighouden met allerlei thema's die op de gezamenlijke agenda's van de gereformeerde kerken staan, om die kerken daarmee te dienen.

In hun eigen rapportage aan de L.V. zullen de vertegenwoordigers nader op deze zaken ingaan en met voorstellen komen.

Afhankelijk van wat de L.V. besluit, heeft dit ook consequenties voor de personele bezetting van onze commissie.

5. EVALUATIE ALGEMEEN

Het voorgegaande overziend, ontkomen we er niet aan te concluderen dat onze kerken op landelijk vlak in een zeker isolement dreigen te raken. Zowel de synodes van de GKV als CGK lijken eigenlijk niet met ons verder te willen. Voor kleine kerken als de onze, die onder meer voor hun opleiding op andere kerken aangewezen zijn, is dat pijnlijk. En voor de grote zaak van de eer van Christus is het bepaald niet bevorderlijk.

Toch is hiermee niet alles gezegd. Op plaatselijk vlak immers worden de contacten beslist niet minder. De eenheid met Christelijke Gereformeerden wordt op vele plaatsen ervaren als niet

meer terug te draaien. De contacten met de Vrijgemaakte kerken zijn priller, en worden sterk gehinderd door formele belemmeringen die de Vrijgemaakte synode opwierp. Toch staan zelfs op dit vlak de ontwikkelingen niet stil.

Belangrijker is misschien nog, dat de *betekenis* van de kerkelijke grenzen in de praktijk steeds kleiner wordt. De bedreigingen van verminderd kerkbezoek, toenemende rijkdom en seculiere levensstijl hebben we gemeenschappelijk. Maar ook de typisch kerkelijke vraagstukken als de vrouw in het ambt en de omgang met verschillende stijlen van kerkelijk leven komen op elke kerkelijke agenda voor. Het lijkt in dit verband wel wijs van de Vrijgemaakten, dat zij (anders dan de CGK) onze besluitvorming rondom de vrouw in het ambt niet als reden voor afwijzing van onze kerken hebben genoemd.

Gelukkig delen we ook over kerkelijke grenzen heen positieve ontwikkelingen. Zoals de groeiende vraag naar een vernieuwde toewijding aan Christus en meer ruimte voor het werk van de Heilige Geest. Wat synodes ook uitspreken, de *leden* van de kerken ervaren een eenheid over grenzen heen. Zou het kunnen, dat God de gebeden om eenheid tóch verhoort, zij het dan niet door maar *omdat* onze vergaderingen?

Intussen is het nu aan onze kerken, in Landelijke Vergadering bijeen, om te bepalen hoe we reageren op de geschetste situatie. Mogen wij zo vrij zijn voor het gesprek hierover een aanzet te geven?

Onze kerken hebben onzes inziens de keuze uit drie mogelijkheden. Welke keuze we ook maken, we zullen in elk geval serieus op de kritiek op en de bezorgdheid over onze manier van kerk zijn moeten ingaan. Daarbij speelt uiteraard de vraag mee: Hebben onze gesprekspartners misschien op enig punt gelijk? Kunnen we de eenheid dienen door de teugels wat strakker aan te trekken, en zo ja, zijn wij daartoe bereid?

- a. We komen tegemoet aan de bezwaren uit de CGK en de GKV. In het laatste gesprek met de DKE is ons voorgehouden dat de NGK een sleutel in handen hebben voor de kleine oecumene. Als wij een duidelijker binding aan de confessie aanvaarden geeft dat nieuwe mogelijkheden voor de contacten tussen alle drie de kerken.
- b. Wij berusten (voorlopig) in het afronden van de landelijke gesprekken. We trekken ons dus terug, terwijl we biddend de tijd verwachten waarin God nieuwe mogelijkheden geeft. En ondertussen proberen we kerk te zijn zoals we zijn: principieel en flexibel, een alternatief voor het krampachtig vasthouden aan starre formuleringen en vrijzinnigheid.
- c. Wij kunnen de GKV en de CGK voorstellen de landelijke contacten op dit moment niet langer te richten op kerkelijke eenheid, maar op de vraag in hoeverre we elkaar, binnen de bestaande situatie van de verschillende kerkverbanden, kunnen helpen op basis van de verbondenheid die we hebben als gemeenten van Christus. Daarbij kan het gaan over: welke ruimte is er in een kerk van gereformeerd belijden en hoe ga je daar mee om? Dat is een nog lang niet afdoende beantwoorde binnen-kerkelijke vraag. Maar minstens zo belangrijk is de problematiek van ons belijden en functioneren als kerken van Christus naar buiten toe. Hoe brengen wij op een geloofwaardige manier Christus ter sprake in een gesecculariseerde cultuur? En op welke manier is het geloof in Hem relevant voor de vragen van nu - van relaties en eenzaamheid, van rijkdom en armoede, van wetenschap en techniek.

Bijlage A: Aanzet tot gesprek (NGK)

Van: Cie. Contact en Samenpreking van de Nederlands Gereformeerde Kerken

Aan: Deputaten Eenheid Gereformeerde belijders van de Christelijke Gereformeerde Kerken

Datum: juni 1996

1. De band tussen onze kerken

Sinds onze laatste ontmoeting hebben zowel uw kerken als de onze hun Generale Synode,

resp. Landelijke Vergadering gehouden, waarin onze wederzijdse contacten zijn besproken en geëvalueerd. En dat heeft aan beide zijden geresulteerd in de opdracht tot nieuwe gesprekken, bij de één meer, bij de ander minder concreet ingevuld.

Voordat we die gesprekken ingaan, willen we ook langs deze weg graag nog eens onomwonden verklaren, dat er ons veel aan is gelegen om het contact met uw kerken goed te houden en beter te krijgen. We vinden het allereerst voor de eer van Christus schadelijk als wij langs elkaar heen zouden leven zonder samen te werken, terwijl we naar onze vaste overtuiging zo duidelijk op het ene fundament bouwen.

Dit principiële belang wordt versterkt door de jarenlange goede contacten die een flink aantal van onze kerken onderhoudt met de Chr. Geref. Kerk ter plaatse. Het gaat dan om veel meer dan alleen maar goede contacten in het menselijke vlak; er is de herkenning in Christus en de blijdschap in het geloof om deze herkenning. We vinden het heel belangrijk om deze voor ons kostbare contacten te bewaren en te versterken.

Tegelijk beseffen we heel goed, dat deze connecties in de praktijk zich beperken tot één van de vleugels van uw kerken. Hier ligt ongetwijfeld een probleem. En misschien moeten we in een open gesprek duidelijker onder ogen zien welke risico's deze stand van zaken meebrengt.

2. De aard van onze gesprekken

De gesprekken tussen onze beide landelijke deputaatschappen kunnen bogen op een lange historie. Veel van datgene wat op de agenda staat als gevolg van de opdrachten, die wij ontvingen van resp. de Landelijke Vergadering van Apeldoorn en de Synode van Zierikzee, is al herhaaldelijk aan de orde is geweest. Het zal voor u zowel als voor ons een hele opgave zijn om bepaalde onderwerpen nog eens weer met elkaar te bespreken en daarbij te volharden in de hoop, dat we daarin nader tot elkaar zullen komen en een consensus zullen bereiken, waarmee we onze kerkverbanden kunnen dienen.

Het gaat ons er echter niet om, om hierover nog eens weer te klagen, zoals in het verleden wel gedaan is. Daarom hebben we geprobeerd de hand in eigen boezem te steken door ons af te vragen of een andere opstelling aan onze kant beter zou zijn.

We vragen ons n.l. af of de bedoeling, waarmee wij van onze kant steeds de gesprekken zijn ingegaan, niet heel sterk ons spreken op een bepaalde wijze heeft gekleurd en bepaald. Wij waren altijd zeer gedreven door het hierboven al weergegeven verlangen om de contacten in de plaatselijke kerken zoveel mogelijk te bevorderen. Daarom was onze intentie steeds om uw kerken zoveel als mogelijk is tegemoet te komen.

We moeten vaststellen, dat dit niet tot de gewenste herkenning leidde. Onzes inziens zou dat zelfs wel eens een reden kunnen zijn, waardoor onze gesprekken juist veeleer onvruchtbaar bleven. Misschien is het daarom goed nog eens in alle openheid iets van de verschillen tussen uw en onze kerken op tafel te leggen. We doen dat in de diepe overtuiging dat de overeenkomsten veel groter zijn, en we hopen dat ook dit duidelijk uitkomt. Uiteindelijk moet uw synode echter beoordelen hoe met deze verschillen om te gaan.

3. Inventarisatie van gesprekspunten

Aan de hand van de besluitvorming op de Generale Synode van Zierikzee en op de Landelijke Vergadering van Apeldoorn valt een lijstje te maken van de onderwerpen, die in de volgende gespreksronde in ons contact aan de orde moeten komen.

De Generale Synode van Zierikzee gaf u de opdracht met ons (door) te spreken over:

- de relatie Schrift en confessie;
- de vragen ten aanzien van het A.K.S.;
- het besluit van onze L.V. inzake openstelling van het diaconambt voor zusters der gemeente;
- de gevolgen van het gegeven, dat tot nu toe de verschillen m.b.t. de toe-eigening des heils niet met voldoende duidelijkheid zijn weggenomen.

Uit de opdracht, die wij van de Landelijke Vergadering van Apeldoorn ontvingen, om de rele-

vante besluiten van deze Vergadering aan u toe te lichten, is aan dit lijstje eigenlijk nog maar één punt toe te voegen, nl.

- de besluiten m.b.t. de opleiding tot de Dienst des Woords.

Over al de genoemde punten willen wij ter inleiding op een gesprek hierover u enkele notities aanbieden.

4. Relatie Schrift - confessie

Eigenlijk komt dit gesprekspunt vanuit twee verschillende gezichtshoeken ter sprake. Enerzijds leeft er bij u de vrees, dat de binding aan de belijdenis en daarmee aan de leer van de Schrift onder ons niet voldoende gewaarborgd is in de bepalingen, die daarover in ons Akkoord van Kerkelijk Samenleven zijn opgenomen. Daarover wordt door ons gesproken in 5.2.

In dit onderdeel gaat het echter om een gesprekspunt, dat zijn oorsprong vindt in de besprekingen van onze verschillen m.b.t. de 'toe-eigening des heils'. Met name toen het ging over het onderscheid tussen schenking en deelachtigmaking en de weg van het ene naar het andere, werd in de laatste gespreksronde van onze kant gesteld, dat wij een andere terminologie hanteren als het om deze zaken gaat. Bij ons, zo werd toen in dit verband gezegd, wordt niet zozeer gebruik gemaakt van termen, ontleend aan de traditie of aan de confessie, maar wij geven er de voorkeur aan de levende taal van de Schrift te spreken. Daarop werd van uw zijde de vraag gesteld of er dan een verschil is tussen het spreken van de Schrift en dat van de confessie (zie de notulen van de gesprekken van 17 december 1993 en 19 januari 1994).

Kortom, wanneer het in dit kader gaat over de relatie Schrift-confessie, dan gaat het om de vraag in hoeverre men zich bij het spreken over 'de toe-eigening des heils' en alles wat daarmee samenhangt, zou moeten bedienen van confessioneel en/of traditioneel geïkte termen of dat men zich daarbij steeds weer oriënteert aan wat met name God zelf daarover zegt in zijn Woord. Wij willen nog eens te meer verklaren, dat wij ons beter bevinden bij het laatste. De tweeslag 'Schrift en belijdenis' zal onder ons niet zo gauw in één adem worden genoemd. Daarmee is niet gezegd, dat we op deze punten een tegenstelling zien tussen de Schrift en de confessie. Maar hoezeer de confessie ook in een zeker tijdsgewicht trefzeker bepaalde geloofs zekerheden heeft geformuleerd, die ons op zichzelf nog steeds dierbaar zijn, daarmee is de formulering als zodanig nog niet onmisbaar of alleen-zalig-makend. Voorzover dit een relativering van de confessie is te noemen, is dit een relativering, die de confessie zelf belijkt in art. 7 van de Ned. Geloofsblijdenis.

En wat van de termen van de confessie geldt, geldt nog sterker van termen uit de traditie. Daarbij denken wij o.a. aan door u gebruikte uitdrukkingen als 'Adams-positie' en 'doodsstaat' e.d. Wij hebben er grote moeite mee als wij zonden worden beoordeeld op het al of niet gebruiken van deze en dergelijke termen. Het gaat er in wezen toch om of de zaak zelf, waar het om gaat, onder ons geloerd, beleden en beleefd wordt.

Naar ons gevoelen gaat van uw onderstreping van het nut en de noodzaak om confessioneel en traditioneel geïkte termen te gebruiken de, ongetwijfeld door u niet bedoelde, suggestie uit, dat je met het levende spreken van de Schrift eigenlijk alle kanten uit kunt, terwijl je met de bewoordingen van de confessie belijnder kunt spreken. Wij menen daarentegen, dat het levende spreken van de Schrift altijd rijker is dan wat we in belijdenisformules hebben vastgelegd.

5. Ons Akkoord van Kerkelijk Samenleven

5.1 Omgang met de kerkorde

Het doel van iedere kerkenordening is om te bevorderen dat alles betamelijk en in goede orde zal toegaan, want God is geen God van wanorde maar van vrede. In een kerkenordening van gereformeerde signatuur staat de plaatselijke kerk centraal, omdat daar bij Schrift en Tafel het hart van het kerkelijk leven klopt. Tegelijk kan het niet zo zijn dat de verschillende gemeenten van één kerkverband langs elkaar en tegen elkaar in leven. Daarom zullen ze de dingen die de

kerken gemeenschappelijk raken, regelen in meerdere vergaderingen en in een kerkenordening.

Omdat er altijd verschillen zullen zijn tussen de plaatselijke kerken, ligt hier een natuurlijke spanning. Daarmee gaan uw kerken anders om dan de onze. In onze kerken is niet meer dan het absoluut noodzakelijke vastgelegd in het Akkoord van Kerkelijk Samenleven. Daarbij zijn formuleringen gekozen die elke indruk van bevoogding beogen te vermijden. Het is niet moeilijk, hierin de historische achtergrond te herkennen dat onze kerken binnen 25 jaar twee maal scheurden met conflicten waarin misbruik van het kerkrecht viel te herkennen.

In de praktijk betekent het een en ander, dat het u ongetwijfeld niet moeilijk zal vallen om aanmerkingen te maken op onze kerkrechtelijke praktijk. We vragen er echter aandacht voor, dat zowel u als wij te maken hebben met het feit, dat er ook bij de beste kerkordelijke regels een zekere *souplexse* nodig is in de toepassing.

Die *souplexse* vereist een hoog ontwikkeld vermogen tot onderscheiding van waar het op aan komt.

Het verschil tussen u en ons in dezen lijkt ons te zijn, dat wij ernaar gestreefd hebben die *souplexse* ook in de formuleringen te laten doorklinken, terwijl ze bij u hoofdzakelijk meer in de praktijk bestaat. Het gaat er ons niet om, dat wij u overhalen tot onze kerkrechtelijke praktijk. Maar we vragen van u begrip, dat de door ons gekozen vormgeving in ons kerkelijk leven van belang gebleken is om weer te kunnen opademen na een tijd, die als bijzonder verstikkend is ervaren.

5.2 *Binding aan de belijdenis*

In de 'Preamble', die aan ons A.K.S. voorafgaat, beloven onze kerken bij vernieuwing "zich aan het Woord van God en aan de belijdenis van de kerk van alle eeuwen te houden. Zij verklaren in dat belijden van de Waarheid van de Heilige Schrift, zoals in de drie Formulieren van Enigheid is uitgedrukt, haar eenheid en de grond voor haar samengaan te vinden".

Ambtsdragers in onze kerken ondertekenen de Formulieren van Enigheid als teken van hun instemming met de leer (art. 17 A.K.S.) en de kerken wekken elkaar op om "het Woord van God te bewaren en te blijven bij de leer van de kerk naar de 'Formulieren van Enigheid'" (art. 31 A.K.S.).

Deze en andere officiële uitspraken van de Nederlands Gereformeerde Kerken maken duidelijk, dat wij willen staan op de vaste grond van Gods Woord en de gereformeerde belijdenis en dat we daarop ook aanspreekbaar zijn.

In reactie op bezwaren, die door kerken in binnen- en buitenland tegen de onder ons bestaande praktijk waren ingebracht, besloot onze laatste L.V. art. 17 A.K.S. in die zin aan te scherpen, dat zowel predikanten als ouderlingen en diakonen, die bedenkingen hebben tegen de belijdenis, zich niet alleen moeten verklaren ten genoegen van hun kerkenraad, maar dat ook de Regionale Vergadering daarbij betrokken moet worden. D.w.z. dat ambtsdragers voor een breder forum verantwoordingsplicht hebben.

Bovendien besloot de L.V. een ondertekeningsformulier voor predikanten in te voeren, omdat er tot nu toe op dit punt niet in alle regio's een gelijke praktijk gold. Dit formulier is niet bedoeld om pas nu de gereformeerde belijdenisgeschriften bindend te verklaren, maar om de in de Preamble reeds aanvaarde binding een bepaalde vorm te geven. In laatste instantie nam de L.V. een amendement aan waarin is uitgesproken, dat dit ondertekeningsformulier dringend aan de kerken wordt aanbevolen.

We zijn er ons van bewust, dat we op dit punt een praktijk kennen, die afwijkt van wat bij u is vastgelegd. Tegelijk menen wij, dat het gesprek over dit onderwerp weinig bevredigend is, omdat het zich hoofdzakelijk afspeelt op het niveau van de abstractie. In dit verband zouden we tegen u hetzelfde willen zeggen, wat we ook hebben uitgesproken in het contact met de vertegenwoordigers van de Geref. Kerken (vrijgemaakt), nl. dat het bijzonder moeilijk is om in algemene zin vast te leggen welke verschillen van inzicht je van elkaar kunt verdragen. De

kerken drukken hun eenheid wel uit in de belijdenisgeschriften, maar die eenheid zelf ligt toch in de verbondenheid met Christus. Daarom willen we hieronder proberen om in te gaan op de vraag hoe je concreet de belijdenis hanteert.

5.3 *Wist fundamenteel is*

We menen er nadruk op te moeten leggen, dat de belijdenis belangrijk is als hulpmiddel om de Bijbelse leer te bewaren, maar dat er iets fout gaat wanneer we de termen van de belijdenis gaan losmaken uit het verband waarin ze geschreven zijn. Dat betekent onder meer dat we ze niet on-historisch mogen lezen. Bijvoorbeeld: iedereen kon in de 16e eeuw begrijpen wat bedoeld werd met het onderscheid tussen de ware kerk en de valse kerk. De ware kerk onderhoudt de zuivere prediking van het Evangelie en de valse kerk wil zich niet aan het juk van Christus onderwerpen, maar vervolgt zelfs hen die heilig leven naar Gods Woord. Die twee kerken waren inderdaad makkelijk van elkaar te onderscheiden. Indien deze artikelen los van hun historisch verband worden toegepast, bij voorbeeld op de verhouding tussen uw of onze kerken en de Geref. Kerken (vrijgemaakt), dan zou deze belijdenis noch naar de mening van de opstellers, noch naar die van de Schrift gehanteerd worden.

We moeten een stap verder gaan: ook de andere geloofsartikelen zijn samengevat en toegepast in de actuele situatie van destijds. Doop en Avondmaal worden in de catechismus behandeld op een wijze, die hoogst actueel ingaat op de doperse en roomse dwalingen van die dagen. En de Dordtse Leerregels zijn tot in hun opzet toe gestempeld door de Remonstranten. Men kan van harte instemmen met de leer die in deze beide belijdenisgeschriften wordt verwoord en met de moedige keuzen die onze voorvaders maakten, en toch bij het spreken over doop, avondmaal en verkiezing andere accenten leggen voor vandaag.

Uiteraard zijn er de klassieke mogelijkheden van toetsing en wijziging in de weg van een gravamen. Maar daarmee is het eigenlijke punt niet geraakt, namelijk dat wij geroepen zijn om Gods woord te verwoorden met het oog op de situatie van vandaag. Een gravamen is nodig wanneer de belijdenis onjuist bevonden wordt. Maar een andere invalshoek kan eis zijn van de tijd, waarin we Gods woord bedienen. Dit kan nodig zijn vanwege de situatie binnen de kerken zelf, maar ook om mensen buiten de kerk, die soms helemaal vervreemd zijn van het christelijk geloof, te kunnen aanspreken.

De apostel Paulus leert ons, dat het vertrouwen op het verzoenend werk van Christus grondlegend is voor de gemeente. "Want een ander fundament, dan dat er ligt, namelijk Jezus Christus, kan niemand leggen" (1 Cor. 3:11). Op dit punt kan het in de kerk van Christus dan ook geen millimeter lijden.

Tegelijk spreekt de apostel uit, dat er altijd verschil zal zijn in de manier waarop men op dit fundament bouwt. Het is weliswaar niet om het even of die opbouw uit hout en stro bestaat, dan wel uit goud en kostbaar gesteente. Maar voor een deel zal dat pas op de dag van Christus blijken, wanneer het vuur verschijnt. De hele strekking van Paulus' betoog in dit verband is om duidelijk te maken, dat je de kerk niet mag scheuren vanwege verschillen die het fundament niet raken.

In dit licht ontkomen we er niet aan om in rekening te brengen, dat de ene afwijking van de belijdenis de andere niet is. In onze kerken zullen ambtsdragers niet gauw worden geschoet om een afwijking van de belijdenis, tenzij we de overtuiging hebben, of dat deze afwijking een aantasting is van het ene fundament, namelijk Jezus Christus, of dat deze afwijking het bouwen op dit ene fundament hindert. We willen graag benadrukken, dat een dergelijke terughoudendheid niet voortkomt uit een lauw relativisme, maar uit diepe bezorgdheid dat we niet oit van de Opperherder te horen krijgen, dat wij de tempel van God geschonden hebben.

Tenslotte moet het ons van het hart, dat we dit onderwerp niet graag besproken zien als een vraag, die alleen uwerzijds aan ons te stellen is. Wij menen, dat we hier te maken hebben met een gemeenschappelijk probleem. Zowel bij ons als in uw midden worden er geluiden gehoord, die soms aanleiding geven tot de vraag of die zich verdragen met de verklaarde

instemming met de drie Formulieren van Einigheid. Wij zouden zo graag zien, dat we dit dan ook bespreken als een gemeenschappelijk probleem, waarbij we bereid zijn van elkaar te leren hoe we in deze zaken enerzijds de wachttijd betrekken bij de zuiverheid van de leer en anderzijds er ons voor hoeden broeders weg te zenden, die in Christus bij ons horen.

6. *Besluit m.b.t. de openstelling van het diakenambt voor zusters der gemeente*

We hebben er begrip voor, dat het besluit van onze L.V. om de openstelling van het ambt van diaken voor de zusters der gemeente over te laten in de vrijheid der kerken u moeite geeft. Het bevreemdt ons niet, dat dit door u wordt opgevat als een blokkade onzerzijds op de weg naar eenwording.

Toch willen we u er graag op wijzen, dat de vraag of het binnen de grenzen van het bijbels onderwijs verantwoord is vrouwelijke diakonen te verkiezen en te bevestigen al sinds jaar en dag bij ons aan de orde is geweest en dat dit besluit na anpele overwegingen is genomen. Diverse door Landelijke Vergaderingen benoemde commissies hebben in de loop der jaren nadrukkelijk aandacht gegeven aan wat de Schrift hierover leert.

Bij de uiteindelijke besluitvorming is zeker ook aan de orde geweest, wat de gevolgen van een dergelijk besluit zouden kunnen zijn voor de relaties, die wij onderhouden of zoeken met kerkgemeenschappen in binnen- en buitenland. Maar gezien de ontwikkelingen in denken en handelen binnen onze kerken, waren wij gedwongen op dit punt een afweging te maken tussen binnenkerkelijke belangen en interkerkelijke relaties, waarbij de schaal tenslotte naar een bepaalde zijde is gaan overhellen.

Wat wij nu aan u vragen is onze argumentatie en besluitvorming te toetsen of wij binnen de grenzen van de Schrift zijn gebleven, of dat we ons daarbuiten hebben begeven. Graag gaan we daarover een inhoudelijk gesprek met u aan.

7. *Verschillen met betrekking tot 'de toe-eigening des heils'*

U kreeg van uw Synode de opdracht "te spreken over de vraag, welke de gevolgen zijn van het gegeven, dat in de samensprekingen tot nu toe de verschillen met betrekking tot de toe-eigening des heils niet met voldoende duidelijkheid zijn weggenomen".

O.i. is dit meer een punt, dat door u intern dient te worden besproken. Wij menen, dat er inhoudelijk niets meer is toe te voegen aan de formulering van de verschillen. Wat de diverse standpunten zijn, die door u en door ons worden ingenomen, mag na jarenlange samensprekingen duidelijk zijn. Wij zijn van oordeel, dat het nu aan u is om uit te spreken, of deze verschillen onoverkomelijk of dat ze in elkaar te dragen zijn. Het kan u gevoeglijk bekend zijn, dat wij het met meerdere van uw Deputaten eens zijn, "dat de verschillen moeten worden getaxeerd als accentverschillen, niet anders dan wij in eigen kerken ook tegenkomen en die daarom geen gescheiden kerkelijk leven rechtvaardigen" (geciteerd uit uw rapport, dat in Zierikzee ter Synode diende als Rapport 9.23, pag. 46).

8. *Opleiding tot de Dienst des Woords*

Het is u bekend, dat zodra wij na de breuk in de Geref. Kerken (vrijgemaakt) aan het eind van de jaren zestig tot zelfstandig kerkelijk leven waren gekomen, het officiële standpunt van onze kerken was, dat wij onze toekomstige predikanten graag zagen opgeleid aan uw Theologische Universiteit te Apeldoorn. Dit advies is sindsdien door diverse Landelijke Vergaderingen bevestigd.

Op de L.V. van Apeldoorn kwam de vraag ter tafel naar de wenselijkheid van een gehele of gedeeltelijke eigen opleiding voor onze kerken. Dit tegen de achtergrond van een gegroeide praktijk, waarin onze a.s. predikanten hun opleiding genoten aan diverse instellingen. Deze vraag werd door de L.V. beantwoord met het instellen van een commissie, die de vraag met betrekking tot de opleiding c.q. begeleiding in het licht van de gegroeide situatie binnen onze kerken gaat onderzoeken. Uit de taakomschrijving van deze commissie citeren wij:

"De commissie onderzoekt de wenselijkheid e.g. de mogelijkheid van een gehele of gedeeltelijke eigen opleiding. Onder een gedeeltelijke opleiding wordt verstaan een uitgebouwde Theologische Studiebegeleiding aanleunend tegen een bestaand opleidingsinstituut, waarbij in eerste instantie aan Apeldoorn gedacht wordt."

Het mag duidelijk zijn, dat het resultaat van dit onderzoek bepaalde gevolgen zou kunnen hebben m.b.t. het tot nu toe geldende 'Apeldoorn-advies'. Op dit moment is uiteraard nog moeilijk in te schatten van welke aard die gevolgen zullen zijn. Het leek ons in ieder geval juist u reeds in dit stadium hiervan in kennis te stellen.

9. Tenslotte

We bieden u bovenstaande overwegingen en verduidelijkingen aan in het verlangen en de hoop, dat het in de komende tijd stof biedt tot constructieve gesprekken, waarin het heil van Christus' kerk in Nederland ons voor ogen staat en waarin wij zijn Geest niet voor de voeten lopen, maar ons door Hem laten gebruiken om zijn Koninkrijk te bevorderen. Laten we vurig bidden, dat Hij ons en u mag uitvullen boven onze menselijke beperktheid van blik, opdat we elkaar mogen zien en herkennen in onze afhankelijkheid van Hem. In de verwachting, dat Hij dat doen wil, zien we uit naar onze volgende ontmoeting met u.

Bijlage B: Gesprekspunten (GKV)

Van: Deputaten Kerkelijke Eenheid van de Gereformeerde Kerken (Vrijg.) in Nederland

Aan: Commissie Contact en Samenpreking van de Nederlands Gereformeerde Kerken

Datum: 14 juni 1994

1. Wat beweegt ons en waar zijn we op uit?

In de besprekingen ter Generale Synode Ommen 1993 zijn de volgende overwegingen genoemd:

1.1 de laatste jaren groeien er persoonlijke contacten met leden van de NGK, waaruit blijkt dat er velen zijn wier hart naar ons en naar wie ons hart blijft uitgaan;

1.2 hier en daar ontstaan contacten tussen plaatselijke kerken;

1.3 op de Landelijke Vergadering van de NGK in 1992 is een afwachtende houding richting GKN aangenomen; men wacht op signaal van onze kant;

1.4 zowel in onze contacten met de CGK als in onze internationale contacten met kerken in Japan, Zuid-Afrika en Nieuw-Zeeland spreken we regelmatig over de NGK; het is zinvol om dan ook tegelijk in eigen land met de NGK te spreken.

Wij weten ons verplicht vanwege het schriftuurlijk-ocumenische motief (b.v. Johannes 17 en Efeze 4), de principiële roeping van de kerk (zoals verwoord is in grond 1 bij besluit tot benoeming deputaten DKE, Acta GS Leeuwarden 1990, art. 136): "in dienst van Christus, die zijn kerk door de eeuwen heen vergadert, heeft zijn kerk de roeping eraan mee te werken, dat allen die Hem liefhebben naar zijn Woord in eenheid van het ware geloof bijeenkomen".

In dit alles dringt de liefde van Christus ons en zijn we er op uit belemmeringen weg te nemen om te komen tot herstel van kerkelijke eenheid, zoals die gestalte krijgt in de gemeenschap rond Woord en sacrament.

2. Wat verbindt ons?

2.1 De GS Ommen 1993 gaf deputaten DKE o.a. de opdracht mee (Besluit 4.5) "... zo mogelijk verkennende contacten te leggen met kerken en groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde".

In het verkennend contact met de NGK gaan we ervan uit dat we elkaar kunnen aanspreken op Gods Woord (zoals nagesproken in de drie formulieren van eenheid) - het fundament,

waarop we 25 jaar geleden samen in één kerkverband stonden. We gaan ervan uit dat we veel kerkeoedelijke regels voor samenleven gemeenschappelijk hebben - ondanks principiële en praktische verschillen tussen het AKS en de gereformeerde kerkorde.

2.2 We hebben tot en met 1967 een gemeenschappelijke kerkgeschiedenis, waarbij we met name denken aan de erfenis van Reformatie en Vrijmaking.

2.3 Beide kerken hebben (zij het elk op eigen wijze) verdriet over het gescheiden optrekken met de gevolgen van vervreemding en verwijdering.

2.4 We geloven dat we als belijders van de naam van Jezus Christus de gemeenschappelijke roeping hebben te staan naar kerkelijke eenheid (krachtens art. 27 - 29 NGB).

2.5 We willen beiden de voortgang van het evangelie van Jezus Christus bevorderen en front maken tegen ongelof, secularisatie en dwaalleer.

2.6 We dragen beiden verantwoordelijkheid om kerkelijke verdeeldheid weg te nemen die een smet werpt op Christus' naam, Gods kinderen kan ontmoedigen en aanstoot geeft aan de buitenwacht.

3. Wat houdt ons gescheiden?

3.1 Wat scheiding bracht en ons tot nu toe gescheiden houdt raakt - wat ons betreft - de kern van het akkoord van gereformeerd kerkelijk samenleven: het in alles bewaren van confessionele trouw en het nakomen van kerkeoedelijke afspraken.

3.2 De inhoud van het belijden was in geding, omdat de tolerantie bij gebleken afwijkingen te ver ging. We denken concreet o.m. aan:

1. opvattingen van ds. B. Telder (inzake Zondag 22, v/a 57) die door de GS Amersfoort-West 1967 (art 163, 164) werden afgewezen;
2. opvattingen van ds. L.E. Oosterhoff (over beloften van het verbond en uitverkiezing), die door de GS Rotterdam-Delfshaven 1964 werden afgewezen;
3. opvattingen van ds. J.O. Mulder en ds. G. Visser (over de tien geboden), die door de GS Hoogeveen 1969-70 werden afgewezen;
4. opvattingen over belijdenis en kerk (verwoed in de Open Brief van 31 okt. 1966), die door de GS Amersfoort-West 1967 werden afgewezen.

3.3 De wijze van samenleven was in geding, omdat er independentistische tendensen waren, die de onderlinge verbondenheid aan belijdenis en kerkorde aantastten.

We denken concreet o.m. aan:

1. ds. B. Telder die met zijn afwijkingen niet de kerkelijke weg ging (art 53 KO);
2. verschillende kerken en vergaderingen, die zich onafhankelijk van het kerkverband opstelden en besluiten van meerdere vergaderingen naast zich neer legden (KO art 31, 35 + 36-oud);
3. publicaties waarin de genoemde tolerantie en het independentisme werden verdedigd en uitgedragen.
- 3.4 De NGK hebben hun opvattingen t.a.v. belijdenis en kerkorde na 1969 in hun Akkoord van Kerkelijk Samenleven vastgelegd:

1. de binding aan de belijdenis is niet volledig gewaarborgd, omdat het Dordtse ondertekeningformulier niet meer verplicht gesteld wordt (art. 17 AKS);
2. blijkens art. 34 AKS is gekozen voor een meer vrijblijvende vorm van kerkelijk samenleven.

3.5 In het verlengde van het voorgaande laat 25 jaar gescheiden optrekken ook nieuwe verschilpunten zien:

1. de toelating van vrouwen tot de ambten van ouderling en diaken;
2. de openstelling van het Avondmaal voor doopleden;
3. de ruimte voor persoonlijke opvattingen van voorgangers, b.v. ds. H. de Jong over het Schriftgezag.

Tenslotte

We hebben getracht bovenstaande gesprekspunten kort en bondig te formuleren. We verootmoedigen ons omdat we er niet in zijn geslaagd in de jaren 60 elkaar te overtuigen en elkaar vast te houden.

In ons gesprek stellen we ons er voor open om eigen gebreken en fouten onder ogen te zien. We hopen dat genoemde gesprekspunten mogen bijdragen tot een eerlijk en helder gesprek, dat leiden mag tot toenadering.

Geve God ons wijsheid, eertijheid en moed om elkaar als broeders weer terug te vinden, voordat Christus komt.

Bijlage C: Het gezag en de hantering van de belijdenisgeschriften (GKV)

Van: Deputaten Kerkelijke Eenheid van de Gereformeerde Kerken (Vrijg.) in Nederland

Aan: Cic. Contact en Samenspreking van de Nederlands Gereformeerde Kerken

Datum: 14 juni 1996

1. Waarde

De Gereformeerde Kerken in Nederland hebben als haar belijdenisgeschriften: de apostolische geloofsbelijdenis, de geloofsbelijdenis van Nicea, de geloofsbelijdenis van Athanasius, de Nederlandse geloofsbelijdenis, de Heidelbergse catechismus en de Dordtse leerregels. Deze geschriften hebben een bijzondere waarde. De kerk aanvaardt ze als een goede en betrouwbare samenvatting van wat zij naar de Schriften gelooft en belijdt. En zij merkt tot op de dag van vandaag, dat de leer van Gods Woord mede via deze geschriften heilzaam en krachtig onder de mensen werkt.

2. Oorsprong

De belijdenisgeschriften zijn menselijke geschriften. Zij komen niet voort uit eenzelfde goddelijke werking als waardoor de Heilige Schrift is ontstaan. Maar de kerk erkent wel de leiding van Gods Geest en Woord in het tot stand komen en kerkelijk aanvaarden van die geschriften. Dat ze er zijn en dat ze instemming vinden is te danken aan God de Heilige Geest. Hij is het, die de kerk naar de belofte van Christus in de waarheid leidt en die haar tot belijden brengt. De 'klank' van Gods openbaring en de 'werkklank' van het gelovig belijden van de kerk zijn te danken aan Gods ene Geest.

3. Functies

De belijdenisgeschriften hebben verschillende functies. De kerk geeft daarin lofprijzend haar instemmend antwoord op Gods openbaring in de Schriften. Zij geeft daarin publiek in de wereld getuigenis van haar geloof. Zij spreekt daarin zowel voor haar eigen leden als voor zusterkerken en ook voor hen die buiten staan uit wat ze gelooft, wat ze verkondigen wil en wat ze als de zuivere leer wil handhaven. Zij vat de christelijke leer daarin samen om die door te geven in haar onderwijs aan de jeugd van de kerk. Zij formuleert daarin de gezonde leer tegenover en met afwijzing van allerlei dwaling en ketterij. Zij brengt daarin onder woorden, wat de gemeenschappelijke geloofsinhoud is, op basis waarvan plaatselijke kerken van Christus als in een lichaam met elkaar willen samenleven en samenwerken.

4. Omvang

In vier van de zes belijdenisgeschriften wordt heel de leer van de verlossing in het koet weergegeven. De twee andere belijdenissen (die van Athanasius en de Dordtse leerregels) concentreren zich vooral op enkele belangrijke thema's uit de geloofsleer. Maar steeds geldt, dat de confessies alleen de hoofdlijnen van de leer onder woorden brengen. Lang niet alles wat er vanuit de Schriften te zeggen zou zijn, staat er in. Deze beknoptheid maakt in de kerk een

algemene instemming des te meer mogelijk en nodig. Ze laat bovendien ruimte voor nadere uitwerking en ontwikkeling van gedachten en voor het in verschillende tijden en situaties plaatsen van verschillende accenten.

5. *Verhouding tot de Heilige Schrift*

In de belijdenisgeschriften wordt voortdurend geput uit de Heilige Schrift. Zij spreken die voortdurend na. Ze geven daarbij niet een mechanische recitatie en reproductie van de Schrift, maar ze werken met de Schrift. Ze verwerken de door God geopenbaarde leer in een vorm, waarin mede een bepaalde tijd en situatie te herkennen zijn. Zo zijn de confessies een beknopte respons op en een schriftelijke samenvatting van de leer die in de 66 boeken van het Oude en Nieuwe Testament ons geleerd wordt.

Van de uitspraken van de confessies kan steeds worden aangetoond, hoe ze teruggaan op de Heilige Schrift. Ze moeten ook altijd worden uitgelegd in het licht van de Schriften. Voor het vaststellen van de betekenis en de reikwijdte van de belijdenis is niet de mening van de opstellers, maar steeds de fundering in de Schrift beslissend.

De belijdenisgeschriften hebben hun kracht en waarde alleen doordat Gods Woord er in wordt nagesproken. Gods openbaring is er van artikel tot artikel in herkenbaar. De belijdenissen kunnen nooit de Schriften vervangen. Dat is ook niet de bedoeling ervan. De kerk wil in haar confessies juist het venster op de Schriften openen en de gelovigen met de inhoud daarvan vertrouwd maken.

De kerken hebben in art. 7 NGB uitgesproken, dat men geen geschriften van mensen op één lijn mag stellen met de goddelijke Schriften. Daarom zullen ze er steeds tegen waken, dat in de kerk de belijdenisgeschriften de Heilige Schrift zouden overvleugelen of in de schaduw stellen. Met haar gelovig belijden mag de kerk de klank van het Woord van God wel opvangen en doorgeven, maar niet overstemmen.

Wanneer iemand kritische vragen stelt over enig punt van de in de belijdenis vervatte leer, zullen wij hem niet eenvoudig verwijzen naar die belijdenis. We zullen ons dan beijveren hem - in aansluiting bij de confessie - te overtuigen uit de Heilige Schrift. De belijdenis is immers altijd appellabel aan de Heilige Schrift.

6. *Gezag*

De belijdenisgeschriften staan niet op één lijn met de Heilige Schrift. Maar gezien het onder 1 tot 5 genoemde mag men tussen de Schrift en de belijdenissen geen scheiding en tegenstelling maken. Aan de nauwe samenhang en inhoudelijke overeenstemming tussen Schrift en belijdenis wordt geen recht gedaan, wanneer men eenzijdig benadrukt, dat de belijdenissen maar mensenwerk zijn. In de gereformeerde theologie worden daarom zowel de Schrift als de belijdenisgeschriften 'norma' genoemd: de Schrift 'norma normans' (normerende norm) en de belijdenis 'norma normata' (genormeerde norm).

Aan het gezag van de belijdenisgeschriften zitten een inhoudelijke en een formele kant. Hun inhoudelijk gezag komt voort uit de substantiële overeenstemming met de Schriften. Hun formele en kerkrechtelijk vastgelegde gezag vindt zijn oorsprong in het besluit van de kerken om deze geschriften te aanvaarden en te hameren als gezaghebbend. Het formele gezag bestaat niet anders dan op basis van het inhoudelijke gezag. Die twee zijn voortdurend met elkaar verweven. Daarom is het ook niet vreemd, wanneer men zich in de kerk op de belijdenis beroept als op een gezaghebbende instantie.

7. *Binding*

Gemeentelieden en ambtsdragers zijn in de kerken aan de belijdenisgeschriften gebonden. Het feit dat in de gereformeerde liturgische formulieren de geloofsblijdenissen van Nicea en Athanasius en de drie formulieren van eenheid niet met zoveel woorden worden genoemd, wetigt niet de conclusie dat men daar niet aan gebonden is. Er is in de kerken ook niet een

tweërlei binding: een minimale voor 'gewone' gemeenteleden en een maximale voor ambtsdragers. De 'leer die hier in de christelijke kerk geleerd wordt' is voor ieder in de kerk — hoe zeer ook ieders positie, gaven en verantwoordelijkheden kunnen verschillen — geen andere leer dan die men vindt in alle zes belijdenisgeschriften die de Gereformeerde Kerken als de hare hebben aanvaard.

De gemeenteleden zullen de binding aan de leer van de Schriften aanvaarden wanneer ze bij hun openbare geloofsbelijdenis ja zeggen op de vraag, of zij belijden, dat de leer van het Oude en Nieuwe Testament, die in de Apostolische Geloofsbelijdenis is samengevat en ter plaatse in de christelijke kerk geleerd wordt, de ware en volkomen leer van de verlossing is.

De ambtsdragers zullen zich nog eens nadrukkelijk binden aan de leer van Gods Woord door het ja-woord bij hun bevestiging in het ambt. Zij verklaren dan dat zij de Schriften van het Oude en Nieuwe Testament aanvaarden als het enige Woord van God en de volkomen leer van de verlossing, en dat zij alles verwerpen wat daarmee in strijd is.

Deze verklaring en belofte zullen zij bij de aanvaarding van hun ambt op een speciale manier bevestigen door ondertekening van een door de kerken vastgesteld ondertekeningformulier. Zij zullen daarmee voor het aangezicht van de Here oprecht en met een goed geweten als hun hartelijke overtuiging uitspreken, dat de leer van de drie formulieren van eenheid in alle delen geheel met Gods Woord overeenstemt. Met hun ja-woord en hun ondertekening binden ze zich aan die leer voor heel hun ambtswerk.

De Gereformeerde Kerken willen graag blijven bij de geldende stipulaties in de liturgische formulieren, bij de afspraak van art. 53 KO en bij de vastgestelde onderrekeningsformulieren. In het verlengde daarvan zijn haar ambtsdragers en gemeenteleden geroepen tot trouw aan het eens gegeven woord.

8. *Aard van de binding*

De binding aan de belijdenisgeschriften is onbekrompen en on dubbelzinnig. Ze zal geen louter formele of uitwendige binding mogen zijn, maar altijd een door liefde tot God en tot de leer der zaligheid en een evenzeer door liefde tot de naaste ingegeven binding. Het is goed om bij die binding altijd het hartelijke en vrijwillige karakter ervan te benadrukken. Het is niet een koude en formele binding, maar een binding in geloof en liefde.

De binding bedoelt verder geen binding te zijn aan de belijdenisgeschriften op zichzelf, maar aan de leer van de Schriften die daarin betrouwbaar verwoord wordt. In de wijze waarop de kerken de binding formuleren en hanteren dient dit tot uitdrukking te komen.

9. *Bedoeling van de binding*

Met de binding aan de belijdenis hebben de kerken een bedoeling. Het is een middel, dat de gemeente als totaal en ieder persoonlijk helpen moet om te blijven bij de gezonde leer. Het helpt om de eenheid van het ware geloof te bewaren. Het dient als bescherming tegen infectie met dwaalleer en tegen een onwettig benadrukken van sommige leerstukken. Het houdt de enkeling op zijn/haar plaats in de gemeenschap. En het houdt ons allen samen op onze plaats in de eeuwenoude en wereldwijde gemeenschap met heel de katholieke kerk.

Met name de binding voor de ambtsdragers is een krachtig middel om de gemeente die door hen onderwezen en geleid wordt, te beschermen tegen allerlei wind van leer, tegen persoonlijke voorkeuren en eenzijdigheden en tegen incidentele particuliere inzichten. Leervrijheid voor de predikant betekent immers hoordwang voor de gemeente.

10. *Formulering en substantie*

Men onderscheidt ten aanzien van de belijdenisgeschriften wel tussen formulering en substantie. Met 'formulering' annex de 'betoogtrant' bedoelt men dan de eventueel voor correctie vatbare bewoordingen en zinnen waarin de bijbelse leer is samengevat. Met 'substantie' bedoelt men de 'inhoud' van die leer, de 'stukken der leer', de leer zelf.

Dit onderscheid kan in de kerk beperkt dienst doen. Het kan dienen als een hulplijn om af te weren een hanteren van de belijdenis waarbij men doet alsof van woord tot woord en in alle punten en komma's een belijdenisgeschrift onovertreffbaar is geformuleerd. Het kan ook dienen om onderscheid te maken tussen een kritiek die de in de belijdenis vervatte leer zakelijk overanderd wil handhaven, maar daarvoor een betere formulering en/of onderbouwing aandraagt, en een kritiek waarin men in feite op enig onderdeel een zakelijk andere leer-inhoud voorstelt.

Het onderscheid tussen 'formulering' en 'substantie' kan echter ook worden misbruikt. Dan dient men kritiek op een passage uit de belijdenis aan als 'slechts kritiek op een formulering', terwijl er in werkelijkheid meer aan de hand is. Men maakt zich dan wel degelijk los van de substantie van een leerstuk of leert wezenlijk iets anders dan de belijdenis zegt.

De zakelijke inhoud van de belijdenis is zodanig verweven met en vervat in 'formuleringen en 'betoogtrant', dat het onderscheid altijd voorzichtig dient te worden gehanteerd. Het zijn uiteindelijk de kerken zelf die in haar vergaderingen beoordelen en uitmaken of in iemands spreken en/of schrijven alleen een formulering of ook de zakelijke inhoud in geding is

11. Fundamenteel en niet fundamenteel

Men wil in de belijdenisgeschriften wel eens onderscheiden tussen fundamentele en niet-fundamentele stukken of tussen centrum en periferie. Deze onderscheidingen zijn alleen bruikbaar als termen om ons aan te duiden, dat er in de Schrift en zo ook in de belijdenis een bepaald 'relief' en 'niveaueverschil' is. Niet elk detail van wat ons in de Schriften is bekendgemaakt, heeft eenzelfde gewicht. Het is wel alles ten volle openbaring van God met het oog op onze verlossing. Maar het ene ligt dichterbij het hart en centrum van de bijbelse leer en van het christelijk geloof dan het andere.

In de genoemde zin is de onderscheiding aanvaardbaar. We moeten evenwel bedenken, dat ze voor de belijdenissen toch minder bruikbaar is. In de belijdenissen hebben we immers al te maken met een 'hoofdsom', waarin de hoofd zaken van de bijbelse leer zijn samengevat.

Bovendien mogen deze onderscheidingen door niemand worden gebruikt om bepaalde stukken of elementen van de christelijke geloofsleer te relativiseren en secundair te verklaren. En evenmin om afwijking daarvan te bagatelliseren. 'Centrum' en 'periferie' vormen samen het ene geheel van de bijbelse leer, en in dat geheel mogen wij de door God geopenbaarde dingen niet van elkaar losmaken. De eerbied voor de Schrift en haar ene Auteur verbiedt ons een in onze ogen 'klein punt' naar een tweede rang te verwijzen en een dwaling op zo'n punt minder ernstig te nemen. Wij willen ook in het 'kleine' trouw zijn.

12. Toetsing en wijziging mogelijk

De huidige belijdenisgeschriften zijn niet bij voorbaat de definitieve, onveranderlijke en onovertreffbare verwoording van het christelijk geloof. Ze zijn in principe vatbaar voor wijziging, verbetering en aanvulling, of zelfs voor vervanging door een eigentijdse belijdenis.

Aan de ene kant zeggen we daarom, dat de belijdenisgeschriften die de Gereformeerde Kerken vandaag hebben, betrouwbaar en gezaghebbend de leer van de Schriften weergeven.

Zij stemmen in alle delen geheel met Gods Woord overeen. Er worden geen dingen in getoerd die onscriptuurlijk zijn, afwijkend van wat de Schrift leert.

Aan de andere kant kan er door exegetische en dogmatische arbeid en bezinning op enig punt van de leer correctie of verbetering van een artikel mogelijk of noodzakelijk worden. De kerk is dan geroepen die door te voeren, opdat ze in haar belijden (meer) recht doet aan wat God ons in de Schriften heeft geleerd.

13. Recht van gravamen

In de kerken geldt vanouds het recht van gravamen. Wanneer iemand meent, dat enige passage of uitspraak van de belijdenis onjuist is of in strijd met Gods Woord, zal hij dat niet open-

lijk of heimelijk mogen uitdragen. Maar hij houdt wel de volle vrijheid om in de kerkelijke weg een geargumenteerde gravamen in te dienen.

De kerken verklaren zich graag bereid om zulke gravamina serieus en nauwgezet te onderzoeken in het licht van de Schrift. Zij beloven tot wijziging van de belijdenis te zullen overgaan, wanneer op grond van de Schriften de noodzaak daartoe wordt aangetoond.

Van de indiener van het gravamen wordt verwacht dat hij zich aan het oordeel van de bevoegde kerkelijke vergadering onderwerpt, overkort het recht van appèl naar art. 31 KO.

14. De vrijheid van profetie

Er is in de Gereformeerde Kerken vrijheid van profetie. De kerk spreekt zich in haar belijdenis niet beslissend over alle denkbare onderwerpen uit. Zij laat binnen de grote lijnen die in de belijdenis zijn uitgezet alle ruimte voor gesprek en discussie, voor verschillende uitleg van teksten, voor verschillende terminologie en voorstelling van leerstukken.

In de uitoefening van deze vrijheid dient ieder rekening te houden met de context en de positie waarin en het gehoeve waarvoor hij spreekt of schrijft. Ieder zal daarin met wijsheid en met onderscheidingsvermogen dienen op te treden. Of in een concreet geval een bepaalde omstrede opinie onder de vrijheid van profetie valt of niet, wordt zo nodig door de kerken zelf in haar vergaderingen beslist.

15. Buitenlandse confessies

De Gereformeerde Kerken hebben meer dan eens adhesie betuigd aan een buitenlandse confessie, zoals de Franse Geloofsbelijdenis (1559) en de Westminster Confessie (1647), en ze hebben die als voluit gereformeerde belijdenissen erkend. De kerken achten dus hun eigen confessies niet de enig juiste en enig mogelijke samenvatting van de leer van Gods Woord.

Men is intussen in de kerken in Nederland naast de eigen belijdenissen niet ook aan de genoemde buitenlandse belijdenisgeschriften gebonden. Evenmin is men in de Nederlandse kerken bij voorbaat vrij om te kiezen voor formuleringen uit een van de genoemde belijdenissen in plaats van en met terzijdestelling van die uit de drie formulieren van eenheid. Wat in de confessies van buitenlandse zusterkerken met hun eigen historie en ontwikkelingsgang te aanvaarden is, is daarmee nog niet voor de Nederlandse kerken als richtlijn geldig.

Wel zullen de kerken ernaar streven, dat in de interne beoordeling van verschillen van opvatting geen wezenlijk andere maatstaven worden aangelegd dan in de internationale contacten worden gehanteerd. In voorkomende gevallen staat dit ter beoordeling van de kerkelijke vergaderingen.

16. Tolerantie en loyaliteit

In de kerk is er vrijheid van overtuiging in gebondenheid aan Gods Woord. Wanneer een lid van de gemeente in enig stuk van de leer te goeder trouw dwaalt dan zal de kerk jegens hem tolerantie oefenen, mits zijn dwaling niet enig fundamenteel stuk van de waarheid raakt, de dwalende bereid is zich nader te laten onderwijzen en hij voor zijn afwijkende gevoelens geen propaganda maakt. (Aldus is door de generale synode 1914 art. 138 als praktijk van de kerken naar apostolisch voorbeeld geformuleerd.)

Ook een ambtsdrager kan voor zichzelf op enig punt een opvatting hebben die door de kerken is of wordt afgewezen. De kerk dwingt hem dan niet bij voorbaat om die persoonlijke overtuiging prijs te geven. Zij ontnemt hem evenmin louter om zijn overtuiging zijn ambt. Maar de ambtsdrager is wel verplicht om niet alleen zijn gevoelens niet uit te dragen, maar integendeel loyaal en ten volle de aangenomen leer te verkondigen, te onderwijzen en te verdedigen.

17. Leertucht

De kerken zullen alle valse leer en dwaling die zich voordoet weren door onderricht, weerlegging, waarschuwing en vermaan. De belijdenisgeschriften fungeren daarbij als hulpmiddelen

in het toetsen en weerleggen van leringen die in strijd zijn met het getuigenis van de Heilige Schrift.

De tucht begint met het geduldig en in alle zachtmoedigheid vermanen en terechtwijzen van de dwalende broeder. Het kan zijn, dat het daarbij blijft omdat de betrokkene tot andere inzichten komt of aan de bovengenoemde voorwaarden voor tolerantie beantwoordt.

Wanneer iemand echter zijn verkeerde leer in de gemeente uitdraagt en haar daarmee infecteert, zal de kerkelijke tucht worden toegepast volgens de regels die de kerkorde daarvoor geeft.

Wanneer de kerkenraad, classis, particuliere of generale synode om gegronde redenen — terwille van de bewaring van de eenheid en zuiverheid van de leer — van een ambtsdrager een nadere verklaring eist van zijn gevoelen over enig deel van de leer, dan zal hij verplicht zijn die te geven. Weigert hij dit, dan zal hij terstond geschorst worden.

Wanneer een ambtsdrager een onschriftuurlijke leer brengt, zal hij eveneens in zijn dienst worden geschorst volgens de bepalingen van de kerkorde. Weigert hij zich te onderwerpen aan de vermaning en tucht, dan zal hij van zijn dienst worden afgezet.

18. Beslissende instantie

Wanneer er in de kerken beslist moet worden over wijziging van een van de belijdenisgeschriften of over aanvaarding van een nieuwe belijdenis, behoort dat tot de taken van de generale synode. De belijdenisgeschriften zijn immers die van de gezamenlijke kerken.

Gaat het om de beoedeling van een gravamen, een afwijkende mening of een dwaling, dan zal dat primair de taak van de betrokken kerkenraad zijn. Komt de zaak in de weg van appel, via de kerkvisitatie of op andere wettige wijze op de moeder vergadering, dan zal haar besluit bindend zijn overeenkomstig art. 31 en 36 (oud, 35 nieuw) KO. Zo zullen de kerkelijke vergaderingen zich ieder in de haar gegeven verantwoordelijkheid, inzetten voor de eenheid in de waarheid.

Bijlage D: Eerste standpuntbepaling (NGK)

Van: Cie. Contact en Samenspreking van de Nederlands Gereformeerde Kerken

Aan: Deputaten Kerkelijke Eenheid van de Gereformeerde Kerken (Vrijg.) in Nederland

Datum: 10 juni 1994

1. Wat beweegt ons om aan deze gesprekken te beginnen en waar zijn we met deze gesprekken op uit?

De vraag wat ons beweegt om het contact met de GKV te zoeken, kan in de eerste plaats beantwoord worden vanuit de uitspraken van onze Landelijke Vergaderingen. Fundamenteel daarvoor is de overtuiging, uitgesproken door de LV van Wezep 1978: "dat de in de zestiger jaren geslagen beuk voor God en mensen onverantwoord was, en daarom ook vandaag ongeoorloofd en onverantwoord is. Zij spreekt daarom uit, dat alles gedaan moet worden, om te komen tot herstel van de geschonden eenheid, beschaamd erkennend dat een begaanbare weg naar elkaar toe nog maar zo weinig zichtbaar is, en in de overweging dat die eenheid slechts te vinden is in het wandelen op wegen van waarheid en recht". Deze uitspraak eindigt met "de bede, dat God deuren, die nu nog gesloten lijken, mag openen".

Terugkijkend moeten we erkennen, dat dit gebed pas gaandeweg ook feitelijk steeds meer is opgezonnen tot de Here. Heeft Hij gewacht totdat deze gebeden zich (onder meer dankzij het Gereformeerd Appel) vermenigvuldigden?

In lijn met deze uitspraak van Wezep 1978 kreeg onze commissie ook de opdracht om "als er signalen komen vanuit Vrijgemaakte meerdere Vergaderingen dat mogelijkheden voor contacten worden geopend", daarop in te gaan.

De Commissie hecht eraan om ook meer inhoudelijk duidelijk te maken, waarom het voor ons

een aangelegen zaak is om te zoeken naar mogelijkheden tot het intensiveren van contact met de GKV. Daarbij willen we zowel onze aarzelingen als ons verlangen naar contact verduidelijken. De aarzelingen zijn levensgroot, omdat reeds het eerste gesprek pijnlijke herinneringen boven bracht aan een tijd van kerkelijke strijd. We hebben best begrepen dat deze pijn er ook aan vrijgemaakte zijde is. Toch kunnen we er niet om heen, dat er een kardinaal verschil is. Dit verschil is, dat Ned. Gereformeerden buiten verband zijn geplaatst, zijn geschorst, afgezet en van het avondmaal geweerd, onder meer door broeders met wie ze nu in Amersfoort aan één tafel zaten, terwijl dit omgekeerd niet het geval is. Hoezeer het gesprek ook in goede sfeer verlopen is, aan Ned. Geref. zijde bleven toch verwarde gevoelens: hoe zitten die broeders daar nu? We hoeven elkaar echt niet te vinden in de waardering en benoeming van de scheur in de zestiger jaren, maar het is voor degenen die zijn geschorst of van het avondmaal geweerd heel moeilijk om de anderen vertrouwen te geven, wanneer hierover slechts gezwe- gen wordt.

Sterker dan deze aarzelingen is bij ons overigens het verlangen naar nadere contacten met de GKV. Ook na 25 jaar weten we ons nog altijd zeer nauw aan hen verwant en we zien de feitelijk bestaande breuk als onbestaanbaar tussen kerken van hetzelfde belijden. Van al onze overeenkomsten en verschillen, waarover verderop meer, is de slotsom voor ons toch geen andere dan dat we bij elkaar horen. In zo'n situatie beschouwen we het als een aantasting van de eer van Christus als we langs elkaar heen leven alsof we het werk van Christus in de andere kerk niet opmerken.

We durven hierbij nog niet te formuleren waar de gesprekken op uit zouden moeten lopen. Toch kunnen we als het doel waarheen we op weg gaan ons niet minder voorstellen dan dat de gescheiden kansel en avondmaaltafel tot het verleden gaan behoren. Iedere stap, hoe klein ook, in die richting zien we als bevorderlijk voor de eer van Christus.

2. *Wat verenigt ons als kerken en waarin verschillen we?*

Buitenstaanders valt vooral de overeenkomst tussen onze beide kerken op, zelf zien we vaak de verschillen het eerst. De voornaamste overeenkomst ligt uiteraard in onze gemeenschappelijke basis in Gods Woord en de gereformeerde belijdenisgeschriften. In de Preambule bij het Akkoord van Kerkelijk Samenleven spreken de Ned. Geref. kerken uit dat zij "elkaar als nieuw beloven - zich gevend eerst aan de Here en ook aan elkaar - zich aan het Woord van God en aan de belijdenis van de kerk van alle eeuwen te houden. Zij verklaren in dat belijden van de Waarheid van de Heilige Schrift, zoals in de drie Formulieren van Enigheid is uitgedrukt, haar eenheid en de grond voor haar samengaan te vinden".

Maar niet alleen hebben wij de Formulieren van Enigheid gemeenschappelijk, ook delen we grotendeels dezelfde manier van spreken en denken op basis van deze grondslag. Dit komt vooral uit in de prediking, waarin we de nadruk op Gods soevereine genade en onze menselijke verantwoordelijkheid gemeen hebben. Al dan niet uitgesproken ligt hier het verstaan van Gods verbond achter, in de betekenis van ná de vrijmaking van Kuyper's theologie. Dat is: niet als een idee om er een valse gerustheid aan te ontlenen, maar als een belijdenis van Gods genade aan ons en zijn recht op ons.

Vershillen zijn er uiteraard ook. Ons valt vooral op, hoe de Vrijgemaakten ten koste van veel inspanningen een heel stelsel van gereformeerde scholen en maatschappelijke organisaties in stand houden. We zien dit aan met respect en ook met dankbaarheid voor goede dingen, waar wij als mede-christenen van kunnen profiteren. Wel valt ons daarbij de kerkelijke geslotenheid op. We vragen ons daarbij af: heeft dit te maken met de praktische noodzaak om één front te vormen bij de opbouw van deze organisaties of vergt het voortbestaan ervan, dat je echt gelooft dat er ook geen andere kerken van Christus zijn?

Op dit punt waren er in de tijd van de breuk in elk geval verschillen. We zouden wat dat betreft met name willen noemen de benoeming en waardering van de vrijmaking, het denken over de kerk (de interpretatie van de artikelen 27-29 NGB) en het hanteren van de DKO. Op

genoemde punten zien we bij uw kerken overigens wel verandering, en we vragen ons af of u deze verschillen nog steeds als kerkscheidend beschouwt.

Verder is er duidelijk een verschil in de kerkelijke omgangs-vormen. Nederlands Gereformeerde kerken hebben gekozen voor een geduldig omgaan met elkaar en voor een beknopte kerkerde, waarbij alleen die dingen worden geregeld die noodzakelijk alle kerken aangaan. Wij kunnen ons niet meer voorstellen dat je officieel vastlegt dat de predikant de kerkenraads-vergaderingen moet voorzitten, dat de kerkdienst slechts volgens een bepaalde liturgische orde mag verlopen of dat een classis bepaalt of je uit de NGB mag preken. Wij doen niet alsof pas verscheidenheid een bewijs van christelijk leven is, maar beschouwen de vrijheid in "middeelmatische zaken" wel als winst voor het plaatselijk gemeente-leven.

3. Wat is met het oog op de zojuist begonnen gesprekken onze visie op het hanteren en functioneren van de gereformeerde belijdenis?

Hier ligt een belangrijk punt. Aan de ene kant is de overeenkomst met de GKV typisch een confessionele eenheid. Ter vergelijking: met evangelische christenen ervaar je ook wel de eenheid van het geloof in Christus als onze enige Zaligmaker. Maar tegelijk is de structuur van hun geloofsinhoud zo anders. Er ligt meer nadruk op de eigen keuze dan wij voor juist houden, en zo meer. De eenheid met de GKV is typisch de eenheid in het gereformeerde belijden. Gods vrijmachtige keus voorop, de nadruk op het verbond, Gods beloften aan ons en zijn recht op ons, nog voordat wij konden kiezen.

Aan de andere kant zijn wij wel gedwongen geweest om ons nader te bezinnen op de vraag, wat de bedoeling van de belijdenis is. Meer dan vroeger benadrukken wij dat het leven bij Gods Woord de kern is, en dat de belijdenis een *middel* is om ons bij Gods Woord te bewaren. Dit betekent onder meer, dat de belijdenis volgens ons geen formele gezags instantie naast of in plaats van de Schrift mag worden. Heel ons spreken en denken moet erop gericht zijn om het leven uit de rijkdom van Gods woord te dienen. In dit kader kan de belijdenis nooit meer dan een dienende rol vervullen.

Wij gebruiken daarom niet meer zo gauw de uitdrukking "Schrift en belijdenis" in één adem, in zinnen als: "wij geloven op grond van Schrift en belijdenis...". Wij zeggen dan: "wij geloven op grond van de Schrift, overeenkomstig de belijdenis". Dit komt uiteindelijk voort uit een deel van onze gemeenschappelijke erfenis: de Schrift-beweging van de dertiger jaren. We hebben geleerd, dat je de belijdenis moet lezen tegen de achtergrond van de Heilige Schrift en niet andersom. Anders dreigt de belijdenis een filter te worden, waardoor je alleen die dingen in de Schrift leest, die ook in de belijdenis nadruk ontvangen. Deze manier van omgaan met de belijdenis, waarvan de wortels overigens in onze gemeenschappelijke erfenis liggen, beacht ook mee dat er oog kon komen voor het feit dat formuleringen in de belijdenis soms gekleurd waren door de vigerende filosofie van die dagen, zonder dat dit in mindering komt op de overtuiging dat de artikelen en stukken der leer in alles overeenstemmen met Gods woord. Het is aan die leer, en niet aan de 16e-eeuwse kleur van de belijdenis, dat wij elkaar willen binden.

Bijlage E: Het gezag en de hantering van de belijdenis-geschriften (NGK)

Van: Cie. Contact en Samenspreking van de Nederlands Gereformeerde Kerken

Aan: Deputaten Kerkelijke Eenheid van de Gereformeerde Kerken (Vrijg.) in Nederland

Datum: najaar 1994

1. Waardering en instemming

We hebben de nota over het geheel genomen met waardering en instemming gelezen. Die instemming geldt natuurlijk in de eerste plaats de bijzondere waarde van de belijdenis geschriften. Inderdaad: de kerk aanvaardt ze als een goede en betrouwbare samenvatting van

wat zij naar de Schriften gelooft en belijdt. En dat niet alleen als een historisch interessante bron, maar ook omdat ze nog diepcastig zijn voor de doorwerking van Gods Woord.

1.1 In de 'Preambule' die aan ons AKS vooraf gaat beloven onze kerken bij vernieuwing "zich aan het Woord van God en aan de belijdenis van de kerk van alle eeuwen te houden. Zij verklaren in dat belijden van de Waarheid van de Heilige Schrift, zoals in de drie Formulieren van Enigheid is uitgedrukt, haar eenheid en de grond voor haar samengaan te vinden". Ambtsdragers in onze kerken ondertekenen de Drie Formulieren als teken van hun instemming met de leer (art. 17 AKS) en de kerken wekken elkaar op om bij deze belijdenis te volharden (art. 31 AKS). Die intentie herkennen we ook in uw notitie.

1.2 Daarnaast vinden we in uw notitie ook de beschrijving van aard en functie van de belijdenis evenwichtig. Op verschillende punten wordt ingegaan op zorgen, die wij vanuit het verleden hebben over de manier waarop de GKV met de belijdenis omgaan. We denken aan punt 5, waarin gewaarschuwd wordt dat de belijdenisgeschriften de Schrift niet mogen overvleugelen of in de schaduw stellen. Inderdaad: de bedoeling kan alleen zijn om "het venster op de Schriften te openen en de gelovigen met de inhoud daarvan vertrouwd te maken".

1.3 Tegelijk erkennen we ook wat bij punt 6 gezegd wordt, dat we niet eenzijdig moeten benadrukken dat de belijdenisgeschriften maar mensenwerk zijn.

Waardevol vinden we het tenslotte, dat u bij punt 8 de uitdrukking van Groen van Prinsterer gebruikt, dat de binding aan de belijdenisgeschriften "onbekrompen en onduubbelzinnig" moet zijn.

1.4 Daarbij moet ons nog het volgende van het hart: we begrijpen, dat de rol van de belijdenis-geschriften op dit moment tussen ons besproken moet worden. Toch hopen we, dat ook bij u het besef leeft dat we samen voor grotere vragen staan, zoals: hoe bevorderen we de levende en persoonlijke omgang met God? En: hoe reageren we op de secularisatie, die ook in eigen kring oprukt?

2. Vragen

Toch willen we ook vragen stellen bij uw notitie. Op onderdelen hopen we dat ook mondeling nog wel te doen, maar wat hierna volgt zien we toch als de hoofdlijn.

2.1 Voor een vruchtbaar contact tussen onze kerken is het uiteraard van belang, dat we hetzelfde geloof belijden. Wanneer er duidelijke en concrete leer-verschillen tussen onze beide kerken zouden zijn, dan moesten die beslist punt van bespreking vormen. Het risico van de bespreking die nu plaats vindt is echter, dat we er te veel *in abstracto* over praten. Het is bijzonder moeilijk om in algemene zin vast te leggen welke verschillen van inzicht je van elkaar kunt dragen. De kerken *formuleren* hun eenheid wel in de belijdenisgeschriften, maar die eenheid zelf ligt toch in de verbondenheid met Christus.

2.2 De apostel Paulus leert ons, dat deze fundamentele eenheid beslissend is. "Want een ander fundament, dan dat er ligt, namelijk Jezus Christus, kan niemand leggen" (1 Cor. 3:11). Op dit punt kan het in de kerk van Christus dan ook geen millimeter lijden! Tegelijk spreekt de apostel uit, dat er altijd verschil zal zijn in de manier waarop men op dit fundament bouwt. Het is weliswaar niet om het even of die opbouw uit hout en stro bestaat dan wel uit goud en kostbaar gesteente. Maar voor een deel zal dat pas op de dag van Christus blijken, wanneer het vuur verschijnt. De hele strekking van Paulus' betoog in dit verband is om duidelijk te maken, dat je de kerk niet mag scheuren vanwege verschillen die het fundament niet raken. In dit licht ontkomen we er niet aan om in rekening te brengen dat de ene afwijking van de belijdenis de andere niet is. Uw notitie probeert dit wel op verschillende manieren, maar komt er duidelijk niet uit. Dit is op zichzelf geen schande, want het is (als gezegd) moeilijk *in abstracto* te formuleren. Toch bevreemdt het ons, dat u bij punt 11 uiteindelijk het Paulinisch onderscheid tussen fundament en gebouw niet aandurft. U vindt dit onderscheid met betrekking tot de belijdenis minder bruikbaar, omdat deze al een 'hoofdsom', een samenvatting, is. Dit vinden we een gevaarlijk argument, omdat daarmee de belijdenis heel massief tot "funda-

menteel" wordt verklaard.

2.3 We moeten het dan ook hebben over de aard van dat samenvattende spreken. U schrijft bij punt 5, dat de confessies "een beknopte respons op en een schriftelijke samenvatting van de leer" zijn. Maar heel opvallend ontbreekt in uw grondige notitie iedere verwijzing naar het historisch karakter van de belijdenis-geschriften. Ze zijn respons en samenvatting, ja zeker. Maar ze zijn dat met het oog op de actuele situatie van hun dagen. Bijvoorbeeld: iedereen kon in die dagen begrijpen wat bedoeld werd met het onderscheid tussen de ware kerk en de valse kerk. De ware kerk onderhoudt de zuivere prediking van het Evangelie en de valse kerk wil zich niet aan het juk van Christus onderwerpen, maar vervolgt zelfs hen die heilig leven naar Gods Woord. Die twee kerken waren inderdaad makkelijk van elkaar te onderscheiden. Indien deze artikelen los van hun historisch verband worden toegepast, bij voorbeeld op de verhouding tussen uw of onze kerken en de Chr. Geref. kerken, dan zou deze belijdenis noch naar de mening van de opstellers, noch naar die van de Schrift gehanteerd worden.

2.4 We moeten een stap verder gaan: ook de andere geloofsartikelen zijn samengevat en toegespitst in de actuele situatie van destijds. Doop en Avondmaal worden in de catechismus behandeld op een wijze, die hoogst actueel ingaat op de doperse en roomse dwalingen van die dagen. En de Dordtse Leerregels zijn tot in hun opzet toe gestempeld door de Remonstranten. Men kan van harte instemmen met de leer die in deze beide belijdenisgeschriften wordt verwoord en met de moedige keuzen die onze voorvaders maakten, en toch bij het spreken over doop, avondmaal en verkiezing andere accenten leggen voor vandaag.

Weliswaar maakt u melding van de klassieke mogelijkheden van toetsing en wijziging in de weg van een gravamen. Maar daarmee is het eigenlijke punt niet geraakt, namelijk dat wij geroepen zijn om Gods woord te verwoorden met het oog op de situatie van vandaag. Een gravamen is nodig wanneer de belijdenis onjuist bevonden wordt. Maar een andere invalshoek kan eis zijn van de tijd, waarin we Gods woord bedienen. Dit kan nodig zijn vanwege de situatie binnen de kerken zelf, maar ook om mensen buiten de kerk, die soms helemaal vreemd zijn van het christelijk geloof, te kunnen aanspreken.

2.5 Wij kijken anders aan tegen wat u schrijft onder punt 7, waar het de binding betreft van gemeenteleden aan de drie Formulieren. Met art. 27 NGB zien wij de kerk van Christus als "een heilige vergadering van de waarlijk gelovige christenen, die al hun heil verwachten van Jezus Christus, gewassen door zijn bloed, geheiligd en verzegeld door de Heilige Geest". Wij vragen niet daar bovenuit dat alle leden de drie Formulieren onderschrijven, maar vragen, zoals in uw formulier voor openbare geloofsbelijdenis, dat men de leer van de Bijbel, samengevat in de Apostolische Geloofsbelijdenis, belijdt als de ware en volkomen leer van de verlossing.

2.6 Tenslotte: vermoedelijk zouden we elkaar vergaand kunnen vinden in de waardering van de gereformeerde belijdenis. Maar wanneer we dit onderwerp met u bespreken, dan ontkomen we gezien ons gezamenlijk verleden niet aan de vraag om welke verschillen de kerk ambtsdragers zou mogen of moeten schorsen. In geding is dus niet of ambtsdragers zich moeten verbinden aan de gereformeerde belijdenis, maar in welke gevallen je aan een afwijking disciplinaire maatregelen moet verbinden. We erkennen een verlegenheid op dit punt, maar we menen er niet aan te ontkomen om van geval tot geval te oordelen.

Wij denken aan de woorden van Paulus, die in Corinthe te maken had met een kerk waarin scheuringen plaats hadden vanwege de verschillende waardering voor dienaren van het Woord. In dat verband brengt de apostel in 1 Cor. 3 het ene fundament ter sprake waarop inderdaad bouw van verschillend allood plaatsvindt. Maar toch, ondanks die verschillen krijgt de gemeente te horen: "Weet gij niet, dat gij Gods tempel zijt en dat de Geest Gods in u woont? Zo iemand Gods tempel schendt, God zal hem schenden!". Wij proberen met deze waarschuwing te rekenen. Bij ons zal daarom een dienaar van Christus niet gauw geschorst worden als hij op enig punt afwijkt van de belijdenis wanneer de kerken niet de overtuiging hebben, of dat deze afwijking een aantasting is van het ene fundament, namelijk Jezus

Christus, of dat deze afwijking het bouwen op dit ene fundament hindert. Deze terughoudendheid komt niet voort uit relativisme, maar uit de bezorgdheid om niet (nu of straks) van de Opperherder te horen te krijgen dat wij Gods tempel geschonden hebben.

3. Perspectief

Om al deze redenen hebben wij er moeite mee om de kern van onze overeenstemming te zoeken in een gedetailleerde bespreking van de manier waarop we ons gebonden weten aan de belijdenis.

3.1 Het punt waar het voor ons op aan komt is dit: wij herkennen in de praktijk uw kerken als kerken die de Here Jezus van harte liefhebben en zijn geboden willen bewaren. Dat is precies dezelfde instelling die wij ook voorstaan. We vinden het voor de eer van Christus dan ook heel schadelijk om langs elkaar heen te leven, temeer omdat we door de nood der tijden naar elkaar toe gedreven worden. We zijn ervan overtuigd: als het erop aan zou komen om belijgend te spreken tegen de boosheden in de lucht van vandaag, dan zouden we elkaar verstaand kunnen vinden.

3.2 U schrijft zulke goede woorden over de Heilige Geest die tot belijden dringt. "Hij is het, die de kerk naar de belofte van Christus in de waarheid leidt en die haar tot belijden brengt. De 'klank' van Gods openbaring en de 'weerklink' van het gelovig belijden van de kerk zijn te danken aan Gods ene Geest". Zou de Heilige Geest daarmee gestopt zijn? De belijdenisgeschriften waren hoogst actueel en gingen in op de brandende vragen van die tijd. Moeten wij dat ook niet doen?

Bijlage F: Het gezag en de hantering van de belijdenis-geschriften (NGK)

Van: Cie. Contact en Samenspreking van de Nederlands Gereformeerde Kerken

Aan: Deputaten Kerkelijke Eenheid van de Gereformeerde Kerken (Vrijg.) in Nederland

Datum: april 1995

1. Gods Woord en de belijdenis

1.1 De kerk van Christus, geroepen om Gods naam te belijden voor de mensen, zoekt in iedere tijd naar wegen om aan deze roeping te voldoen in woord en daad. "Want met het hart gelooft men tot gerechtigheid en met de mond belijdt men tot behoudenis" (Romeinen 10:10). Tot eer van God, tot onderwijs van de gemeente en tot weerlegging van dwalingen is deze geloofsblijdenis door de eeuwen heen vastgelegd in belijdenisgeschriften. De kerk aanvaardt deze geschriften als een goede en betrouwbare samenvatting van wat zij naar de Schriften gelooft en belijdt.

1.2 In de 'Preambule' die aan ons AKS vooraf gaat beloven onze kerken bij vernieuwing "zich aan het Woord van God en aan de belijdenis van de kerk van alle eeuwen te houden. Zij verklaren in dat belijden van de Waarheid van de Heilige Schrift, zoals in de drie Formulieren van Einigheid is uitgedrukt, haar eenheid en de grond voor haar samengaan te vinden".

1.3 Ambesdragers in onze kerken ondertekenen de Drie Formulieren als teken van hun instemming met de leer (art. 17 AKS) en de kerken wekken elkaar op om "het Woord van God te bewaren en te blijven bij de leer van de kerk naar de Formulieren van Einigheid" (art. 31 AKS). Deze en andere officiële uitspraken van de Nederlands Gereformeerde Kerken maken duidelijk, dat wij willen staan op de vaste grond van Gods Woord en de gereformeerde belijdenis en dat we daarop ook aanspreekbaar zijn.

2. Aard van de bespreking over dit onderwerp

2.1 We begrijpen, dat de rol van de belijdenis-geschriften op dit moment tussen ons bespreken moet worden. Wel menen we, dat dit gesprek hoort te staan in het kader van grotere vragen, zoals: hoe bevorderen we de levende en persoonlijke omgang met God? En: hoe reageren

we op de secularisatie, die ook in eigen kring oprukt?

2.2 Voor een vruchtbaar contact tussen onze kerken is het uiteraard van belang, dat we hetzelfde geloof belijden. Wanneer er duidelijke en concrete leer-verschillen tussen onze beide kerken zouden zijn, dan moesten die beslist punt van bespreking vormen.

2.3 Het risico van de bespreking die nu plaats vindt is echter, dat we er teveel *in abstracto* over praten. Het is bijzonder moeilijk om in algemene zin vast te leggen welke verschillen van inzicht je van elkaar kunt dragen. De kerken *formuleren* hun eenheid wel in de belijdenis-geschriften, maar die eenheid zelf ligt toch in de verbondenheid met Christus. Daarom willen we hieronder proberen om in te gaan op de vraag *hoe* je concreet de belijdenis hanteert.

3. Wat *fundamenteel* is

3.1 We menen er nadruk op te moeten leggen, dat de belijdenis belangrijk is als hulpmiddel om de Bijbelse leer te bewaren, maar dat er iets fout gaat wanneer we de termen van de belijdenis gaan losmaken uit het verband waarin ze geschreven zijn. Dat betekent onder meer dat we ze niet on-historisch mogen lezen. Bijvoorbeeld: iedereen kon in de 16e eeuw begrijpen wat bedoeld werd met het onderscheid tussen de ware kerk en de valse kerk. De ware kerk onderhoudt de zuivere prediking van het Evangelie en de valse kerk wil zich niet aan het juk van Christus onderwerpen, maar vervolgt zelfs hen die heilig leven naar Gods Woord. Die twee kerken waren inderdaad makkelijk van elkaar te onderscheiden. Indien deze artikelen los van hun historisch verband worden toegepast, bij voorbeeld op de verhouding tussen uw of onze kerken en de Chr. Geref. kerken, dan zou deze belijdenis noch naar de mening van de opstellers, noch naar die van de Schrift gehanteerd worden.

3.2 We moeten een stap verder gaan: ook de andere geloofsartikelen zijn samengevat en toegespitst in de actuele situatie van destijds. Doop en Avondmaal worden in de catechismus behandeld op een wijze, die hoogst actueel ingaat op de doperse en roomse *dwalingen* van die dagen. En de Dordtse Leerregels zijn tot in hun opzet toe gestempeld door de Remonstranten. Men kan van harte instemmen met de leer die in deze beide belijdenisgeschriften wordt verwoord en met de moedige keuzen die onze voorvaders maakten, en tóch bij het spreken over doop, avondmaal en verkiezing andere accenten leggen voor vandaag.

Uiteraard zijn er de klassieke mogelijkheden van toetsing en wijziging in de weg van een gravamen. Maar daarmee is het eigenlijke punt niet geraakt, namelijk dat wij geroepen zijn om Gods woord te verwoorden met het oog op de situatie van vandaag. Een gravamen is nodig wanneer de belijdenis onjuist bevonden wordt. Maar een andere invalshoek kan eis zijn van de tijd, waarin we Gods woord bedienen. Dit kan nodig zijn vanwege de situatie binnen de kerken zelf, maar ook om mensen buiten de kerk, die soms helemaal vervreemd zijn van het christelijk geloof, te kunnen aanspreken.

3.3 De apostel Paulus leert ons, dat het vertrouwen op het verzoenend werk van Christus grondlegend is voor de gemeente. "Want een ander fundament, dan dat er ligt, namelijk Jezus Christus, kan niemand leggen" (1 Cor. 3:11). Op dit punt kan het in de kerk van Christus dan ook geen millimeter lijden! Tegelijk spreekt de apostel uit, dat er altijd verschil zal zijn in de manier waarop men op dit fundament bouwt. Het is weliswaar niet om het even of die opbouw uit hout en stro bestaat dan wel uit goud en kostbaar gesteente. Maar voor een deel zal dat pas op de dag van Christus blijken, wanneer het vuur verschijnt. De hele strekking van Paulus' betoeg in dit verband is om duidelijk te maken, dat je de kerk niet mag scheuren vanwege verschillen die het fundament niet raken.

3.4 En hier ligt een belangrijk punt, juist nu we de belijdenis niet in *het algemeen* bespreken, maar samen met u, de kerken waar wij afgescheid zijn. Daarom heeft het minder zin om onze *wondering* voor de gereformeerde belijdenis uitvoerig te belichten; vermoedelijk zouden we elkaar daarin *vergaand* kunnen vinden. Maar wanneer we dit onderwerp met u bespreken, dan ontkomen we gezien ons gezamenlijk verleden niet aan de vraag om welke verschillen de kerk ambtsdragers zou mogen of moeten schorsen. In geding is dus niet of ambtsdra-

gers zich moeten verbinden aan de gereformeerde belijdenis, maar in welke gevallen je aan een afwijking disciplinaire maatregelen moet verbinden. We erkennen een verlegenheid op dit punt, maar we menen er niet aan te ontkomen om van geval tot geval te oordelen.

Wij denken aan de geciteerde woorden van Paulus, die in Corinthhe te maken had met een kerk waarin scheuringen plaats hadden vanwege de verschillende beoordeling van dienaren van het Woord. In dat verband brengt de apostel in 1 Cor. 3 het ene fundament ter sprake waarop inderdaad bouw van verschillend alfooi plaatsvindt. Maar toch, ondanks die verschillen krijgt de gemeente te horen: "Weet gij niet, dat gij Gods tempel zijt en dat de Geest Gods in u woont? Zo iemand Gods tempel schendt, God zal hem schenden!". Wij proberen met deze waarschuwing te rekenen.

3.5 Bij ons zal daarom een dienaar van Christus niet gauw geschoest worden als hij op enig punt afwijkt van de belijdenis wanneer de kerken niet de overtuiging hebben, of dat deze afwijking een aantasting is van het ene fundament, namelijk Jezus Christus, of dat deze afwijking het bouwen op dit ene fundament hindert. Deze terughoudendheid komt niet voort uit relativisme maar uit de bezorgdheid om niet (nu of straks!) van de Opperherder te horen te krijgen dat wij Gods tempel geschonden hebben.

4. *Perspectief*

Om al deze redenen lijkt het ons minder gewenst om de kern van onze overeenstemming te zoeken in een gedetailleerde bespreking van de manier waarop we ons gebonden weten aan de belijdenis.

Het punt waar het voor ons op aan komt is dit: wij herkennen in de praktijk uw kerken als kerken die de Here Jezus van harte liefhebben en zijn geboden willen bewaren. Dat is precies dezelfde instelling die wij ook voorstaan. We vinden het voor de eer van Christus dan ook heel schadelijk om langs elkaar heen te leven, temeer omdat we door de nood der tijden naar elkaar toe gedreven worden. We zijn ervan overtuigd: als het erop aan zou komen om belijdend te spreken tegen de boosheden in de lucht van vandaag, dan zouden we elkaar vergeand kunnen vinden. Iedere kerkelijke stap, hoe klein ook, die ons in deze richting verder helpt, zou voor ons een grote vreugde zijn.

Bijlage G: De verschillen van opvatting met de NGK inzake de Kerkorde (GKV)

Van: Deputaten Kerkelijke Eenheid van de Gereformeerde Kerken (Vrijg.) in Nederland

Aan: Commissie Contact en Samenpreking van de Nederlands Gereformeerde Kerken

Datum: 19 december 1994

1. De Gereformeerde Kerken in Nederland hadden tot 1978 hun akkoord van kerkelijk samenleven in een 'kerkenordening', die op enkele punten na gelijk was aan de Dordtse kerkorde van 1619. Zij hebben in haar generale synode te Groningen-Zuid in 1978 een herziene kerkorde aanvaard, die in zijn grondbeginselen en hoofdzaken gelijk is aan de oude kerkorde. Zou het kunnen komen tot hernieuwd kerkelijk samenleven met de Nederlands Gereformeerde Kerken van thans, dan zullen de Gereformeerde Kerken o.i. kiezen voor een kerkorde voor de te herenigen kerken, die wat de principiële lijnen betreft overeenkomt met de kerkorde die tot aan de breuk in de zestiger jaren heeft gegolden. Wij zijn van mening dat dit een schriftuurlijke en heilzame kerkorde is. Wij willen ook graag in overeenstemming blijven met wat vanouds nationaal en internationaal als gereformeerd kerkrecht bekend staat.

2. Wij zijn ons ervan bewust, dat de kerkorde niet in alles dezelfde kracht en waarde heeft als de Heilige Schrift of de drie formulieren van eenheid.

In de kerkorde komen regels en bepalingen voor, die rechtstreeks aan de Schrift zijn ontleend. We zullen daarin niet mogen afwijken van het onderwijs dat de Here zelf ons gegeven heeft.

Er zijn ook bepalingen, die in een minder directe relatie staan tot de Schrift. De kerken zien die als de beste en meest verantwoorde vormgeving van de in de Schrift gegeven criteria en aanwijzingen voor het kerkelijk leven. In die zin zijn ze niet zo maar door andere bepalingen te vervangen. Maar daarover wordt steeds in gezamenlijke besluitvorming geoordeeld.

Er zijn ook bepalingen, die zozeer door tijd, plaats en situatie zijn gestempeld, dat ze bij wijziging van de context veranderd mogen en kunnen worden.

In het gesprek over de kerkorde willen we altijd deze 'gelaagdheid' in gedachten houden. De kerkorde is gewoven op een stramen van aanwijzingen van Godswege. Maar niet elke bepaling is een goddelijk gebod. Er is ook allerlei menselijke invulling en vormgeving in de kerkorde.

3. Wij willen ons wat de kerkorde betreft verder graag houden aan wat de Gereformeerde Kerken belijden in de artikelen 30-32 N.G.B.. Vooral art. 32 is richtinggevend bij het opstellen en aanvaarden van een kerkorde:

- het is nuttig en goed dat de regeerders van de kerk onderling een vaste orde instellen en handhaven om het lichaam van de kerk in stand te houden;
- wij moeten ons er voor wachten af te wijken van wat Christus onze enige Meester ons geboden heeft;
- wij mogen geen menselijke bedenksels en wetten invoeren om God te dienen, waardoor we de gewetens zonden binden en dwingen;
- wij aanvaarden alleen wat kan dienen om eenzucht en eenheid te bevorderen en te bewaren en allen kan doen blijven bij de gehoorzaamheid aan God.

4. Wij zien er van af om het verschil in kerkrechtelijke visie te bespreken, zoals het zich openbaarde in de conflicten en discussies ten tijde van de break in de jaren zestig. In de Nederlands Gereformeerde Kerken is immers in 1982 de visie op de kerkorde thetisch vastgelegd in het Akkoord van Kerkelijk Samenleven. We nemen het AKS als uitgangspunt voor een bespreking van de belangrijkste verschillen op het gebied van de kerkorde tussen gereformeerde en Nederlands-gereformeerde kerken.

5. Voor een kerkelijke vereniging zal er o.i. vooral overeenstemming nodig zijn over de betekenis van het kerkverband en over de status van de besluiten van de meerdere vergaderingen. Uit de Schrift leren we een roeping en recht tot de beoefening van kerkverband. Voor de wijze waarop aan dat kerkverband gestalte moet worden gegeven, biedt de Schrift ons geen blauwdruk. Wel is duidelijk dat altijd zowel het plaatselijke als het algemene tot hun recht moeten komen. Die twee mogen niet tegen elkaar worden uitgespeeld, maar hun verhouding moet in een kerkorde zo goed mogelijk gestalte krijgen. De gereformeerde kerkorden kiezen hier een weg tussen episcopale of synodale hiërarchie enerzijds en independentisme en congregationalisme anderzijds.

6. In de 'Verklaring' die aan het AKS voorafgaat wordt in de punten 2 en 3 de mogelijkheid geopend om tot de Nederlands Gereformeerde Kerken te behoren zonder het (of: een) kerkelijk akkoord te aanvaarden.

De vraag is dan voor ons, welke voor God en mensen verantwoorde en dringende redenen er voor een kerk kunnen zijn om zich van het akkoord te distantieren. In een goede kerkorde leggen de kerken immers alleen die dingen vast die de gehoorzaamheid aan God en de onderlinge eenheid dienen. Welk motief zou een kerk dan nog kunnen hebben om zich daaraan niet te willen binden? Wijst men concreet in het AKS regels aan die niet heilzaam en opbouwend zijn? En zo niet, waarom dan deze drang om vrij te blijven? Zijn er schriftuurlijke en wijze afspraken, waar men zich niet aan wil houden? Maar waarom dan niet?

Wij zouden bovendien willen doorvragen naar de wijze waarop de geclaimde vrijheid vervol-

gens plaatselijk wordt ingevuld. Kent men op de punten van verschil met het AKS een eigen regelgeving?

Vooralsnog zijn we van mening, dat een vrijheid als in de 'Verklaring' gegeven, er niet mag zijn. In een kerkverband niet. Maar ook los van een kerkverband niet. Wanneer er bij ons liefde is voor de Here, voor de gemeente en voor de zusterkerken, dan schuwen we toch een binding niet? Wij zijn van mening, dat aan kerken niet een permanente en structurele vrijheid moet worden gegeven om zich aan goede (!) afspraken **niet** te binden.

Zulke vrijblijvendheid kan o.i. niet tot opbouw van de kerk zijn. Ze creëert voor de zusterkerken maar vooral voor de betreffende gemeente zelf een permanente onzekerheid over wat in de plaatselijke kerk op grond van Gods Woord geldend recht is en aan welke regels een kerkenraad zich wel en niet zal houden. Het wordt dan mogelijk, dat een gemeente de naam 'Nederlands Gereformeerd' draagt, terwijl ze in belangrijke zaken een niet gereformeerde koers vaart.

7. In het AKS heeft het kerkverbandelijk samenleven een geringere kracht en waarde dan in de gereformeerde kerkorde. We signaleren in het AKS een eenzijdig accentueren van de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk ten koste van de gezamenlijkheid en van het onderling toezicht dat de kerken op elkaar hebben. In de NGK wil een plaatselijke kerk zich kennelijk minder laten corrigeren door de zusterkerken. Ook proeven we een zeker wantrouwen tegenover meerdere vergaderingen en is er een geringere bereidheid zich aan het oordeel van de zusterkerken te conformeren dan in de gereformeerde kerkorde.

Wij hebben tegen deze opstelling bezwaar. Is dit niet een vorm van independentisme? Terecht wordt in art. 31 AKS gezegd dat de kerken niet over elkaar mogen heersen. Dat is vanouds een gouden regel in het gereformeerde kerkrecht. Maar het is niet de enige waarheid en wijsheid. Er staat ook geschreven (1 Kor. 14:36): "Of is het Woord Gods bij u begaan? Of heeft het alleen u bereikt?" (Vgl. ook 1 Kor. 4:17; 7:17; 11:16; 14:34; 16:1). Dat vraagt bescheidenheid. Het vraagt bereidheid zich te laten corrigeren en zich te voegen naar het oordeel van de gezamenlijke kerken, tenzij een besluit of oordeel bewezen wordt in strijd te zijn met Gods Woord.

Het onderling toezicht van de kerken op elkaar en de gezamenlijkheid in de besluitvorming dienen de opbouw en het heil van de kerken. Men moet het spook van de hiërarchie niet alleen maar zien opdoemen in synodevergaderingen maar net zo goed ook in kerkenraden en in het handelen van individuele ambtsdragers. Nadruk op de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk kan evengoed tot schade leiden als nadruk op het gezag van een synode. Een gereformeerde kerkorde moet daarom *terwille van de heiligheid en de katholiciteit van de kerk* niet alleen waarborgen creëren tegen synodocratie, maar ook tegen dominocratie en consistoriocratie.

In de NGK krijgen plaatselijke kerken o.i. te veel ruimte om hun eigen mening te laten prevaleren boven het gezamenlijk oordeel van de landelijke 'kerkenbond'. Wij zouden willen vragen, waarom die eigen mening (vaak ontwikkeld onder invloed van enkele personen!) zo veel gewicht en prioriteit krijgt. Verdraagt het vrij willen zijn t.o.v. de anderen zich wel met het onderwijs van de Schrift in bijv. Rom. 14 en 15, 1 Kor. 12 en Filp. 2? Welk doel wordt met deze vrijheid gediend?

8. Wij menen dat het AKS onvoldoende waarborgen biedt tegen situaties waarin een plaatselijke kerk haar eigen weg gaat, tot schade van haar leden en met gedeeltelijke verbreking van de eenheid met de zusterkerken. We noemen in dat verband de volgende punten:

— Het AKS formuleert in art. 31.1 de afspraak dat de kerken in zaken die zij gemeenschappelijk hebben, geduld met elkaar hebben en samen de tijd van God verwachten waarin Hij de weg duidelijk zal maken. Een dergelijke afspraak aan het begin van de bepalingen over de kerkelijke vergaderingen maakt een wat vreemde indruk. Zouden de kerken niet moeten beginnen met zich samen te binden aan die dingen, waarin op basis van Gods

geopenbaarde wil de weg wél reeds duidelijk kan zijn?

- De gedachte van bekrachtiging van een besluit van de regionale of landelijke vergadering door de plaatselijke kerk (art. 34) roept vragen op. Sinds de Vrijmaking is veel nadruk gelegd op de ratificatie van besluiten van de meerdere vergaderingen als een indrukwekkelijke taak en als een recht van de plaatselijke kerk.
Zolang dat een plaats heeft in een stuk verzet tegen reële synodale hiërarchie en zolang er een loyale houding is tegenover bijv. de synodes, kan men wat ons betreft wel van 'bekrachtiging' spreken. Maar als een plaatselijke kerk een zelfstandig recht van bekrachtiging claimt in het kader van een systematische vrijblijvende opstelling tegenover alle besluiten, wordt daarmee de eenheid in het kerkverband onder permanente spanning gezet. In het gereformeerde kerkrecht is een besluit van een meerdere vergadering voor elke kerk al bindend (tenzij ...) krachtens de participatie in het kerkverband (DKO art. 31 en 36). De bekrachtigings-idee van het AKS scheidt per definitie een lossere vorm van kerkverband dan de Gereformeerde Kerken altijd hebben gewild.
- Art. 34 AKS geeft de mogelijkheid dat een kerk een besluit niet bekrachtigt of niet uitvoert met als criterium: 'het welzijn van de gemeente'. Dit criterium is moeilijk grijpbaar. Het scheidt in ieder geval ruimte voor afwijking ook op aangelegene punten.
Voorbeeld: Wanneer een kerk door landelijke afwijzing van bijv. de vrouwelijke onderling of van toelating van homoseksuelen aan het avondmaal niet overtuigd is, kan ze haar eigen praktijk in dezen bepalen. Welk recht is er dan nog voor bezwaarde kerkliden? Is dit soort afwijkingen uitgesloten? Of beschouwen de NGK dit als middelmatige zaken, die binnen de grens van het gereformeerd zijn liggen?
- Art. 35 AKS geeft de bepaling, dat men zich zal voegen naar de uitspraak van een meerdere vergadering in een zaak van beroep 'tenzij dit niet recht zou zijn voor God'. Hier wordt weer een wat ander criterium geformuleerd dan in art. 34. Aan bezwaarde appellanten en aan kerkenraden die het recht van de gemeente of gemeenteleden verkorten, wordt o.i. een alibi gegeven om een uitspraak op onvoldoende gronden naast zich neer te leggen. Welke bescherming is er dan plaatselijk nog tegen willekeur? Waarom ontbreekt hier de bewijslast, die in art 31 DKO voorkwam? Geldt hier geen rekenschapsplicht als in AKS art. 34?
- Het onderling toezien van de kerken op elkaar is minder stringent gemaakt en de kerkvisitatie en de consulent zijn facultatief geworden (art. 16 en 37). Ook hier een grotere vrijheid, minder zekeringen tegen plaatselijke scheefgroei en minder bescherming van de gemeente.
- Wanneer een ambtsdrager ondertekening van de drie formulieren van eenheid weigert of die niet langer voor zijn rekening kan nemen, moet hij zich nader verklaren ten genoegen van zijn kerkenraad (art. 17). Hier ontbreken goede waarborgen voor eenheid en zuiverheid in de leer. De zusterkerken oordelen niet meer mee over de vraag, of een bepaalde leer tolerabel is. Terwijl toch de leer van de kerk bepaald geen louter plaatselijke zaak is! In principe wordt hier o.i. de gemeente weerloos gemaakt tegen allerlei wind van leer, zodra maar een ambtsdrager zijn kerkenraad voor zijn visie weet te winnen. Het is bovendien niet duidelijk hoe dit kan worden geaccepteerd voor predikanten, aangezien zij bevoegd zijn om te preken in alle Nederlands-gereformeerde kerken. Mogen ze hun afwijkende leer in andere gemeenten nu ook op de kansel brengen, als maar hun eigen kerkenraad akkoord gaat met het niet ondertekenen van de belijdenisgeschriften?
- In de oefening van de kerkelijke tucht ontbreekt in art. 28 AKS de controle van de zusterkerken die de gereformeerde kerkorde (art. 76 - 77 DKO) kent. De gereformeerde bepaling in dezen heeft er altijd voor gezorgd dat iemand niet publiek aan de gemeente als af te snijden lid kan worden voorgedragen, zonder dat er een zo objectief mogelijke toetsing door de zusterkerken plaatsvindt. Deze heilzame controle van de rechtsgang in de kerk mag toch bij zo'n ingrijpende gebeurtenis niet gemist worden?

9. Ook op andere punten zijn er in het AKS bepalingen vastgelegd die een verzwakking betekenen van de gereformeerde kerkregering. We noemen de volgende punten:

- In art. 4 is met de term 'belijdende leden' ruimte gelaten voor het roepen van zusters in de gemeente tot elk van de ambten. Dat is - minstens voor wat het predikantschap en het ouderlingenambt betreft - in strijd met wat Gods Woord ons in dezen leert (1 Kor. 11, 1 Kor. 14; 1 Tim. 2:11-15).
- In art. 15 (vgl. ook art. 2) worden alle ambtsdragers tot de kerkenraad gerekend zonder dat er onderscheid in taken en verantwoordelijkheden wordt aangebracht. Zo nemen de diakonen deel aan de kerkregering en de oefening van de kerkelijke tucht, en de predikanten en ouderlingen aan de beslissingen over het diaconaat. Dit is o.i. een vermenging van bevoegdheden. De Schriftgegevens zijn hier niet goed verdisconteerd (zie bijv. de teksten genoemd in en bij het bevestigingsformulier voor ouderlingen en diakonen in het Gereformeerd Kerkboek 550-552).
- In art. 18 wordt de ruimte gelaten om de gemeente niet vaker dan een keer op de dag des Heren voor een credienst samen te roepen. Wij kunnen ons niet voorstellen dat in de Nederlandse situatie het houden van één dienst een voor God en mensen te verdedigen optie zou zijn.
- Blijkens art. 20 worden diegenen tot het avondmaal toegelaten, die 'openbare belijdenis hebben gedaan van het ware geloof en een gelovige levenswandel vertonen'. De formulering 'ware geloof' lijkt een verminderde eis in vergelijking met DKO art. 61: 'belijdenis der gereformeerde religie'. Is hier met opzet dat 'gereformeerde' weggelaten? Is hier samenhang met de gedachte dat voor 'gewone' kerkleden alleen de apostolische geloofsbelijdenis geldt?
- Die vraag klemt temeer, omdat in art. 25 - 26 niet expliciet sprake is van een leertucht over kerkleden. De oude kerkorde kende die wel. Die sprak van 'tegen de zuiverheid der leer of vromigheid des wandels' zondigen (DKO art. 72). Het AKS spreekt alleen van 'zondigen' en 'een zonde bedrijven'.
- In aansluiting hierbij: in art. 30 over de tucht over de ambtsdragers is sprake van 'onschriftuurlijke leer' als grond voor censuur. Wij kunnen het daarmee van harte eens zijn. Maar is hier met opzet (eventueel in het verlengde van art. 17) geen sprake van 'ongereformeerde leer' of van 'afwijking van de leer der Schriften zoals die is samengevat in de drie formulieren van eenheid'?
- In de artikelen 26 - 28 over de kerkelijke tucht ontbreken de uit de DKO bekende 'trappen van censuur'. Evenzo missen we hier een expliciete bepaling dat de gemeente in de oefening van de tucht moet worden ingeschakeld en dat zij tenslotte ook een afsnijding moet approuberen. Dit is o.i. een duidelijke lacune, gezien met name de wijze waarop de Schrift over deze dingen spreekt (bijv. Matt. 18:15-17; 1 Kor. 5; 1 Kor. 12, 2 Kor. 2:6-8, 2 Tess. 3:14-15, 2 Joh.:10-11). Zit daar een bepaalde opzet achter?

10. In het AKS ontbreekt in vergelijking met de DKO een aantal bepalingen. We noemen daarvan de volgende punten:

- opleiding van predikanten als een eigen taak van de kerken (DKO art. 18);
- onderwijs in het verlengde van de doopbelofte (DKO art. 21);
- de verhouding tot de overheid (DKO art. 28);
- het weren van valse leer (DKO art. 55);
- synodale bevoegdheid inzake psalmen en gezangen (DKO art. 69);
- de onderlinge censuur van de ambtsdragers (DKO art. 81).

Bij ons roepen deze weglatingen de volgende vraag op: behoren dergelijke zaken tot de categorie waarvan in het 'Woord vooraf' bij het AKS wordt gezegd: 'dat wat in de weg van de historische ontwikkeling fout was gegaan, weggedaan moest worden'? Dan is het zeker nodig om ook hierover met elkaar door te spreken.

11. Onze wens is: te vernemen, in hoeverre de Nederlands Gereformeerde Kerken bereid zijn om terwille van het goede regiment van de Here Christus over zijn kerk en ter wille van het heil en de opbouw van de gemeenten een kerkorde aan te nemen, die in hoofdzaak overeenkomt met die in de Gereformeerde Kerken in Nederland sinds de Reformatie van de 16e eeuw heeft gegolden.

Bijlage II: Kerkorde en kerkverband (NGK)

Van: Commissie Contact en Samenspreking van de Nederlands Gereformeerde Kerken

Aan: Deputaten Kerkelijke Eenheid van de Gereformeerde Kerken (Vrijg.) in Nederland

Datum: januari 1995

1. De kerk is van Christus

De kerk is het eigendom van de verhoogde en verheerlijkte Christus. Hij vergadert, beschermt en onderhoudt Zijn kerk. Hij alleen regeert haar ook en geeft die regering niet uit handen. Bijbels gezien is de kerk allereerst plaatselijke kerk, een planting van de Here door Zijn Woord en Geest. De plaatselijke kerk is ten volle openbaring van Christus' lichaam (Openb. 1 - 3). Naar Zijn wil wordt deze gemeente geregeerd door ambtsdragers, die Hij roept en in het ambt stelt. Naar art. 32 van de NGB mogen deze regerders der kerk onderling "een bepaalde orde instellen en handhaven om het lichaam van de kerk in stand te houden", waarbij zij zich wel moeten wachten voor het met dwang heersen over de kerkleden. Ambtsdragers zijn dienaars van Christus en moeten zich realiseren dat één ons aller Meester is en dat wij allen broeders zijn (Luc. 12:45vv, 1 Petr. 5:3).

2. Kerken hebben verband met elkaar

De plaatselijke kerk maakt iets zichtbaar van het grote volk van God. Vandaar dat in het Nieuwe Testament niet alleen de plaatselijke gemeente, maar evenzeer alle gemeenten samen Christus' lichaam zijn (Gal. 1:2). We lezen in het Nieuwe Testament over "alle heiligen" (Ef. 3:18, 6:18), waarmee de verbondenheid met de leden van andere gemeenten wordt aangegeven. Net zoals er een orde moet zijn in de plaatselijke gemeente, is het goed en nuttig om als gemeenten onderling een vaste orde in te stellen en te onderhouden. Independentisme, het niet zoeken en onderhouden van een kerkverband, kan een vorm van hoogmoed worden genoemd. Wij dienen als gemeenten te leven in het besef dat het werk van Christus niet bij ons is begonnen, maar dat we elkaar en elkaars inzicht nodig hebben om bij de Goede Herder bewaard te blijven. Anderzijds is het ook ongereformeerd om te denken dat een kerkverband samenvalt met de synode. Het zijn immers de plaatselijke kerken, die vrijwillig een band met elkaar hebben.

De Nederlands Gereformeerde Kerken zijn in de jaren na de scheuring zo'n band als opnieuw met elkaar aangegaan. Hun eenheid vinden ze in het belijden van de Waarheid van de Heilige Schrift, zoals in de drie Formulieren van Eenigheid is uitgedrukt. Ze hebben ook beloofd, elkaar bij te staan in de strijd voor de Naam en de eer van de HERE, en voegen zich zo naar het Schriftuurlijk onderwijs voor een geordend kerkelijk samenleven. Deze beginselen (genomen uit de Preambule) zijn uitgewerkt in het "Akkoord van Kerkelijk Samenleven", waarin over het kerkverband staat:

"De kerken, die van Christus zijn, werken eendrachtig samen. Zij wekken elkaar op het Woord van God te bewaren en te blijven bij de leer van de kerk naar de 'Formulieren van Eenigheid'. Zij helpen en dienen elkaar en behartigen de zaken die zij gemeenschappelijk hebben. Zij mogen daarbij niet over elkaar heersen, maar zullen geduld met elkaar hebben en samen de tijd van God verwachten waarin Hij de weg duidelijk zal maken" (art 31.1 AKS).

3. Meerdere vergaderingen

Naast plaatselijke kerken kent het Gereformeerde kerkrecht meerdere vergaderingen. Dat zijn

geen vergaderingen met meerder gezag, maar vergaderingen waar meer kerken bij betrokken zijn. Ze mogen niet als besturen worden beschouwd, maar zijn vergaderingen van afgevaardigden van plaatselijke kerken. Het gezag van meerdere vergaderingen is afgeleid gezag, te onderscheiden van het ambtelijk gezag dat alleen de kerkenraad bezit. Nu hebben de plaatselijke kerken bij het aangaan van een kerkenbond in goed vertrouwen met elkaar afgesproken, dat de besluiten van meerdere vergaderingen zullen worden gehouden. Tegelijkertijd hebben zij met het bekende "tenzij" van art. 31 DKO en art. 34 AKS de wacht betrokken bij de grens die niet overschreden mag worden, namelijk Gods Woord en de gemaakte kerkordelijke afspraken. Wanneer een kerkelijke vergadering de KO schendt, is dit geen onschuldige zaak, maar loopt men het gevaar scheuring te maken. K. Schilder wijst er op dat een schending van de KO even erg is als ontcrachting van de belijdenis, die immers ook een akkoord is.

4. Na de breuk

Na de breuk van de zestiger jaren kwamen de verstrooide en uitgestoten kerken aanvankelijk bijeen in conventsvergaderingen, waarheen alle kerken afgevaardigden stuurden. De eerste conventsvergadering te Zwolle, in 1970, benoemde de commissie "Functionering Kerkverband". Het verlangen naar een nauwere band tussen de kerken bestond vanaf het begin, maar over de vormgeving daarvan dacht men verschillend. De dreun die de "vrijraking" had gegeven was zo heftig aangekomen dat er bij velen een grote huiver was voor al te nauwe banden tussen de kerken. Na twee maal beiten het kerkverband gekomen te zijn, en beide keren met veronachtzaming van de kerkenorde, wilde men een derde maal voorkomen. Vandaar dat men niets wilde hebben dat op een kerkenorde leek. Anderen daarentegen waren van oordeel dat de fout niet zat in de KO, maar in het feit dat niet volgens de regels was gehandeld, en pleitten voor het in ere herstellen van de DKO.

Tegen deze achtergrond is de houding van de Ned. Geref. kerken ten aanzien van opstelling en hantering van de kerkenorde te verstaan. Er zit iets van een reactie op het verleden in: men wilde leren van de gemaakte fouten en proberen die verder te vermijden. En men wilde voortaan, naar de eis van het Evangelie, vooral met geduld en liefde met elkaar omgaan.

5. AKS: een herziene DKO

Vandaar dat de noodzaak werd gevoeld om de DKO te herzien en bij te stellen. Voor de kleine gemeenschap die overbleef was de DKO een veel te ruim kleed. Zo kon bijv. geen particuliere synode meer gevormd worden en waren alle bepalingen dienontrent overbodig geworden. Maar het hele Akkoord werd ook soberder dan de DKO omdat men de kerken niet wilde binden aan landelijke regels, voor zover het zaken betreft die beter plaatselijk ingevuld kunnen worden.

Wat betreft de meerdere vergaderingen bevat het Akkoord, gezien de voorgeschiedenis, een zekere tweesporigheid. Gekozen werd voor een afvaardiging naar de Landelijke Vergadering via getrapte verkiezingen. Enkele gemeenten bleven hier tegen bezwaren houden, en wilden rechtstreeks afgevaardigd zijn. Deze afgevaardigden zijn op de Landelijke Vergadering welkom, zij het slechts met adviserende stem. Bij gewichtige besluiten kan de Landelijke Vergadering ervoor kiezen om slechts een voorlopig oordeel te geven, waarbij de uiteindelijke beslissing genomen wordt in een voortgezette zitting, waarnaar elke kerk een eigen afgevaardigde stuurt.

Voorop stond bij de opstelling van het AKS, dat de invoering ervan geen nieuwe verdeeldheid mocht brengen tussen de uitgeworpen kerken, maar veeleer samenbinding. In de Preambule is dit verwoord in de uitspraak dat het al of niet aanvaarden van het Akkoord geen breuk mocht veroorzaken tussen kerken die één zijn in geloof en belijden, terwijl anderzijds op bezwaarde kerken een beroep gedaan wordt om zich zoveel als mogelijk is naar de meerderheid te richten.

6. Waardering en kritiek

Met dankbaarheid kan worden vastgesteld, dat het aangenomen AKS in de praktijk door de jaren heen samenbindend heeft gewerkt. De kerken die het Akkoord tekenden hebben een-

drachtig samengewerkt en ook met de kerken die niet tekenden heeft steeds een hechte kerkelijke samenwerking gefunctioneerd.

Het Akkoord werd ook in broder kring gunstig ontvangen. Zo schreef dr. W. van 't Spijker erover (in het RD van 20 april 1983): "er kan geen twijfel over bestaan, dat we hier te maken hebben met een kerkerde in gereformeerde zin".

Wel kwamen er de laatste tijd, vooral vanuit het buitenland, kritische vragen bij de formulering van met name art. 17 en 34 van het AKS. Omdat deze vragen kwamen uit kerken met wie een zusterkerk-relatie bestaat, zijn ze zeer serieus genomen en vormen op dit moment onderwerp van bespreking op de Landelijke Vergadering.

In art. 17 gaat het over de ondertekening van de formulieren van Enigheid. De tekst van het artikel is door de LV van Apeldoorn 1994 gewijzigd, om expliciet duidelijk te maken dat volhardende weigering om met de belijdenis in te stemmen voor een ambtsdrager niet alleen tot schorsing maar ook tot afzetting leidt. Tevens werd een ondertekeningformulier voor ambtsdragers ontworpen en aanvaard.

Met betrekking tot art. 34, het artikel dat handelt over de bekrachtiging en nakoming van besluiten, dient te worden opgemerkt dat dit artikel uit twee onderdelen bestaat: een principiële en een praktisch gedeelte.

In het eerste, principiële, gedeelte wordt de plicht van de plaatselijke kerk omschreven, namelijk om de genomen besluiten te bekrachtigen en na te komen, met het bekende voorbehoud van strijdigheid met de Schrift of het Akkoord.

In het tweede, praktische, gedeelte is sprake van het welzijn van de plaatselijke gemeente. Wie bepaalde beslissingen niet kan uitvoeren om redenen die het welzijn van de gemeente betreffen, zal hiervan aan de zusterkerken rekenschap geven, en dus met redenen omkleed aantonen waarom een beslissing niet gehonoreerd kan worden.

7. Hoe verder?

Uit het bovenstaande blijkt, dat het AKS zoals dat in de Nederlands Gereformeerde Kerken functioneert, verstaan moet worden tegen de achtergrond van de kerkelijke perikelen in de jaren veertig en zestig, en dat de NGK dankbaar zijn voer de gezonde kerkelijke samenwerking zoals die op basis van dit Akkoord tot stand kwam. Toch stellen ze deze regels niet absoluut. Ten principale hebben ze zelfs uitgesproken dat deze artikelen aangepast dienen te worden "als dit bevorderlijk is voor de oefening van de gemeenschap met kerken van eenzelfde belijdenis, en het niet strijdig is met de Heilige Schrift" (art. 40 AKS).

Dit betekent niet, dat de Nederlands Gereformeerde Kerken er makkelijk afstand van zouden doen. Ze hechten aan de betrekkelijke ruimte die er in zit, en die kerkelijk samenleven zonder eenvormigheid mogelijk maakt. Het landelijk verband van de NGK zou zonder deze christelijke vrijheid niet kunnen bestaan. Wijziging of verving van het AKS laat zich dan ook alleen denken wanneer de bedoelde ruimte daarbij gewaarborgd is. Maar binnen die voorwaarde moet iedere aanpassing die de gemeenschap met kerken van eenzelfde belijdenis bevordert, mogelijk zijn.

Bijlage J: Nota inzake "het verstaan van de artikelen 27 - 29 NGB (GKV)

Van: Deputaten Kerkelijke Eenheid van de Gereformeerde Kerken (Vrijg.) in Nederland

Aan: Commissie Contact en Samenspreking van de Nederlands Gereformeerde Kerken (oorspronkelijk gericht aan deputaten CGK)

J. Inleiding

De Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken te Apeldoorn-1992 deed met betrekking tot het gesprek over het hanteren van het belijden omtrent de kerk de volgende uit-

spraak: "De generale synode

overwegende (4.) dat in de samensprekingen met de deputaten van de Gereformeerde Kerken het hanteren van het belijden omtrent de kerk aan de orde is geweest, maar dat er vragen zijn blijven liggen ten aanzien van het verstaan van de artikelen 27 - 29 N.G.B.;

van oordeel (3.) dat de vragen die nog zijn blijven liggen met betrekking tot het verstaan van de artikelen 27 - 29 N.G.B. beantwoord dienen te worden;

spreekt uit (2.) dat het gesprek over het belijden omtrent de kerk dient te worden voortgezet". In de Notitie van ds. J. Westerink inzake de hantering van het belijden omtrent de kerk zijn de vragen (bezwaren) in de volgende vijf punten geformuleerd:

1. de geref. opvatting leidt tot een andere waardering van 1892;
2. de geref. opvatting is te idealistisch; men heeft geen oog voor de realiteit van het bestaan van diverse kerken van geref. belijdenis;
3. het institutionaire aspect van de kerk wordt overgeaccentueerd door de sterke nadruk op de menselijke daad van het meevergaderen met Christus;
4. als men een andere kerk als ware kerk erkent, dan dient die kerk zich zo spoedig mogelijk met de Geref. kerken te verenigen;
5. het spreken over de ware kerk krijgt veel meer accent dan het waar lid van de kerk zijn.

In het gesprek tussen deputaten van de CGK en van de GKV op 11 oktober 1991 in Amersfoort zijn blijkens het verslag de punten 1, 2 en 3 besproken en afgehandeld.

De punten 4 en 5 zijn overgebleven.

We willen de voortgaande gesprekken dienen met onze nota, waarin we nagaan wat we belijden omtrent de kerk en nader willen ingaan op de punten 4 en 5.

2. Wat belijden we omtrent de kerk?

Wat de Schrift ons openbaart over Gods grote werk in de vergadering van zijn kerk is zo rijk en omvangrijk, dat we dat onmogelijk in belijdenisformules uitputtend kunnen vastleggen.

Toch zegt de confessie rijke dingen over de kerk die verankerd zijn in het Woord van God.

We vinden de kerk beleden met name in de Apostolische belijdenis en in die van Nicea. Voorts in de Heid. Catechismus en de Ned. Geloofsbelijdenis. De Dordtse Leerregels spreken niet thematisch over de kerk.

2.1 Het Apostolicum en Nicea

In deze confessies worden de 'eigenschappen' van de kerk onder woorden gebracht. Zoals:

- Haar *eenheid*: de kerk is één. Uit de veelheid van de Schrift valt in dit verband te wijzen op het gebod van de Heiland in Joh.17 (:20). Verder op het voortdurend eendrachtig zijn van de gemeente in Hand.2:41-47; op het een lichaam zijn, 1 Kor.10:17; de eenheid des Geestes in Ef.4:1-6. Die eenheid is in Christus gegeven, en is tegelijk ook opdracht.
- Haar *heiligheid*: de kerk is heilig, afgezonderd van de wereld en toegewijd aan God. Deze heiligheid is er door het werk van de Heilige Geest, 2 Tess.2:13, 1 Petr.1:2, Ef.2:22. Zij is een heilige natie, een volk Gods ten eigendom, 1 Petr.2:19. Zij is wel in de wereld, maar niet van de wereld, Joh.17:14-17.
Op aarde blijft haar heiligheid onvolmaakt om straks volkomen te worden, Opb.21:2,10 en 27.
- Haar *katholiciteit*: de kerk is *katholiek* of algemeen. Niet beperkt tot één plaats, land of volk, Mat.28:19, Hand.15:14, Ef.2:14-16. De kerk is universeel. Zij is ook katholiek omdat zij de hele waarheid van het evangelie verkondigt en de volheid van het heil bedient. Paulus zegt in Ef.1:23 van de gemeente dat ze "Christus' lichaam is, vervuld met Hem die alles in allen volmaakt". (1)
- Haar *apostoliciteit*: de kerk is *apostolisch*. Zij rust in de leer van de apostelen, Hand.2:42,

Ef.2:20. De apostelen hebben een unieke plaats, zij zijn de door Christus zelf geautoriseerde getuigen van zijn woorden en zijn werk.

Tegenover Rome dat de *apostolische successie* leert: de bisschoppen zijn de opvolgers van de apostelen via een ononderbroken handoplegging, belijden wij in de gereformeerde confessie de *successio doctrinae*: geen opvolging van personen, maar continuïteit in de leer.

2.2 De Heidelbergse Catechismus

We kunnen ons in deze nota beperken tot *zondag 21, vraag en antwoord 54*.

Daar woedt onze geloofsaandacht bepaald bij de voortdurende *activiteit van de Zoon van God, onze Here Christus, die zijn gemeente vergadert, beschermt en onderhoudt*. Hij is de goede Herder die de schapen bijeenbrengt, Joh.10:27 en 16.

De Zoon van God deed dat reeds onder de oude bedeling ook door de verschijning van de *Engel des HEREN*, zoals we die tegenkomen in Exod.3:2, Richt.2:1, Joz.5:14, en ook in Jes.63:9, "de Engel zijns aangezichts".

In het O.T. is de 'gemeente' het bij Gods heiligdom vergaderde volk. Zij dankt haar bestaan aan Gods uitverkiezing, Deut.14:2 en 26:16-19. En dat enkel vanwege Gods liefde, Hos.11:1.

De kerk komt uit Gods verkiezing op en is 'tot het eeuwige leven uitverkoren', zegt antw.54. De HC die weinig over uitverkiezing spreekt, doet het hier heel bewust en terecht wel.

In het NT wordt de kerk het volk van de Messias genoemd, Mat.1:21 (zijn volk). Hij is het die zijn gemeente bouwt, Mat.16:18. Ook in het N.T. blijkt dat de kerk alleen maar bestaat omdat God haar uitverkoren heeft, Ef.1:4. Christus vergadert al wat de Vader Hem gegeven heeft, Joh.6:37,44.

Christus vergadert zijn kerk door zijn *Geest en Woord*, Hand.2:1-40, 5:32. De Geest heeft doelbewust Barnabas en Salsas tot Zijn werk geroepen, Hand.13:2.

Vóór Pinksteren is de kerk nog beperkt tot Israël, maar God beoogt een kerk uit alle volken, zoals we o.m. horen in Gen.12:3, Psalms 87, Jes.49:6, Hand.15:14.

Met Pinksteren komt duidelijk de grote doorbraak, zoals blijkt uit Hand.2:39, 8:26-40 (de geschiedenis van de kamerling uit Ethiopië), uit Hand.10:1-48 (Cornelius), en 13:2.

De HC vestigt onze geloofsaandacht erop dat Christus zijn gemeente, in het NT *ekklesia*, ook wel vertaald met 'kerk', vergadert *in de eenheid van het ware geloof*.

Het woord 'ware' zullen we nog wel meer tegenkomen, in de NGB, in uitdrukkingen als 'ware gelovigen', 'ware kerk'. Het staat tegenover allerlei vervalsingen, resp. schijn. Er wordt ook kennelijk veel voor geloof uitgegeven wat die naam niet dragen kan, *pseudo-geloof* dat voor 'waar' geloof gehouden wordt. Christus duidt dit niet in zijn kerk. Hier wordt de vergadering van de kerk afgegegensd tegenover ketterij, Hand. 20:30.

Christus vergadert zich zijn gemeente (enkelvoud) *uit het hele menselijke geslacht*. Het gaat hier over de *ecclesia universalis* zowel als over de *ecclesia particularis*, gelet op de laatste zin van antw. 54.

In de Schrift wordt het woord 'kerk' promiscue gebruikt: voor de *plaatselijke gemeente*, 1 Tess.1:1, Opb.1:4; voor de *huis-gemeente*, Róm.16:5, 1 Kor.16:19; voor de *universele kerk*, Ef.1:22, 5:25, Kol.1:18; en zelfs ook voor de *samenkomst van de gemeente*, 1 Kor.14:19 en 34. We mogen vaststellen dat de HC de kerk belijdt als het werk van de drie-enige God. Het is de Vader, die haar verkiest, de Zoon die haar vergadert en de Heilige Geest die haar heiligt.

Daarin spreekt de HC voluit de Schrift na waarin het wezen van de kerk getekend wordt als het werk van onze drie-enige God:

- a. De kerk is *het volk van God*, zoals we dat o.m. leren uit Exod.19:6, Lev.26:12, 2 Kor.6:16, 1 Petr.2:9. Daarbij mogen we opmerken dat de namen waarmee Israël in het O.T. genoemd wordt, zoals 'heiligen', 'uitverkorenen', 'geliefden', 'geroepenen', overgegaan zijn op de kerk van het N.T., vgl. o.m. 1 Kor.1:2 en 1 Petr.1:2. Daarmee is niet gezegd dat de kerk van het N.T. *in de plaats* van Israël gekomen is. Zij is er de voortzet-

ting van Rom.11 leert ons dat Israël de wortel is van de olijf en dat de gelovigen uit de niet-Joden, de heidenen, als wilde loten daarop geplant zijn.

- b. De kerk is *het lichaam van Christus*. Dat leert ons de apostel Paulus in Rom.12:4 en 5, en ook in 1 Kor.12:27. Er is verbondenheid in het geloof met Christus, Joh.15:1-8. Christus leidt en verzorgt zijn gemeente. Uit Hem die het Hoofd van het lichaam is, ontvangt zij alles, Ef.4:15,16 en Kol.2:19. Aan Hem heeft zij dan ook 'onderdanig' te zijn, Ef.5:23,24. Er is ook een verbondenheid van de leden met elkaar: zij vormt de gemeenschap der heiligen, zoals de HC daarvan belijdenis doet in antw. 55.
- c. De kerk is ook *de tempel van de Heilige Geest*. Dat leren we o.m. uit 1 Kor.3:16 en Ef.2:22. Sinds Pinksteren woont de Geest in de gemeente. Door die inwooning ontvangt zij vele gaven van de Geest, charismata, Rom.12:7-10 en 1 Kor.12:8-10.

2.3 De Nederlandse Geloofsbelijdenis

De NGB heeft maar liefst zes artikelen over de kerk, de artt. 27 t/m 32. We kunnen ons in de nota beperken tot 27, 28 en 29.

2.3.1 Artikel 27

Dit artikel geeft in de eerste twee zinnen een omschrijving van het wezen van de kerk, wat zij naar haar aard is. Hier te spreken van een 'definitie' zou te wetenschappelijk klinken. Het gaat om een belijden.

Meteen valt op dat de NGB hier voor een wat andere benadering kiest dan de HC: 'Wij geloven en belijden één katholieke of algemene kerk. Zij is een heilige vergadering van de ware gelovigen...' zo luidt de tekst in het Geref. kerkboek van de GKV. De 'editie Dankbaar' van 1983 die zakelijk niet verschilt luidt: 'Wij geloven en belijden een enige katholieke of algemene Kerk. Zij is een heilige vergadering van de waarlijk gelovige christenen...'

'Een enige katholieke of algemene Kerk' of 'een katholieke of algemene kerk' ('une seule Eglise Catholique ou universelle') legt er meteen de nadruk op dat er slechts één kerk is in de wereld: de kerk van Christus. Er zijn geen twee of drie kerken van Christus. Dat zou betekenen dat Christus verscheurd wordt, en dat is onmogelijk, zo heeft Calvijn ons al geleerd. (2)

De kerk heeft daarin, in die eenheid, een uniek karakter en een unieke eigenschap, die we reeds noemden.

Deze eenheid heeft zij in Christus. Zij is een zaak die in geloof ontvangen wordt.

Uit deze eenheid van de kerk volgt dat zij is voor allen die God tot het heil in Christus roept. We kunnen hierbij denken aan Rom.3:29,30 en 10:11-13 en ook aan 1 Tim.2:5,6.

De NGB noemt evenals de Ap.Gel.Bel. en Nicæa de kerk *katholiek of algemeen*. Ook hier moeten we de term niet beperken tot een geografisch of temporeel begrip. Het katholieke zijn omvat meer dan 'van alle plaatsen en tijden'.

De kerk is ook katholieke in haar leer. Zij beperkt zich in haar leer niet tot bepaalde waarheden, tot een selectie van voorekeuren, maar zij houdt zich aan de hele waarheid, aan de *wille waarheid van haar Hoofd en Heer*.

Wie in de kerk tegen die leer ingaat en dus op een andere manier bezig is, en niet blijft in de leer van Christus, die is schismatiek bezig. Zo iemand was (is) wel in de kerk, maar toch niet *in* of *van* de kerk, 1 Joh.2:19. En hij moet uiteindelijk afgewezen worden, Titus 3:10,11.

Dat katholieke zijn van de kerk, - op alle plaatsen, in alle eeuwen en met de volle waarheid -, maakt het onmogelijk van de hier beloden kerk een 'onzichtbare kerk' te maken. De onderscheiding 'zichtbaar - onzichtbaar' komen we in de gereformeerde belijdenis niet tegen. En terecht niet. Evenmin als andere onderscheidingen zoals 'de kerk als organisme en de kerk als instituut' e.d. Zulke onderscheidingen zijn slechts verlegenheidsoplossingen die een uitweg zoeken uit de complexe en weerbarstige werkelijkheid van de kerkelijke verdeeldheid.

De Beës gebruikt de terminologie van 'onzichtbaar en zichtbaar' niet. Calvijn gebruikt die termen wel, maar anders dan A. Kuyper later doet. Calvijn vraagt in de latere drukken van zijn

Institutie meer aandacht voor de zichtbare kerk die hij 'de moeder' van de gelovigen noemt. In zijn Institutie IV, 1,7 merkt hij op dat de Schrift in tweeterlei zin, *bifariam*, van de kerk spreekt: zoals zij voor Gods aangezicht is, *coram Deo*, en zoals wij als mensen haar zien, *respectu hominum*. Ze zijn als twee aspecten van de kerk te beschouwen. (3)

We delen de bezwaren van Van Genderen en anderen zoals K. Schilder, in hun afwijzen van het kuyperiaanse spreken over dit onderscheid. Dat wij niet alles van de kerk kunnen (over)zien maakt nog niet dat onzichtbaar zijn eigen is aan de kerk.

Het kuyperiaanse spreken van een 'onzichtbare kerk' leidt op een verkeerd spoor dat uitkomen moet bij een soort 'mystiek lichaam van Christus', een 'kerk' die weggehaald is uit en uitgetild is boven het leven hier op aarde dat vol strijd is. Christus heeft zijn kerk 'daarboven en hier beneden'. En zij belijdt 'in strijd en zegepraal' zijn grote naam, zo zingen we tot onze bemoediging in het bekende 'Te Deum'.

Art. 27 belijdt juist dat de kerk midden 'in het woeden van de hele wereld' staat. Daar wordt zij door God staande gehouden. Anders redt zij het niet in haar strijd. De 'gevaarlijke tijd onder Achab' wordt als een voorbeeld daarvan gegeven. Een 'onzichtbare' kerk kan moeilijk het mikpunt zijn van het woeden van de gehele wereld.

Het treffende van art. 27 is dat de kerk beleden wordt in al haar strijd en aanvechting. Maar tegelijk wordt zij bewaard door God. En door Christus, haar eeuwige Koning, van Wie zij al haar heil verwacht. En door de Heilige Geest door Wie zij geheiligd en verzegeld is.

Ware gelovigen

Dit artikel omschrijft de kerk als een heilige vergadering van de 'ware gelovigen', of van de 'waselijk gelovige christenen'.

Typend voor de kerk is niet alleen dat het heil in Christus daar wordt gepredikt, maar net zo goed dat het gepredikte heil wordt geloofd.

Heel belangrijk dat de belijdenis ons daarbij bepaalt. Geloof is immers de *band van de liefde* met Christus. Wie tot de kerk van Christus behoort kan niet buiten 'waar geloof dat Jezus Christus met al zijn verdiensten omhelst, Hem zich toecigent en niets meer buiten Hem zoekt', zoals art. 22 dat ware geloof heeft omschreven.

En dat is niet minder dan de taal van de *liefde tot Christus*.

Dit ware geloof doet ons opnieuw geboren (wedergeboren) worden en maakt nieuwe mensen van ons en doet ons leven in een nieuw leven, art. 24.

Het leven van de gelovigen, van de kerkleden, moet volledig bepaald worden door hun gemeenschap met Christus. Zij verwachten ook werkelijk, in het geloof, al hun heil van Jezus Christus, zij weten zich gewassen door zijn bloed, en geheiligd en verzegeld door de Heilige Geest.

De belijdenis sluit hier elke gedachte aan een automatisme, een 'verbonds-automatisme', volledig uit. Met je naam in de kerkelijke registers voorkomen, gedoopt zijn, onder de prediking van het heil verkeren, geeft op zich nog geen zekerheid dat je het heil ook werkelijk ontvangt als er niet sprake is van *waar geloof*.

In de kerk gaat het om de *unie met Christus*, evenals om de *communie met elkaar*, waar de belijdenis nog over spreken zal.

Hier moet ook vastgesteld worden dat in de kerk het *volle heil in Christus alleen* gepredikt moet worden. Omdat anders de Heilige Geest die het ware geloof werkt wordt tegengestaan en bedreefd.

We merken hier nog weer op dat het woordje 'waar' hier niet de betekenis heeft van perfect, volmaakt. Het gaat niet om volmaakte gelovigen. *Echt* geloven betekent juist dat je ook erkent nog niet volmaakt te zijn in je geloof, vgl. HC artw. 114 en 115, het avondmaalsformulier aan het slot van de 'zelfbeproeving', en ook in art.29 NGB het gedeelte over de 'kenmerken van de christenen'.

Ware gelovigen onderscheiden zich van *schijn*-gelovigen. Hier wordt afgegrensd tegen alle vervalsing in de zin van *pseudo*: pseudo-geloof, pseudo-gelovigen. De huichelaars die zich, volgens

art. 29, wel in de kerk bevinden tussen de oprechte gelovigen, en toch niet bij de kerk horen. Het waar gelovige zijn is normatief en appellerend tegelijk.

Heilige vergadering

In het woord 'vergadering' klinkt duidelijk door wat de HC over het herderlijk werk van Christus belijdt: Hij vergadert. Hij brengt de ware gelovigen bijeen. En maakt ze tot de 'gemeenschap der heiligen'.

De *unio* met Christus formeert tegelijk ook de *communio* van de gelovigen met elkaar. Daarin belijden we het werk van de Heilige Geest, Ef.2:22, 1 Petr.1:2. Daarom is hier te spreken van een *heilige vergadering*.

Slot van art. 27

In het slotgedeelte van het artikel wordt duidelijk afstand genomen van de pretentie van Rome dat daar het centrum zou zijn van de kerk op aarde.

Toch heeft dit gedeelte meer betekenis. Als de kerk niet beperkt is tot een bepaalde plaats, en niet gebonden aan bepaalde personen, maar verbreed en verstrooid is over de gehele wereld, dan komen we die universele kerk overal tegen in talloze plaatselijke kerken. Als we niet naar een bepaalde plaats toe behoeven te gaan om God te aanbidden, vgl. Joh. 4:21-23, dan kunnen we dat, mogen we dat, doen daar waar we wonen.

In de laatste zinnen van art.27 is al impliciet beloden, het onderscheid tussen de *ecclesia universalis* en de *ecclesia particularis*. De laatste is niet een 'zichtbare' verschijningsvorm van een 'onzichtbare' kerk, maar de universele kerk in de plaats waar we leven.

C. Trimp maakt dat duidelijk met het volgende voorbeeld: Wie in Katwijk de zee ziet, ziet niet een afdeling of onderdeel of verschijningsvorm van de zee, maar hij ziet de Noordzee. De Noordzee bij Katwijk.

Datzelfde mag een vakantieganger zeggen, wanneer hij langs het Noordzee-strand wandelt: hij ziet de Noordzee, of hij nu in Noordwijk, Egmond of Oostkapelle wandelt. Na de vakantie mag hij aan iedereen vertellen, dat hij 'naar zee' geweest is en in de Noordzee heeft gezwommen, resp. op de Noordzee heeft gezeild.

Hoe weet zo'n vakantieganger dat achter zijn waarnemingshorizon de grote zee zich bevindt? Heeft hij eens per helikopter de hele zee vanaf Katwijk verkend? Bepaald niet. Het is genoeg ons geloof te hechten aan betrouwbare informatie daarover. (*De Reformatie*, jrg.68 nr.48)

De conclusie uit dit voorbeeld is deze: Gaan wij naar de kerk, dan gaan wij naar de katholieke kerk ter plaatse. Daar is Christus. En daar woont de Geest.

Al die plaatselijke kerken zijn dan wel verbreed en verstrooid over heel de wereld, toch zijn ze met hart en wil samengevoegd en verenigd in eenzelfde Geest, door de kracht van het geloof. De Geest verbindt de herten tot de ene dienst, de ene eredienst voor God. Daarin wijst de belijdenis de diepste grond aan van het samen optrekken in een *kerkverband*. Regionaal, landelijk, en zoveel mogelijk ook 'over heel de wereld'. Daarin ervaren de plaatselijke kerken de verbondenheid door één Geest, naar de woorden van Paulus in Ef.4:3-6.

Ook hier kan gezegd worden: *Communio* door de Geest vanuit de *unio* met Christus.

2.3.2 Artikel 28

Dit artikel vraagt onze aandacht voor de *roeping* van de gelovigen, namelijk om zich bij de kerk te voegen. Duidelijk gaat het om de katholieke kerk waarover artikel 27 sprak. Artikel 28 sluit dan ook nauw aan bij artikel 27: deze heilige vergadering, zo-even genoemd, die we plaatselijk tegenkomen. Dit artikel maakt dus niet de overgang van de 'onzichtbare' kerk naar de 'zichtbare'. Want de universele kerk, Mat. 16:18 ('Mijn gemeente') wordt plaatselijk vergaderd, bijv. in Efeze, Hand 20:28 ('de gemeente Gods').

Maar dit artikel brengt de roeping onder woorden en doet een appel uitgaan tot alle gelovigen om zich bij deze vergadering te voegen.

Waarom die roeping?

Daar worden een paar argumenten voor gegeven:

- *In deze vergadering komen bijeen degenen die behouden worden.* (vgl. Hand. 2:40 en 47).

- *Buiten haar is (er) geen heil.*

- *De eenheid van de kerk moet bewaard worden.*

- *De gelovigen moeten zich onderwerpen aan haar onderwijzing en tucht.*

- *Zij moeten de hals buigen onder het juk van Christus.*

- *Zij moeten de opbouw van de broeders dienen met hun gaven.*

In de laatste vier argumenten gaat het duidelijk weer om unie met Christus en communie met elkaar.

Met het 'de hals buigen onder het juk van Christus', naar Mat.11:29, wordt bedoeld in het verband van art.28 het zich zetten onder de prediking van het evangelie en de bediening van de sacramenten in de kerk. En niet slechts de persoonlijke overgave aan Christus.

Dat laatste was wel aanvankelijk de opvatting van Martin Bucer. Maar Bucer is bij dit individuele niet blijven staan. Later krijgt hij meer oog voor de plaats van de kerk en de ambtelijke bediening in de kerk. In de bediening van Woord en sacramenten oefent Christus zijn heerschappij uit binnen de kerk. En dat is helemaal de gereformeerde traditie geworden. Via Calvijn is door de Bres deze lijn doorgetrokken tot in art.28. (4)

De roeping-funderende uitspraak dat er 'buiten haar, de kerk, geen heil is' heeft veel stof tot discussie gegeven en doet dat nog. Toch is de uitspraak duidelijk. En schriftuurlijk.

Allereerst omdat art.28 teruggrijpt op art.27. In die katholieke kerk komen de ware gelovigen bijeen, die al hun heil van Christus verwachten, gewassen zijn door zijn bloed en geblijgd en verzegeld zijn door de Heilige Geest.

Om die weldaden van het heil te ontvangen moet men in die katholieke kerk zijn. Omdat zij een heilig volk is, een gemeente die God zich door het bloed van zijn Eigene verworven heeft, Hand.20:28. Zij is het huis van God en de gemeente van de levende God, 1 Tim.3:15.

Wie van deze God, en van de Heiland Jezus Christus wil zijn, zal gemeenschap moeten zoeken met Zijn kerk, de kerk die Hij vergadert en verlost.

Voor deze kerk, voor dit volk, is het heil van God in Christus bestemd.

Gods bedoeling is niet slechts personen, individuen, te redden, maar een volk. De Heiland wordt Jezus genoemd, omdat Hij zijn volk zal redden van hun zonden, Mat.1:21. Vgl. ook Ef.5:25-27, Hand.15:14.

Dat er buiten de kerk geen heil is te vinden, is omdat het evangelie dat in de kerk gepredikt wordt, zo exclusief is, Hand.4:12 (geen andere naam!).

Ook Calvijn benadrukt in zijn institutie, IV,4 dat 'buiten de schoot van de kerk geen vergeving der zonden verwacht mag worden, en ook geen zaligheid'.

Daarmee heeft God het heil niet in handen van de kerk gelegd, alsof zij daarover autonoom kon beschikken. Hij blijft zelf het heil beheren.

De belijdenis zegt niet: 'buiten de kerk zal niemand behouden worden', maar 'buiten haar is geen behoud'. En dat is niet hetzelfde.

Het exclusieve spreken van art.28 moet onderscheiden worden van het gearriveerde roepen van Gods volk in valse gerustheid: 'Des HEREN tempel, des HEREN tempel, des HEREN tempel is dit', Jer.7:4.

God heeft zijn heil niet aan de kerk uit handen gegeven. En zich niet onvoorwaardelijk aan een 'kerk-adres' verbonden. Het zou hoogmoedig zijn zo te denken.

De lauwe gemeente van Christus in Laodicea hoort het haar Heiland waarschuwend en dreigend zeggen, dat Hij haar uit zijn mond zal spuwen, Oph.3:16.

Dat neemt evenwel niet weg dat de gelovigen wel bij de kerk van Christus moeten zijn om het heil te ontvangen. Daar wordt het heil bediend.

Art.28 richt zich tegen het religieuze individualisme, dat zich in spiritualistische kringen sterk maakte (maakt): Verlichte geesten hebben in zichzelf een bron van geestelijk leven en hebben

de kerk niet nodig. Zij vinden dat zij 'op zichzelf kunnen blijven staan'.

Te denken is hier aan de uitdrukking 'de kerk is moeder van de gelovigen', zoals Calvijn die formuleerde. En dus *ontwisbaar* voor hen. Tegen die achtergrond is het argument 'buiten de kerk is geen heil' duidelijk. Snijdt men het los uit de context van dit artikel, dan zouden deze woorden God in zijn vrijmacht door zijn Geest aan banden leggen. En dat komt ons niet toe.

Te bedenken valt ook dat art. 28 geformuleerd is, tijdens een proces van reformatie, om de zgn. 'pseudo-Nicodemieten' (genoemd naar Joh.3:1,2) te zoeken en te stimuleren hun keuze voor de kerk van de Reformatie openbaar te maken.

Wie is de roeping van de gelovigen?

Ze is een *positieve*: 'Zich te voegen bij deze vergadering', nl. van art.27, ter plaatse. En zich niet te laten misleiden door de arrogantie van de religieuze individualisten.

En een *negatieve*: 'Zich af te schelden van hen die niet bij (tot) de kerk (be)hooren'.

Met deze laatste kunnen moeilijk de hypocrieten (vgl.art.29) bedoeld worden, omdat zij niet te herkennen zijn zolang hun hypocrisie niet ontmaskerd is.

In de 16e eeuw werden er wel de Roomsen o.l.v. de paus mee bedoeld, omdat zij de leer van Christus hebben losgelaten, de orde van de kerk hebben ontwricht en de eredienst hebben vervalst. En daarmee overheersten zij de kerk.

De roeping tot 'separatie' gaat uit van een situatie waarin mensen die in de kerk het werk van Christus tegenstaan, vgl. Joh.10:5,8 (de stem van een vreemde) en 2 Kor.6:17, domineren. Met zulke mensen moeten de gelovigen breken en per slot van rekening niet met de kerk zelf te breken.

Art. 28 heeft dus duidelijk oog voor gelovigen die nog niet bij de kerk horen. Zij zijn wel van de kerk, maar nog niet *in* de kerk.

Gods bevel is een heilzaam gebod. Het beschermt tegen het isolement van de religieuze hoogmoed. Het bemoedigt tegelijk de om begrijpelijke redenen soms aarzelende gelovige. Er is geestelijke moed voor nodig om kerklid te zijn en te blijven.

Wordt de hier beleden roeping genegeerd of afgewezen, dan handelt de gelovige in strijd met Gods bevel. Over zijn behoud wordt niet geoordeeld. Dat kan ook niet. En mag ook niet. Dat oordeel is aan God zelf.

Niettemin is en blijft in strijd handelen met Gods bevel een niet geringe zonde.

Leer ds. J. Hoorn afgewezen

Op dit punt hebben de GKV zich moeten keren tegen de opvattingen van ds. Joh. Hoorn met betrekking tot art.28, met name tegen de zinsnede 'buiten haar (de kerk) is geen heil' en de consequenties daarvan voor het beoordelen van hen die 'buiten' zijn. Volgens Hoorn komen alle gelovigen metterdaad bijeen in de samenkomsten van de kerk onder de verkondiging van het Woord (behalve als een gelovige ziek is of om een andere reden verhinderd). Die samenkomsten bevatten te allen tijde dan ook een volheid aan gelovigen.

De consequentie van deze gedachte is dat hij geen gelovigen *buiten* deze bijeenkomsten kent. Buiten de kerk kan, volgens Hoorn, niemand gelovig genoemd worden, want buiten de verzameling van Gods volk valt er niets te geloven. Omdat daar niets is. Geen enkele zaligheid is daar.

Heeft Hoorn positie willen kiezen tegen alle kerkelijk relativisme, dan is hij hier toch ernstig uitgegleden en tot een mis-verstaan van de belijdenis gekomen. Hoorn laat geen ruimte meer voor de vrijmacht van het werk van de Heilige Geest en de kracht van het Woord van God.

De GKV hebben zijn opvattingen door de uitspraken van haar generale synoden van Heemse en van Spakenburg-Noord een en ander maal afgewezen. Zij zijn van overtuiging dat in de opvattingen van Hoorn "aan de breedheid van Christus' werk en van Gods barmhartigheid in het vergaderen van de kerk op onaanvaardbare wijze te kort wordt gedaan". (5)

Geen pluriformiteitsleer

In de GKV woedt de pluriformiteitsleer van A. Kryper, bijgevallen door H. Bavincek, afgewezen. Wij zijn er dankbaar voor dat K. Schilder de ogen heeft geopend voor het gevaar van deze leer. Schilder heeft gezien hoe door deze leer het kerkelijk besef wordt uitgehold en tegelijk daardoor de roeping van art.28, die tegelijk een roeping is om voor de waarheid van het Woord van God te strijden, verlamt.

We zijn het dan ook eens met de kritiek van Van Genderen (die Schilder bijvalt) op deze leer en op de vervanging daarvan in het pluralisme dat 'de deur open zet voor een grenzeloos individualisme en subjectivisme'. De confessionele eenheid van het geloof wordt in de pluraliteits-opvatting immers losgelaten ter wille van de dialoog.

Van Genderen schrijft terecht: "Een kerk met zoveel ruimte, dat praktisch alles als legitiem of althans als tolerabel beschouwd wordt, is geen pijler en fundament van de waarheid meer, wat de gemeente van de levende God volgens de apostel is (1 Tim.3:15)." (6)

2.3.3 Artikel 29

Dit artikel gaat blijkens het opschrift (dat in het Gerof. Kerkboek volledig is dan in de editie Dankbaar) over de kenmerken van de ware kerk, van haar leden en van de valse kerk.

De kenmerken van de kerk zijn wel te onderscheiden van haar eigenschappen. Er is wel duidelijk samenhang tussen beide, maar bij de kenmerken gaat het vooral om het publiek herkenbaar zijn van de kerk. "Terwijl de eigenschappen zeggen wát de kerk is, zeggen de kenmerken wáár de kerk is", aldus prof. Van Genderen. (7)

Uiteraard gaat het wel bij beide om wat God in zijn Woord ons geopenbaard heeft.

Belang van de kenmerken

Het is niet populair om de kenmerken te hanteren inzake de roeping om de ware kerk te onderscheiden. Al gauw kan dat in verband gebracht worden met hoogmoed.

Nu kan het beroep op de kenmerken van de ware en de valse kerk ongetwijfeld gedaan worden in een geest van hoogmoed en zelfverzekerdheid. Het dient dan alleen maar onze zelfbevestiging, waarbij het onderscheid tussen 'waar' en 'vals' op een ongeestelijke manier gehanteerd wordt.

En dat kan de bedoeling van de belijdenis niet zijn. Omdat dat de bedoeling van Gods Woord niet is. Het gaat altijd om een geestelijke beoordeling, vgl. 1 Kor.2:14.

Er is dus wel moed voor nodig om de onderscheiding waar en vals toe te passen.

Toch zijn deze kenmerken en het hanteren daarvan van groot belang. Dat belang is vooreerst te verstaan vanuit de moeilijke en onduidelijke kerkelijke situatie in de 16e eeuw.

In art. 28 wordt de roeping onder woorden gebracht om je te voegen bij de katholieke kerk zoals die in art. 27 is beleden. Maar voor heel velen was de brandende vraag: Hoe moet ik dat nu waar maken? Waar vind ik dan die kerk? Art.29 nu wil hulp bieden door de weg naar die katholieke kerk te wijzen. Het belang van de kenmerken is in onze 20e/21e eeuw niet minder groot, omdat er ook vandaag veel in de wereld is wat zich ten onrechte kerk noemt. Christus waarschuwt voor valse profeten, valse christussen en verleiding.

De kerkelijke situatie is wel anders dan toen. Maar ze is er niet duidelijker op geworden. Er zijn meer kerken, kerkverbanden dan destijds die naast elkaar bestaan en gescheiden van elkaar leven, en die zeggen de gereformeerde belijdenisgeschieden te aanvaarden.

Art.29 wil ook in de delta van wat is gaan heten 'de gereformeerde gezindte' hulp bieden bij het trouw nakomen van de roeping van art.28 om ons te voegen bij de katholieke kerk van art.27.

Ware kerk - valse kerk

We kunnen hier in de belijdenis weer het begrip 'waar' tegen. Nu concreet gezet tegenover 'vals' in de uitdrukking 'valse kerk'. 'Waar' betekent ook hier dat de katholieke kerk van

art.27 zich onderscheidt voor wie haar zoekt, van schijn, bedrog, namaak, kortom van alle *pseudo-kerkelijkheid*.

Waar 'men zich richt naar het zuivere Woord van God, alles wat daarmee in strijd is verwerpt en Jezus Christus erkent als het enige Hoofd' (tekst van het Geref.Kerkboek), daar is de katholieke kerk. Het gaat hier dus om de onderscheiding *echt of onecht*.

Welke kenmerken

De belijdenis noemt er drie:

- de zuivere prediking van het evangelie onderhouden,
- de zuivere bediening van de sacramenten onderhouden,
- de kerkelijke tucht oefenen om de zonden te straffen.

In het woordgebruik valt op dat het om één grote activiteit gaat die onderscheiden wordt in drie elementen. De kenmerken geven bepaald geen statisch beeld van de kerk.

Daarbij gaat het ook heel duidelijk om de *zuiverheid*.

'Onderhouden' legt er de nadruk op dat het *structureel* in de kerk zo toegaat, niet slechts *incidenteel*. Structureel in de prediking, vgl. bijv. Hand.2:42 (zij bleven volharden) en 1 Tim.3:15. Evenzo in de bediening van de sacramenten, vgl. bijv. Mat.28:19 en 1 Kor.11:20-29. Niet minder in de tucht, vgl. bijv. 1 Kor.5:4,5 en Mat.18:15-17.

Met behulp van deze herkenningspunten vindt men de kerk van Christus.

Kenmerken van de christenen

Opmerkelijk is dat art. 29 naast de kenmerken van de kerk ook de kenmerken van haar leden noemt. Beide hangen ten nauwste met elkaar samen.

Prof. Van Genderen merkt over die samenhang terecht op: "Wie denkt dat het voldoende is, als het maar in orde is met de bediening van Woord, sacramenten en tucht, vervalt tot objectivisme en tekent een abstract beeld van de kerk. Over de kerk spreken en de leden van de kerk erbuiten laten, is een onmogelijkheid. De kerk is immers een heilige vergadering van de ware gelovigen (art.27). Maar er zijn in haar ook mensen die doen alsof - hypocrieten of huichelaars. Zij behoven niet tot de kerk. Daarom moet ook gezegd worden, wat de kenmerken van de ware christenen zijn, die wel tot de kerk behoren. Het is dus niet genoeg om lid te zijn van de ware kerk, want het gaat erom een waar lid van de ware kerk te zijn. De *Heid. Catechismus* gebruikt de uitdrukking: een levend lid (Zondag 21)." (8)

Van Genderen merkt dan vervolgens op dat bij de kenmerken van de christenen het geloof voorop staat. Er moet naar de stem van de Herder geluisterd worden. "Mijn schapen horen naar mijn stem", zegt Christus in Joh.10:27. De klank van het Woord moet ook weerklink vinden in de harten van de kerkleden.

Art.27 begon met te zeggen, dat in de katholieke kerk de *ware gelovigen* bijeen gebracht worden. Ware gelovigen onderscheiden zich van alle schijnheiligheid, hypocrisie.

De kenmerken van de *valse* kerk zijn het tegenbeeld van die van de ware kerk. Bij de kenmerken waaraan zij te herkennen is gaat het niet om de vraag of in haar zonde voorkomt, of dat er dwaling bestaat. De *ware* kerk is ook niet volmaakt. Maar het gaat wel om de vraag: Wie heeft daar gezog? Wie heeft het in haar voor het zeggen: Christus of mensen?

Van de valse kerk zegt art.29: zij "wil zich niet aan het juk van Christus onderwerpen".

K. Schilder heeft in dit verband opgemerkt, "dat elk ander juk, zodra het opleggen ervan tot *principe* van kerkvergadering en van kerkafgrenzing gemaakt zou zijn, de desbetreffende kerk automatisch, ipso facto, tot valse kerk stempelt. Dus niet, wanneer zij 'eens een ongelukkig besluit' neemt (wie doet dat niet?), maar wanneer zij van dat valse juk een *beginsel* maakt, een *beginsel*, een *maatsnop*, een *principe* van kerkvergadering: alzo dus, dat zij ambtelijke dienst *bindt* aan wat niet het juk van Christus is." (9)

Een kerk is *valse* kerk indien zij niet meer aanspreekbaar is op het Woord van God, omdat zij dat Woord heeft onderworpen aan het gezag van mensen, waaruit blijkt dat zij niet buigt

onder het 'juk van Christus'.

Nu zal een kerk niet van het ene op het andere moment valse kerk worden. Het is een proces van verwording dat men met door de Schrift geschepte ogen opmerkt. Een proces dat begint wanneer een ander juk dan dat van Christus wordt opgelegd. En dat niet meer te stuiten is, tezij God reformatie geeft en men zich bekeert.

3. De Gereformeerde Kerken en de artikelen 27 - 29 NGB

We willen nu nog iets meer ingaan op de vraag hoe de GKV het belijden omtrent de kerk hanteren. Daarvoor vestigen we eerst de aandacht op enkele kerkelijke uitspraken in dit verband. Vervolgens gaan we in op de punten 4 en 5 van de Notitie-ds. Westerink.

3.1 Enkele kerkelijke uitspraken

3.1.1 De Acte van Vrijmaking of Wederkeer van 1944

De 'Acte van Vrijmaking of Wederkeer' is wel geen kerkelijke uitspraak door een generale synode gedaan, toch leren we eruit hoe de GKV staan willen voor de belijdenis met betrekking tot de kerk.

Alle bezwaarde kerkleden, ambtsdrager of niet, die de Acte ondertekenden, "sedert geruime tijd opgemerkt hebbende het bederf in De Gereformeerde Kerken in Nederland, zowel in de verminking of verloochening van de op Gods Woord gegronde geestelijke politie, orde en discipline of tucht der kerk, als in de verbastering van de leer, waarop gefundeerd is de bediening der Heilige Sacramenten naar de verordening van Christus in Zijn Woord; en in het thans wel bevestigde misbruik der kerkelijke tucht, welke stukken naar onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis (art.29) alle raken de merktoekenen der ware Kerk", achten zich geroepen "overeenkomstig het ambt aller geloovigen naar artikel 28 onzer Nederlandsche Geloofsbelijdenis" te verklaren en te besluiten zoals zij in de Acte gedaan hebben.

Zij besloten zich "van den band aan de hierboven genoemde synode (die van Utrecht 1943-1945, MHS) in haar evenbedoelde leer en usantie te willen vrijmaken en alzo te willen wederkeren tot een onder dit hiërarchisch juk niet langer geknechte kerkelijke samenleving, in overzwakte trouw aan de aangenomen kerkelijke eedening".

Zij verklaarden eveneens zich "vrij te maken niet alleen van het synodaal-hiërarchische, doch ook van het daarmee tegelijkertijd opgelegde theologisch-wetenschappelijke juk, dat niet het juk van Christus is, ( ) opdat zij mochten wederkeren tot, en gezamenlijk verblijven onder, de gehoorzaamheid van Christus en van den Woorde Gods, gelijk dit door haar beleden is in de formalieren van eenigheid, te voren door deze kerken aanvaard, en daarin alleen."

In deze woorden klinkt door hoe de gereformeerden die zich vrijmaakten trouw wilden blijven aan wat we belijden omtrent de katholiciteit en de eenheid van de kerk.

Zij trokken in de kerkelijke crisissituatie van 1944 de lijn door die ook al aangegeven was in de "Acte van Afscheiding of Wederkeering" van 1834. Daarin werd ook de noodzaak erkend zich te moeten afscheiden "overeenkomstig het ampt aller gelovigen art.28" van de NHK die de valse kerk genoemd wordt "volgens Gods Woord en Art.29 van onze belijdenis".

In 1834 is gestreden om gehoorzaam te blijven aan Christus en te blijven onder zijn juk. Voor dwaalleer en hiërarchie mag in de kerk geen plaats zijn. Worden zij getolereerd, dan werken we de Zoon van God tegen in zijn kerkvergaderende werk.

Aan de andere kant mag ook geen afbreuk gedaan worden aan de eenheid en de katholiciteit van de kerk van Christus door zelfgenoegzaamheid en introvertie.

Voor dat gevaar hebben de afgescheidenen en de vrijgemaakt gereformeerden oog gehad. Met de NHK wilden de afgescheiden broeders geen gemeenschap meer hebben, "tot dat deze terugkeert tot de waarachtige dienst des Heeren."

De broeders van de Afscheiding verklaarden tevens "gemeenschap te willen uitoefenen met alle ware Gereformeerde ledematen en zich te willen vereenigen met elke op Gods onfeilbare Woord gegronde vergadering".

Datzelfde verklaarden ook de Vrijgemaakten met deze woorden: "bereid zijnde, zoo haast als men dit hebben kan gemeenschap te willen oefenen met allen, die in eenigheid der leer, welke naar den Woorde Gods is, met ons willen leven of gaan leven in een aangenomen of wederom aan te semen kerkenordering, op dat Woord geground."

De taal van deze Acte hebben de GKV direct ook willen concretiseren. De eerste gewone generale synode na de Vrijmaking, die van Groningen 1946, besloot op verzoek van diverse particuliere synoden en plaatselijke kerken, verwijzend naar de Schriften (Joh. 17:20, 21; Fil. 2:1,2; Ef. 4:3-6) en de belijdenis (o.a. art.28 NGB) en voorts naar de Acten van Afscheiding en Vrijmaking "contact te zoeken met de Christelijke Gereformeerde Kerk, die met ons staat op dezelfde basis van Gods Woord en de Drie Formulieren van Enigheid, ten einde in de weg van samenspreking of correspondentie na te gaan, wat ons verenigt en wat ons nog verdeelt, en gezamenlijk middelen te beramen, die onder de zegen des Heren kunnen leiden tot kerkelijk samenleven" (Acta art.88).

Voor die oecumenische wil staan de GKV vandaag nog. Zij hebben daar geen woord van teruggenomen of afgezwakt.

3.1.2 De afwijzing van de 'Open Brief'

In de Notitie van ds. T. Dekker (november 1988) inzake de Nederlands Gereformeerde Kerken is uiteengezet welke oorzaken geleid hebben tot de breuk in de GKV in de zestiger jaren.

De moeiten en tegenstellingen die er gegroeid waren binnen de kerken, culmineerden in het verschijnen van de zgn. Open Brief in 1966, gericht aan de 'Tehuis-gemeente' van ds. A. van der Ziel in Groningen, en de gevolgen daarvan.

De schrijvers wilden met een soort solidariteitsverklaring deze gemeente en haar predikant een hart onder de riem steken. Tegelijk wilden zij publiek de GKV waarschuwen tegen de huns inziens verkeerde koers van het vrijgemaakte kerkelijk leven.

Naast de vraag "of het historisch fundament van de Nederlandse Gereformeerde Kerken (nl. Gods Woord en de drie formulieren van enigheid, MHS) ook samenvalt met het fundament van de heilige algemene Christelijke Kerk", werd in de Open Brief ook als een "religieus zeer gevaarlijk vrijmakingsgeloof" de overtuiging afgewezen: "De vrijmaking vond plaats overeenkomstig art.28 N.G.B. Het zou geweest zijn een zich voegen bij de ene ware kerk, die onze geloofsbelijdenis conform de Schriften kent. Deze ware kerk woedt in deze landen vergaderd op de aloude grondslag van de Gereformeerde Kerken, nl. Gods Woord en de drie formulieren van enigheid, terwijl haar kerkelijk samenleven alhier wordt geregeld door de Dordtse Kerkenordering. De vrijmaking, die tegen confessionele insluipsels en kerkrechtelijke misgrepen en verschuivingen het historisch Gereformeerd karakter van de kerk alhier handhaafde, bewaarde ons zo bij Gods ene kerk op aarde."

De Generale Synode van Amersfoort-West 1967 kreeg met de Open Brief en de gevolgen ervan te maken doordat één van haar afgevaardigden, ds. B.J.F. Schoep, mede-ondertekenaar en ook, zoals later bleek, de initiatiefnemer was van de OB.

De synode sprak toen uit

"dat er een onaanvaardbare tegenstrijdigheid bestaat tussen enerzijds de instemming met de belijdenis der kerk, door ds. B.J.F. Schoep ter vergadering betuigd, en anderzijds de inhoud van de Open Brief aan de z.g. Tehuis-gemeente in Groningen, waarvoor ds. Schoep door zijn ondertekening de verantwoordelijkheid aanvaardde",

omdat de synode van oordeel was

"A. dat hetgeen ( ) uit de Open Brief is geciteerd, niet anders is dan het disputabel stellen van de inhoud en het katholiek of algemeen karakter der gereformeerde belijdenis, waardoor zij als hoofdsom van de waarachtige en volkomen leer der zaligheid in twijfel wordt getrokken,

hetgeen wel past in het kader van de huidige z.g. oecumenische beweging, maar door de gereformeerde kerken altijd is verworpen, omdat zij haar belijdenis als hoofdsom der christelijke leer hebben aanvaard en als zodanig mochten handhaven;

B. dat hetgeen ( ) uit de Open Brief is geciteerd, bewijst, dat inzake het schriftuurlijk-confessioneel fundament van de kerken der vrijmaking de artikelen 27 - 29 der N.G.B. niet worden nagesproken." (Acta art. 16)

De synode besloot daarom "uit kracht van de belijdenis der waarheid, ds. B.J.F. Schoep niet te ontvangen als lid van deze gereformeerde generale synode". (Acta art.18)

De Generale Synode van Hoozeveer 1969-1970 ontving een aantal verzoeken om revisie van de besluiten van 'Amersfoort-West', maar sprak uit daaraan niet te kunnen voldoen.

'Hoozeveer' stelde namelijk tegenover appellanten dat 'Amersfoort-West' terecht de bewuste tegenstrijdigheid had geconstateerd.

Met betrekking tot het in de Open Brief gewaakte 'vrijmakingsgeloof' stelde de synode tegenover appellanten, die gevraagd hadden te bewijzen, dat de geciteerde passage uit de "Open Brief" strijdig is met de door de confessie vereiste toepassing van de betreffende verhouding van gereformeerde en gebonden kerken, dat "allereerst opgemerkt dient te worden dat artikel 29 der N.G.B. stelt, dat "wij geloven", dat "de merktekenen om de ware Kerk te kennen" deze zijn: (en dan volgen de bekende woorden uit dat artikel), en dat naar die schriftuurlijke en beleden norm de kerkelijke situatie moest worden beoordeeld. De rechte hanting van deze norm gaf en geeft de gereformeerde kerken na de vrijmaking het recht te erkennen, dat zij de merktekenen der ware Kerk hebben. Intussen hebben deze kerken zich daarmee over de niet-vrijgemaakte kerken niet uitgesproken in de zin als het geciteerde gedeelte uit de "Open Brief" doet: wat deze brief "confessionele insluipsels" noemt, werd in 1944 geheten "onschriftuurlijke leeruitspraken" en wat deze brief aandoet als "kerkrechtelijke misgrepen" werd in 1944 benoemd als "ongoddelijke tuchtmaatregelen". Deze beide gesignaleerde en duidelijk-bewijsbare zonden laten zich niet losmaken van hetgeen artikel 29 der N.G.B. belijdt over de merktekenen der Kerk."

De synode wees ook de stelling van appellanten dat "geen uitgewerkte, wél-gefundeerde en algemeen kerkelijk-aanvaarde overtuiging is aan te wijzen omtrent de door de confessie vereiste toepassing van de artikelen 27 - 29 op de concrete kerkelijke situatie van heden", als niet terzake van de hand.

De synode meende dat "zulk een 'overtuiging' ook geen voorwaarde is, waaraan voldaan moet worden alvorens de inhoud van genoemde artikelen mag worden toegepast op de concrete kerkelijke situatie." Als men zo'n voorwaarde stelt, dan wordt de inhoud van de betreffende artikelen buiten werking gesteld zolang aan die voorwaarde niet voldaan is.

Bovendien impliceren de beginwoorden "Wij geloven" een "alles voor waarschtig houden, dat God ons in Zijn Woord geopenbaard heeft" (zondag 7 H.C.), en dat houdt de erkenning in "van een goddelijke norm", aldus 'Hoozeveer'.

Dit normatieve spreken is volgens de synode ook uitgedrukt in art.28 NGB, waar als de roeping van iedere gelovige erkend wordt dat hij zich bij de kerk voegt.

De synode was van oordeel dat "naar deze, uit de Schrift afgelezen normen, het gewaakte gedeelte uit de "Open Brief" beoordeeld is door de generale synode van Amersfoort-West en veroordeeld (is) als in strijd met deze normen."

Genoemde normen "maken het onmogelijk geen tegenstrijdigheid te erkennen tussen instemming met de belijdenis der kerken enerzijds - hetgeen inhoudt een aanvaarding en gelovige toepassing der beleden normen, én de handhaving van het gewaakte gedeelte van de "Open Brief" - hetgeen inhoudt een loslating van deze normen."

'De vrijmaking was niet alleen een handelen naar artikel 32 der N.G.B. (zoals één der kerken, eveneens appellaat, stelde: "De Vrijmaking was een handelen naar art.32 N.G.B.: 'en daarom verwerpen wij alle menselijke vonden en wetten, die men zou willen invoeren om God te dienen en de consciënties te binden en te dwingen in wat manier het zou mogen zijn' en geen

afscheiding van de valse kerk”), maar ook naar artikel 28 der N.G.B., zoals ook de ‘Acte van Vrijmaking of Wederkeer’ stelt”. (Hoogeveen, Acta, art.87).

De uitspraken van de synoden van Amersfoort-West en Hoogeveen tonen aan dat de GKV in de moeiten van de jaren-60 trouw gebleven zijn aan de lijn van de Vrijmaking van 1944. Zij bleven de Vrijmaking erkennen als het werk van de Here.

3.1.3 De afwijzing van de leer van ds. J. Hoorn

Ook op ander front hebben de GKV moeten waken voor hun trouw aan de belijdenis omtrent de kerk. Zij hebben de leer van ds. J. Hoorn inzake art. 28 NGB als in strijd met Schrift en belijdenis moeten afwijzen. Hierboven is er al op gewezen.

Wie de uitspraken van de synoden die daarmee te maken kregen, bestudeert, merkt dat ook toen de inzet was te blijven bij wat we belijden in de artt. 27 - 29 NGB.

Belangrijk is daarom de uitspraak van de Generale Synode van Heemse 1984-1985, namelijk “dat - alles samen genomen - in het gevoelen van ds. Hoorn aan de breedheid van Christus’ werk en aan Gods barmhartigheid in het vergaderen van de kerk op onaanvaardbare wijze tekort wordt gedaan.” (Acta art.131)

De Generale Synode van Spakenburg-Noord 1987 heeft zich uitvoerig met een aantal revisie-verzoeken moeten bezighouden.

Zij besloot evenwel de uitspraken van haar voorgangster te handhaven en sprak uit dat de leer van ds. Hoorn terecht is afgewezen als in strijd met Schrift en belijdenis (Acta art.172).

Samenvattend kan gezegd worden dat de GKV in haar kerkelijke uitspraken die het belijden omtrent de kerk regaderen, aan dit belijden trouw hebben willen blijven. Zij zijn daarmee voortgegaan in het spoor van Afscheiding en Vrijmaking.

3.2 Ware kerken en ware leden

We willen vervolgens ingaan op de bezwaren die genoemd zijn onder de punten 4 en 5 van de Notitie-ds. Westerink.

3.2.1 Ware kerken en hun vereniging

Als bezwaar onder punt 4 wordt genoemd: “Als men (nl. de GKV) een andere kerk als ware kerk erkent, dan dient die kerk zich zo spoedig mogelijk met de Geref. kerken te verenigen.”

De Generale Synode van Spakenburg-Noord 1987 die het initiatief nam om de CGK weer te zoeken en verder te gaan op de weg van de samenspreking, herhaalde voor haar besluit wat ‘Groningen 1946’ al uitsprak om de CGK te zoeken, Acta art.88. Daarin komen de woorden “zo spoedig mogelijk met de GKV verenigen” echter niet voor. Spakenburg-Noord voegde daaraan nog toe: “... opdat allen zich door de Here Jezus Christus laten vergaderen in eenheid van het ware geloof”.

In haar brief aan de synode van de CGK schreef “Spakenburg-Noord”: “Broeders, wij willen u zoeken en u tegemoet komen, zover wij dit voor de Here kunnen verantwoorden.” En: “De generale synode bidt de Here ( ), dat de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken elkaar gaan vinden op de basis van de Heilige Schrift en de belijdenis, in de eenheid van het ware geloof.”

Deze woorden spreken een andere taal dan in genoemd bezwaar gedaan wordt.

Ook hebben onze deputaten nooit tegen de CG deputaten gezegd: “Wij zijn de enige ware kerk.” Dat konden zij ook niet zeggen, waar de GKV dat nooit uitgesproken hebben.

Wel schreven onze deputaten kort voor de G.S. van Kampen 1951 in een antwoordbrief aan de CG deputaten: “Wie heeft u diets gemaakt, dat wij alle andere kerken als valse kerken bestempelen? In onze mondelinge samensprekingen is dergelijke dwaasheid duidelijk weerlegd.”

De overtuiging bij de GKV dat er ‘slechts één ware kerk op één plaats kan zijn’, betekent niet dat alle andere instituten daarmee gediskwalificeerd worden tot ‘valse’ kerken. In die overtuiging klinkt wél door dat aan de eenheid in het geloof ook concreet gestalte gegeven moet

worden, doordat kerken die elkaar als 'ware' kerken zijn gaan herkennen, haar eenheid in het ware geloof serieus nemen en zich ervoor inzetten om elkaar ook daadwerkelijk te vinden aan de ene avondmaalstafel.

Van ware kerken mag verwacht worden dat zij de eenheid van de kerk, die zij belijden als een gave én een opgave van Christus, ook in de praktijk van het kerkelijke leven willen onderhouden. Ware kerken hebben toch de 'oecumenische wil' (vgl. in de laatste zin in art.27 de woorden "met hart en wil") conform haar katholiek karakter, om zich overeenkomstig het gebod van Christus, Joh. 17:20,21, met elkaar te verenigen.

De GKV willen zich niet neerleggen bij een 'pluriformiteit necessitate coacta'. Komt het op één plaats tot een elkaar herkennen en erkennen als ware kerk van Christus, dan zal men niet volharding de eenheid moeten zoeken.

Daarmee is niet de wil en het streven naar eenheid als een 'vierde kenmerk' aan de drie in art.29 toegevoegd. Het oecumenische willen is met de eigenschappen van eenheid en katholiciteit van de kerk oerwoudig gegeven.

Die eenheid gaat niet ten koste van de waarheid. Van Genderen merkt terecht op: "De ware eenheid is de eenheid in de waarheid. Het is de eenheid waarvoor het Woord van God de norm is." (10) Bullinger wees daar al op in verband met de Lutherse. (11)

We stemmen ook in met wat Van Genderen schrijft over de eenheid als roeping: "Hij (Christus) bidt in het hopepriesterlijk gebed inderdaad om de geestelijke eenheid van de zijnen. Maar een geestelijke eenheid moet niet slechts in persoonlijke contacten en in bijeenkomsten van gelijkgezinden zichtbaar worden. Zij moet juist in het kerkelijke leven gestalte krijgen. Het gaat erom dat de wereld erkent, dat de Vader Christus gezonden heeft (Joh.17:23). Het is zoals Schilder het eens onder woorden bracht: 'Geestelijke eenheid gaat wel voorop, maar moet dan ook dringen tot instantaire'. De verscheidenheid die er in de kerken is, is niet met de bijbelse eenheid in strijd, maar de kerkelijke verdeeldheid wel." (12)

Ds. Westerink schrijft in zijn Notitie: "Er is een menselijke factor in de kerk. Die was er al in de Reformatie. Ook t.a.v. de kerk geldt wat Z 44 HC zegt: 'een klein beginsel der gehoorzaamheid'." Dit valt toe te stemmen, maar zal niet in mindering gebracht mogen worden op het streven naar eenheid. Zd.44 voegt er immers meteen aan toe: "... maar wel zo, dat zij (die tot God bekeerd zijn) met een ernstig voenemen niet slechts naar sommige (enkele), maar naar alle geboden van God beginnen te leven". Ook het gebod dat voortvloeit uit de eenheid van de kerk in Christus!

Bovendien neemt menselijke zwakheid nooit de klem van Gods geboden weg. (HC. antw. 115)

Als de GKV 'een andere kerk als ware kerk erkent', dient die kerk zich dan 'zo spoedig mogelijk met de GKV te verenigen'?

De GKV onderkennen dat er bij eenwording van kerken een weg is te gaan in liefde en zelfverloochening. Maar menselijke weerstanden dienen te worden overwonnen. Het blijft een diepe ongerijmdheid dat twee of meer kerken zich op één plaats als kerken van Christus presenteren. Calvijn noemt dat onmogelijk: "Daarom wordt ze genoemd Katholiek of algemeen, omdat men geen twee of drie kerken kan vinden, zonder dat Christus verscheurd wordt: wat onmogelijk is." (13)

Uit kerkelijke uitspraken van de GKV blijkt nergens de eis dat elk andere ware kerk zich voegen moet bij de GKV. Integendeel. De generale synode van Groningen 1946 sprak in haar besluit t.a.v. de CGK over 'kerkelijk samenleven' en dacht duidelijk aan vereniging van kerken.

De GKV zeggen niet: 'U moet zich bij ons voegen'. Wel: 'Wij moeten samen tot eenheid komen.'

3.2.2 Lid van de ware kerk of waar lid van de kerk?

Het laatste bezwaar in de Notitie-ds. Westerink luidt: "Het spraken over de ware kerk krijgt veel meer accent dan het waar lid zijn van de kerk."

Als het waar is wat hier gesteld wordt, dan is het overwicht in het spreken over het een en het ander in de GKV wel zoek.

In een gezamenlijk persverslag, vastgesteld d.d. 26 maart 1992, van de CG en onze deputaten lezen we echter: "Na de Vrijmaking kreeg inderdaad het gereformeerde belijden omtrent de kerk veel aandacht, omdat men weer moest leren zien hoe de belijdenis over de kerk spreekt. Maar dat ging niet ten koste van de aandacht voor het leven in de godsvrucht. In de Gereformeerde kerken is steeds aangedrongen op bekering en een gehoorzaam leven met de Heer als gave en eis van het verbond."

Aan deze zaak is uitvoerig aandacht gegeven in een vorige nota over de toe-eigening van het heil. Met verwijzing naar die nota behoeft daar nu niet verder op ingegaan te worden.

Ook is wat hiervoor bij art.27 werd opgemerkt met betrekking tot 'ware gelovigen' en bij art.29 inzake de kenmerken van de christenen de belijdenis van de GKV. Daar staan zij voor: Zij hebben de overtuiging dat het 'ware lid zijn van de kerk' alle nadruk moet hebben.

Het lid zijn van de ware kerk is op zich nog geen garantie dat men het eeuwige leven ontvangt. In het ledenbestand van de ware kerk voorkomen is niet een soort (eeuwig)levensverzekering. De ware kerk is geen trein waar men in stapt om dan vanzelf bij het eindstation aan te komen.

We stemmen in met Van Genderen: "Het is niet genoeg om lid te zijn van de ware kerk, want het gaat er ook om een waar lid van deze kerk te zijn, een levend lid (H.C., Zondag 21). Men mag die twee niet scheiden. Als men alleen oog heeft voor het ware instituut, ligt de weg naar het kerkisme open. Als men alleen over de ware gelovigen spreekt en de kerk uit het oog en uit het hart verdwijnt, ligt de weg naar het conventikel open." (14)

Het gaat erom waar lid te zijn van de ware kerk. Waar lid is men door een waar geloof. Door een leven in godsvrucht, waarvoor naar het woord van Paulus in 1 Tim.4:7 oefening nodig is. Men zal er naar moeten jagen, 1 Tim.6:11.

Wij zeggen met J. Kamphuis, wanneer hij over deze godsvrucht schrijft die voortdurend onze aandacht moet houden: "Godsvrucht is niet bestaande zonder de Christus, en de Christus wil niet zijn zonder de godsvrucht van zijn gemeente." En: "Dat betekent dus, als we spreken over de plaats van de christen en van de christelijke gemeente in een geseculariseerde wereld, dan zal het er om ons te doen moeten zijn *radicaal uit de Christus te leven en radicaal uit het geloof te leven*. Anders is de slag voorgoed verloren, hoe lang we dan ook nog een façade omhoog houden -, de slag tegen de secularisatie, de slag vóór onze jeugd en vóór de gang van het Evangelie in deze, onze wereld." (15)

4. *Tenafotte*

Kerkelijk één zijn en daarnaar streven behoort ook tot de 'toe-eigening van het heil'. Wanneer we letten op de samenhang tussen verwerving en toe-eigening van het heil, ontdekken we dat het niet alleen om persoonlijke zaken gaat. Niet alleen onze gemeenschap met God komt daarbij aan de orde, ook onze gemeenschap met elkaar. Het belijden inzake de kerk raakt het belijden inzake de toe-eigening van het heil.

Onze Heiland heeft de eenheid van zijn gemeente verworven aan het kruis. Dat is een zaak van de verwerving van het heil. Hij is onze Vrede.

Die verwerving wordt ons gepredikt. We kunnen op Christus aan, wanneer Hij ons belooft: Ik ben uw vrede.

Wat Christus verworven heeft, wil Hij ons nu ook toe-eigenen. Waar Hij om gebeden (Joh.17) en voor geleden heeft, dat wil Hij ons nu ook eigen maken door zijn Geest en Woord, in de weg van het geloof. Levend *in* en *uit* geloof ligt er nu de roeping om die door Christus verworven en door de Geest toegeëigende eenheid te onderhouden. En ons niet tevreden te stellen met een theorie van de pluriformiteit van de kerk. Ook niet met een pluriformiteit *necessitate coacta*.

Leven uit geloof bewaart ons ook voor kleingeloof en moedeloosheid. Wanneer we letten op de kerkelijke verdeeldheid en de moeite om tot elkaar te komen naar de wil en het gebod van

Christus, kan een geest van moedeloosheid zich van ons meester maken. We zullen echter op Christus moeten zien, wanneer we over de kerk en haar eenheid spreken. De kerk is immers 'de gemeente Gods, die Hij zich door het bloed van zijn Eigene verworven heeft', Hand.20:28.

Komen tot kerkelijke eenheid die naar de Schrift is, is alle inzet en offers waard.

We zijn geroepen om achter de goede Herder Jezus Christus aan te gaan en vruchten van de Geest te dragen. De grote Herder der schapen volgen stelt ons een heerlijke toekomst in het vooruitzicht.

Daarom: "De God nu des vredes die onze Here Jezus, de grote herder der schapen door het bloed van een eeuwig verbond heeft teruggebracht uit de doden, bevestigde ons in alle goed, om zijn wil te doen (ook t.a.v. kerkelijke eenheid), terwijl Hij ons doe wat in Zijn ogen welbehaaglijk is door Jezus Christus", Hebr.13:20.

Want: 'Hem zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid.'

1. Zie ook J. van Genderen en W.H. Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, blz. 650-651

2. Calvijn, *Institutie*, boek IV, 1,2

3. Van Genderen en Velema, a.w., blz. 625, 640-641.

4. Zie W. van 't Spijker, '...den hals buygende onder het jock Jesu Christi ...', in *Bezielde verbond*, opstellen aangeboden aan J. Kamphuis, blz. 206-219. Volgens Van 't Spijker bevat de uittreding 'het juk van Christus' drie elementen: persoonlijk geloof, samenbinding in de eenheid van de gemeente en samenleving in één kerkverband.

5. *Acta van de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland*, Heemse 1984-1985, art.131, en *Acta van de generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland*, Spakenburg-Noord 1987, art.172. Vgl. ook Van Genderen, *Beknopte Geref. Dogmatiek*, blz. 660.

6. Van Genderen/Velema, a.w., blz. 625, 645-646. Vgl. ook de bijdrage van C. Trimp, *De kerk bij A. Kuyper en K. Schilder*, in *De Kerk*, onder red. van W. van 't Spijker e.a. blz. 187-210.

7. J. van Genderen in *De Kerk*, blz. 283.

8. Van Genderen in *De Kerk*, blz. 290-291.

9. K. Schilder, *De Kerk III*, blz. 370.

10. Van Genderen, a.w., blz. 646.

11. Van Genderen, a.w., blz. 647.

12. Van Genderen, a.w., blz. 645.

13. Calvijn, *Institutie* boek IV, 1,2.

14. Van Genderen, a.w., blz. 659.

15. J. Kamphuis, *Godsvrucht - een kracht, antwoord aan de secularisatie*, blz. 21.

Bijlage K: Kerk, Vrijmaking en doorgaande reformatie (NGK)

Van: Commissie Contact en Samenspreking van de Nederlands Gereformeerde Kerken

Aan: Deputaten Kerkelijke Eenheid van de Gereformeerde Kerken (Vrijg.) in Nederland

Datum: februari 1995

I. Wat er aan de Vrijmaking voorafging

In de dertiger jaren vielen er van verschillende kanten nieuwe geluiden te horen binnen de Gereformeerde Kerken. Vanuit de Schrift werden opvattingen bestreden, die voor velen vanuit hun traditie vaststonden.

Deze "schriftbeweging" bleef niet onbestreden. Door sommigen werd gesproken over een beweging die de kerken vergiftigde en over een dreigende deformatie. Er werd stemming gemaakt, terwijl het de "nieuwlichters" om niets anders ging dan om het verstaan van het

levende Woord van God en een reformatie van het leven naar dat Woord.

Kerkelijk gezien werden de verschillen die er waren tenslotte toegespitst op het punt van de doop. Daarover deed de synode helaas een uitspraak naar één kant.

2. De Vrijmaking en de visie daarop

Velen konden zich niet verenigen met de synodale leeruitspraken over de doop en bestreden die dan ook. Daarop reageerde de synode met het uitoefenen van de kerkelijke tucht. Trouwe ambtsdragers werden geschorst en afgezet.

De Vrijmaking was, in zijn algemeenheid gesproken, een nee-zeggen tegen de slechte confessionele en kerkrechtelijke bindingen van de synode. Maar ging men dieper op de zaken in, dan kwamen bij de Vrijgemaakten onderling verschillen aan het licht.

Er waren er die de leerbeslissingen zonder meer verwierpen om de onschriftuurlijke inhoud ervan. Met die beslissingen konden ze niet leven. Voor hun besef was de kerk gedeforceerd en was er reformatie nodig. Zij beleefden de Vrijmaking als een genadige uitleiding van God uit een kerk, die verdorven was en die hen had verdrukt.

Anderen hadden ook wel moeite met de synodale verbondsoleer, maar minder dan de eerstgenoemden. Met die leerbeslissingen op zich konden zij wel leven, maar ze wilden er zelf niet als aan een dogma aan gebonden zijn. Zij verzotten zich dus met name tegen de binding.

Weer anderen hadden geen duidelijk oordeel over de leerbeslissingen. Ze waren het er mee eens of meenden ze best te kunnen dragen, maar zij hadden onoverkomelijke bezwaren tegen de verkeerde kerkrechtelijke handelingen van de synode.

Nog weer anderen begrepen noch van de dogmatische noch van de kerkrechtelijke geschillen iets, maar ze namen het niet dat bijv. hun dominee, die zij kenden als een trouwe dienaar van de Here, geschoest werd.

O.i. moeten deze verschillende visies ook vandaag nog naast elkaar kunnen bestaan. Zó, dat de een mag spreken van een reformatie en een ander van een broedertwist, zonder dat dan over en weer het oordeel valt van "vrijmakingsgeloof" of "verloochening van de Vrijmaking". Om één te zijn in Christus hoeven we het niet eens te zijn over de Vrijmaking.

3. De visie op de kerk

Al vóór de Vrijmaking viel niet te ontkennen dat er ook buiten de Geref. Kerken veel ware gelovigen waren met wie men eens zou aanzitten aan het bruiloftsmaal van het Lam, maar met wie men nu niet aan dezelfde avondmaalstafel zat. De vraag was natuurlijk hoe die verdeeldheid zich verhield tot de eenheid van de kerk van Christus, zoals de Schrift daarover spreekt.

A. Kuyper was gekomen met de leer van de pluriformiteit van de kerk. Volgens die opvatting was het helemaal niet erg dat er verschillende kerken waren en werd de door God gewilde eenheid slechts als een bovenkerkelijke gezien.

Anderen, die meer oog hadden voor het gebod tot eenheid, zeiden dat de Geref. kerken de meest zuivere openbaring van het lichaam van Christus waren. Zonder de andere kerken daarmee vals te noemen en de verbondenheid met de gelovigen uit die kerken te ontkennen, kon men zo toch vasthouden aan de noodzaak van het behoren tot de Geref. Kerken.

Schilder verzette zich uit alle macht tegen het kerkelijk relativisme en benadrukte de eis van de Schrift tot eenheid van allen die van Christus zijn. Hij beklemtoonde de roeping van de kerk zó bijeen te komen, als Christus haar vergadert. Om zowel de verbondenheid met alle ware gelovigen buiten de Geref. Kerken als de eis tot het samenkomen naar de wil van Christus te verdisconteren, sprak hij vaak van "het adres van de kerk". Later maakte het dynamische element van dat samenkomen naar de wil van Christus bij veel Vrijgemaakten op de achtergrond en werd "het adres van de kerk" meer statisch opgevat.

Verscheidene bezwaarden konden zich in de dagen van de Vrijmaking niet vinden in de kerkbeschouwing van Schilder, maar desondanks gingen ze wel met de Vrijmaking mee. Zij wer-

den immers aan Schilders gedachten niet gebonden en Schilder streed toch voor een oecumenisch gereformeerde kerk waarbinnen ruimte was voor verschillende opvattingen, óók over de kerk.

De ruimte die Schilder bij het samenkomen naar de noem van Christus voor ogen stond, is het best weer te geven met de woorden die hij sprak op de eerste publieke vergadering na de Vrijmaking. Na gewezen te hebben op het vergaderend werk van God, zei hij: "Daarom moet de kerk een verband aangaan aldus, dat haar kassel is een concentratiepunt, dat haar doopvoet wordt een verenigingsplaats en haar avondmaalstafel wordt een communie-ding voor al degenen - ik zeg: voor al degenen, die God waarachtig vrezen. We hongeren dus naar de katholieke kerk, naar de kerk, die algemeen is en wij zweren bij God een dure eed ook vandaag, wij zweren een dure eed die aldus luidt: Waar ook en wanneer ook wij gaan staan in een kerk-formatie, hoe ze ook heet of heten kan: het zal niet aan onszelf mogen liggen, als er één man of één vrouw of één kind buiten blijft, waarvan God zegt: hij moet er binnen wezen".

O.i. heeft Schilder hier schriftuurlijk gesproken. Gemeente-van-Christus-zijn betekent niet dat je gelijk moet denken over de kerk of over de uitleg van de art. 27 - 29 NGB. Het betekent dat er in die gemeente plaats moet zijn, niet alleen voor allen die hun instemming betuigen met de gereformeerde belijdenisgeschriften, maar ook voor allen die dat op bepaalde punten niet kunnen doen, maar die wel overeenkomstig diezelfde belijdenisgeschriften van Christus zijn: gelovigen, die zichzelf kennen als zondige mensen die van de genade van Christus willen leven en die daarom de zonde haten en de gerechtigheid najagen, de ware God en hun naaste liefhebben, niet afwijken, en hun vlees kruisigen met zijn werken (art. 29 NGB; zie ook t.a.v. de toelating tot het avondmaal vr.+antw. 81 HC).

Zou het komen tot hernieuwd kerkelijk samenleven met de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt), dan zou o.i. deze door Schilder bedoelde ruimte daarin aanwezig moeten zijn.

4. Doorgaande reformatie

Vrijgemaakten die de Vrijmaking zagen als een broedertwist, zagen het zogenaamde ethisch conflict niet, zoals dat door anderen werd ervaren. Zij bleven lid van de A.R.partij, waren voor samenwerking en zagen de synodale kerken niet als valse kerken. Zij wilden met die kerken samenspreken om al het mogelijke te doen de leerbeslissingen en tuchttoefeningen opgeheven te krijgen.

Vrijgemaakten die de Vrijmaking zagen als een reformatie, drongen aan op doorgaande reformatie. Een doorgaande reformatie van de kerk, maar dat niet alleen, want het leven was één. Kerk en samenleving waren niet van elkaar te scheiden. En dus had de doorgaande reformatie ook te maken met de politiek, het onderwijs, het sociaal-economische terrein, kortom met heel het leven in al zijn verbanden. Uit geloof en met grote ijver werden gereformeerde organisaties en instellingen opgericht, waarvan sommige in de loop van de tijd veel mochten gaan betekenen en voor velen tot een zegen werden.

Gaandeweg namen binnen de Vrijgemaakte Kerken de spanningen toe. Verschillend denken over de kerk was minder concreet dan het wel of niet voeren van samensprekingen, het lid zijn van verschillende partijen en het sturen van kinderen naar verschillende scholen. Over en weer werd al gauw geoordeeld en veroordeeld. En zo stokte de ware doorgaande reformatie. Want die is vóór alles het wegdoen van de werken van het vlees - veten, twist, afgunst, uitbarstingen van toorn, zelfzucht, tweedracht, partijschappen, nijd - en het laten groeien in ons leven van de vrucht van de Geest, die bestaat in liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, vriendelijkheid, goedheid, trouw, zachtaardigheid en zelfbeheersing.

Naast het vele goede dat er door Gods genade uit de Vrijmaking voortgekomen is, is er dus ook veel waar wij ons als Vrijgemaakten en Nederlands Gereformeerden voor moeten schamen. We behoren ons te verootmoedigen voor de Heer van de kerk, die ons zoveel gaf, maar wie zijn naam niet alleen om ons geprezen, maar ook gelasterd is, omdat wij ons niet voldoende hebben laten leiden door zijn Geest.

Bijlage 21: Brief aan de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde kerken

Zeer goachte en geliefde broeders,

Als wij ons tot u richten om u ons besluit aan te bieden met betrekking tot de contacten tussen onze kerken, dan kunnen we dat niet anders doen dan in het besef van een diepe verlegenheid. De relatie immers tussen u en ons, die ooit zo hoopvol leek op te bloeien, is gekomen op een punt waarop wij als Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken van uw afgevaardigde ds. J. Westerink moesten vernemen, dat uw deputaatschap voornemens was aan uw vergadering voor te stellen de landelijke gesprekken met ons te beëindigen, en daarmee het perspectief van eenheid van onze kerken definitief op te geven, in elk geval op een voor ons min of meer overzienbare termijn.

Onze verlegenheid vloeit rechtstreeks voort uit de diepe impasse die aldus is ontstaan in onze landelijke samsprekingen. Zeker: op deputaten-niveau hebben wij van hart tot hart met elkaar gesproken. Over en weer werd er vurig naar verlangd elkaar te vinden. Maar toch: met verdriet constateren wij dat onze gesprekken zijn vastgelopen. Wij hebben elkaar gezocht, maar elkaar niet kunnen overtuigen. Wij hebben gebeden voor kerkelijke eenheid, maar moeten nu constateren dat het werk ons bij de handen afgebroken is. Onze verlegenheid is groot: we weten eigenlijk niet meer wat te doen.

Deze onmacht bepaalt ons eens te meer bij onze afhankelijkheid van God. Tot Hem roepen wij het dan ook uit: kom ons te hulp; wijs ons de weg hoe we verder moeten gaan!

In onze onmacht willen wij ons voor God en mensen verootmoedigen.

Wij willen tegenover de Here en tegenover u ons tekort belijden: van onze kant is er niet altijd genoeg liefde geweest voor u; er zijn soms woorden gesproken of geschreven die ongesproken en ongeschreven hadden moeten worden. Broeders, vergeef het ons!

Vanuit deze gemoedsgesteldheid, broeders, doen wij een appel op u: breek alstublieft niet met ons. Zeker: er zijn verschillen tussen u en ons; vele gesprekken tussen uw deputaatschap en onze commissie hebben ons daarover genoegzaam geïnformeerd. Wij willen die verschillen ook niet relativeren of zelfs ontkennen: alsof ze er in feite niet toe zouden doen. Echter: naast de verschillen die ons gescheiden houden is er ook zoveel wat we gemeen hebben, en wat ons samenbindt. Onze beide kerken proberen toch een op de basis van Gods Woord naar de gereformeerde belijdenis kerk van Christus te zijn. Voor een *buitenstaander* zijn de overeenkomsten tussen ons in leer en prediking heel duidelijk. Op vele plaatsen hebben de *leides* van onze kerken een eenheid ervaren, die ze zien als gebedsverhooring. En voor het aangezicht van Christus...

Ja, dat is uiteindelijk de vraag. Wie zijn we voor het aangezicht van Christus? En zijn we in zijn ogen één of gedeeld?

Als wij proberen om naar onszelf te kijken voor het aangezicht van Christus, dan zien we eerst onze tekorten. Licht op de kandelaar, stad op een berg, pijler en fundameest der waarheid? We hebben weinig werfkracht in de wereld, we raken jongeren uit ons eigen midden kwijt en er is verwaaring over de koers die we moeten gaan. In dat alles is niets om trots op te zijn. Tegelijk is dat andere ook waar: we weten ons door God geroepen, veilig in Jezus' armen en geleid door zijn Heilige Geest. We geloven dat en in alle gebrokenheid ervaren we het ook. Maar juist de grote woorden zijn te groot om alleen op ons te slaan. Daarom zoeken we zichtbare en tastbare eenheid, onder meer met u. Met uw kerken is dat zoeken zelfs duidelijk veranderd in *winden*. Door de jaren heen hebben we mogen proeven, hoe goed is als broeders van hetzelfde huis ook samen wonen. We vragen het u open en eerlijk: is de situatie echt zo, dat we dit op het spel mogen zetten?

Broeders, wij herhalen onze oproep: breek alstublieft niet met ons. Wij hebben elkaar veel te

hard nodig in de wereld waarin wij vandaag van Godswege geroepen zijn om een zoutend zout en een lichtend licht te zijn, een stad op een berg. Wij willen graag samen met u ons licht laten schijnen voor de mensen, opdat zij onze goede werken zien (ook in de onderlinge liefde), en onze Vader in de hemel verheerlijken!

Zoals u ook in bijgaande besluitekst kunt lezen, heeft de vergadering ons opgedragen een aantal punten in concreto aan u door te geven; ten dele kwamen ze in het hierboven geschrevene ook al aan de orde.

* Dat betreft in de eerste plaats de vraag van ons of het voor u mogelijk is om een uitspraak te doen over de zwaarte van de (overgebleven) verschillen op het punt van de toe-eigening des heils: vallen deze verschillen binnen het raam van de gereformeerde belijdenis? Rechtvaardigen ze een blijvend gescheiden optrekken van onze kerken?

Wij beseffen ten volle dat deze vragen moeilijk te beantwoorden kunnen zijn; zowel een bevestigend als een ontkennend antwoord brengen immers nogal wat consequenties met zich mee. Toch menen we onze vraag zo te mogen stellen, omdat het immers juist deze vraag is die ook door vele opeenvolgende Generale Synodes van uw kerken aan uw deputaatschap is gesteld.

* In de tweede plaats willen we erop aandringen om de bestaande contacten op plaatselijk niveau zoveel mogelijk de ruimte te geven. Waar we telkens weer horen hoe broeders en zusters juist op dat plaatselijke niveau de ontmoeting met elkaar ervaren als een geschenk van God, vragen we u om wat daar gebeurt ruimhartig te erkennen, en het niet te belcmieren.

We willen u bovendien vragen om ook voer de toekomst ruimte te geven voor verdergaande en nieuwe ontwikkelingen op plaatselijk niveau.

* Ter ondersteuning van die plaatselijke contacten, dringen we er bij u op aan, zoals we dat ook hierboven al schreven, om ook landelijk het gesprek met ons niet af te breken. Wanneer de landelijke en de plaatselijke ontwikkelingen te ver uit elkaar zouden lopen, ontstaat immers gemakkelijk een absoluut ongewenste scheefgroei.

* In het geval uw vergadering onverhoopt toch zou besluiten om de landelijke gesprekken gericht op kerkelijke eenheid te beëindigen, zouden we u willen uitnodigen tot overleg over een andere vorm van contact, die dan niet meer primair gericht zou zijn op landelijke eenheid, maar wel op de vraag in hoeverre we elkaar, binnen de bestaande situatie van de verschillende kerkverbanden, kunnen helpen op basis van de verbondenheid als gemeenten van Christus.

Moge de Here u zegemen bij uw beraadslagingen, met name als het gaat om de zaken die ons als ware Christgelovigen gemeenschappelijk aangaan.

Bijlage 22: Brief aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt)

Zeer geachte en geliefde broeders,

Onze Landelijke Vergadering heeft zich langdurig en breedvoerig bezig gehouden met de relatie tussen de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) en de Nederlands Gereformeerde kerken.

Het gesprek over dit onderwerp op onze vergadering gaf aanleiding tot emotie; zozeer zelfs, dat daardoor misverstanden opgeroepen zijn. Wij willen hier graag nog eens benadrukken dat de getoonde emoties niet bedoeld waren om de beschuldigende vinger naar anderen uit te steken - als zouden slechts die anderen verantwoordelijk zijn voor de gevoelde pijn. Noe, de pijn waaraan door diverse afgevaardigden uiting werd gegeven was ten volle gezamenlijke pijn, zoals die werd en wordt ervaren aan beide kanten van de in de zestiger jaren tussen ons gesla-

gen breuk.

Intussen staan wij nu voor de taak om een weg te vinden die ons verder brengt; die ons samen dichter bij de Here brengt, en daarmee ook dichter bij elkaar. Op vele manieren is er vanuit onze vergadering op aangedrongen dat wij alles zullen doen om de ontstane impasse in onze contacten zo mogelijk te doorbreken.

Broeders, wij willen niets liever dan dat. En tegelijk beseffen we onze onmacht om datgene te bereiken wat we zo graag zouden willen bereiken.

Deze onmacht bepaalt ons eens te meer bij onze afhankelijkheid van God. Tot Hem roepen wij het dan ook uit: kom ons te hulp; wijs ons de weg hoe we verder moeten gaan!

In onze onmacht willen wij ons voor God en mensen verootmoedigen.

Wij willen tegenover de Here en tegenover u ons tekort belijden: van onze kant is er niet altijd genoeg liefde geweest voor u; er zijn soms woorden gesproken of geschreven die ongesproken en ongeschreven hadden moeten blijven. Broeders, vergeef het ons!

Al deze dingen overwegend, en ook al het geschrevene nog eens herlezend, trof ons een passage uit het rapport van onze Commissie voor Contact en Samenspreking; het betreft een weergave van het gesprek tussen uw deputaten en onze commissie, zoals dat plaatsvond op 12 september 1994. We hebben daar o.a. dit gelezen:

"Dan de tweede vraag: "Wat verenigt ons als kerken en waarin verschillen we?"

Over de eerste helft van deze vraag werd weinig gesproken. Het gesprek ging met name over de taxatie van de gebeurtenissen in de jaren '60."

Naar aanleiding van deze passage hebben wij ons de vraag gesteld, en we leggen die hietbij ook aan u voor: zou juist op het punt van wat ons verenigt niet een nieuwe aanzet te vinden zijn voor de ontmoeting met elkaar?

Nee, we bedoelen dat geenszins in relativiserende of zelfs nivellerende zin: alsof de verschillen tussen u en ons er in feite niet toe doen. Hieronder willen we ook in concreto nog ingaan op die verschillen. Echter: het signaleren van de verschillen mag er toch ook niet toe leiden, dat we zouden voorbijzien aan het vele dat we gemeen hebben. Onze beide kerken proberen toch om op de basis van Gods Woord naar de gereformeerde belijdenis kerk van Christus te zijn. Voor een *buitenstaander* zijn de overeenkomsten tussen ons in leer en prediking heel duidelijk. Voor de *leden* van onze kerken gaat steeds meer de eenheid zwaarder wegen dan het geschil. En voor het aangezicht van Christus...

Ja, dat is uiteindelijk de vraag. Wie zijn we voor het aangezicht van Christus? En zijn we in zijn ogen één of gedeeld?

Als wij proberen om naar onszelf te kijken voor het aangezicht van Christus, dan zien we eerst onze tekorten. Licht op de kandelaar, stad op een berg, pijler en fundament der waarheid? We hebben weinig werkracht in de wereld, we raken jongeren uit ons eigen midden kwijt en er is verwarring over de koers die we moeten gaan. In dat alles is niets om trots op te zijn. Tegelijk is dat andere ook waar: we weten ons door God geroepen, veilig in Jezus' armen en geleid door zijn Heilige Geest. We *geloven* dat en in alle gebrokenheid *ervaren* we het ook. Maar juist de grote woorden zijn te groot om alleen op ons te slaan. Daarom zoeken we zichtbare en tastbare eenheid, onder meer met u. En voor het aangezicht van Christus vragen we u: ziet u niet dat we één zijn in Hem; dat we delen in het ene brood en dat deze eenheid roept om gevierd te worden aan de ene tafel?

Intussen - we schreven het hierboven al - zijn er de verschillen tussen u en ons. En verre van die te willen ontkennen of wegnoffelen, willen we daar nu ook op ingaan. Als we de verslagen van de besprekingen goed lezen, dan ging het per saldo niet over feitelijke leer-verschillen, maar over de vraag in welk geval het uiterste middel van schorsing en afzetting mag worden gebruikt. Onze Commissie heeft duidelijk gemaakt, dat onze kerken dit alleen aandurven wanneer òf het fundament in geding is òf de opbouw op dat fundament ernstig geschaad

dreigt te worden. Eenvoudig gezegd: wij wegen bij verschil van inzicht. Wij onderschrijven wat de Commissie hierover te berde bracht. Wel vragen we ons af, of de Commissie het verschil met u op dit punt niet te zwaar aangezet heeft. In dit licht bezien lijkt ons de conclusie dat er geen ruimte is voor nader contact tussen uw en onze kerken, veel te ver te gaan. Het is in de situatie waarin kerk en wereld zich vandaag bevinden, voor God toch niet te verantwoord als we die conclusie te vroeg trekken? Voor de eer van Christus is het schadelijk als we langs elkaar heen leven. En in de vragen waarmee we als kerken te maken krijgen, menen we elkaar nodig te hebben. Hoe reageren we op de secularisatie, hoe geven we het geloof door aan een nieuwe generatie, wat leren we van andere christenen en waarin moeten we ons van hen onderscheiden? Het zijn allemaal vragen waar we samen voor staan. Vanuit deze overwegingen willen wij een klemmend beroep op u doen om over de schaduwen van het verleden heen te stappen en onbevangen te beproeven, welke contacten met ons wel en welke niet mogelijk zijn. Wij van onze kant beloven u dan, datzelfde te zullen proberen.

In dit verband willen wij u dan ook vragen om de ontluikende contacten, die er her en der op plaatselijk niveau zijn tussen gemeenten van beide kerkverbanden, niet te belemmeren, maar te erkennen; en ook om voor de toekomst ruimte te geven voor verder gaande en nieuwe ontwikkelingen op plaatselijk niveau.

In het verlongde daarvan willen we er ook bij u op aandringen om te komen tot een heroverweging van de door de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs vastgestelde regeling voor plaatselijke contacten. Deze regeling maakt immers datgene wat plaatselijk kan geschieden wel erg afhankelijk van de ruimte die landelijk geboden wordt. Natuurlijk hebben we er begrip voor dat een plaatselijke kerk zich in dit opzicht niet te zeer kan verwijderen van de lijn van het kerkverband als geheel; echter: wij menen dat het goed zou zijn om de regels voor kanselruil en toelating van leden aan elkaars Avondmaal in die zin te wijzigen, dat op deze punten een grotere verantwoordelijkheid toevalt aan de plaatselijke kerken.

In het geval uw vergadering onverhoopt zou besluiten (sog) geen ruimte te zien om de landelijke gesprekken gericht op kerkelijke eenheid voort te zetten, c.q. die weer op te vatten, zouden we u willen uitnodigen tot overleg over een andere vorm van contact, niet primair gericht op landelijke eenheid, maar wel op de vraag in hoeverre we elkaar, binnen de bestaande situatie van de verschillende kerkverbanden, kunnen helpen op basis van de verbondenheid als gemeenten van Christus.

Moge de Here u zegenen bij uw beraadslagingen, met name als het gaat om de zaken die ons als ware Christgelovigen gemeenschappelijk aangaan.

Bijlage 23: Brief Zoetermeer over de vrouw in het diakenambt (LV 98-12.8)

Geachte broeders,

Op 2 oktober 1996 besloot onze kerkenraad tot openstelling van het diakenambt voor zusters van de gemeente. Dit besluit werd genomen na gedachtenwisselingen, waarbij de standpunten wel heel sterk uiteenliepen. De verschillen van mening liepen dwars door de raad en de gemeente, maar wij hebben ons allen in dit besluit kunnen vinden.

Enkele andere gemeenten met dezelfde problemen hebben geïnformeerd naar de wijze waarop wij tot ons besluit zijn gekomen, hopend dat dat hun hulp zou bieden. Misschien kunnen wij meer gemeenten er mee dienen.

Wij vertrouwen er op, dat U creatief genoeg bent om ons besluit op een logische plaats en wijze aan de Landelijke Vergadering aan te bieden.

Bestuit:

Binnen onze gemeente vindt al geruime tijd een gedachtenwisseling plaats over de vrouw in het diakenambt. De Landelijke Vergadering van onze kerken heeft de beslissing daartoe aan de plaatselijke gemeente gelaten, zodat er kerkverbandelijk geen moeilijkheden zullen komen als onze gemeente besluit tot vrouwelijke diakenen. Maar hoe zal dat vallen bij onze Christelijke Gereformeerde en Vrijgemaakt Gereformeerde zusterkerken? En vooral: in de eigen gemeente, waarin daarover verschillend wordt gedacht. Daarom heeft de raad naar de argumenten van zowel voor- als tegenstanders geluisterd.

Van de voorstanders argumenteerden enkele gemeenelieden vanuit gevoelens, anderen vanuit het studierapport van de desbetreffende commissie uit onze kerken, en weer anderen vanuit een aantal teksten in het Nieuwe Testament, waarin vrouwen taken hadden, die wij als diaconaal typeren. Verwezen werd naar de gaven, die vrouwen in het algemeen en zusters in onze gemeente in het bijzonder hebben.

De tegenstanders waren niet tegen zusters met diaconale taken, als wel tegen het diakenambt voor zusters, in besluit of bevestigingsformulier gegrond op de instelling van het 'diaken' ambt in Handelingen 6. Immers, het eerste wat je leest over de diaken Philippus, is dat hij de Moorman doopt. Handelingen 6 heeft een veel breder diakenambt dan wij hebben.

(Datzelfde bezwaar hadden zij ook tegen de oude regels onder de Doedse Kerkenorde en de oude formulieren voor bevestiging van ambtsdragers: de tekstverwijzingen doen vermoeden, dat er drie duidelijk onderscheiden ambten zijn, maar in de Bijbel zijn de grenzen nogal vloeïend.)

Als nu voor de openstelling van het 'diaken' ambt wordt verwezen naar Handelingen 6, is in principe de weg naar het ambt van ouderling en predikant ook open voor de zusters. En daartegen richten zich hun bezwaren, gegrond op de bijbelgedeelten, waarin Paulus verwijst naar Mozes en de schepping.

Ook zij vragen de raad wegen te zoeken om de gaven van de zusters in onze gemeente tot nog grotere ontplooiing te brengen.

De kerkenraad heeft in zijn vergaderingen van september 1996 besloten:

- *Het diakenambt zowel aan broeders als zusters toe te vertrouwen, zonder dit ambt rechtstreeks te verbinden met of gelijk te stellen aan het ambt uit Handelingen 6.*
- *De raad zal daartoe de gemeente in de gelegenheid stellen broeders en zusters onder zijn aandacht te brengen, waarna kandidaatstelling, verkiezing, benoeming en bevestiging zullen volgen.*
- *De diakenen zullen een Diaconale Raad vormen, waaraan door de kerkenraad een ouderling met gedeeltelijk pastorale, gedeeltelijk diaconale taken wordt toegevoegd voor goed overleg en informatie.*
- *De kerkenraad zal minstens twee keer per jaar met de diaconale raad samenkomen.*

N.B. Onze gemeente was vroeger veel kleiner. Elk huisbezoek werd door twee ouderlingen gebracht. Veel diaconaal werk was er niet. Talstelling voor ouderling en diaken was moeilijk, zeker met dubbeltallen. Besloten is toen een ouderling de diaconale taken erbij te geven. Eenzelfde praktische aanpak als in Handelingen 6, maar dan in omgekeerde richting. Toen de situatie wijzigde en er weer een aparte diaken kwam, is die deel blijven uitmaken van de kerkenraad, ook wel als diaken/hulpouderling.

De raad denkt zo de gaven der zusters optimaal te kunnen inschakelen. En ook, dat er bij de CGK en de GKV tegen deze opzet geen op de Bijbel gegronde bezwaren zullen zijn.

Bijlage 24: Brief Arnhem m.b.t. vrouwelijke ambtsdragers (LV 98-12.5)

In hun gezamenlijke vergadering van 10 juli 1996 namen de kerkenraden van de Christelijke Gereformeerde Kerk en de Nederlands Gereformeerde Kerk te Arnhem een principebesluit tot

openstelling van de ambten voor zusters der gemeente, hetgeen wordt weergegeven in de volgende drie punten:

- a. De kerkenraad moent dat niet uit de Schriften kan worden afgeleid dat de Here het vervullen van de ambten in de gemeente door zusters voor alle tijden verbodt en dat het in overeenstemming is met het geheel der Schriften om zusters der gemeente te roepen tot de ambten.
- b. De kerkenraad is ervan overtuigd dat de Here aan bepaalde zusters de gave gegeven heeft om leiding en onderricht te geven. Het zou niet goed zijn van deze gaven slechts gedeeltelijk gebruik te maken.
- c. Bij het uitwerken van dit standpunt zal het heil van de gemeente voorop staan en zal terdege rekening worden gehouden met de positie in de Christelijke Gereformeerde en Nederlands Gereformeerde kerkverbanden.

Met name uit het derde punt zal het u duidelijk zijn dat de kerkenraden aan het principebesluit geen uitvoering wensen te geven dan na zorgvuldig overleg met de zusterkerken. Daarom verzocht de kerkenraad van de Nederlands Gereformeerde Kerk de zusterkerken in de regio Arnhem een uitspraak te doen over dit besluit. Deze zusterkerken spraken in hun vergadering van 10 april 1997 uit dat dit verzoek de kerken in landelijk verband gemeenschappelijk aangaat. Wij wendden ons daarom, in overeenstemming met artikel 32 van het Akkoord van kerkelijk samenleven, nu tot de zusterkerken in hun landelijke vergadering en vragen u een uitspraak over de openstelling van de ambten voor de zusters der gemeente te doen.

Wij beseffen dat deze zaak uitvoerige bespreking vergt. De Landelijke Vergadering der Nederlands Gereformeerde Kerken van Apeldoorn (20 mei 1995) besloot het roepen van zusters tot het ambt van diaken in de vrijheid van de plaatselijke kerken te laten. Deze vergadering deed geen uitspraak over de ambten van ouderling en dienaar des Woords, terwijl ons besluit deze ambten wel betreft. Aan de besluitvorming in de Landelijke Vergadering van Apeldoorn ging een grondige studie vooraf en ook nu zal de studie van de Schrift essentieel zijn. Als de kerken menen in de komende Landelijke Vergadering nog niet tot een uitspraak te kunnen komen zou een commissie in het leven geroepen kunnen worden die de volgende Landelijke Vergadering adviseert.

Ons voorstel is dan ook tweeledig:

- De Landelijke Vergadering spreekt uit het roepen van zusters der gemeente tot de ambten in de vrijheid der kerken te laten, zoals met betrekking tot het diakenambt reeds het geval is.
- Indien voor een dergelijke uitspraak nadere studie vereist is stelt de Landelijke Vergadering van 1998 een commissie in die besluitvorming op de volgende Landelijke Vergadering zal voorbereiden.

Bijlage A: Motivatie voor het besluit

A.1. Gaven van God

In de gemeente van Arnhem is al enige tijd het onderwerp de 'vrouw in het ambt' in discussie. We hebben gemerkt dat de veranderingen in de samenleving ook aan onze gemeente niet voorbij gaan. Hoewel in beide kerkverbanden al jaren lang over dit onderwerp wordt nagedacht, moet gezegd worden dat het dertig jaar geleden in beide gemeenten ondenkbaar zou zijn geweest dat deze vraag op deze manier aan de orde zou komen. Het functioneren van de vrouw in de samenleving is echter grondig veranderd. Het is tegenwoordig normaal dat vrouwen in de samenleving leidinggevende posities vervullen, en dat zij regelmatig in het openbaar spreken. Vrijwel niemand onder ons heeft daar bezwaar tegen. Nu ook steeds meer zusters uit onze gemeente dergelijke maatschappelijke functies vervullen, wordt duidelijk dat ook de zusters van God de gaven om leiding te geven en om in het openbaar te spreken, ontvangen hebben. Hierdoor klinkt ook in de kerk steeds luider de vraag waarom de zusters de gaven die zij van God ontvangen hebben in de gemeente niet of slechts selectief [n.l. buiten het ambt en

buiten de eredienst] mogen benutten.

A.2. Wereldgelijkvormigheid?

Het is belangrijk om vast te stellen dat niet elke invloed van de samenleving op de kerk een slechte zaak is. Bij de boeroedeling van de slavernij heeft de kerk zich soms lang verzet tegen de mening dat slavernij verkeerd was. Het was mede aan de veranderingen in de samenleving te danken dat de kerk haar onjuiste standpunt corrigeerde. Van het opkomend socialisme heeft de kerk geleerd om met nieuwe ogen te kijken naar dat wat de bijbel leert over recht en gerechtigheid.

Het is mogelijk, dat de kerk op dezelfde manier, door de veranderingen in de samenleving, haar mening over wat de bijbel leert over de verhouding man-vrouw herzielt. Soms opent de samenleving ons op een nieuwe manier de ogen voor de betekenis van bepaalde Schriftgedeelten.

De Schrift waarschuwt ons voor wereldgelijkvormigheid, maar we worden ook gewaarschuwd in de samenleving niet onnodig aanstoot te geven, om ons niet schandelijk te gedragen. Voor velen is het feit dat vrouwen geen ambtsdrager kunnen worden een voorbeeld van schandelijke discriminatie van de vrouw. De kerk mag zich alleen op deze manier van de samenleving onderscheiden als God dat van ons vraagt.

We zullen ons dus moeten bezinnen op de vraag of God in deze tijd nog steeds van ons vraagt om het ambt voor de zusters gesloten te houden.

A.3. Argumenten tegen de vrouw in het ambt

De belangrijkste argumenten die tegen de vrouw in het diakenambt zijn aangevoerd, zijn:

- * de zwijgteksten (I Kor. 14:34);
- * het verbod aan de zusters om onderricht te geven of gezag over een man te hebben, [dus om leiding te geven] (I Tim. 2:11);
- * de onderdanigheid van de vrouw die gevraagd wordt t.o.v. de man (o.a.: Ef. 5:21,22);
- * de man als hoofd van de vrouw (I Kor. 11).

De eerste twee zijn de concrete geboden en de laatste twee kunnen we zien als de onderliggende motivering van de eerste twee.

Als wij in onze tijd spreken over 'de vrouw in het ambt' zullen deze gegevens opnieuw aan de orde komen. Daarbij is het de vraag of deze teksten ook in onze tijd zouden moeten betekenen dat de zusters niet in het ambt mogen. Zijn deze teksten bedoeld als overal en altijd geldende richtlijnen, of gaan ze in op heel specifieke situaties en zijn ze niet algemeen van toepassing voor onze situatie?

Daarnaast is het ook van belang om vast te stellen dat deze teksten ook in het huidige kerkelijke leven maar een beperkte zeggingskracht hebben. Ze worden alleen gehanteerd rond de vraag van de vrouw in het ambt. In veel andere situaties hebben we geen enkele moeite met zusters die in de gemeente spreken of leiding geven. Te denken valt aan: commissies, catechese, bijbelstudie-, wijk- en gemeentevonden.

Het is van belang te zien dat Paulus de zusters in de gemeente toestaat om te bidden en te profeteren. Daarnaast krijgt Prisca (samen met haar man) de opdracht om Apollos onderricht te geven (je zou kunnen zeggen, ze is hoogleraar theologie, ze moet ambtsdragers opleiden). Verder zien we dat Phebe door Paulus wordt aangeduid als diaken. Het is dus duidelijk aan te wijzen dat Paulus in bepaalde situaties geen moeite had met vrouwen, die leidinggevend in de gemeente bezig waren en die het woord namen.

A.4. De vrouw in het ambt - de vrouw in het diakenambt

Het diakenambt is een volwaardig ambt, gelijkwaardig aan het ambt van ouderling. Heel de gemeente is tot diaconaal werk geroepen. De diakenen moeten leidinggeven aan dat diaconale werk van de gemeente. Daarbij zijn zij ervoor verantwoordelijk dat de gemeente wordt toege-

rust en opgebouwd om dit werk te doen. In verband met die toerusting is de verantwoordelijkheid van de diaken voor het bijbels onderricht over het diaconale werk van groot belang. De diakenen geven leiding en geven bijbels onderricht over het werk van de barmhartigheid. Ze kunnen hun werk niet zwijgend doen.

Daarom hebben we eerst gesproken over de vraag of de zusters in onze tijd in de gemeente leiding mogen geven en of zij mogen spreken. Daarna kwam aan de orde welke consequenties dit heeft voor de openstelling van de ambten.

A.5. Conclusie

We zijn er van overtuigd dat de Here aan bepaalde zusters de gaven gegeven heeft om leiding en onderricht te geven. Het zou niet goed zijn om van deze gaven slechts gedeeltelijk gebruik te maken. We mogen onze talenten niet in de grond bewaren.

De meningsvorming binnen de kerkenraad van Arnhem heeft ertoe geleid dat de kerkenraad van mening is, dat de bijbel ons in deze tijd niet verbiedt de ambten voor de zusters open te stellen.

Uit het functioneren van de gemeenten, zoals dat in het Nieuwe Testament wordt beschreven, blijkt dat de zwijgteksten en het verbod van zusters om onderricht te geven en gezag uit te oefenen geen algemeen geldende normen zijn en waren. Er worden daar in bepaalde situaties aanwijzingen gegeven die wij niet zondermeer op alle situaties van toepassing mogen verklaren.

We beseffen dat over deze dingen binnen onze kerkverbanden niet gelijkluidend gedacht wordt. Daarom zullen wij ons standpunt ter bespreking indienen bij de Classis en bij de Regiovergadering. Bij de Classis en de Regiovergadering zal de zusterkerken om hun mening worden gevraagd. Ook zal de vraag worden voorgelegd of zij bezwaren zouden hebben als wij dit standpunt omzetten in concreet beleid.

Aangezien wij prijs stellen op het meedenken en meebidden van de zusterkerken zullen wij voorlopig nog niet overgaan tot het open stellen van (één van) de ambten voor zusters. Tegelijk moeten we onder ogen zien dat we in onze situatie een beslissing over de concrete vraag over de openstelling van de ambten voor zusters niet eindeloos uit kunnen stellen. We zullen de kerkverbanden dan ook vragen de beantwoording niet te lang uit te stellen.

Bijlage B: Weergave van het proces van besluitvorming in kerkenraad en gemeente

B.1 Stand van zaken vóór federatie CGK-NGK in Arnhem

Toen in landelijk verband in de Nederlands Gereformeerde Kerken de openstelling van de ambten voor zusters der gemeente aan de orde kwam heeft ook de kerkenraad van de NGK te Arnhem zich hierover gebogen. Men kwam tot de conclusie dat tegen de vrouwelijke ambtsdrager geen schriftuurlijke bezwaren konden worden aangevoerd, maar dat van daadwerkelijke openstelling van de ambten pas na landelijke besluitvorming sprake zou kunnen zijn.

In de Christelijke Gereformeerde Kerk te Arnhem is de vrouwelijke ambtsdrager niet expliciet aan de orde geweest.

B.2 Afspraken bij de federatie CGK-NGK in Arnhem

Toen de Christelijke Gereformeerde Kerk en Nederlands Gereformeerde Kerk te Arnhem tot een federatieve vorm van samenwerking kwamen en de gemeenten daadwerkelijk werden geïntegreerd, waren er in de Nederlands Gereformeerde Kerk geen plannen tot openstelling van een ambt voor zusters der gemeente; men wenste immers de landelijke besluitvorming af te wachten. In de Christelijke Gereformeerde Kerk bestond geen intentie tot openstelling van een ambt.

Duidelijk was dat in Nederlands Gereformeerde landelijk verband de zaak in bespreking was

en beide kerken spraken af, wanneer de landelijke ontwikkeling daar aanleiding toe zou geven, in de geïntegreerde Arnhemse gemeente zich op de situatie te bezinnen.

B.3 Stapplan voor behandeling vrouwelijke ambtsdrager in kerkenraad en gemeente

Toen de Nederlands Gereformeerde Landelijke Vergadering van Apeldoorn zich bezighield met openstelling van het diakenambt en op 20 mei 1995 besloot het roepen van zusters tot dit ambt in de vrijheid van de plaatselijke kerken te laten, heeft de gezamenlijke kerkenraad in Arnhem een plan opgesteld om deze zaak met de gemeente te bespreken. Aandacht zou gegeven worden aan de schriftuurlijke overwegingen die een rol spelen en een eventueel resulterend standpunt zou aan de zusterkerken worden voorgelegd. Elementen in dit plan waren:

- * Informatieve gemeentevergadering.
- * Bespreking in de wijken onder leiding van predikanten.
- * Evaluatie van wijkbesprekingen in kerkenraad; vaststelling voorlopige principe uitspraak.
- * Exegese-avonden voor de gemeente.
- * Gemeentevergadering ter afronding.
- * Vaststelling principebesluit in kerkenraad.
- * Benadering kerkelijke vergaderingen.

Deze punten worden in de nu volgende hoofdstukken uiteengezet.

B.4 Informatieve gemeentevergadering

Informatie over achtergronden en overwegingen werden verstrekt en bijbels materiaal ter bestudering werd aangereikt op een vergadering die plaats vond op 26 april 1995. Dr. A. van der Dussen, Nederlands Gereformeerd predikant te Eindhoven en lid van de commissie die de Landelijke Vergadering van advies diende, schetste de gang van zaken aan Nederlands Gereformeerde zijde. Ds. M.W. Vrijhof gaf een overzicht over de gelegenheden waarbij in de Christelijke Gereformeerde Kerken de vrouwelijke ambtsdrager aan de orde kwam.

B.5 Bespreking in de wijken

Onder leiding van de predikanten, ds. J. van 't Hof en ds. M.W. Vrijhof, werden in de 5 wijken van de gemeente gespreksavonden georganiseerd in de tweede helft van 1995. Een inleiding werd gegeven en aan de hand van een aantal vragen werd de materie met de gemeenteleden besproken. De inleiding en gebruikte vragen zijn hieronder weergegeven.

B.5.1 Opzet van de (5) wijkavonden over vrouw in het ambt

1. Welkom, opening (J. van 't Hof)
2. Inleiding (J. van 't Hof)
3. Bespreking in groepjes van 8-10 personen (in elk groepje een rapporteur)
4. Pauze
5. Centrale bespreking van de vragen (M.W. Vrijhof)
6. Afsluiting (iemand van het wijkteam)

Inleiding

De discussie over de vrouw in het (diaken)ambt speelde al jaren in de NGK van Arnhem. Voor de federatie was deze discussie al gedeeltelijk afgerond. Men had vastgesteld, dat er op grond van de Schrift geen bezwaren waren voor de openstelling van het diakenambt voor de zusters. Gelet op de discussie binnen het landelijk kerkverband was echter afgesproken met de uitvoering te wachten op het besluit van de landelijke vergadering.

Bij de voorbereiding van de federatie is dit onderwerp nadrukkelijk aan de orde geweest. Binnen de CGK-Arnhem was dit onderwerp nog niet in discussie. Op een gemeenschappelijke vergadering van de NGK- en CGK kerkenraad is het onderwerp 'de vrouw in het diakenambt' besproken. Toen werd duidelijk dat er ook binnen de kerkenraad van CGK-Arnhem een

grote meerderheid geen principiële bezwaar had tegen de openstelling van het diakenambt voor de zusters. Praktisch zag men in het eigen kerkverband nog wel enige moeilijkheden. Bij de federatie is afgesproken, dat de gefedereerde kerkenraad hierover een standpunt zou innemen, zodra de Landelijke Vergadering van de NGK hierover een besluit had genomen.

De kerkenraad is nu begonnen aan dit besluitvormingsproces. We hebben afgesproken, dat we eerst vast moeten stellen wat volgens ons op grond van de Schrift het juiste standpunt is. Dit standpunt willen we voorleggen aan de zusterkerken. Pas in tweede instantie willen we kijken in hoeverre er praktische redenen zijn om het besluit eventueel niet of slechts gedeeltelijk uit te voeren.

Dit vindt u ook terug in de behandeling van vanavond. Eerst zijn er een aantal vragen over onze eigen mening over het onderwerp, daarna zullen we kijken naar de consequenties van de standpunten van de landelijke kerkverbanden.

Deze wijkavonden zijn de tweede fase van het gesprek in de gemeente. De eerste fase werd gevormd door de informatieve gemeenteeavond, waar ds. Van der Dussen de stand van zaken binnen de NGK weergaf en ds. Vrijhof datzelfde deed voor de CGK. Vanavond willen we graag horen, welke gedachten hierover binnen de gemeente leven.

Lezen: 1 Kor. 11:2-16.

In dit bijbelgedeelte wordt door Paulus aan de hand van een concrete situatie gesproken over de relatie man-vrouw binnen de gemeente. Ik zou u in het bijzonder willen wijzen op vers 16. Als we de inhoud hiervan tot ons door laten dringen, zien we dat Paulus het belang van dit onderwerp enigszins relativiseert. Het mag ons er niet om te doen zijn om over dit onderwerp ons gelijk te krijgen. Het is volstrekt ondenkbaar dat Paulus zo'n relativiserende opmerking zou maken als hij schrijft over de opstanding van Jezus Christus. Zodra dergelijke fundamentele geloofswaarheden in het geding zijn, wordt Paulus heel fel. Dan gaat het hem er wel om gelijk te krijgen.

Dit is voor ons een belangrijk punt in de onderlinge discussie. Laten we niet bezig zijn om gelijk te krijgen, maar laten we serieus naar elkaars mening luisteren. Het gaat er dan ook vooral om, waarom we over deze zaken een bepaald standpunt hebben. Welke argumenten geven voor ons de doorslag?

We moeten oppassen voor karikaturen.

1. Niet alle tegenstanders van de 'vrouw in het ambt' zijn starre achterhaalde 'conservatievelingen'. Velen hebben moeite met vrouw in het ambt omdat het Schriftgezag hier in het geding zou zijn. Als je allerlei teksten zomaar als tijdgebonden terzijde schuift, kun je dat dan ook niet doen met de bijbelgedeelten over de opstanding?
2. Niet alle voorstanders van de 'vrouw in het ambt' zijn mensen die wereldgevoelmatig denken en die geen boodschap meer hebben aan de bijbel als het Woord van God. Er is een serieuze zorg dat de kerk niet met een gespleten tong spreekt. Er moet een eenheid zijn tussen het leven op zondag en door de week. Als wij het door de week normaal vinden dat zusters leidinggevende/gezaghebbende functies bekleden, is het dan consequent dat zij dat in de kerk niet mogen?

Laten we elkaar vanavond serieus nemen, echt naar elkaar luisteren. Laten we oppassen, dat we niet door karikaturen het gesprek onmogelijk maken.

Vragen (voor bespreking in groepen)

Bij de beantwoording van de vragen 1 - 4 gaan we uit van de veronderstelling dat de landelijke kerkverbanden geen bezwaar hebben tegen de vrouw in het ambt.

1. Bent u van mening dat het ambt voor de zusters moet worden opengesteld en wat zijn de belangrijkste argumenten voor uw keuze?
2. Zou u bij de beantwoording van vraag 1 een verschil willen maken tussen het ambt van diaken en het ambt van ouderling (+ predikant)?

3. Is het al of niet openstellen van het ambt voor vrouwen volgens u een zaak die de kern van het geloof raakt, of is het een bijzaak?
4. Vindt u, dat de bijbel zich *duidelijk* uitspreekt tegen de vrouw in het ambt en dat u in gewetensnood zou komen wanneer dit bij ons zou worden ingevoerd?
5. Welke betekenis zou het standpunt van de landelijke kerkverbanden moeten hebben voor de plaatselijke besluitvorming?

B.5.2 Aantekeningen over de wijkavonden over 'vrouw in het ambt'

De sfeer op de wijkavonden was goed, er was weinig te merken van een vorm van verkettering of van onverdraagzaamheid.

In grote lijnen kan gesteld worden, dat, als we geen rekening hoeven te houden met de landelijke kerkverbanden:

- 75% van de aanwezigen geen bezwaar heeft tegen de vrouw in het ambt (hoewel velen wel zouden moeten wennen aan een vrouw als ouderling en zeker als predikant);
- 90 tot 95% geen bezwaar heeft tegen de vrouw in het ambt van diaken.

Deze percentages zijn een grove indicatie. Ook onder degenen die voor de vrouw in het ambt zijn, zijn er verschillenden die huiveren omdat er gebroken wordt met een eeuwenlange traditie. Verder was het overgrote deel van de aanwezigen van mening dat we over deze zaak geen breuk met de landelijke kerkelijke verbanden moeten riskeren.

Opvallend was dat er zowel bij voor als tegenstanders van de vrouw in het ambt vaak grote moeite was om hun standpunt vanuit de Schrift te motiveren. Vaak heeft men wel één of twee argumenten uit de Schrift maar blijkt het in het verdere gesprek moeilijk om die staande te houden. Tegenstanders wijzen vaak op de zwijgteksten en het verbod van vrouwen om leiding te geven over de man, of op de man als hoofd van de vrouw. Daar kan tegenover gesteld worden, dat Paulus op andere plaatsen het heel normaal vindt als de vrouw in de gemeente mag spreken (profeteren, het onderwijs van Prisca en Aquila). Wat het leidinggeven betreft kan gewezen worden op Phebe (diacones) en het theologisch onderwijs van Prisca. De exegese van de man als hoofd van de vrouw is moeilijk, deze verhouding is op meerdere manieren uit te leggen. Daarnaast is het de vraag of deze verhouding ook buiten de huwelijksrelatie relevant is.

Voor hen die de ambten voor de zusters niet open willen stellen, blijkt het moeilijk om aan te geven waarom zusters die de gave van het leidinggeven ontvangen hebben deze gave in de gemeente niet mogen gebruiken.

Voorstanders wijzen op de bijbelse voorbeelden waarin vrouwen in Oude en Nieuwe Testament wel degelijk leiding geven en spreken binnen de gemeente. Daarnaast wijzen ze op de gaven van de zusters, en op de gelijkheid tussen man en vrouw (Gal. 3:28). Als daar de zwijgteksten tegenover worden geplaatst wijst men al snel op andere tijdgebonden voorschriften in het Nieuwe Testament waar wij ons nu ook niet meer aan houden. Maar bij de vraag wanneer iets wel of niet tijdgebonden is, moet men vaak het antwoord schuldig blijven.

Vaak blijkt dat de mening vooral bepaald wordt door de veranderingen in de samenleving en de manier waarop wij de verhouding man-vrouw in onze tijd beleven enerzijds, en de eeuwenlange kerkelijke praktijk anderzijds. Regelmatig hoorde je zowel bij voor- als tegenstanders: dat kan ik aan mijn familie, vrienden en buren toch nooit uitleggen.

Bij de openstelling van het diakenambt voor zusters ontstond voor niemand gewetensnood, bij de openstelling van de andere ambten was er voor een kleine groep (10%) wel sprake van gewetensnood. Ook is genoemd dat er gewetensnood zou ontstaan als we de openstelling van alle ambten in een hoog tempo door zouden voeren. Voor een veel grotere groep zou er gewetensnood ontstaan als door de openstelling van de ambten voor zusters in de gemeente grote spanningen zouden ontstaan of als er een breuk met één of beide kerkgenootschappen zou komen. Daarnaast gaven sommigen aan dat men in gewetensnood zou komen als de openstelling van de ambten voor de zusters niet zou plaatsvinden. Zij waren van mening dat hierdoor aan de zusters een belangrijke mogelijkheid ontnomen wordt om hun gaven in te gemeente

goed te gebruiken.

Op de vraag of 'vrouw in het ambt' hoofdzaak of bijzaak is, kan gezegd worden dat het niet één van de centrale punten van het geloof betreft. Het ambt komt in het Apostolicum niet voor, laat staan het geslacht van de ambtsdragers.

Tegelijk is het geen bijzaak:

- de manier waarop het gezag van de Schrift functioneert is aan de orde;
- de plaats van de vrouw in de gemeente is nu sterk afwijkend van de samenleving.

Wij mogen geen onnodige drempels opwerpen voor de buitenstaanders om tot geloof te komen. Wij mogen de huidige situatie dus ook alleen handhaven als de Schrift dit van ons vraagt. Als het een onbelangrijke bijzaak is, dan moeten we ons open opstellen naar de wereld toe.

- Het onbenut laten van gaven die God geschonken heeft, is een ernstige zaak. Telkens bleek dat als we alleen over de vrouw in het diakonaambt spreken, er een groot gevaar dreigt, namelijk de devaluatie van het diakonaambt. Regelmatig kom je de volgende redenering tegen:
  - kijk, de vrouw in het ambt kan niet, want zij mag geen leiding geven en zij moet zwijgen;
  - maar de vrouw als diaken moet kunnen;
  - het diakonaambt is eigenlijk geen echt ambt, het is meer dienen dan leiding geven.

Op deze manier verschuift het gesprek. De vraag is: mag de vrouw in het ambt? Maar als we zeggen: 'de vrouw in het diakonaambt mag, want dat is geen echt ambt', is er geen antwoord gegeven op de vraag of de vrouw in het ambt mag. Deze schijnbeweging kan echter wel een onbijbelse devaluering van het diakonaambt tot gevolg hebben. Dit is een gevaarlijke weg want het diakonaambt is een volwaardig ambt, niet minder dan dat van ouderling. Ook de diakonen hebben een leidinggevende taak. Zij geven leiding aan het diaconale werk van de gemeente. De diakonen moeten onderricht geven aan de gemeente om de gemeente toe te rusten tot het diaconale werk. Diakonen geven dus leiding en de diakonen zwijgen niet in de gemeente. We moeten oppassen met de geïsoleerde behandeling van de vraag of de zusters in het diakonaambt verkozen kunnen worden.

B.6 Evaluatie van wijkbesprekingen in kerkenraad; vaststelling voorlopige principe uitspraak

De evaluatie van de wijkbesprekingen in de kerkenraadsvergadering gaf aanleiding tot het organiseren van een aantal exegese-avonden voor gemeentelieden, waar een verdere verdieping van de studie van de betrokken Schriftgedeelten plaats kon vinden.

Ook werd door de kerkenraad op 7 februari 1996 een voorlopig principe-besluit opgesteld, waarin een positieve uitspraak werd gedaan met betrekking tot openstelling van de ambten. Dit voorlopige besluit werd in het Kerkblad van maart 1996 gepubliceerd.

B.7 Exegese-avonden voor de gemeente

De vier exegese-avonden, waar Schriftgedeelten die van belang zijn voor de vrouwelijke ambtsdrager met de gemeente werden bestudeerd, vonden plaats in de maand mei 1996. De tekst van de inleidingen volgt hieronder. Opgemerkt dient te worden dat deze teksten niet gezien moeten worden als motivatie van het kerkenraadsbesluit, maar waren bedoeld om het gesprek op gang te brengen en onder verantwoordelijkheid van de inleiders vallen.

B.7.1 Eerste exegese-avond: de vrouw in Genesis 1 - 3, en het gebruik van deze gegevens in het Nieuwe Testament

Aan het begin van de avond is stilgestaan bij de onmogelijkheid van 'onbevooroordeeld' bijbel lezen. Als wij de bijbel lezen, dan doen we dat onder invloed van alles wat we al weten van de bijbel en van de manier waarop in onze omgeving de bijbel altijd gelezen en uitgelegd

is. Een vooroordeel is op zich niet verkeerd. Veel van onze vooroordelen bevatten grote wijsheid van het voorgeslacht. Alleen als we ons van een vooroordeel niet bewust zijn (en dat is vaak het geval) ontstaat de situatie, dat we dat vooroordeel ook niet kunnen toetsen. We gaan er vanuit dat het waar is, zonder dat we er zo nodig opnieuw over na kunnen denken.

Vooroordelen spelen ook bij bijbelvertalers een rol. Dat zien we onder andere in Rom. 16:7 (NBG): "Groet Andronikus en Junias, mijn stamgenoten en medegevangenen, mannen onder de apostelen in aanzien". Het woord 'mannen' staat er ten onrechte. De Statenvertaling heeft: "Groet Andronikus en Junias, mijn magen en medegevangenen, welke vermaard zijn onder de apostelen". Andronikus en Junias zijn vermaard onder de apostelen. Dit kan twee dingen betekenen:

1. zij nemen onder de apostelen een vooraanstaande positie in, m.a.w. zij zijn zelf apostelen;
2. zij hebben bij de apostelen een goede naam, maar zijn zelf geen apostelen.

Wij denken bij de 'apostelen' meestal aan de twaalf (+ Paulus). Maar in het NT wordt deze aanduiding ook voor een bredere groep mensen gebruikt. Hoe dan ook het gaat om mensen met een vooraanstaande functie in de kerk.

De naam Junias is de naam voor een man. Het probleem is echter dat deze naam voor een man in de oudheid verder volstrekt onbekend is. De vrouwennaam Junia komt wel veel voor. De namen van deze twee mensen staan in een naamsvorm, waarbij er geen verschil te zien is tussen de vrouwelijke en de mannelijke verbuiging. Waarschijnlijk hebben we hier te maken met een man en een vrouw. Misschien een echtpaar als Prisca en Aquila. Opvallend is dat men tot in de dertiende eeuw bij bijbelvertalingen vaak gekozen heeft voor de vrouwelijke naam Junia. Pas daarna is dit verdwenen. Op een gegeven moment is het vooroordeel, dat een vrouw geen leidinggevende rol kon spelen in de kerk blijkbaar zo gaan functioneren, dat Junia Junias werd. Een vrouw als apostel: dat is onmogelijk, het zal wel om een man gaan. Dit vooroordeel was zo sterk, dat verschillende nieuwere vertalingen zelfs het woord 'mannen' toe meenden te kunnen voegen.

Een andere punt in dit hoofdstuk, waar het vooroordeel in de vertaling een rol speelt, is vers 1: 'Ik beveel Febe, onze zuster, [tevens] dienaar van de gemeente te Kenchreeën, bij u aan'. Febe is dienaar van de gemeente. Letterlijk staat er 'diaken' (diakonos). De overtuiging dat vrouwen geen diaken kunnen zijn, heeft waarschijnlijk voor de vertaling 'dienaars' gezorgd. Zo heeft ons 'vooroordeel' altijd een grote rol bij het lezen van de bijbel. Zo'n vooroordeel is op zich niet verkeerd, maar soms belet het ons om de bijbel voor zichzelf te laten spreken. Vanavond willen we kijken naar wat Genesis 1 - 3 over de relatie man-vrouw te zeggen heeft. We doen dit in eerste instantie los van de manier, waarop Gen. 1 - 3 in het Nieuwe Testament gebruikt wordt. Wij kijken daarnaar in het tweede gedeelte van de avond.

Gen. 1:26-29

De schepping van man en vrouw wordt gelijktijdig en als volstrekt gelijkwaardig beschreven. Samen zijn ze naar Gods beeld en gelijkenis geschapen. Samen krijgen ze de opdracht om de aarde te onderwerpen.

Gen. 2:4b-7 + Gen. 2:18-3:24

Vers 18: "Ik zal een hulp maken die bij hem past".

- *Hulp*: dit heeft voor ons de klank van hulpje. Maar dit woord heeft die klank niet. Een Hulp/Helper is niet per definitie ondergeschikt. De HERE is onze Helper. Als *hulp* iets zou zeggen over een hiërarchie dan is de helper eerder 'bovengeschikt' dan 'ondergeschikt'.
- *Die bij hem past*: dit zou de betekenis kunnen hebben van iets dat aan het andere wordt aangepast. Letterlijk: een hulp "als zijn tegenover". Een gelijkwaardige wederhelft.

Vers 21: Adam geeft de vrouw haar naam. Soms wordt dit uitgelegd als signaal, dat de man gezag heeft over de vrouw. Het is echter zeer de vraag of dit de bedoeling van dit vers is. We

kunnen even goed zeggen dat het een uitroep van vreugde is.

In Genesis 2 vervult de volgorde van het geschapen worden geen rol. In dit hoofdstuk is er geen aanleiding te stellen, dat degene die eerst geschapen is hoger is dan de later geschapene. Als we in Genesis 1 - 3 op grond van de tijdsvolgorde een hiërarchisch onderscheid willen maken dan zullen we naar Gen. 1 moeten kijken. Alleen in Gen. 1 is duidelijk verband tussen het moment van de schepping en de hiërarchische volgorde. De mens is het laatst geschapen als 'kroon op de schepping', om de aarde te onderwerpen. In Gen. 1 is de laatst geschapene het hoogste. Als we in Gen. 2 zo'n gevolgtrekking willen maken, dan is de vrouw 'hoger' dan de man, want zij is het laatst geschapen. Dit lijkt me echter vergezocht, omdat Gen. 2 geen verband legt tussen het moment van geschapen worden en een bepaalde hiërarchie.

Gen. 3:9-13

Beschamend is de afschuifpolitiek, die Adam en Eva hasteren. Zij ontlopen hun verantwoordelijkheid en geven anderen de schuld. God negeert dit afschuiven en we kunnen dan ook niet anders concluderen dan dat dit een onjuist gedrag is.

Gen. 3:18

Hier zegt God wat de afschuwelijke gevolgen van de zondeval zijn, die de mens over zich gehaald heeft. Ook de relatie man-vrouw raakt ernstig verstoerd. De man zal over de vrouw *heersen*. De vrouw zal zich ondanks die vloek niet aan het contact met de man kunnen onttrekken. Het feit dat man en vrouw op elkaar zijn aangelegd, blijft. De begeerte van de vrouw zal naar de man uitgaan.

Heersen is op zich geen negatief begrip. Als de mens over de schepping heerst (Ps. 8:9) is dit een positief gegeven. Als God over zijn volk regeert, is dit een reden om te juichen (Jes. 40:10). Maar als een ongeschikt persoon (Klaagliederen 5:8) of een goddeloze koning (Spr. 28:15) heerst over het volk, dan is er sprake van een trieste situatie.

Heersen is dus op zichzelf niet negatief. Alleen als de heerschappij uitgeoefend wordt door iemand die daar niet voor bevoegd, geschikt of bedoeld is, wordt heersen een negatief gegeven. In Gen. 3 is 'heersen' een onderdeel van de beschrijving van de gevolgen van de vloek. De man heerst over de vrouw. Dat is negatief, want zo is het niet bedoeld bij de schepping. Man en vrouw zijn gelijkwaardig geschapen om elkaar wederzijds aan te vullen. Pas als het misgaat, blijkt er een gezagsrelatie tussen man en vrouw te zijn ontstaan.

De heerschappij van de man over de vrouw is niet als een bevel van God op te vatten. Evenals de andere gevolgen van de zondeval (in het zweet uws aanschijns; moeite van de zwangerschap) moet ook het 'heersen' van de man over de vrouw bestreden worden.

Het gebruik van Genesis 1 - 3 in het Nieuwe Testament

Nadat we eerst Gen. 1-3 bekeken hebben, is het goed erop te letten, hoe deze Schriftgegevens verder in de bijbel gebruikt worden. We moeten Schrift met Schrift vergelijken.

Lezen: 1 Tim. 2:9-15

Dit gedeelte is van groot belang voor ons onderwerp. Zoals u hebt kunnen lezen is het één van de uitgangspunten voor het voorlopige kerkenraadsbesluit, dat een ambtsdrager leiding geeft aan de gemeente. Leidinggeven impliceert gezag. Ook diakenen geven leiding, namelijk aan het diaconale werk van de gemeente. Alle ambtsdragers horen op een dienende wijze leiding te geven. Maar die 'dienende wijze' doet geen afbreuk aan het feit, dat ze leiding geven en dus gezag hebben.

De belangrijkste bezwaren tegen vrouwelijke ambtsdragers zijn: de zwijgtteksten en deze tekst waar zou staan (of: staat) dat de vrouw geen gezag mag hebben over de man. Beide bezwaren gelden voor alle ambten. Een diaken die in de gemeente zwijgt en geen leiding geeft (en dus geen gezag uitoefent) functioneert niet naar behoren. De diakenen moeten de gemeente voorgaan in het diaconale werk. Het behoort tot hun taak om de gemeente over de bijbelse uit-

gangspunten voor het diaconaat te onderrichten.

De tweeslachtige visie dat de vrouw wel in het diakenambt mag, maar geen ouderling (en predikant) mag worden, houdt dan ook een gevaarlijke devaluatie van het diakenambt in. Men creëert dan een diakenambt dat geen leiding zou geven. Dat is een innerlijke tegenstrijdigheid. Vers 12: "Ik sta niet toe dat een vrouw toe onderricht geeft of gezag over de man heeft". Met evenveel recht kan hier vertaald worden 'over haar man'. Het is goed mogelijk dat Paulus hier geen algemene regel geeft voor de vrouw, maar ingaat op een situatie, waarin de problemen in de huwelijksrelatie binnen de gemeente worden uitgevochten. Een belachelijke situatie die in de gemeente niet hoort voor te komen. Als we dit combineren met Rom. 16:1, waar blijkt dat Paulus Phebe als diacones aanbeveelt, dan is er des te meer reden om 1 Tim. 2:9 niet als algemene regel m.b.t. de plaats van de vrouw in de gemeente te lezen.

Vers 13: "Want eerst is Adam geformeerd, en daarna Eva". Paulus gebruikt hier de tijdsvolgorde bij de schepping als argument om een hiërarchische relatie tussen man en vrouw aan te tonen. Tijdens de eerste helft van de avond heeft u gezien, dat volgens mij Gen. 2 dit niet leert. Nu zijn er twee mogelijkheden:

1. mijn interpretatie van Gen. 2 is onjuist;

2. Paulus geeft geen bindende uitleg van Gen. 2 (hier kom ik straks op terug).

Vers 14: "En Adam heeft zich niet laten verleiden, maar de vrouw is door de verleiding in overtreding gevallen". Wat hier gebeurt, bevreesdt ons. Heeft Adam zich niet laten verleiden? Als we in Gen. 3 kijken, dan zien we, dat Adam dit inderdaad beweerde. Hij schoof de schuld af op Eva (en op God die Eva aan hem gegeven had). Zou Paulus bedoelen dat Adam gelijk had? Was het dan wel eerlijk dat Adam ook onder de vloek leed? In Rom. 5:14 spreekt Paulus ook heel anders over de rol van Adam: "Toch heeft de dood als koning geheerst van Adam tot Mozes, ook over hen, die niet gezondigd hadden op een gelijke wijze als Adam overtrad".

Juist ook deze tegenstrijdigheid binnen de brieven van Paulus levert opnieuw de vraag op naar de aard van Paulus' argumentatie hier.

Eerst moeten we nog naar één andere plaats in het NT kijken. In 1 Kor. 11:8-9 gebruikt Paulus de gegevens van Gen. 2. Het gaat daar om het dragen van een hoofddeksel door de vrouw. Paulus schrijft: "De man is immers niet omwille van de vrouw geschapen, maar de vrouw om de man". Tegelijk relativeert hij dit even verderop in vers 11 en 12: "En toch, in de Here is evenmin de vrouw zonder de man iets, als de man zonder de vrouw. Want gelijk de vrouw uit de man is, zo is ook de man door de vrouw; alles is echter uit God".

In vers 16 geeft de apostel aan, dat er geen wezenlijk kernpunt van het geloof aan de orde is in deze perikoop. Bij een wezenlijk kernpunt had hij nooit gezegd, dat het hierbij niemand om het 'gelijk hebben' mag gaan. Als de opstanding ter discussie staat, is zo'n houding bij Paulus ondenkbaar.

Hetzelfde blijkt bij het beroep op de zede van die tijd ("Oordeelt zelf") en op de 'natuur'.

Voor een beoordeling van de gegevens uit deze teksten moeten we ons goed realiseren met wat voor geschriften we te maken hebben. Het zijn brieven van Paulus aan concrete gemeenten met concrete vragen en problemen. Veel van die concrete achtergrond is voor ons nu onbekend en daarom zijn sommige uitspraken moeilijk te begrijpen.

Daarnaast moeten we beseffen dat de brieven van Paulus geen verzameling dogmatische uitspraken zijn. Paulus schrijft naar aanleiding van concrete situaties en maakt daarbij soms gebruik van allerlei soorten argumenten. Soms gebruikt hij humor en sarcasme. Soms drijft hij de spot met z'n tegenstanders. Als we dit vergeten kunnen we verkeerde conclusies trekken.

Een paar voorbeelden:

- * Als Paulus op de Areopagus het evangelie verkondigt, begint hij heel neutraal over het veelgodendom. Hij gebruikt dat zelfs als aanknopingspunt om het evangelie te vertellen. Een geïsoleerde exegese, die losse teksten van Paulus tot norm verheft, zou kunnen leiden tot een veel te toegewijde houding tegenover het heidendom.

- * In Gal. 5:12 valt Paulus met het nodige sarcasme uit tegen de dwaalleraars, als hij schrijft: "Zij moesten zich maar laten snijden, die u verontrusten". De Willibrordvertaling geeft hier terecht: "Zij moesten .. ontmannen". De dwaalleraars propageren de besnijdenis. Met het nodige sarcasme zegt Paulus: als ze gaan snijden, laten ze het mes er dan ook maar goed inzetten. Als we geen oog hebben voor het gebruik van sarcasme, zou je kunnen concluderen, dat Paulus hier pleit voor de castratie van dwaalleraars.
- * Een laatste voorbeeld ook uit de Galatenbrief. In 4:21-31 (en verder nergens) maakt Paulus gebruik van de in die tijd veel gebruikte allegorische Schriftuitleg. Deze Schriftuitleg is ook in de christelijke kerk gebruikt. Zo af en toe met grote schadelijke gevolgen, want deze 'methode' geeft de exegeet een enorme vrijheid van (ongecontroleerde) uitleg. Men heeft wel gezegd dat de allegorische methode een goede bijbelse methode was, omdat Paulus hem ook gebruikte. Maar in de Galatenbrief kan ook iets anders aan de hand zijn. Paulus heeft al op verschillende manieren de dwaalleraars bestreden. In dit gedeelte doet hij het nog een keer, maar nu met behulp van hun eigen methode. Hij bestrijdt hen met middelen die in hun eigen tijd normaal waren. Het gaat echter veel te ver om op grond hiervan te concluderen, dat Paulus de allegorische methode goedkeurt.

Nu terug naar Paulus' gebruik van Gen.1-3. Als wij dit lezen is de eerste reactie eigenlijk: Paulus, dit kan niet, zo mag je Gen. 1-3 niet uitleggen. Als wij 1 Tim.2 lezen als serieuze exegese van Gen. 1-3, dan gaan wij die hoofdstukken in het vervolg ook door deze bril lezen. Dat is in de kerkgeschiedenis veel gebeurd. Maar Paulus komt in 1 Tim. 2 in strijd met zijn eigen brieven (Rom. 5; Rom. 16) en zijn eigen praktijk (Prisca geeft theologisch onderwijs aan Apollos). Als we dit zien, dan lijkt het mij belangrijk om te overwegen of Paulus in 1 Tim. 2 wel serieus Gen. 1-3 exegetiseert. Mijns inziens is het veel waarschijnlijker, dat hij in een zotte situatie (bijvoorbeeld vrouwen die hun huwelijksproblemen via openbare kerkelijke functies proberen uit te spelen) op hetzelfde niveau reageert. Hij gebruikt vreemde argumenten om hun vreemde standpunt/gedrag duidelijk aan het licht te brengen. Bij deze interpretatie van de tekst is een goed evenwicht mogelijk tussen de uitleg van Gen. 1-3 en de diverse gedeelten uit Paulus brieven.

B.7.2 Tweede exegese-avond: over 1 Korinte 14:26-40 en 1 Timoteüs 2:1-15

Vanavond willen we, in het kader van onze vier avonden exegese met het oog op de positie van de vrouw in de gemeente en de vraag of zij een ambt zal kunnen bekleeden, aandacht schenken aan twee tekstgedeelten uit het NT, waarin woorden staan, die - en dan zeg ik het heel kort - aangeven dat vrouwen moeten zwijgen. Voordat we op die gedeelten ingaan, wil ik eerst kort iets zeggen over het uitleggen van bijbelteksten. We moeten namelijk onderscheid maken tussen exegese en hermeneutiek.

- * Exegese betekent uitleg. Dan neem je de tekst, zoals die er ligt en je gaat kijken wat er staat, waar het staat, hoe het er staat (woordvolgorde), hoe vaak het er staat enz. Je kijkt daarbij naar de context - en dat zal vooral vanavond een belangrijke rol spelen - en naar de woorden en zinswendingen. Een belangrijk punt hierbij is ook dat je kijkt naar het genre van het geschrift waarin de tekst voorkomt. Want een gedicht is heel iets anders dan een verslag. Elk genre kent zijn eigen (taal)wereld. Het maakt dus nogal wat uit of iets in een gelegenheidsbrief staat of in een doorwocht uitgebalanceerd wetenschappelijk werk. Bij de exegese van de bijbelteksten komt ook nog kijken dat de bijbel een oosters boek is, zodat je ook met die oosterse sfeer (overdrijving enz.) rekening moet houden. Nadat je de exegese goed hebt gedaan kun je dus aardig zeggen wat er staat.
- * Maar daarmee ben je er nog niet. Want naast of bij de exegese is er ook nog de hermeneutiek. In de hermeneutiek gaat het om twee dingen: de regels van de exegese (de theorie van de exegese) en de vraag naar de horizon van een tekst. Dat laatste wil zeggen:

elke tekst klinkt in een bepaalde situatie, zowel bij de schrijver als bij de hoorders. Die situatie speelt dus mee, maar wordt lang niet altijd uitdrukkelijk genoemd. Daarbij kun je denken aan de wereldsituatie. Bijvoorbeeld: ontmoette Paulus een vijandig of een hem welgezind Romeins rijk? Werd Paulus door de Joden gesteund of tegengewerkt? Moest de jonge christelijke kerk tegen vooroordelen opboksen of werd ze met veel begrip voor het nieuwe van haar boodschap ontvangen? Je kunt ook denken aan het wereldbeeld van de schrijver en de lezers. Het wereldbeeld is het geheel van gedachten dat je hebt over de wereld. Bijvoorbeeld: zie je de wereld als een plane koek, die op pilaren vastgezet is in de wereldzee, dan kijk je heel anders naar de dingen, dan wanneer je de wereld ziet als een planeetje in een immens heelal. Zo kun je ook wijzen op de visie die mensen hebben op slavernij, op gemeenschap en individu, op vrouwen en mannen enz. Ik noem deze dingen omdat ze meespelen bij het uitleggen van teksten. Er is geen exegese zonder hermeneutiek. Er is geen brief van Paulus om zo te zeggen zonder dat zijn leefwereld erin meeklinkt. Maar er is ook geen uitleg van ons zonder dat onze leefwereld erin meeklinkt. Ik hoop op de laatste exegese-avond vooral op deze dingen in te gaan.

Vrouwen in Korinte

Als we bezig gaan met twee godochten uit de bijbel (1 Korinte 14 en 1 Tim. 2) stellen we allereerst vast dat ze staan in brieven. Een brief is een eigen genre. De briefschrijver schrijft actueel, gaat in op de situatie, bedenkt wie zijn lezer(s) is/zijn enz.

Paulus heeft altijd een gespannen verhouding gehad met de Korintiërs. In zijn eerste brief merken we dat hij de situatie goed kent en dat hij ingaat op dingen die hem ter ore zijn gekomen (of die hem gevraagd zijn). Hij gaat in op zaken als recht zoeken bij ongelovigen (6), huwelijksvragen (7), eten van offervlees (8), de rechten van apostelen (9), het Avondmaal (10). Hij eindigt hoofdstuk 10 met te zeggen in vs 32: Geeft aan niemand aanstoot. In hoofdstuk 11 komt de man/vrouw-verhouding ter sprake.

Lezen: 1 Korinte 11:2-16.

Waar ik op wil wijzen is, dat er in vers 5 staat: 'maar iedere vrouw, die blootshoofds bidt of profeteert...'. We hebben hier te maken met samenkomsten van de gemeente. En in die samenkomsten wordt er zowel door mannen als door vrouwen gebeden en geprofeteerd. Van de vrouwen wordt dan gezegd: jullie mogen dat niet ongesluierd doen. Mannen moeten juist ongesluierd zijn, maar vrouwen niet. En de sluier (palla) is de gebruikelijke omslagdoek, die iedere vrouw droeg. Niet altijd op het hoofd (ook wel om de schouders), maar die bij de gewone vaste kleding van de vrouw hoorde. De vrouwen in Korinte sloegen deze omslagdoek demonstratief terug in de samenkomsten van de gemeente. Deze kwestie heeft voor de apostel te maken met de orde, die er is. Paulus spreekt over God die het hoofd is van Christus, Christus die het hoofd is van de man, de man die het hoofd is van de vrouw. 'Hoofd' wil hier niet zeggen: staatshoofd, dus regeerder, maar bepaler... Hoofd kan ook vertaald worden met begin, eerstgeborene. Dus meer in de zin van volgorde dan van rangorde.

Nu gebeurt het in Korinte dat er vrouwen zijn, die blootshoofds bidden en profeteren, waarbij profeteren (volgens 14:3) is op te vatten als stichtend, vermanend en bemoedigend spreken. Dat zij dat blootshoofds doen is op te vatten als een demonstratie van hun gelijk-zijn in Christus met ieder ander, ook met hun man. Dat demonstratieve karakter is daaruit op te maken dat Paulus spreekt over gelijk-zijn aan een kaalgeschorene (vs 5), het afknippen van het haar of zich kaal laten scheren (vs 6). Men wijst er dan op (en hier komen we op een stijlpunt van exegese en hermeneutiek) dat in de Griekse wereld bepaalde publieke vrouwen (in de dubbele betekenis van optredend in de politiek en prostitutie) kaalgeschorene hoofden hadden. Zo zijn nu vrouwen die ongesluierd bidden en profeteren. Hieraan vast knoopt Paulus enkele opmerkingen over de natuur (vs 14v): leert de natuur zelf u niet... enz. Dat voor Paulus hier niet de hoogste zaak aan de orde is, laat hij weten door in vs 16 de omgang met deze kwestie in de gelijkheidsbetreffende te trekken. Hij relativiseert de kwestie.

Samenvattend: in de gemeente van Korinte bidden en profeteren vrouwen in de samenkomsten; wat Paulus bestrijdt is het demonstratieve karakter van bepaald gedrag bij (waarschijnlijk) bepaalde vrouwen.

We gaan nu naar I Korinte 14:26-40. Ik wil erop wijzen dat in I Korinte 12 Paulus begint te spreken over de Geestesgaven en het lichaam van Christus. Hij stelt dat ieder in de gemeente een gave heeft ontvangen. Ieder heeft ook een plaats in het lichaam. Maar die gave/die plaats is niet voor ieder gelijk. Wel heeft elke gave hetzelfde doel: namelijk de eenheid van het lichaam van Christus (het welzijn van allen, vs 7). Alles staat in dienst van Hem (en daarin van zijn gemeente). Daarom onderstreept Paulus ook de betekenis van de liefde. De liefde is de hoogste gave (I Korinte 13), die is bedoeld om overal in door te werken. "Jaagt de liefde na en streeft naar de gaven des Geestes, doch vooral naar het profeteren" (14:1). De Korintiërs streefden vooral naar de tongentaal. In hoofdstuk 14 gaat de apostel uitleggen waarom hij dat anders ziet. Kern van zijn betoog is: de tongentaal is mooi voor Jezelf (en voor God), maar profeteren is goed voor de gemeente. En in dit hoofdstuk valt vele malen het woord "stichten", opbouwen, vss 3, 4, 5, 17, 26. De centrale vraag voor de apostel is: wat bouwt de gemeente van Christus, die zijn lichaam is?

Lezen: I Korinte 14:26-40.

Paulus stelt de samenkomsten aan de orde. Ieder heeft iets (man en vrouw); het moet allemaal geschieden tot stichting (vs 26). En dan noemt hij drie categorieën:

vss 27 en 28; het spreken in tongen;

vss 29 - 33; het profeteren;

vss 34 en 35; het spreken van vrouwen.

In alle drie de gevallen geeft Paulus orde-maatregelen. Hij beperkt het spreken in tongen en het profeteren (laten het er twee hooguit drie zijn - vs 27 en 29); hij geeft aan dat ieder op zijn beurt moet spreken (vs 27 en 30v); hij stelt bij tongentaal de voorwaarde van de uitleg; en bij alle drie spreekt hij over "zwijgen" (vs 28, 30, 34).

We gaan nu dieper in op de vss 34v. Nog steeds houden we voor ogen dat het gaat over samenkomsten van de gemeente. In vs 34 zegt Paulus: vrouwen moeten zwijgen, want...

Over welke vrouwen heeft hij het? Volgens vs 35 moeten het getrouwde vrouwen zijn, want zij moeten thuis haar mannen om opheldering vragen. Tussen haakjes: ongetrouwde vrouwen vallen (bijna helemaal) buiten het gezichtspunt van de apostel. Hij ziet vrouwen in de gemeente altijd als getrouwde vrouwen. Maar dit kan ook te maken hebben met het feit dat Paulus deze dingen in een brief schrijft (genre). Natuurlijk weet hij wel, dat er ongetrouwde vrouwen zijn, die deel hebben aan allerlei werk in de evangelieverkondiging. Maar zijn spits is in deze brief bij de getrouwde vrouwen.

Moeten we dit gebod tot zwijgen absoluut opvatten? Dat lijkt onmogelijk, gezien hetgeen we lezen in I Korinte 11 over bidden en profeteren. Maar ook gezien vs 35, waar staat dat vrouwen thuis om opheldering moeten vragen. Het zwijgen heeft dus te maken met het niet mogen vragen om opheldering in de samenkomsten. Paulus wil in de gemeente-bijeenkomsten geen confrontatie van getrouwde mannen en vrouwen.

In welk kader staat dit zwijgegebod? In dat van de stichting van de gemeente. Zouden in Paulus' dagen de vrouwen demonstratief en confronterend spreken in de gemeente, dan zou dat de gemeente maatschappelijk in een reuk van oproer, onbetamelijkheid, onfatsoen brengen. Niet-gelovige mannen zouden hun gelovige vrouwen de toegang tot de gemeente beletten. De doorwerking van het evangelie zou op de tocht komen te staan. Daarom die herhaalde nadruk op orde, vrede (vs 33), betamelijkheid (vs 40).

En wat betekent dan het spreken over ondergeschiktheid in vs 34 ("...maar zij moeten ondergeschikt blijven")? Het woord dat hier gebruikt wordt in het Nederlands doet denken aan 'ondergeschiktheid onder iemand'. Maar je kunt dit woord veel neutraler gebruiken. Dan betekent het: je voegen, je schikken in een bepaalde orde. Dat is ook hier bedoeld. Dan zeg-

gen deze woorden dus: zij (de vrouwen) moeten zich schikken in de orde, namelijk die van de goede stichtelijke samenkomsten.

Als bijkomend argument wijst Paulus op de wet in vs 34 ("..zoals ook de wet zegt"). Opmerkelijk is het woordje 'ook'. Dat wil hier zeggen: dit is bijkomend. Naast het hoofdargument (orde) voegt de apostel de wet. Als we op zoek gaan naar een bepaald woord uit de wet, dan komen we er niet uit. Het is onduidelijk aan welk woord uit de Thora of uit het gehele OT Paulus heeft gedacht.

Conclusie: de problematiek die in I Korinte 14 aan de orde komt is niet: welke plaats is er voor de vrouw in de gemeente? Ook niet: mag een vrouw een ambt bekleden? Waar het om gaat is: hoe zullen de samenkomsten van de gemeente van Jezus Christus stichtelijk (= opbouwend) verlopen? En in dat kader spreekt de apostel over het zwijgen van sommige vrouwen (gehuwden) in sommige situaties (niet van publieke interruptie en confrontaties met de gehuwde mannen). Paulus baseert zich daarbij op de orde die God wenst (met het oog op de goede doortocht van het Evangelie) en op het fatsoen (zoals dat in zijn dagen gold) en aanvullend op een niet duidelijk woord uit de wet.

Vrouwen in I Timoteüs

Ongetwijfeld is dit het moeilijkste gedeelte. We noemen de brieven (genes) aan Timoteüs en Titus 'de pastorale brieven'. Ze zijn geschreven aan Timoteüs en Titus als leiders van gemeenten. Ze gaan in op allerlei specifieke kwesties. In 't algemeen valt het op dat er zowel in formulering van en over de leer (het pando) als over de organisatie van de gemeenten sprake is van een min of meer gestelde situatie. Ook wordt de dwaalleer nauwkeuriger benoemd dan in andere brieven. We kunnen opmaken dat de leiders te maken hebben met de dwaalleer van de gnostiek (die het aardse leven van minder belang vindt; en dus ook Jezus als mens, Jezus als opgestane, maar ook dingen als het huwelijk, het onderscheid man en vrouw; in de gnostiek zijn dit allemaal zaken van geen belang; het gaat om het inwendige licht, de innerlijke kennis, de goddelijke vlam van binnen, de ontheffing aan het aardse enz.). Daarbij is er een ascetische trek (onthouding van genot). Dat kan gnostisch zijn of vanuit een andere dwaling zijn gekomen.

In de geschiedenis zijn er nogal wat stemmen die menen, dat we deze brieven niet aan Paulus moeten toeschrijven. Het zouden pseudo-epigrafische geschriften zijn, d.w.z. wel overgeleverd op Paulus' naam, maar niet van hem afkomstig. Pseudo-epigrafie kwam vroeger zeer veel voor, ook in christelijke kringen. Overigens stond men er wel altijd huiverig tegenover.

Opvallend is dat er in deze brieven nogal wat over vrouwen wordt gezegd, zie I Tim. 3:11, 5:1-16, II Tim. 1:5, 3:6, Titus 2:3-5. Ze zijn vatbaar voor dwalingen, zie I Tim. 5:14vv, II Tim. 3:6. De leiders van de gemeente moeten extra aandacht hebben voor jonge vrouwen, zie I Tim. 5:14, Titus 2:3vv.

Lezen: I Tim. 2:1-15

Het kader waarin de woorden over het al of niet spreken van vrouwen staat is dat van het gebed, beter nog: de voorbede voor de wereld. Daaraan knoopt de apostel de gedachte van het stil en rustig leven als gemeente van Jezus Christus (vs 2). Het woord 'stil/stilheid/rustig' komen we ook tegen in de vs's 11 en 12. Ook ten aanzien van de mannen in vs 8 wordt gesproken over 'zonder toon en twist'. Blijkbaar is de inzet van de schrijver deze: dat de gemeente in de samenleving niet in opspraak komt, niet in een reuk staat van revolutie, van maatschappelijke omwenteling.

In vers 8 lezen we, zoals gezegd, over het bidden van massen. Ze zullen naar de toenmalige joodse gewoonte van bidden heilige handen opheffen. Dus: zich niet bezoodelen met kwaad. Zo zullen zij bidden op iedere plaats. Het is omstreten of gedacht moeten worden aan gemeentelijke samenkomsten, hoewel de woorden van vs 11 en 12 "laten onderrichten" en "onderricht geven" wel wijzen naar een samenkomst, waarin de leer doorgegeven wordt.

In vers 9 gaat de auteur verder met te spreken over het bidden van vrouwen. Zij zullen dat

doen sober en waardig, zonder opsmuk en uiterlijk vertoon. Goede werken zijn hun sieraad. Dan volgen in vs 11 en 12 de woorden over de vrouwen ten opzichte van de mannen. Daar worden drie dingen gezegd:

- zij moet zich in alle onderdanigheid rustig laten onderrichten;
- het is haar niet toegestaan onderricht te geven of gezag te hebben over de man;
- zij moet zich rustig houden.

Opmerkelijk is de nadruk op die rust. Alsof de apostel allerlei onrust, verzet, oproer wil tegengaan. Dit is wel de reden geweest dat men heeft gezegd: in 1 Timoteüs 2 wordt een stap teruggedaan ten opzichte van 1 Korinte 14. Wat in Korinte nog wel mocht, mag bij Timoteüs niet meer. Men denkt dan dat het voor de voortgang van het Evangelie beter was om zich maatschappelijk conformerend op te stellen. Dan wil dit dus zeggen: de schrijver is niet op zoek naar wegen om ruimte te vinden voor de plaats van de vrouw in de nieuwe orde van Jezus Christus die is gekomen, maar hij wil juist de bestaande ruimte (1 Korinte) inperken, omdat hij daar zijn redenen voor heeft.

Wat is nu aan de vrouw niet toegestaan? Daar wordt overigens een sterke uitdrukking gebruikt. "Ik sta niet toe, dat..." En dan volgen er twee zaken:

1. een vrouw mag geen onderricht geven (didaskalein); niet als rabbi/meester optreden. De leer, namelijk hoe er gehandeld moet worden (praktisch) is toebedeeld aan de mannen. Overigens is dan weer opmerkelijk dat in ronde woorden in Titus 2:3 staat: 'Oude vrouwen... in het goede onderrichtende, zodat zij jonge vrouwen opwekken... enz.' Dus hier geven vrouwen wel onderricht, maar aan vrouwen.

2. een vrouw zal geen gezag hebben over de man. Dit is een moeilijk woord, omdat het slechts eenmaal voorkomt in het NT, namelijk hier. Buiten het NT heeft het woord vaak een negatieve betekenis: eigenmachtig handelen, zich verheffen boven. Als we dat invullen in de tekst, dan zou het betekenen: een vrouw mag zich niet boven een (haar) man verheffen. Opnieuw is dan de maatschappelijke orde in het geding. En omdat het in vs 15 gaat over het kinderen krijgen ligt het voor de hand om ook hier te denken aan getrouwde vrouwen.

Bij deze woorden grijpt de auteur terug op Genesis (vss 13v): over Adam en Eva. We zullen deze woorden niet moeten lezen als een leeruitspraak. Het is meer een onderstreping in een betoog. In een bepaalde situatie wordt de schepping erbij gehaald. Niet om daarmee te zeggen dat dit de betekenis is van hetgeen in Genesis staat. De rabbijnen gebruikten deze methode heel veel. Zo is er een uitspraak tegen de hoogmoed van de man, die zegt: jij moet niet zo hoog van de toren blazen, want de mug en de worm zijn eerder geschapen dan jij. Vervolgens noemt de auteur de plaats van de vrouw in vs 15. Juist hier zien we dat de apostel zich verzet tegen het ascetische ideaal van 'los van de aarde'. Hij denkt zelf strek vanuit de schepping, ieder mens moet het schepselmatige leven leven, de aardse taken vervullen. Voor een vrouw ziet hij dat vooral liggen in het huwen en krijgen van kinderen.

Als we proberen tot enkele conclusies te komen moeten we zeggen:

1. het niet mogen onderwijzen en gezag hebben van vrouwen staat in het kader van het gebed voor de samenleving, wat op zijn beurt weer tot doel heeft dat de gemeente stil en rustig in de samenleving zal kunnen leven, opdat zo het Evangelie zijn loop heeft;
2. het verbod om onderricht te geven en gezag te hebben over de man is niet gebaseerd op het vrouw-zijn, maar op het gehuwd-zijn.
3. of de onderdanigheid hier ook te maken heeft met 'het zich stellen in de goede orde, namelijk van de opbouw van de gemeente' is niet duidelijk.
4. in 1 Timoteüs 2 liggen de zaken moeilijker dan in 1 Korinte 14.

B.7.3 Dede exegese-avond: onderdanigheid

Lezen: 1 Petrus 2:11-3:7

De onderdanigheid van de vrouw t.o.v. de man bepaalt in de eerste plaats de verhouding man-

vrouw in het algemeen. Pas in tweede instantie kunnen hieruit eventueel consequenties voor de kerkelijke verhoudingen worden getrokken. Het is van groot belang, dat we consequent zijn. Als we op grond van de bijbel tot de conclusie komen dat de vrouw onderdanig moet zijn aan de man, dan geldt dat voor alle verhoudingen (das ook voor het werk en de politiek), tenzij de Schrift deze aanwijzing alleen voor een bepaald gebied geeft. Mijns inziens spreekt de Schrift heel algemeen over de onderdanigheid van de vrouw. Er zijn wel teksten waar deze onderdanigheid op het kerkelijk leven betrokken wordt, maar (mijns inziens) geen teksten die de onderdanigheid tot het kerkelijk leven beperken.

Als wij in de kerk zeggen, dat de vrouw onderdanig moet zijn, geen gezag uit mag oefenen etc., dan geldt dit ook voor de samenleving. Een kerk die geen vrouw in het ambt toelaat, maar het wel normaal vindt dat een zuster uit de gemeente in het maatschappelijk verkeer leiding geeft over mannen spreekt met een dubbele tong.

In het gelezen gedeelte gaat het over de onderdanigheid van:

2:14 onderdanen aan de overheid;

2:18 slaven aan hun meesters;

3:1 vrouwen aan hun mannen.

Het doel van deze onderdanigheid wordt in 2:15 genoemd, nl. het tot zwijgen brengen van de kritiek van de buitenwereld. Blijkbaar was er het gevaar, dat de gemeente als een revolutionaire sekte werd gezien. Een sekte, die oproep tot opstand tegen de overheid, afschaffing van de slavernij en emancipatie van de vrouw t.o.v. de man. Deze zaken werden alle drie gezien als grote bedreigingen voor de stabiliteit van de samenleving. Petrus karakteriseert deze verhoudingen als "menschelijke instellingen". De onderwerping daaraan volgt niet automatisch uit de instelling zelf, want die is menselijk. De onderwerping geschiedt wel om 'des Heren wil'. Waarom God dit wil wordt hier niet uitgewerkt. T.a.v. de slavernij krijgen we op grond van het NT wel een indruk. Slavernij is een te verwerpen menselijke instelling. Binnen de gemeente werd die instelling ook van binnenuit uitgehouden. De meesters wordt geleerd, dat ze hun slaven goed moeten behandelen, omdat het broeders zijn. De slaven wordt geadviseerd om zo mogelijk legaal hun vrijheid te verwerven. Toch roept Paulus nooit op tot een strijd voor de maatschappelijke afschaffing van deze verwerpelijke instelling. De verbreiding van het evangelie zou hierdoor ernstig geschaad kunnen worden. Men is beducht voor de laster van de buitenwereld. De gemeente moet zo mogelijk haar naam in de samenleving hoog houden. Nu de samenleving op het punt van de slavernij heel anders is gaan denken, functioneren deze teksten ook heel anders. Een kerk die zou oproepen tot herinvoering van de slavernij, of een herinvoering daarvan zou accepteren, of de bestaande (kinder)slavernij zou verdedigen, haakt de laster van de buitenwereld over zich heen. Zo'n kerk zou met een beroep op de letterlijke tekst van 1 Petr. 2:18 volstrekt in strijd zijn met de bedoeling van Petrus zoals hij die in 1 Petr. 2:13 verwoordt.

Voor ons onderwerp is de vraag van belang of we ditzelfde bij de onderdanigheid van 'de vrouw aan haar man' kunnen zeggen.

Het is duidelijk, dat wij in onze samenleving als belachelijk ouderwets worden gezien als we de vrouw in het ambt afwijzen. We halen de laster van de samenleving over ons heen. Petrus laat ons zien, dat dit een ernstige zaak is, niet iets om per definitie tross op te zijn. Paulus en Petrus vragen van de slaven een enorm offer om te voorkomen, dat de buitenwereld de gemeente belastert. Zo'n situatie is alleen te verdedigen als onze gehoorzaamheid aan God in het geding is. Om het concreet te maken, is het accepteren van de vrouw in het ambt erger dan het accepteren van de slavernij?

Tit. 2:5 motiveert de onderdanigheid van de vrouw met: 'opdat het woord Gods niet gelasterd woede'. De belangrijkste vraag hier is: Noemt het NT de onderdanigheid van de vrouw, omdat God die onderdanigheid op zich wil, of omdat God ter wille van de verbreiding van het evangelie de zusters vraagt deze onrechtvaardige situatie te tolereren? (vgl. slavernij)

Het Griekse woord voor onderdanig bestaat uit twee delen:

1. hypo = onder;

2. tassetai = opstellen, zetten, plaatsen.

Vandaar dat we kunnen denken aan: zich voegen onder, iemands gezag erkennen, een van iemand afhankelijke plaats innemen. Het kan gebruikt worden voor een soldaat die zijn plaats in het gelid inneemt. Het gaat dan om iemand die zijn privé belang ondergeschikt maakt aan het algemeen belang. Zo kan het ook tegen de vrouw gezegd worden. Zij moet ondergeschikt zijn, d.w.z. haar man respecteren (Heer zeggen als Sara). Niet haar eigen belang nastreven tegenover haar man, maar zich schikken om samen aan het gemeenschappelijk belang te werken.

Zo wordt er van gemeenteleden gevraagd om zich aan de ambtsdragers te onderwerpen (I Kor. 16:16).

In die zin past ook Ef. 5:21 waar, voordat van vrouwen (kinderen en slaven) onderdanigheid gevraagd wordt, de algemene stelregel staat: "weest elkander onderdanig in de vreze van Christus". Elkaar wederzijds onderdanig zijn, de ander uitnemender achten dan zichzelf, dat geldt als algemene stelregel voor mannen en vrouwen. Dus de man moet ook de vrouw onderdanig zijn. Op deze manier wordt de onderdanigheid zo geformuleerd, dat wij er niet veel moeite mee hebben. Het is echter de vraag of dit in de tijd van het NT ook zo ervaren is. Hierbij kan nogmaals gewezen worden op het feit, dat het dezelfde onderdanigheid is, die van de slaven gevraagd wordt. In een samenleving waarin de positie van de vrouw duidelijk aan de man ondergeschikt was, heeft onderdanigheid waarschijnlijk toch een scherpere klank. Sara die haar man heer noemt, wordt als voorbeeld aangehaald in een wereld waarin de slaaf zijn meester ook als heer aansprak. In I Timoteüs 2 wordt de onderdanigheid ook gekoppeld aan een passieve receptieve houding. Een vrouw moet zich *rustig* en in alle onderdanigheid laten onderrichten. Ze mag zelf geen voortrekkersrol spelen.

Er zijn twee tekstplaatsen waar de onderdanigheid van de vrouw in verband gebracht wordt met het gemeentelijk functioneren: I Kor. 14:34 en I Tim. 2:11. Dat de zwijgteksten niet algemeen gelden is de tweede exegese-avond aan de orde geweest. Er zijn situaties, dat het de vrouw ook in de tijd van Paulus is toegestaan om het woord te voeren. De onderdanigheid, die gevraagd wordt, heeft niet per definitie tot gevolg dat de vrouw in de gemeente moet zwijgen. Voor de tekst in I Tim. 2 verwijst ik naar wat tijdens de eerste exegese-avond gezegd is.

Samenvattend kan gesteld worden, dat er twee belangrijke vragen zijn:

1. Wat is de betekenis en gevoelswaarde van 'onderdanigheid'?
2. Wordt de onderdanigheid van de vrouw aan de/haar man gevraagd, omdat die op zichzelf goed is, of omdat de verspreiding van het evangelie het niet toelaat dat in de tijd van het NT de relatie tussen man en vrouw gesaneerd wordt?

Voor het antwoord op die tweede vraag wordt vaak verwezen naar de uitspraak van Paulus dat de man het hoofd van de/zijn vrouw is. We vinden deze beeldspraak in I Kor. 11:2-16 en in Ef. 5:22-33.

De man als hoofd van de/zijn vrouw is beeldspraak. Het gaat er dan ook om te bepalen wat de betekenis van dit beeld is. Er zijn verschillende mogelijkheden:

1. De betekenis is gelegen in het feit, dat degene die het hoofd is, de leiding heeft, de baas is, etc.;
2. De betekenis is gelegen in de verbondenheid van het hoofd met het lichaam. Het wijst op de eenheid en de onderlinge afhankelijkheid. (De een kan niet tegen de ander zeggen: ik heb je niet nodig).
3. Het Griekse woord voor hoofd, kefalè, wordt in de LXX regelmatig gebruikt voor de vertaling van het Hebreeuwse woord R'OS. R'OS heeft meerdere betekenissen. Naast de letterlijke betekenis 'hoofd', kan het ook betekenen: leider, begin, einde, top en bron.

Als we naar de genoemde bijbelgedeelten kijken, dan blijkt dat Paulus een aantal verschillende verhoudingen naast elkaar zet en daarin een punt van overeenkomst ziet.

Het gaat om de volgende verhoudingen:

God de Vader - God de Zoon;

Christus - de gemeente;

Christus - de man;

de man - de vrouw.

Het zal duidelijk zijn, dat deze verschillende relaties niet op alle punten identiek zijn. De relatie tussen de Vader en de Zoon is niet op alle punten te vergelijken met die van een man/mens met Christus. We zullen dus moeten zoeken naar het specifieke punt, waarin Paulus wel een overeenkomst ziet. Daarnaast speelt de vraag of het punt van overeenkomst van Goddelijke of van menselijke oorsprong is. Stel dat het gaat om een hiërarchische verhouding, is Christus als hoofd van de gemeente dan te vergelijken met de man als hoofd van zijn vrouw, omdat dit in die tijd zo functioneerde of omdat God het voor altijd zo gewild heeft? Op deze vraag geven de teksten geen antwoord, want de vergelijking wordt niet gemotiveerd of gefundeerd.

Als we deze vergelijkingen nader bekijken, dan stapelen moeilijke vragen zich op. Bijvoorbeeld: als 'hoofd-zijn' een hiërarchische betekenis heeft, wat betekent dit dan als God het Hoofd van Christus wordt genoemd? Moeten we dit beperken tot de tijd dat de Here Jezus op aarde was, of is er binnen de drie-eenheid toch een hiërarchie? Als de man het hoofd van de vrouw is, terwijl Christus het hoofd van de man is, heeft een vrouw dan geen directe relatie met de Heer? Geldt het 'de man is het hoofd van de vrouw' alleen binnen het huwelijk of ook in het algemeen? Wie is het hoofd van de ongehuwde vrouw?

Paulus trekt uit het 'hoofd-zijn' van de man, de volgende conclusies:

1. de man moet zich het hoofd niet bedekken (I Kor. 11);
2. de vrouw moet het hoofd wel bedekken (I Kor. 11);
3. de vrouw moet aan haar man onderdanig zijn (Ef. 5);
4. de man moet zijn vrouw liefhebben als zijn eigen lichaam (Ef. 5);
5. de vrouw moet ontzag hebben voor haar man (Ef. 5).

De man als hoofd van de vrouw lijkt in beide hoofdstukken verschillend te functioneren. In I Kor. 11 heeft het gevolgen voor alle vrouwen, ook de ongehuwden, in de algemene relatie man-vrouw. In Ef. 5 kan het niet anders dan gaan om de relatie man-vrouw binnen het huwelijk.

Op grond van deze teksten kunnen we niet vaststellen dat 'hoofd-zijn' hier de betekenis heeft van 'de baas zijn'.

Zo kan er ook op gewezen worden, dat de LXX het Hebreeuwse woord R'OS, als het om een leider/baas gaat, slechts zelden met kefalè vertaalt. Vrijwel steeds kiest men voor de vertaling archoon. Deze vertalers hebben in kefalè blijkbaar niet primair de gezagsrelatie ervaren. Het is heel goed mogelijk, dat hier de nadruk ligt op de onderlinge verbondenheid en niet op het gezagsaspect. Want juist als we het gezagsaspect benadrukken, stapelen de vragen zich op. Zo stelt Hommes: tegenover het valse parool van sommige vrouwen ('de man autonoom? dan wij ook!') stelt Paulus de boodschap dat niemand autonoom is, zelfs Christus niet. Mannen, die als potentaten de baas gaan spelen, die hun vrouwen liefdeloos als slaven gaan behandelen, wordt nadrukkelijk op het hart gedrukt, dat ze hun vrouw lief moeten hebben, zoals Christus de gemeente. En de vrouwen die zich met afkeer verzetten tegen hun liefdeloze autoritaire 'bazen', krijgen de opdracht om ontzag te hebben voor hun mannen, om hen te respecteren.

Ef. 5 en I Kor. 11, over de man als hoofd van de/zijn vrouw, geven geen uitsluitend over de betekenis van het begrip 'onderdanig'. Met zoveel onzekerheid over de uitleg van deze teksten gaat het absoluut te ver, te stellen dat de Schrift zich hier zou verzetten tegen het in onze tijd openstellen van het ambt voor de zusters.

Het geheel overziende, lijkt het het meest waarschijnlijk dat het Paulus vooral te doen is om sanering van de relatie tussen mannen en vrouwen in en buiten het huwelijk. Centraal staat voor hem een harmonieuze respectvolle omgang/relatie die past in zijn tijd. En vooral met dat laatste 'die past in zijn tijd' zit een behoeftelijk stuk hiërarchie ingebakken. Een hiërarchie die op vrijwel alle levenssterreinen merkbaar zal zijn geweest. Ter wille van de voortgang van het evangelie zet Paulus een flinke rem op hen die die relatie in een hoog tempo en voor een deel

op provocerende wijze willen saneren.

Gelet op de gewijzigde denkbeelden in de samenleving lijkt het mij, voor ons nu, een grote fout om die sanering nog langer uit te stellen. Wij mogen de laster van de samenleving niet onnodig over ons heen halen. Er is geen enkele reden meer om bepaalde gaven (o.a. leidinggeven), die God aan sommige van de zusters gegeven heeft nog langer te negeren.

B.7.4 Vierde exegete-avond

De opzet

Het is vanavond de vierde en laatste exegete-avond over de positie van de vrouw in de bijbel. We sluiten de reeks af met aandacht te schenken aan twee zaken: allereerst maken we nog enkele exegetische opmerkingen ten aanzien van teksten uit OT en NT, waarin de positie van de vrouw ter sprake komt; en in de tweede plaats willen we onder ogen zien wat het betekent dat God zich openbaar heeft in de geschiedenis; met andere woorden: kun je aan het woord van God merken dat het in een bepaalde tijd gesproken is; en als dat zo is (en het woord dus de geur van een bepaalde tijd en cultuur aan zich heeft) of je dan kunt zeggen dat ook die cultuurbetrokkenheid behoort bij het gezaghebbende van het woord van God. Hiermee houden we vast aan de oorspronkelijke opzet van de avonden om eerst de exegete aan het woord te laten komen (de bijbel) en daarna de kwestie van het verstaan van het woord en de tijdbetrokkenheid.

De positie van de vrouw in OT

We willen nu enkele gegevens uit het OT naar voren halen, waaruit we kunnen opmaken hoe de vrouw gewaardeerd werd. We beginnen met enkele voor de vrouw ongunstige uitspraken.

In Leviticus 12 lezen we dat na de geboorte van een zoon de vrouw 40 dagen onrein is. Wanneer er een meisje geboren wordt, is zij 80 dagen onrein. In Numeri 5 wordt gesproken over de proef met het bittere water, de zogenaamde wet op de jaloezheid. Wanneer een man zijn vrouw ervan verdenkt dat zij seksuele gemeenschap heeft gehad met een ander, maar geen bewijs heeft, dan mag hij haar bij de priester brengen, die haar bitter water laat drinken. Gaat haar buik zwellen en valt haar heup in, dan is zij schuldig. Gebeurt dat niet dan is zij onschuldig. Ik wijs erop, dat alleen de man het recht heeft zijn vrouw aan deze proef te onderwerpen, de vrouw heeft omgekeerd naar haar man toe dat recht niet. Overigens hebben de rabbijnen later bepaald dat deze proef niet meer voltrokken mag worden. In de Tien Woorden van Exodus 20 staat in het laatste gebod: 'gij zult niet begeren uw naasten huis, zij zult niet begeren uws naasten vrouw, noch zijn dienstknecht, noch zijn dienstmaagd, noch zijn rund, noch zijn ezel, noch iets dat van uw naaste is'. Opmerkelijk is dat de vrouw hier genoemd wordt tussen huis en slaven. Het is duidelijk dat dit gebod is 'opgezet' vanuit de man als 'bezitter', aan wie ook zijn vrouw toebehoort. In Deuteronomium 5, waar we ook de Tien Woorden vinden, staat overigens de vrouw genoemd voor het huis. 'Gij zult niet begeren uws naasten vrouw, zij zult uw zinnen niet zetten op uws naasten huis, noch op zijn akker...enz'. Verder wijzen we op de aparte voorhof der vrouwen in de tempel, die verder van het heiligdom aflag dan de voorhof van de mannen. Wanneer vrouwen weduwen worden zonder kinderen worden ze geacht een zwagerhuwelijk aan te gaan.

Maar er zijn ook positieve uitspraken. Het vijfde gebod zegt: "Eer uw vader en uw moeder..." (Ex. 20:12). En in Leviticus 19:3 lezen we zelfs: "Ieder zal voor zijn moeder en zijn vader ontzag hebben..." - de vrouw voorop. En over Sara lezen we niet alleen dat zij haar man Abraham 'heer' noemde (Gen. 18:12, aangehaald door Petrus in 1 Petrus 3:6), maar ook dat God over haar tegen Abraham zegt: "in alles wat Sara tot u zegt, moet zij naar haar luisteren" (Gen. 21:12).

En het zijn de dochters van Selofchad geweest (zie Numeri 27), die bij Mozes kwamen en hem een vraag stelden over de juistheid van de wet op het erfrecht. Mozes ging met hun vraag

tot God en God gaf hen gelijk en de wet werd veranderd. Geweldig zijn de woorden uit Spreuken 31, waar de lof bezongen wordt op de degelijke huisvrouw. En wat te denken van grote vrouwen als de aartsmoeders, als Sifra en Pea, de vroedvrouwen in Egypte, en als Mirjam, Rachab, Deborah, Jaël, Hanna, Ruth, Hulda, Esther.... Allemaal vrouwen met een grote betekenis voor het volk Israël.

De positie van de vrouw in de rabbijnse geschriften

Voor de volledigheid willen we ook horen hoe de joodse leiders ten tijd van het NT en daarna tegen de positie van de vrouw aankeken. Ook hier kunnen we een aantal ongunstige en een aantal gunstige uitspraken naar voren halen. Allereerst de ongunstige. We noemen het grote morgengebed, waarin de man o.a. bidt: "Geprezen zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die mij geen niet-jood heeft gemaakt, die mij geen slaaf heeft gemaakt, die mij niet als vrouw heeft gemaakt". Verder is het een getrouwde vrouw verboden zelfstandig geloften te doen, bijvoorbeeld om zich een bepaalde tijd iets te ontfeggen. Doet zij dat toch dan heeft haar man het recht haar gelofte krachteloos te verklaren. Als verklaring wordt wel gegeven dat vrouwen gevoeliger en psychisch zwakker zijn, waardoor zij zich te snel tot geloften laten verleiden. De rabbijnen hebben ook bepaald dat vrouwen niet in een proces kunnen optreden als getuigen. De reden hiervan is niet alleen gelegen in hetgeen de rabbijnen lezen in Deut. 19:14v, maar ook in de opvatting dat vrouwen niet betrouwbaar zijn. In de Talmud lezen we ergens het volgende: een jongen vraagt wat hij moet doen als zijn vader en zijn moeder hem beide vragen om een glas water. Moet hij eerst de vader of eerst de moeder een glas brengen. Het antwoord is: eerst de vader, want zowel de jongen als zijn moeder hebben beide de plicht de vader/man te eren. We noemen ook nog de bepaling, dat vrouwen in de synagoge in een aparte afdeling moeten zitten. Dat getrouwde vrouwen niet blootshoofds op straat mogen. En dat zij hun hoofdhaar niet aan een andere man mogen laten zien; waarom veel orthodoxe vrouwen pruiken dragen. Ja, zelfs wordt het vreemde mannen aangeraden niet met vrouwen te spreken, daar de stem van de vrouw in verleiding brengt.

Maar er zijn ook gunstige uitspraken en bepalingen. We noemen het feit dat volgens de rabbijnen het jood-zijn overgaat van moeder op kind, niet van vader op kind. Wie uit een joodse moeder geboren is is joods! Op grond van de Hebreeuwse woorden, die zeggen dat God Eva maakte uit de rib van Adam, verklaren de rabbijnen met een woordspeling, dat God aan vrouwen meer wijsheid heeft gegeven dan aan mannen. Een meisje van 12 jaar wordt geacht volwassen te zijn, terwijl dat bij een jongen op 13-jarige leeftijd is. En rabbijnen prijzen de huisvrouwen, als zij zeggen: wat het altaar is voor de tempel, dat is een vrouw voor het huis. Zelfs wordt het zo gezegd: de vrouw, dat is het huis! Zij wordt meesteres genoemd in huis. Geroemd wordt de kennis van Beurja, de vrouw van rabbi Me'ir. Zij was een groot geleerde, die zelf onderwijs gaf in de halacha.

De positie van de vrouw in het NT

Opmerkelijk is de manier waarop Jezus met vrouwen omging. Hij deed dat onbekommerd. Een goed voorbeeld is zijn gesprek met de Samaritaanse vrouw (Joh. 4). Vrouwen volgen Jezus; en Hij laat dat toe (Luk. 8:1-3). Jezus verdedigt de overspelige vrouw (Joh. 8:1-11). Ongedwongen gaat Hij om met Maria en Martha (Luk. 10:38-42; Joh. 11). Geen enkel afkeurend woord over een vrouw, omdat ze maar een vrouw is. Waar rabbi's zich vaak verre hielden van de omgang met vrouwen in het openbaar, daar heeft Jezus alle aandacht voor vrouwen. Zie de geschiedenis van de bloedvloeiende vrouw, de moeder van de gestorven jongeling te Nain, de opwekking van de dochter van Jairus, het penninkje van de weduwe, etc. Deze houding van Jezus riep onbegrip en verzet op. Zie de geschiedenis van de zalving door de overspelige vrouw (Luk. 7:36-50) en vooral de reactie van de gastheer (vs 39). Ook gebruikt Jezus in zijn prediking en gelijkenissen voorbeelden, waarbij een vrouw de hoofdrol speelt (Luk. 15:8vv, 18:1vv, Mat. 13:33). Deze houding van Jezus mag opmerkelijk heten.

omdat zijn tijdgenoten zich in de regel veel gereserveerder opstelden tegenover vrouwen dan Jezus deed. Het lijkt me niet juist de houding van Jezus revolutionair te noemen. We moeten voorzichtig zijn om Jezus al te zeer tegenover zijn tijd(genoten) te zetten. Hoewel Hij uniek was, was Hij ook ingebed in zijn tijd.

Er is vaak op gewezen dat Jezus geen vrouwen tot discipelen of apostelen heeft aangesteld. We weten echter niet waarom Jezus voor mannen koos. Het laat zich heel goed denken, dat hij in de 12 discipelen de zonen van Jakob (dus Israël) gerepresenteerd wilde zien. Verder zou het aanstoot hebben gegeven als Jezus vrouwen als discipelen zou hebben aangesteld, omdat een kring van rabbi en discipelen zeer nauw samenleefde. Maar we moeten zeggen: Jezus heeft zelf geen uitsluitel gegeven over het waarom van zijn keuze.

Opmerkelijk kan genoemd worden dat op belangrijke momenten in het evangelie vrouwen optreden. Te denken valt aan Maria en Elisabet, aan Anna de profetes; en vooral aan de vrouwen op de Paasmorgen. Zij zijn de eerste getuigen van de opstanding, die die boodschap ook als getuigen moesten doorgeven aan de discipelen.

In het boek Handelingen spelen vrouwen een belangrijke rol. In Hand. 1 zijn enkele vrouwen erbij als Mattheüs door het lot wordt aangewezen. In Hand. 2 klinkt op de Pinksterdag het woord van de profeet Joël, dat zegt: "en uw zonen en uw dochters zullen profeteren, ... ja, zelfs op mijn dienstknechten en mijn dienstmaagden zal ik in die dagen van mijn Geest uitstorten". We lezen voortdurend dat vrouwen tot geloof komen: 5:14, 16:13, 17:4,12,34. Van enkele weten we de naam: Damaris (17:34) en Lydia (16:14). Men kwam samen in de huizen van vrouwen (bij de moeder van Johannes Marcus 12:12; en bij Lydia 16:40). Van Tabita (Dorkas) wordt het getuigenis gegeven dat zij overvloedig was in goede werken en aalmoezen. De vier ongehuwde dochters van Philippus worden profetessen genoemd (21:9). En uiteraard moet hier de naam genoemd worden van Priscilla (of Prisca), die op verschillende plaatsen zelfs voor haar man genoemd wordt (18:2,18,26; zie ook Rom. 16:3, I Kor. 16:19 en II Tim. 4:19). Dit ronreizend echtpaar brengt overal waar ze maar kunnen de boodschap van het evangelie. Opmerkelijk is dat in 18:26 staat, dat Priscilla en Aquila naar Apollos hebben geluisterd, hem meenemen en hem de weg van God nauwkeuriger uitleggen. Geen wonder dat Paulus hen (beiden!) in Rom. 16:3 zijn medearbeiders in Christus Jezus noemt. Hij gebruikt hier hetzelfde woord dat hij ook gebruikt voor Timoteüs (Rom. 16:21), Titus (II Kor. 8:23) enz.

Werpen we een blik op de brieven van Paulus (waarbij we die gedeelten buiten beschouwing laten die al eerder aan de orde zijn gekomen) dan zien we ook bij hem een grote aandacht voor vrouwen. Het blijkt dat vrouwen intensief bij de verkondiging van het evangelie betrokken zijn.

In I Kor. 9:5 spreekt Paulus over het meenemen van een zuster op (zendings)reis, namelijk om met hem het werk te doen. In Rom. 16:6 lezen we van Maria, dat zij "zich veel moeite voor u gegeven heeft". Deze uitdrukking lezen we ook in vs 12 met het oog op drie andere vrouwen: Tryfena, Tryfosa en Persis. "Zich moeite geven (in de Heer)" is een uitdrukking voor het zendings- en kerkenwerk (zie I Kor. 15:19, waar hetzelfde woord vertaald wordt met 'arbeiden'; en I Kor. 16:16, waar weer hetzelfde woord staat en opnieuw vertaald wordt met 'arbeiden'). We noemen hier ook Rom. 16:1, waar gesproken wordt over Febe, 'onze zuster, [tevens] dienaar - diakonos - van de gemeente te Kenchreae'. Hier staat het gewone woord voor diaken. Van sommige vrouwen wordt gezegd dat er bij hen een huisgemeente is: Nympha (Kol. 4:15), Chloë (I Kor. 1:11), en Appia (Filemon:2).

Van Euodia en Syntyche, die blijkbaar onenigheid hebben, wordt door Paulus gezegd, dat zij "samen met mij in de prediking van het evangelie hebben gestreden" (Filipp. 4:2v). In I Timoteüs 3:1-16 komen we allerlei regels tegen voor opzieners en diakenen. Aandacht verdiend vs 11, waar het woordje 'hun' tussen haakjes staat, dat wil zeggen: dit woordje staat er in de grondtekst niet. Gaat het hier over de vrouwen van de diakenen of over vrouwelijke diakenen? Beide is mogelijk. Tot slot vestigen we onze aandacht nog op Gal. 3:28, waar de woorden staan: "Hierbij is geen sprake van Jood of Griek, van slaaf of vrije, van mannelijk en vrouwelijk; gij zijt immers allen een in Christus Jezus". Uit deze woorden is op te maken dat

gegevenheden die in het nationale, sociale en seksuele (maatschappelijke) verkeer scheiding maken in Christus zijn opgeheven. In Christus is er een nieuwe orde, waarbij alleen geloof en doop (vs 26v) van belang zijn. Te concluderen uit deze woorden, dat Paulus hier alleen zou beweren dat door Jezus Christus zowel Joden als Grieken, slaven als vrijen, mannen als vrouwen behouden kunnen worden is ontegenzeggelijk een verenging van zijn uitspraak.

Wie al deze uitspraken uit het NT op een rij zet ontdekt een grote aandacht voor de actieve rol die vrouwen speelden in de kerk in de tijd van het NT. Een gevarieerd beeld ontrolt zich voor onze ogen. Men kan niet zeggen dat vrouwen niet deel hebben genomen aan de verkondiging van het evangelie.

Over het verstaan van de bijbel

Een vraag die onontwijkbaar op ons afkomt als het gaat om de plaats, die de vrouw in de bijbel heeft en de consequenties die dat heeft voor haar plaats in de kerk vandaag, is de vraag naar de tijd-betrokkenheid van de bijbel. Daar willen we nu nog kort op ingaan.

We beginnen met te zeggen dat voor ons de bijbel het Woord van God is. Door de Heilige Geest geïnspireerd. Aan deze woorden komt goddelijk gezag toe. In de (hele) bijbel klinkt de stem van God. Het is door de werking van de Geest dat we deze boeken hebben ontvangen.

Tegelijk is de bijbel door mensen geschreven. De brieven van Paulus zijn duidelijk anders dan die van Johannes, mede omdat Paulus een ander mens was dan Johannes. In de bijbel zelf worden ook rondt de namen van de schrijvers genoemd. Blijkbaar komt dat niet in mindering op het feit van het spreken van God. God is in zijn openbaring ingegaan in de geschiedenis van ons mensen. Hij heeft gesproken in een bepaalde tijd, in een bepaald deel van de wereld, tot een bepaald volk, in een bepaalde taal. Op elke bladzijde van de bijbel tref je de cultuur aan waarin de bijbel is ontstaan. Het is een oosters boek, waarvan vele gebeurtenissen duizenden jaren geleden hebben plaatsgevonden. Aan de teksten kleeft de geur van de tijd en de plaats.

De bijbel als Woord van God in menselijk gewaad heeft een doel: mensen brengen tot de erkenning van de naam van God hun Schepper en hen bewegen tot geloof opdat zij behouden zullen worden. Het doel van de bijbel is mensen Gods daden voor ogen te stellen, opdat mensen voor Gods aangezicht gaan leven. Deze doelstelling moet voor ogen gehouden worden bij het lezen van de bijbel. Want de bijbel wil geen natuurkundeboek zijn, geen geschiedenisboek, geen encyclopedie, geen wetenschappelijke verhandeling, geen verslaggeving, geen kraant. Het is een tendens-geschrift, een doel-geschrift. Dat wil niet zeggen dat de bijbel dus onnatuurlijk is, onhistorisch enz. Maar daar ligt niet haar spits, haar boodschap. Het gaat de bijbel om de bekendmaking van Gods grote daden tot heil voor allen die daarin geloven. En met het oog op dit doel is de bijbel genoegzaam, duidelijk, betrouwbaar. In dit verband noemen we enkele probleemvelden, die met deze verstaanskwestie te maken hebben.

1. We hebben in de bijbel te maken met tegenstrijdigheden, die je ook oneffenheden kunt noemen. Dat zijn geen diep ingrijpende punten, maar ze stellen ons wel voor vragen. Voorbeelden: wie doodde Goliath? Wat zei Jezus precies aan het Avondmaal?
2. Omdat de bijbel vanuit een bepaalde doelstelling is geschreven is de stof ook zo geordend. Voorbeeld: koning Omri is een van de grootste koningen geweest in Israël, maar omdat hij een goddeloze koning was krijgt hij in de bijbel nauwelijks aandacht. De maatstaf is anders dan historisch. Zie ook het geslachtsregister van Jezus in Matt. 1. Dat is een mooi geordend geheel van 3 x 14 namen. Wie het OT er naast legt zal gauw ontdekken dat er namen zijn weggelaten. Bewust, omdat het de schrijver er juist om ging dit mooi geordende geslachtsregister te maken.
3. In de bijbel stuiten we op een bepaald wereldbeeld. De aarde is plat, ligt in de wateren, is gegrondvest op pilaren, heeft einden, de hemel is als een tentdoek over de aarde gespannen, achter dat doek zijn de wateren (hemel = sjamayim, d.w.z.: daar waar water is). De aarde is het middelpunt van alle dingen; de zon gaat dan ook op over de aarde.
4. Het cultuurpatroon waarin de bijbel geschreven is is dat van de oosterse wereld. Dat is te

merken in de taal: beeldrijk, veel overdrijvingen, onderhandelend, poëtisch... Het is ook te merken in de relaties van mensen: men is niet in de eerste plaats individu, maar stamgenoot, clan-genoot. De individualiteit is ondergeschikt aan het belang van de stam. Verder is de man de *pater familias* (de heer van het huis). Hij is de baas. Iedereen is aan hem ondergeschikt (ook zijn vrouw). We noemen dit het patriërchaat. De cultuur van die tijd konnt ook tot ons in het bestaan van polygamie; zo Abrahám en vele anderen. Dat was geaccepteerd.

Wanneer we dit alles hebben vastgesteld komen we voor de vraag te staan hoe dit doel van de bijbel zich verhoudt tot de cultuurbetrokkenheid waarin het tot ons is gekomen. Met andere woorden: moeten wij om aan het doel van de bijbel vast te houden ook de hele cultuursituatie voor onze rekening nemen?

Hier ligt, naast de zuiver exegetische vragen, een belangrijk punt in de kwestie die ons bezig houdt: de cultuurbetrokkenheid en ons leven. Wie z'n leven wil richten naar de bijbel en daarbij oog heeft voor het menselijk en cultureel gewaad waarin het God behaagd heeft zijn Woord aan ons te geven, staat voor de vraag welke waarde aan de cultuurbetrokkenheid van de bijbel moet worden toegekend. Is de culturele situatie van de bijbel voor ons nog dezelfde als toen? Zo niet: zijn wij dan wel gebonden aan de culturele situatie van de bijbel?

Concreet: als we vaststellen:

1. dat in de bijbel sprake is van een patriarchaal cultuurpatroon en
2. dat wij in onze dagen een dergelijk patroon niet meer kennen en ook niet meer wensen, zijn we dan gebonden aan wat de bijbel ons daarover vertelt?

Mijn opvatting is dat dat niet het geval is. Net zomin als wij nog slaven willen houden en net zomin als wij nog over onze vrouw als ons bezit willen denken, net zomin willen wij aan de vrouw de gelijkwaardigheid aan de man ontzeggen ook in haar maatschappelijke situatie. Wij hebben geen moeite met een vrouw als onze chef, onze burgemeester, onze koningin. Dat onze vrouwen buitenshuis werken is (voor de meesten) geen enkel probleem. Zelfs niet wanneer de vrouw (om het oude woord nog eens te noemen) kostwinster is. In onze gezinnen worden bijna alle besluiten gezamenlijk door man en vrouw genomen. We hebben de indruk dat het in onze man-vrouw-relatie zo is dat nu eens de een de leiding heeft en dan de ander. We moeten hier ook de positie van de alleenstaande vrouw noemen, die zich maatschappelijk volledig zelfstandig kan opstellen. In de oosterse wereld (waar men in clan- en familieverbanden dacht) was dit een onbestaanbare situatie. Ook deze vrouwen hebben vandaag hun geaccepteerde rechten. Met andere woorden: ons cultuurpatroon is op veel punten afwijkend van dat in de bijbel.

Nu gaat men wel zover, dat men zegt: in de bijbel treffen we een beperktere horizon aan dan wij vandaag kennen. Men gaat er dan vanuit dat er een ontwikkeling gaande is van een primitievere naar een meer hoogwaardige cultuur. De bijbelschrijvers deelden de beperkte inzichten van hun tijd. Wij zijn verder in de ontwikkeling en leggen hun inzichten als achterhaald naast ons neer. Deze opvatting is niet alleen hoogmoedig maar ook gevaarlijk. Ongetwijfeld is er een geweldige voertgang geboekt op het terrein van techniek en wetenschap. Maar dat zijn beperkte levenssterreinen. Er zijn immers ook nog de terreinen van literatuur, sociaal leven, wijsheid, relatie met de natuur/milieu etc. Daarbij kun je zeggen, dat de techniek en de wetenschap ook meer onttaard zijn door de vooruitgang; zodat je zelfs van achteruitgang zou moeten spreken. Je kunt de mogelijkheid om de wereld met bommen te vernietigen toch moeilijk echte vooruitgang noemen. De vraag is dus of "onze bril", waarmee we het leven bezien, hoogwaardiger is dan die van de mensen in de tijd van de bijbel. Zelf ben ik van mening dat je zou moeten zeggen: wij kijken soms anders naar de dingen, niet per definitie beter. Wij leven in een andere fase van de geschiedenis. We hebben te maken met andere maatschappelijke verhoudingen, ook die tussen mannen en vrouwen. Maar dat heeft niet te maken met beter of slechter.

Een soort balans

De weg die we gegaan zijn met ons thema is dat we allereerst de bijbel ter hand hebben genomen en gekeken hebben naar de teksten. Dat is het allerbelangrijkste. Uit de exegetische ana-

lyse van de teksten moet blijken of we de teksten altijd wel goed hebben gelezen en of het waar is dat de vrouw geen ambt in de kerk kan bekleden.

Maar daarbij hebben we aandacht gevraagd voor de bijbel als Woord van God, goopenbaard in de tijd. De geur van de tijd is aan de bijbel eigen. De vraag is of die geur ook gezaghebbend is? Met het oog op de positie van de vrouw hebben we het een en ander aan cultuurbetrokkenheid gezien. Wij ervaren ons leven anders. We kennen een andere cultuur. Moeten wij nu in onze cultuur blijven vasthouden aan het cultuurpatroon van vele eeuwen geleden?

Mijns inziens is uit het geheel van de avonden naar voren gekomen, dat er op de keper beschouwd geen grond is om in deze tijd aan de vrouw het bekleden van de ambten te ontzeggen. De gegevens over de schepping wijzen niet een ondergeschiktheidspatroon aan. De zwingteksten functioneren in een bepaald verband, namelijk van gehuwde vrouwen, die naar de mening van de apostel in de gemeente niet tegenover hun mannen moeten komen te staan. De onderdanigheidsteksten geven niet aan dat de vrouw per definitie de tweede is en niet de gelijkwaardige. Ook dit spreken van de apostel heeft tot doel in die bepaalde situatie wanorde te voorkomen. Ten slotte zijn er vele teksten, die laten zien hoe vrouwen intensief hebben meegewerkt aan de arbeid van de verkondiging. In Christus is noch mannelijk noch vrouwelijk. Leggen we daarnaast het cultuurpatroon (dat niet tot de 'doelstelling' van de bijbel behoort) dan stellen we vast dat wij in een andere culturele situatie leven. Voor ons is het leiding geven door vrouwen geen probleem. We hebben dit vanuit de gelijkwaardigheid aanvaard. Daarom is er ook vanuit onze andere cultuurbeleving geen bezwaar om de vrouwen in deze tijd toe te laten tot het bekleden van de ambten.

B.8 Gemeentevergadering ter afronding

Op 25 juni 1996 werd een gemeentevergadering belegd, waarin het voorlopige principe besluit ter tafel was en de gemeente werd gehoord. Een verslag van deze vergadering volgt hier.

De huidige stand van zaken wordt kort door de voorzitter uiteengezet. Het voorlopige standpunt waarin de kerkenraad zich uitsprekt vóór openstelling van de ambten werd met begeleidende argumentatie in het Kerkblad van maart uiteengezet. Inmiddels hebben nog vier exegeesevonden plaatsgevonden. Vanavond kan de gemeente zich uitspreken, waarna de kerkenraad een definitief standpunt zal innemen en de benadering van de zusterkerken in de beide kerkverbanden kan gaan voorbereiden.

Nadat nog een enkele verduidelijking is gegeven blijkt dat de gemeentevergadering zich volledig in het weergegeven standpunt kan vinden en waardering hoeft voor de lijn die de kerkenraad hierbij ook naar de gemeente toe heeft gevolgd. De bespreking gaat vervolgens voornameeljk over de wijze van benadering en te verwachten reactie van de zusterkerken en de ondertussen in de eigen gemeente te volgen lijn.

Het is de bedoeling het volledige standpunt, dus betrekking hebbend op alle drie ambten, aan de zusterkerken voor te leggen. Opgemerkt wordt dat het vele jaren zou kunnen duren voordat de meerdere vergaderingen zich hierover hebben uitgesproken. In de NGK is alleen het diakenambt opengesteld, in de CGK geen van de ambten. Wachten op een uitspraak over alle ambten zou dus kunnen betekenen dat in de eigen gemeente nog geruime tijd geen zusters tot een ambt kunnen worden geroepen. Het bewandelen van de kerkelijke weg houdt echter in dat wij openstaan voor schriftuurlijke argumenten die onze zusterkerken inbrengen. Bovendien is het bewaren van de eenheid onder de kerken een belangrijke zaak. Daar staat tegenover dat het niet noodzakelijk is te wachten tot eensgezindheid bestaat over alle drie ambten; eerder zouden al deelstappen kunnen worden gezet op de weg naar volledige openstelling.

Aandacht wordt gevraagd voor het feit dat aan NG zijde al vele jaren geleden uit werd gesproken dat tegen openstelling van het diakenambt geen bezwaren bestonden, maar dat de 'landelijke lijn' zou worden gevolgd. Daar in onze gemeente een federatieve vorm van samenwerking tussen CGK en NGK bestaat, zou in principe, na de uitspraak van de Landelijke Vergadering vorig jaar, nu kunnen worden besloten tot openstelling van het diakenambt voor NG zusters.

De vraag komt op hoe de CG classis zal reageren op ons standpunt. Omdat de CG synode van Zierikzee al een commissie instelde die zich met de vrouwelijke ambtsdrager bezighoudt lijkt het te verwachten dat een besluit aan de synode zal worden overgelaten. Verder zou onze stellingname gevolgen kunnen hebben voor de samenwerking CGK-NGK. Dit is ook onderwerp van gesprek in het overleg van de samenwerkende CG en NG kerken. Het benoemen van vrouwelijke ambtsdragers zou die samenwerking landelijk gezien onder spanning zetten en vooral de positie van onze gemeente en predikant in het CG kerkverband in gevaar brengen. Kerkrechtelijk gezien zou de NG kerkenraad in onze federatieve gemeente tot benoeming van vrouwelijke diakenen kunnen overgaan, maar het is niet onwaarschijnlijk dat dan de toestemming die de CG classis aan onze samenwerking verleende opnieuw ter discussie wordt gesteld. De eerste verantwoordelijkheid van de kerkenraad ligt in het dienen van de plaatselijke gemeente. Een meerdere vergadering heeft daarover geen zeggenschap dan door afspraken die de kerken onderling maakten, bijvoorbeeld in de kerkorde. Het uitvoeren van een besluit, waarvan de kerkenraad meent dat het schriftuurlijk gefundeerd is maar dat voor de zusterkerken niet aanvaardbaar is, zou dus kunnen leiden tot het niet meer welkom zijn bij de zusterkerken. Uitsproken wordt dat een dergelijk uitoengaan een kwade zaak zou zijn.

Zo bestaat er een spanning tussen onze positie in de kerkverbanden en de daadwerkelijke openstelling van de ambten in onze gemeente. Daarom zal ook met klem aan de meerdere vergaderingen worden gevraagd de besluitvorming niet te lang op zich te laten wachten. Bovendien moet worden voorkomen dat een mogelijk tekort aan mannelijke ambtsdragers een druk op de discussie gaat zetten die afbreuk doet aan een zuivere behandeling. Ook zou de CG classis verzocht kunnen worden rekening te houden met het feit dat we een gefedereerde gemeente zijn, waarin twee kerken met verschillende voorgeschiedenis een eenheid vormen.

Vooruitkijkend kan gevraagd worden wat ons te doen staat als de meerdere vergaderingen afwijzend besluiten. Daar kan alleen over gezegd worden dat de argumenten gewogen zullen worden en uiteindelijk het heil van de gemeente de doorslag zal moeten geven.

Nu deze bespreking met de gemeente heeft plaatsgevonden zal de kerkenraad een definitief standpunt gaan vaststellen en de verder te nemen stappen in het kerkverband en in de eigen gemeente voorbereiden.

B.9 Vaststelling principebesluit in kerkenraad

Nadat in de afrondende gemeentevergadering van 25 juni 1996 geen schriftuurlijke bezwaren tegen het voorlopige besluit van de kerkenraad aan het licht zijn gekomen vond de kerkenraad de vrijmoedigheid zijn voorlopige besluit in een definitief besluit om te zetten. De tekst van dat besluit is terug te vinden in de eerste alinea's van deze bijlage.

B.10 Benoeding kerkelijke vergaderlagen

Omdat de kerkenraad van mening is dat de openstelling van ambten voor zusters der gemeente een zaak is die behandeld dient te worden in het verband met de zusterkerken, werden in de gezamenlijke kerkenraadsvergadering van 18 december 1996 brieven aan de kerken in de Christelijke Gereformeerde classis Apeldoorn en in de Regio Arnhem van de Nederlands Gereformeerde Kerken vastgesteld. In deze brieven wordt de zusterkerken om een uitspraak gevraagd.

Bijlage 25: Discussienota Rijsbergen beroepingsprocedure (LV 98-12.7)

Aanleiding

"Vacant".

Het staat er zo eenvoudig. In de praktijk blijkt het voor veel gemeenten een groot gemis te zijn

zonder "eigen" predikant te zitten. Er gaan vaak veel tijd, kilometers, borden soep en vergaderingen voorbij voordat een beroepingscommissie kan worden opgeheven. Beroepingswerk gaat niet altijd van een leien dakje... O zeker, het is mooi werk in dienst van de gemeente en het is de moeite waard. En gelukkig zijn er veel voorbeelden van beropen die in goede harmonie tot stand komen en die in een goede sfeer worden aanvaard of niet aanvaard.

Maar veel predikanten zitten niet op een beroep te wachten, beroepingscommissies worden moe van het zoeken, gemeenten raken ontmoedigd van de vele bedankjes, en sommige predikanten worden helemaal dol van de vele hoorcommissies, die op de stoep staan.

Anderzijds is er de predikant die al jarenlang uit de gemeente weg wil, misschien vanwege een conflict of voortdurende kritiek. Maar hij wordt niet beropen en soms eindigt het in een situatie dat gemeente en predikant onmogelijk samen verder kunnen...

Doelstelling

Deze notitie is bedoeld om:

- a) de discussie op gang te brengen met betrekking tot de gangbare procedure bij het beropen van predikanten binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken.
- b) enkele nieuwe mogelijkheden onder de aandacht te brengen in relatie tot het beroepingswerk, die een oplossing kunnen bieden in bepaalde probleemsituaties.
- c) te komen tot een goede afweging en een besluit of dergelijke alternatieven ingang kunnen vinden naast de bestaande gang van zaken.

Oplösingsrichtingen

1. Sollicitatie-procedure; de predikant kan uit eigen beweging reageren op een hulpvraag van een vacante gemeente en hoeft niet te wachten tot deze hem komt vragen. Het spreekt voor zich dat dit een zorgvuldige aanpak vereist.
2. Aanstelling van een vertrouwenspersoon, die bij gerezen problemen in de relatie tussen predikant en gemeente een signaalfunctie heeft en adviserend kan optreden.
3. Oprichting van een bemiddelingsbureau c.q. installering van een deputaatschap of commissie als neutrale instantie om zowel gemeenten als predikanten met elkaar in contact te brengen. Vacante gemeenten kunnen zich daar melden en predikanten, die een (andere) gemeente willen dienen, kunnen dat daar kenbaar maken.

Roeping

In het oude bevestigingsformulier voor predikanten heeft het woord *roeping* twee kanten. In de eerste plaats is er de roeping door de gemeente, en in de tweede plaats door God.

De roeping door God wordt als een onderstreping, een garantie gezien van de roeping door de gemeente. De predikant moet de roeping in zijn hart gevoelen.

Het lijkt erop alsof in onze tijd roeping door de gemeente een ander karakter gekregen heeft, althans in die zin dat het niet meer gaat om een stem van bovenaf, die los staat van de stem van de gemeente. Dit is echter niet meer dan schijn, want ook al lijkt de roeping door God op de achtergrond te zijn gekomen, niets is minder waar. Ook in het tegenwoordige beroepingswerk gaat het daar nog even goed om, ook al zijn de accenten misschien wat verschoven. Overigens moeten we ons goed realiseren dat ook in vroeger tijden het beroepingswerk heel anders ging dan tegenwoordig. Beroepingscommissies, zoals wij die kennen, zijn pas van veel later tijd, en er wordt in de kerkorden heel summier over gesproken, als dat al gebeurt. Dat er vroeger geen beroepingscommissies bestonden, daarvoor hoefden we maar te denken aan de benoeming van predikanten door de overheid en het collatierecht van de adel. Vóór de reformatie was er de benoeming van de plaatselijke geestelijken door de bisschop, zonder inspraak van de plaatselijke parochie. Opvallend is dat de eerste vraag in het bevestigingsformulier voor predikanten al aandacht vraagt voor die tweevlei roeping: de roeping door de gemeente, die dan bevestigd wordt door de roeping van God.

Ook al vindt er nu een afweging plaats van vele factoren, alvorens een kandidaat of predikant beroepen wordt, en ook al kunnen andere mogelijkheden worden gebruikt om tot het beroepen van een kandidaat c.q. predikant te komen, deze verandering is niet een afwijking van wat er in vroeger jaren heeft plaatsgevonden, maar eerder een aanvulling en een gebruik maken van nieuwe mogelijkheden, die zich nu aandienen. Deze nieuwe mogelijkheden kunnen ervoor zorgen dat het beroepingswerk een stuk gemakkelijker kan verlopen, bij gebruikmaking van de geboden alternatieven, die staan naast het gebruikelijke beroepingswerk. Op deze wijze kan er adequaat gewerkt worden aan de in onze tijd vereiste opbouw van het koninkrijk van God en die van de plaatselijke gemeente. Uiteindelijk gaat het alleen maar over de beroepsprocedure en niet om het wezen van de (be)-roeping zelf.

Aanbevolen wordt de genoemde voorstellen te bestuderen, te bediscussieren en verder te verfijnen en de bedoelde mogelijkheden te gebruiken, die een stimulans kunnen zijn en een doorbraak kunnen brengen op die punten, waar het gebruikelijke beroepingswerk niet meer helemaal voldoet.

Nogmaals zij beaadt dat de andere mogelijkheden van beroepingswerk o.i. alleen maar daarom aan de orde dienen te komen, om des te beter te kunnen inspelen op de tijd, waarin wij nu leven.

Discussienota

Met opzet heeft de kerkenraad van Rijsbergen u geen tot in de kleinste details uitgewerkt rapport willen aanbieden, maar een korte nota, die het gesprek over de gangbare beroepingsprocedure en de manco's daarvan onder de aandacht wil brengen.

Als kleine gemeente heeft Rijsbergen ondervonden dat het soms erg teleurstellend kan zijn om een zoveelste beroep uit te brengen op een kandidaat of predikant, terwijl dat niet wordt aanvaard. Een gemeente die jaren achtereen geen predikant of pastoraal werker heeft, gaat daaronder lijden en krijgt vroeg of laat te maken met problemen die het voortbestaan van de gemeente in gevaar zouden kunnen brengen. Ons uitgangspunt is dat *in beginsel* elke gemeente, hoe klein dan ook, een eigen predikant of pastoraal werker moet kunnen aantrekken, om het werk in de gemeente te kunnen coördineren en stimuleren, samen met de andere ambtsdragers. Hij moet het centrale aanspreekpunt kunnen zijn voor de interne betrekkingen, maar ook voor de relaties naar buiten.

De kerkenraad van Rijsbergen hoopt zo bij te mogen dragen aan het zo goed mogelijk uitdragen van het evangelie in verkondiging, catechese, pastoraal werk en andere taken.

Hij wenst de Landelijke Vergadering Gods zegen toe bij het bespreken van deze discussienota en bij de besluiten die eventueel hieromtrent genomen zullen worden.

Bijlage 26: Emeritaatsvoorziening zendelingen (LV 98-34)

De kerkenraden van de zendende kerken van Bunschoten/Spakenburg, Den Haag en Leerdam richten zich tot uw vergadering met het volgende:

De afgelopen jaren is door de bovengenoemde kerken correspondentie gevoerd met de Stichting Emeritaatsvoorziening (SEV) teneinde te onderzoeken of de emeritaatsvoorziening van de door onze gemeenten uitgezonden zendelingen geregeld kon worden via de SEV. Hierbij is gebleken dat de SEV hiertoe wel bereid is, maar slechts tegen aangepaste voorwaarden. Het is voor onze kerken gunstiger elders een verzekering af te sluiten of de benodigde voorzieningen in eigen beheer te houden om tot hetzelfde resultaat te komen als de SEV.

De zendende kerken zorgen dus zelf voor de emeritaatsvoorziening van de zendelingen en hun gezinnen en zijn hiertoe slechts in staat door de extra financiële steun van die Nod. Geref. Kerken die bij het werk van een der zendende kerken zijn betrokken en dat zijn vrijwel alle kerken.

De kerken die een of meer zendelingen hebben uitgezonden, zijn echter van mening, dat de arbeid van de zendelingen behoort tot de taak van de Ned. Geref. Kerken in het algemeen. Zendelingen hebben in principe dezelfde rechten en plichten als onze 'normale' predikanten en behoren o.i. dus op dezelfde wijze te worden behandeld.

Daarom verzoeken de bovengenoemde zendende kerken uw vergadering er bij de SEV op aan te dringen de mogelijkheid te openen de emeritaatsvoorziening daar en onder de normale voorwaarden onder te brengen. Hierdoor wordt ook de pensioenbreuk voorkomen bij terugkeer van een zending naar Nederland.

Uiteraard zijn de genoemde kerken bereid hun eigen voorzieningen in te brengen bij de SEV.

Bijlage 27: Bij het afscheid van ds. H. de Jong en ds. H. Smit als studiebegeleiders

Uit de toespraak van br. Wuttel:

Ds. De Jong, u was studiebegeleider voor de bijbelse vakken, voor de studie van het Woord. Hoe kan het eigenlijk ook anders. U die zo geboeid bent, gebiologeerd haast door dat Woord, wat het zegt, wat het wil zeggen in de concrete wereld van vandaag, in onze alledaagse werkelijkheid.

U leerde de studenten in alle eerlijkheid de Schrift te bevragen. U ging hen voor in de worsteling om te komen tot een oprecht verstaan van de stem van God in het Woord. U was niet bang om daarbij nieuwe wegen in te slaan, verrassende inzichten naar voren te brengen, de ogen te openen voor originele, niet-traditionele gedachten. Niet iedereen, ook niet binnen onze kerken, kon u daarin altijd volgen; u riep tegenspraak, soms onbegrip op. "Te orthodox voor de modernen, te modern voor de orthodoxen", zo werd u wel omschreven.

Het kan zijn. In ieder geval is karakteristiek voor u uw liefde voor het Woord en voor de Heer van het Woord. Dat hebben de studenten ontdekt. En zo hebben zij u ook gewaardeerd.

Ds. De Jong, namens deze LV, en daarin namens onze Nederlands Gereformeerde kerken, zeg ik u hartelijk dank voor al het werk dat U als studiebegeleider hebt mogen doen. Wij ervaren daarin de zegen van God; we zijn daarvoor oprecht dankbaar.

Ds. Smit, u was studiebegeleider voor de dogmatologische vakken. Voor de leer, zogezegd. Er zijn, naar het mij voorkomt, vandaag de dag onderwerpen die in het algemeen met meer enthousiasme worden begroet dan leerstellige zaken. En dat zal bij theologiestudenten wel niet veel anders zijn.

Maar desondanks bent u er in geslaagd om studenten weet te doen krijgen van de relevantie van de leer. Belangrijk daarbij was dat u de leer niet isoleerde van de werkelijkheid. Illustratief daarvoor vind ik enkele lezingen van uw hand, welke zijn opgenomen in de bundel "Begeleidend schrijven". Het gaat daar over 'Gereformeerde leer en depressiviteit' en over de schriftuurlijke benadering van de milieuproblematiek.

Daarnaast was belangrijk de manier waarop u uw onderwerpen behandelde. Gedegen en met humor, geestig en spitsvondig. Uw lezingen werden gekenmerkt door een doorleefde en wel-doordachte behandeling van het onderwerp. U ging het gesprek aan met de ander zonder die ander tekort te doen, begrip hebbend voor en zich inlevend in diens opvattingen. Ex-TSB-studenten karakteriseren u als de middenvelder in het team van begeleiders, als eerlijk en betrouwbaar.

Ook daarom heeft het ons pijn gedaan dat bij de verkennde gesprekken tussen de NGK en de GKV juist uw naam in negatieve zin is gevallen omdat u in strijd zou zijn gekomen met de christelijke leer. Gelukkig is vanuit de GKV zelf gezegd dat dat oordeel over u niet terzake, onzorgvuldig en onethisch was.

Ds. Smit, ook u mag ik namens deze LV, namens onze kerken, hartelijk dank zeggen voor het vele werk dat u in het kader van de TSB voor onze kerken en daarmee voor het Rijk van God,

hebt gedaan. Ook in u heeft onze goede God ons gezegd.

Ds. De Jong, ds. Smit, wij zijn God dankbaar dat Hij u in de gelegenheid heeft gesteld om zo veel jaren voor onze studenten bezig te zijn. Wij hopen van harte dat Hij dat werk, dat vormingswerk, ook in de toekomst tot een zegen zal doen zijn voor onze kerken en voor de wereld om ons heen. God zegene u met allen die u lief zijn en geve u nog goede jaren in rust en gezondheid.

Uit het dankwoord van ds. De Jong:

Een van de mooie dingen van dit werk heb ik steeds gevonden dat het met een minimum aan organisatie toekon. Daardoor konden wij sterk inhoudelijk bezig zijn, zonder opgehouden te worden door een veelheid van administratieve rompslomp. Mijn vurige wens is dat dit onooglijke karakter het werk van de TSB bij voortduur zal blijven kenmerken; want ik voorzie dat wij in de toekomst alle aandacht voor het inhoudelijke van de theologie nodig zullen hebben. Hartelijk dank ik de kerken voor het vertrouwen dat zij in mij zijn blijven stellen. Ik heb er ook, dat moet gezegd worden, ruimschoots gebruik van gemaakt. En misschien zijn er wel mensen, die zeggen, dat ik daar misbruik van gemaakt heb. Zelf heb ik daar die gewetenspijn niet over: wat ik meende dat ik moest zeggen, heb ik in alle gebrekkigheid, die ook mij eigen was en is, naar voren gebracht. Ik vraag daar geen applaus voor, maar stel met dankbaarheid vast dat u er mij de ruimte voor geboden hebt.

Uit het dankwoord van ds. Smit:

Ik ben ontzaglijk dankbaar dat ik het werk heb mogen doen. Wat studenten aan mij hebben gehad, dat zij buiten beschouwing nu, ik heb heel veel aan hen gehad. Zij hielden mij stevig bezig. In tegenstelling tot dominee De Jong kan ik altijd wel een zetje gebruiken. Ds. De Jong deed het vaak op eigen snelheid wel, maar ik kon zo 'n por in de rug altijd heel goed hebben. De eemoud van het TSB-werk heb ik ook altijd ontzettend gewaardeerd. Ik hoop dat die bewaard blijft. Er gaan allerlei geluiden op, ook onder u wel, van: "Theologie is eigenlijk een al te specialistische toespitsing - denk erom: het moet breder, er moeten meer kwaliteiten naar voren komen". En die komen dan op het bord van onze opvolgers. Die moeten daaraan aandacht besteden. Ik hoop dat u bewaard wordt voor die nare overgang, waarbij eerst wordt gezegd: die specialisten hebben de studenten alles van niets geleerd, nu is het breder geworden, nu leren zij niets van alles.

Bijlage 28: Rapport Commissie voor Contact met de Hoge Overheid (LV 98-43)

1. De taak van de commissie

In 1991 heeft de Landelijke Vergadering de taak van de commissie als volgt omschreven:

- a. alles te doen, wat nodig is om de kerken zodanig bij de overheid te presenteren en te doen presenteren, dat de continuïteit van een goed contact tussen beide verzekerd is.
- b. ter zake van haar bevindingen rapport uit te brengen op de eerstvolgende Landelijke Vergadering.

Deze taak is in 1994 gecontinueerd.

2. Samenstelling commissie

De Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde kerken heeft in 1994 als leden benoemd:

- mr. E.J. Groenevelt
- ir. A. Kadijk (secretaris)
- mr. J.W. Janse-Velema

drs. J.M. Mudde
prof.mr. J.J. Oostenbrink (voorzitter)
mr. G. Rietkerk.

Als afgevaardigden naar het CIO zijn in 1994 benoemd prof. Oostenbrink primus en mr. Rietkerk secundus.

Na 1994 is onze commissie ingrijpend gewisseld van samenstelling. Op 22 april 1996 is na een korte ziekte overleden onze zeer bekwaame voorzitter prof. Oostenbrink. Zijn taken zijn voorlopig overgenomen door mr. G. Rietkerk. Al eerder moesten mr. dr. J. Meulink vanwege zijn gezondheid en later drs. J.M. Mudde vanwege zijn zeer drukke werkzaamheden hun functie in de commissie beëindigen. De opgevallen plaatsen worden voorlopig ingenomen door ds. W. Smouter en mr. R. Roukema.

3. *Vertegenwoordiging in het CIO*

Ongeveer achttien kerken participeren in het Interkerkelijk Contact Overheidszaken, het CIO. De grotere kerken wijzen twee of drie leden aan voor de plenaire vergaderingen van het CIO, de kleinere één lid.

Veel adviezen voor het CIO worden voorbereid door de zg. kerncommissie; de leden daarvan worden door het CIO zelf benoemd op basis van hun deskundigheid. In die kwaliteit is prof. Oostenbrink lid geweest van de kerncommissie.

4. *De taak van het CIO*

"Het Contact heeft ten doel:

a. De gemeenschappelijke bespreking, behandeling of afdoening door de participerende Kerken van op het terrein van Kerk en overheid gelegen zaken, die daartoe hetzij door een of meer kerken worden ingebracht; hetzij door het Contact eigener beweging worden ter hand genomen; hetzij door de Overheid bij het Contact aanhangig worden gemaakt en daar ter gemeenschappelijke behandeling worden aanvaard.

b. De gemeenschappelijke verzorging - d.i.n.v. commissies van het Contact - van daartoe aangevoerde taken of belangen, waarbij er met name commissies zijn voor de geestelijke verzorging

1. in de inrichtingen van het Ministerie van Justitie;
2. van de militairen.

Commissies, als bedoeld in b. kunnen door het Contact ook ten behoeve van slechts een deel van de in het Contact participerende kerken worden ingesteld." (Zie bladz.1 jaarverslag CIO 1995)

Het CIO concentreert zich vooral op de juridisch/financiële belangen van kerken in relatie tot de overheid en bekijkt overheidsoptreden wanneer de vrijheid van godsdienst in geding is. "Ethische" onderwerpen worden in de Raad van Kerken besproken. De taak van het CIO ontneemt aan onze commissie (CCHO) niet de mogelijkheid om "in bepaalde gevallen zich afzonderlijk over bepaalde onderwerpen/wetsontwerpen te buigen en te komen tot een eigen standpuntbepaling". Onze commissie is er zich echter van bewust dat zij door het overlijden van prof. Oostenbrink ook in deskundigheid zwaar is getroffen.

5. *Toespitsing onderlinge verhouding CIO en CCHO*

De afgevaardigde van onze commissie spreekt namens de NGK in het CIO; onze commissie dient als klankboed voor hem. De CCHO rapporteert aan de kerken, geeft voellichting in kerkelijke bladen en motiveert eventueel tot standpuntbepaling. Indien de overheid zich in kerkelijke zaken zou dringen, wat niet denkbaar is, dan dienen onze kerken wel te reageren. In andere gevallen kan reactie worden overgelaten aan politieke partijen of aan maatschappelijke organisaties.

6. *Overleg van onze commissie met NGK-vertegenwoordigers in het CIO-J en het CIO-M*
Wederzijds is behoefte aan overleg. De predikanten J.M. Smelik en K. Muller (beiden CIO-M) en J. van Mulligen (CIO-J) zullen de agenda's van onze commissie ontvangen. Zij worden (vrijblijvend) uitgenodigd voor onze vergaderingen en ontvangen de mogelijkheid om voorstellen aan te dragen.

7. *Advies 1*

De commissie stelt aan u voor om:

- haar taak, zoals die onder punt 1 is vermeld, te continueren;
- mr. G. Rietkerk te benoemen als eerste afgevaardigde naar het CIO en (voorlopig) als diens plaatsvervanger aan te wijzen mr. R. Roukema.
- aan de commissie vrijheid te verlenen om een andere primus of secundus naar het CIO af te vaardigen indien van de twee overhoopt niet beschikbaar zou zijn.

8. *Advies 2*

Twee leden van de commissie zijn bereid - desgewenst - een herbenoeming te aanvaarden, namelijk:

mr. J.W. Velema-Janse en mr. G. Rietkerk.

Twee andere leden menen, vanwege hun leeftijd, te moeten aftreden, namelijk mr. E.J. Groenevelt en ir. A. Kadijk.

De commissie draagt twee nieuwe leden aan u voor:

mr. R. Roukema te Barendrecht en ds. W. Smouter te Breukelen.

De commissie zoekt naar een vijfde lid. Op de Landelijke Vergadering van 1998 hoopt de commissie bij u een voestel te kunnen indienen.

9. *Advies 3*

De commissie stelt u voor in te stemmen met (vrijblijvend) overleg met vertegenwoordigers van het CIO-J en het CIO-M. Zolang geen NGK-vertegenwoordiger in het CIO-J beschikbaar is aan ds. J. van Mulligen, Christelijke Gereformeerd predikant, lid van het CIO-J, te vragen om ook onze kerken in het CIO-J te vertegenwoordigen.

Bijlage A: Activiteiten van het CIO in de jaren 1993 t/m 1996

1. Bescherming van de zondag

In het verslag van de activiteiten van het CIO voor de Landelijke Vergadering van 1994 werd melding gemaakt van de onder voorzitterschap van prof. dr. J.J. Oostenbriek geschreven brochure "Kerken, overheid en zondag(srust)". Van deze brochure is de afgelopen jaren veel gebruik gemaakt door het CIO en de daarin participerende kerken bij de maatschappelijke discussie over de zondag. De wijzigingen in de sluitingstijden van winkels waren daarbij het meest in het oog springend. In 1994 kregen de gemeentebesturen de bevoegdheid om maximaal acht zondagen per jaar de winkels open te laten zijn. Het CIO heeft daarop gereageerd met een brief aan alle gemeentebesturen, waarin werd gewezen op de nadelen zowel uit religieus als uit sociaal-maatschappelijk oogpunt. In 1995 stelde de Minister van Economische Zaken voor om de winkelopstelling op zondag geheel aan de gemeenteraden over te laten. Het CIO heeft tegen dit wetsvoorstel stelling genomen, o.a. door inbreng bij een hoorzitting van de Tweede Kamer. Gelukkig is bij amendement een beperking van de vrijheid van gemeentebesturen tot twaalf zondagen per jaar aangebracht. Anderzijds moet beseft worden, dat door een deel van de ondersteuners van dit amendement deze beperking slechts gezien wordt als het invoeren van winkelopstelling op zondag langs de weg van de geleidelijkheid.

2. Identiteit van instellingen

Het CIO werd en wordt geconfronteerd met de problematiek van een overheidsbeleid, op zowel gemeentelijk, provinciaal als nationaal niveau, om op grond van blijkaar financiële en organisatorische overwegingen te streven naar fusies van maatschappelijke instellingen die werkzaam zijn op hetzelfde gebied. Deze instellingen opereren veelal op basis van onderling verschillende godsdienstige en levensbeschouwelijke grondslag. In het beoogde fusieproces blijft daarbij voor de grondslag van de deelnemende instellingen met een godsdienstige identiteit geen noemenswaardige ruimte over. In een aantal gevallen is door het CIO concreet stelling genomen. Voorts heeft het CIO een brochure gemaakt getiteld "Identiteit van instellingen in de samenleving". Deze brochure heeft als doel dat velen, en met name de overheid, zich rekenschap zullen geven van de positie van identiteitsgebonden instellingen in de samenleving. Deze brochure is onder meer aan alle leden van de Eerste en Tweede Kamer aangeboden.

3. Geestelijke zorg

In de periode 1993 t/m 1996 is een tweetal wetten tot stand gekomen die van belang zijn voor de geestelijke zorg. Als uitvloeisel van een discussie tussen overheid en kerken over de financiële betrekkingen tussen beiden is de Kaderwet Geestelijke Verzorging tot stand gekomen. Deze wet beoogt een waarborg te bieden voor de aanwezigheid van geestelijke zorg in justitiële instellingen en zorginstellingen.

Voorts is de Kwaliteitswet Zorginstellingen tot stand gekomen. Deze wet is ook voor de categoriale geestelijke zorg van belang. Mede naar aanleiding van verzoeken van het CIO is in deze wet expliciet vastgelegd, dat geestelijke zorg een onmisbaar onderdeel is van totale zorg. Voor de ontwikkelingen op langere termijn is het van groot belang om vast te houden aan zo hoog mogelijke kwaliteitseisen én aan de ambtelijke positie van de geestelijke verzorger. Bij de geestelijke zorg in de krijgsmacht zijn de afgelopen jaren drie ontwikkelingen van groot belang geweest: de omzetting naar een vrijwilligersleger, het ontwikkelen van voorstellen voor een verantwoorde invulling van forse bezuinigingen bij Defensie en de geestelijke zorg bij uitzendingen. Er is sprake van een forse inkrimping van het aantal geestelijke verzorgers. De goede rol van geestelijke zorg bij uitzendingen is erkend. Er is enige bezorgdheid over de geestelijke zorg bij instellingen van Justitie. In de recent voorgestelde Algemene Penitentiaire Beginselenwet - die voor wat betreft Justitie de hiervoor genoemde Kaderwet Geestelijke Verzorging zou moeten gaan vervangen - wordt de verantwoordelijkheid voor de beschikbaarheid van voldoende geestelijke zorg neergelegd bij de directeurs van instellingen. Zonder nadere waarborgen in die wet kan deze ontwikkeling nadelige effecten hebben op beschikbaarheid en kwaliteit van geestelijke verzorging.

4. Kerkelijke werkers

De overheid ziet kerkelijk werk steeds meer als gewoon werk. De bereidheid om bij regelgeving voor werknemers uitzonderingen te maken voor kerkelijke werkers, neemt af.

Zo heeft het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in 1995 aan diverse instanties advies gevraagd over het voorstel om te komen tot een verplichte invoering van werknemersverzekeringen voor geestelijken (ZW, WW, WAO). Het CIO heeft principiële bezwaren tegen dit voorstel naar voren gebracht. Een reactie daarop is tot op heden nog niet ontvangen.

Een tweede punt betreft de belastingwetgeving. Het is nu mogelijk om (middels een gezamenlijk door predikant en kerkenraad ingediend verzoek) de Belastingdienst te vragen om voor de loonbelasting gelijkgesteld te worden met een reguliere werkgever/werknemersverhouding. Of het verstandig is zo'n verzoek te doen, moet betwijfeld worden. Een oordeel hierover hangt echter mede af van de waarde die wordt gehecht aan het bijzondere van de (rechts)positie van de predikant.

In de derde plaats zijn ook de eerste effecten op kerkelijke werkers zichtbaar van de Arbeidstijdenwet en de Arbo-wetgeving. In de Arbeidstijdenwet was aanvankelijk alleen een

uitzondering voor het geestelijk ambt. Later is op verzoek van het CIO het verbod tot zondagsarbeid ook (onder voorwaarden) komen te vervallen voor andere kerkelijke functionarissen die bij uitstek op zondag dienst doen, zoals kosters en organisten.

5. Kerkelijke gebouwen

De belangrijkste ontwikkeling betreffende kerkelijke gebouwen is de komst van de WOZ: Wet Waardering Onroerende Zaken. Over de waardering van kerkelijke gebouwen is veel overleg geweest en zijn zelfs diverse proefprocedures gevoerd. Overigens is het effect van een (nieuwe) waardering van het kerkgebouw beperkt tot de hoogte van de verschuldigde waterschapslasten, mits het kerkgebouw hoofdzakelijk voor de eredienst gebruikt wordt; dan is namelijk geen Onroerende Zaak Belasting verschuldigd.

Over dit onderwerp zijn alle Nederlands Gereformeerde Kerken begin maart 1997 per brief uitvoeriger geïnformeerd. Daarnaast is er voortdurend veel aandacht voor het monumentenbeleid van de overheid; een onderwerp dat voor de Nederlands Gereformeerde Kerken van wat minder belang is.

6. Administratief

In de afgelopen jaren hebben zich in de praktijk weinig tot geen knelpunten bij de uitvoering van de Wet Persoonsregistratie voorgedaan. Mede in verband met Europese wetgeving zal de bestaande wetgeving vervangen worden door een nieuwe wet. Daarin zal ook het voor de kerken belangrijke Besluit Persoonsgevoelige Gegevens verwerkt worden. De verdere ontwikkelingen op dit terrein zullen door het CIO gevolgd blijven worden.

In 1994 hebben onder meer de kerken te maken gekregen met de Wet Identificatie Financiële Dienstverlening, als uitvloeisel van een Europese richtlijn. Deze wet is gericht op het tegengaan van het witwassen van zwart geld. De wet verplicht banken en andere instellingen in bepaalde situaties om ook aan kerken legitimatie-bescheiden te vragen. Een verzoek van het CIO om ontheffing werd door het Ministerie van Financiën niet gehonoreerd. Het zal daarom soms nodig zijn om een verklaring van een notaris bij de bank te overleggen. Daartoe heeft prof. dr. J.J. Oostebrink afspraken gemaakt met een notaris en de Nederlands Gereformeerde Kerken geïnformeerd middels een artikel in Opbouw en een aparte brief aan alle kerken. In 1996 werd het CIO benaderd door het Centraal Bureau voor de Statistiek met het verzoek om contact en overleg over de (weder)opname van kerkelijke gegevens in de statistieken van het CBS. Enkele jaren geleden werden deze gegevens door het CBS om onder meer bezuinigingsredenen in de statistieken verwijderd. Verzoeken van het CIO om die te continueren, hadden toen geen succes. Op dit nieuwe verzoek van het CBS is door het CIO welwillend gereageerd. Het CCHO heeft op praktische gronden besloten hierbij zeer terughoudend te zijn. In de enquête worden namelijk zeer gedetailleerde financiële en personele gegevens gevraagd. Om die gegevens te kunnen verschaffen, zouden eerst per kerk de in (o.a.) begrotingen en jaarrekeningen beschikbare gegevens moeten worden "omgebouwd" naar de systematiek van de CBS-enquête, om daarna de gegevens voor alle Nederlands Gereformeerde Kerken te salderen. Veel werk voor een beperkt statistisch belang. Vandaar de terughoudende opstelling van het CCHO.

Bijlage 29: Rapport van de Commissie voor de Geestelijke Verzorging van militairen (LV 98-15)

J. De Commissie werd tijdens het opstellen van dit rapport gevormd door:

Ds. J.M. Smelik te Nieuwegein, voorzitter;

Ds. K. Muller te Hoornveen, vice-voorzitter;

Kap. KMar. b.d. F.D. Meijer te Dronnen, secretaris;

Mr. Drs. H.C.F. van den Berg te Dalfsen, penningmeester;
LiKol. KLu C.Ph. de Goede te Veenendaal;
Ltz2oc. KM b.d. J. Loene te Den Helder;
LiKol. KL J.W. Wicherink te Amersfoort.

In bovengenoemde periode werd afscheid genomen van Kol.KMar. b.d. B.H. van Wijk te Apeldoorn en dfr. G.S. van der Bijl te Apeldoorn, die - na vele jaren lid van de Commissie geweest te zijn - aftraden.

Bij aanvaarding van dit rapport door de eerstkomende Landelijke Vergadering acht de Commissie zich door de Kerken gemachtigd om ook in de komende periode namens haar de Geestelijke Verzorging van militairen te behartigen.

2. Krijgsmachtpredikanten

Drie predikanten uit onze Kerken zijn momenteel actief dienend.

Bij de Koninklijke Luchtmacht: ds. W.H. Louwerse te Heerenveen, werkzaam op de vliegbasis Leeuwarden.

Bij de Koninklijke Landmacht: ds. J. Plantinga te St. Jansklooster, na zijn plaatsing in de Legerplaats Oldebroek thans werkzaam in de Johan v.d.Kornputkazerne in Steenwijk;

Ds. C. Smit te Culemborg, die - na plaatsingen in Hohne en Seedorf - sinds medio 1996 te werk gesteld is bij de 13e Gemechaniseerde Brigade in de GenMaj de Ruyter van Steveninckkazerne in Oirschot.

In de afgelopen periode waren bovendien in dienst:

Ds. P. Dekker, die in november 1993 met functioneel leeftijdsontslag ging. Vermeld mag hier wel worden, dat hem op 29 april 1993 in de Palmkazerne in Bussum, waaraan hij gedurende vele jaren verbonden is geweest, de versierselen, behorende bij het Officierschap in de Orde van Oranje Nassau, werden overhandigd. Van 1 april tot 31 december 1996 was hij als reserve-legerpredikant opnieuw in Bussum werkzaam.

Ds. C.C. Koolsbergen, die geruime tijd legerpredikant is geweest, nam in de loop van 1995 het beroep naar de kerk van Assen aan. Hij is nadien nog eindredacteur van het blad van de P.G.V.-K.L. "Dubbel Aksent" gebleven.

Ds. J.J. Arnold, destijds te Zoetermeer, is gedurende ruim een jaar als legerpredikant in tijdelijke dienst werkzaam geweest bij het Schoolbataljon van de Luchtmobiele Brigade in de Oranjekazerne te Schaarsbergen.

Ds. J.M. Smelik is als legerpredikant b.d. tot maart 1994 op part-time basis verbonden geweest aan het Militair Penitentiair Centrum te Nieuwersluis.

3. Het werk van de Commissie

De Commissie vergaderde doorgaans twee maal per jaar. Voor deze bijeenkomsten werden zowel de in actieve dienst zijnde krijgsmachtpredikanten als de reservisten uitgenodigd. Zij brachten ter vergadering verslag uit van hun werkzaamheden en bevindingen. Daarnaast rapporteerde het commissielid, dat zitting heeft in het CIO-M, over de besprekingen en handelingen van dit college.

Belangrijke onderwerpen, die besproken werden, waren onder meer:

- * "De toekomst van de Protestantse Geestelijke Verzorging";
- * "De Geestelijke Verzorging: "praathuis" of "stiltecentrum"?" (naar aanleiding van een artikel van ds. Koolsbergen);
- * "De zondagse bijeenkomst in een grotendeels ontkerkelijkt militaire gemeenschap" (waarbij ds. Smit de aanwezigen een zondagse dienst, zoals hij die in Bosnië had gehouden, deed meemaken).

4. Het werk van de krijgsmachtpredikanten

Alle veranderingen, die gedurende de laatste jaren binnen de krijgsmacht plaatsvinden, heb-

ben ook ingrijpende gevolgen voor het werk van de geestelijke verzorgers. De overgang van een leger met dienstplichtigen naar een leger met uitsluitend vrijwillig dienenden betekent ook voor hen een nieuwe en ongekende uitdaging. Het wordt steeds meer duidelijk, dat de BBT-ers ("beroeps bepaalde tijd") een heel andere groep jongeren vormen dan de vroegere dienstplichtigen. Zij zijn zeker geen adequate weerspiegeling van onze samenleving. Vaak zijn zij nog erg jong. Er doen zich veel sociale en relationele problemen voor.

Ook het feit, dat de krijgsmacht steeds vaker voor vredesdoelinden elders wordt ingezet, heeft grote consequenties. In principe dienen geestelijke verzorgers, net als alle andere militairen, beschikbaar te zijn voor uitzending in het kader van een VN- of NATO-missie. Doorgaans duurt een dergelijke uitzending een half jaar. Dit geldt uiteraard ook voor onze in werkelijke dienst zijnde predikanten. Zo was ds. Louwerse enkele malen voor een korte of lange tijd aanwezig op de vliegbasis in Villafranca (Italië). Ds. Plantinga verbleef in het najaar van 1995 in het voormalig Joegoslavië. Ook ds. Smit was in diezelfde tijd bij zijn onderdeel in Bosnië.

Hoewel deze uitzendingen uiteraard voor persoonlijk en gezinsleven nogal ingrijpend zijn, brengen ze de geestelijke verzorgers ook in een situatie, waarin zij zich als pastores volledig kunnen inzetten en oopfloeren. Hun arbeid werd en wordt dan ook algemeen zeer gewaardeerd.

5. Het Contact in Overheidszaken - Militair

Het CIO-M is een college, waarin alle kerkgenootschappen, die een predikant ter beschikking hebben gesteld, samenwerken. Het onderhoudt de contacten zowel met deze Kerken als met de Overheid, in casu het Ministerie van Defensie.

- a. Sinds november 1994 heeft de voorzitter van de Commissie, ds. Smelik, zitting in het CIO-M. Hij nam de plaats in van Kol.b.d. Van Wijk, die gedurende vele jaren onze Kerken heeft vertegenwoordigd.
- b. De besprekingen in het CIO-M werden in de afgelopen periode eveneens sterk bepaald door de veranderingen binnen de krijgsmacht en de daarmee gepaard gaande inkrimping van het defensiepersoneel. Uiteraard betekende dit ook een aanzienlijke vermindering van het aantal geestelijke verzorgers. In goed overleg met de Rooms-Katholieke Raad voor overleg met de Overheid (ROMO) en de Hoofden van Dienst van de Prot. en RK Geestelijke Verzorging werd een plan opgesteld, waarin werd aangegeven, hoeveel en op welke plaatsen en functies een predikant of aalmoezenier beslist nodig is om ook in een kleinere en sterk gewijzigde krijgsmacht op een verantwoorde manier te blijven werken. Dit plan is na vele intensieve besprekingen aan het Ministerie van Defensie voorgelegd en uiteindelijk door haar aanvaard.

Voor de Protestantse Geestelijke Verzorging betekent dit, dat er in het jaar 2000 nog 59 predikanten werkzaam zullen zijn (KL: 28, KM: 13, KLu: 9, interservice: 9). In totaal zullen er dan 147 geestelijke verzorgers zijn: 61 aalmoezeniers, 59 predikanten, 25 humanistische raadsleden en 2 rabbijnen. Hiermee is de aanvankelijke opzet van de politieke leiding van Mindef om het aantal geestelijke verzorgers tot de helft daarvan terug te brengen voorkomen.

- c. Een zaak, die binnen het CIO-M ook veel aandacht heeft gevraagd, is de wijziging in de "topstructuur" van de P.G.V. Vanaf medio 1996 berust de leiding niet meer bij drie Hoofden van Dienst (Hoofdleger-, luchtmacht- en vlootpredikant), maar bij één Hoofdkrijgsmacht-predikant, die bijgestaan wordt door drie coördinerende predikanten voor de verschillende krijgsmachtonderdelen. Samen vormen zij het zogenaamde "bestuurscollege", dat alle zaken van de PGV behandelt en behartigt. Voor deze functie van HKP werd door het CIO-M met algemene stemmen de Christelijke Gereformeerde legerpredikant drs. G.L. Born aangewezen. Als coördinatoren functioneren ds. G. van der Klis (KM), ds. H. Wisman (KLu) en ds. M. Uitenbosch (KL). Er wordt binnen dit bestuurscollege uitstekend samengewerkt.

- d. Binnen het CIO-M en de kerkelijke colleges, die daarin vertegenwoordigd zijn, wordt momenteel van gedachten gewisseld over de vraag, of en in hoeverre het wenselijk en haalbaar is om in de toekomst naast "BOT-dominies" ("beroeps onbepaalde tijd", d.w.z. predikanten in lang verband) ook "BBT-dominies" aan te trekken: predikanten, die voor een bepaalde periode (bijvoorbeeld 6 tot 10 jaar) in de krijgsmacht werkzaam zijn en daarna weer een beroep naar een kerkelijke gemeente aannemen of voor een andere functie opteren.

Een duidelijk voordeel hiervan zal zijn, dat er op deze manier meer doorstroming kan komen en de leeftijdsopbouw van het coeps van krijgsmachtpredikanten evenwichtiger wordt. Over zaken als pensioenvoorzieningen en regelingen met het oog op de terugkeer naar de Kerken wordt uitgebreid overleg gepleegd. De Commissie heeft zich hierbij gerealiseerd, dat in de door de Ned. Geref. Kerken aangevraagde Regeling reeds bepalingen zijn opgenomen met het oog op een eventuele terugkeer naar een kerkelijke gemeente.

Vanwege de afbouw van de huidige personele bezetting tot op het niveau, dat in het jaar 2000 bereikt moet zijn, zal de werving van nieuwe krijgsmachtpredikanten overigens voerlopig nog weinig aandacht van de Commissie vragen.

6. Het contact met de kerken

- a. Op de Landelijke Vergadering, die in november 1994 te Apeldoorn werd gehouden, heeft de voorzitter mondeling toelichting kunnen geven op het vorige rapport van de Commissie en antwoord gegeven op de vragen van enkele afgevaardigden.

Op deze zelfde bijeenkomst werd het door de Commissie opgestelde en aan de Kerken toegezonden concept voor een hernieuwde "Regeling voor de kerkelijke positie van de predikanten, belast met de geestelijke verzorging van militairen" aangevaard en vastgesteld.

- b. In het vorige rapport heeft de Commissie een en ander geschreven over de mogelijkheid om het contact tussen de Kerken en de in actieve dienst zijnde krijgsmachtpredikanten te intensiveren. Genoemd werd onder meer het gebruik maken van de specifieke werkervaring, waarover zij beschikken. Helaas is niet gebeten, dat er sindsdien door de Kerken een sterker beroep op deze expertise wordt gedaan.

De Commissie is van oordeel, dat de in het leger werkzame predikanten - evenals zovele in een andere sector (zoals ziekenhuizen, verpleeghuizen, gevangenis) werkzame "categoriale" predikanten - unieke kansen hebben om als vertegenwoordigers van de Kerk mensen te ontmoeten, die op een andere wijze nooit met Kerk en Evangelie in aanraking zouden komen. Om te herhalen waarmee de Commissie ook haar vorige rapport afsluit: "Zo vormen onze krijgsmachtpredikanten in zekere zin de voorhoede en pioniersgroep van de Christelijke kerk in een zich snel evoluerende samenleving en volkerenwereld, waarin meer en meer grenzen doorbroken worden, met alle gevolgen vandien. Om daarin met woord en daad goede getuigen van de Heer van de kerk te zijn hebben de krijgsmachtpredikanten de steun, het begrip, de waardering, het meelevende en de voorbode van het kerkelijk thuisfront hard nodig. De commissie wil de Kerken graag opwekken om hun die metterdaad te bieden".

Bijlage 30: Rapport Commissie Steunbehoevende Kerken (LV 98 - 35)

1. Inleiding

In de afgelopen periode is het geven van financiële steun aan kerkelijke gemeenten uit het NGK kerkverband duidelijk geplaatst als een gemeenschappelijke activiteit van dienstbetoon aan de gemeenten in het kader van gemeente-opbouw. Hiermee beaardrukken wij het feit dat de taken waarmee de steun-ontvangende gemeenten de Commissie confronteren van kerkelijke - pastorale aard zijn en voor de uitvoering daarvan een financiële ondersteuning in het landelijk verband nodig is. De Commissie moet daarom elke keer weer opnieuw de vragen analyseren en afwegen, zo mogelijk een vergelijkingsbasis vinden en de steun enten op de vraag

in relatie tot de eigen vermogens-mogelijkheden en financiële inspanningen. Daarom is het heel positief te kunnen melden dat de kerken heel trouw hebben voldaan aan de door de Commissie gevraagde fondsen en op die manier hebben meegewerkt aan de gewenste opbouw van het gemeentelijk leven in (op dit moment) tien gemeenten.

De financiële vraagstelling voor ondersteuning van de daarvoor in aanmerking komende kerken, wil de Commissie snel en effectief afhandelen. De tijd die nodig is om steun te effectueren, is naar onze mening (te) lang. De redenen hiervoor kunnen zijn:

1. Wisseling van personen die deel uitmaken van kerkenraden en commissies van beheer. Dit draagt bij aan de onbekendheid van de CSK en de mogelijkheden die deze Commissie biedt om snel gezamenlijk de financiële steunbehoefte te beoordelen.
2. Het onvoldoende zicht van kerkenraden en commissies van beheer op aanpassing van de financiële dekking voor nieuwe geldeisende behoeften van de gemeenten.
3. Het ontbreken van referenties bij de vragende gemeenten, omdat de behoeften heel verschillend van aard en financiële omvang zijn.

Op zichzelf is dit laatste punt als positief te beoordelen. Blijft echter dat de proceduretijd in bepaalde gevallen te lang wordt en dat daardoor de duidelijkheid wordt geschaad.

Nu enkele praktijkvoorbeelden die de vragen om steun in gang zetten:

- a. jeugdwerk;
- b. vergader-, samenkomst-capaciteit;
- c. verbouwing;
- d. studentenopvang (m.n. door een predikant);
- e. aanvullende sociaal-communicatieve scholing van predikanten;
- f. tenslotte de honoraria van predikanten. CSK hanteert een richtschaal voor de max. steun aan een gemeente en treedt frequent op als vraagbaak voor plaatselijke kerken m.b.t. dit onderwerp.

Wij stellen er prijs op te vermelden dat punt f., hoewel als laatste genoemd, nooit de sluitpost is van de CSK overwegingen. Eerder is het een belangrijk hoofdpunt gebleven.

2. Concrete voorstellen

2.1 Doelstellingen van de CSK en verbetering van de communicatie met de kerken

2.1.1 De doelstellingen maar beter nog de scope van de CSK moeten in het NG kerkverband duidelijk zijn. Dit houdt in dat dan de CSK als uitvoerend orgaan van de Landelijke Vergadering vrij kan zijn in de beoordeling van aanvragen voor steun aan de kerken. Anders gezegd, de praktijk is intussen zodanig gegroeid dat de Landelijke Vergadering zich naar onze mening in een algemeen geformuleerde doelstelling kan uitspreken over de uitvoering daarvan.

Wij stellen de volgende algemene grondregel voor:

2.1.1.1 Grondregel voor steun:

De NG kerken willen gezamenlijk verantwoordelijkheid aanvaarden voor de ondersteuning van die kerken waarvan duidelijk is dat de zorg voor de aangesloten leden bij een gemeente onvoldoende met de beschikbare en maximaal te verwerven financiële middelen kan worden gerealiseerd.

2.1.1.2 Voor de CSK betekent dit:

Verbetering van de kwaliteit van de steun door de CSK binnen een aanvaardde en open structuur voor steun waarin de CSK samen met de kerken de steun tot een effectief en waardevol "instrument" maakt, in het belang van de opbouw van de NGK gemeenten.

2.1.1.3 Dit leidt tot het volgende voorstel:

Instellen van een jaarlijkse vergadering van de kerken in regioverband met de CSK. (Twee personen als afgevaardigden per regio.) De vaste agenda zou kunnen zijn:

* Communicatie tussen CSK en de afgevaardigden van de regio's

** CSK t.o.v. afgevaardigden (iedereen gelijk geïnformeerd)

- inhoudelijk

- financieel

** Regio's t.o.v. CSK

- voorzienbare steunbehoeften, eventueel en bij voorkeur door de vragende kerken zelf toe te lichten.

- mogelijke omvang van de geprojecteerde steun.

** Afspraken over eventuele acties.

* Bespreking van het bijdrage-niveau voor het komende jaar binnen de maximum grens die door de LV bepaald is n.a.v. het CSK voorstel.

* Specifieke onderwerpen die zich plaatselijk manifesteren en landelijk van betekenis kunnen worden.

* Rondvragen.

Deze contacten zijn belangrijk i.v.m.:

1. Verbetering van de bestaande procedures

2. Kwalitatieve verbetering van steunverlening, bekendheid met de mogelijkheden en toepassing van de doelstelling van de LV, die door de CSK moet worden uitgevoerd.

3. Beter kunnen handelen in "nieuwe omstandigheden" die steun door de kerken nodig maken en op dat moment ook landelijk herkenning en erkenning vinden.

2.1.2 Samenstelling van de Commissie Steunbehoevende Kerken

2.1.2.1 De bestaande Commissie is toe aan vernieuwing en verjonging. Op dit moment zijn de leden van de CSK:

- C. van der Kerk Maasland

- G. Roukema Ede

- R. Steegstra Groningen (Penningmoester)

- H. van der Weerd Maarheeze (Secretaris)

2.1.2.2 Wij stellen concreet het volgende voor:

De CSK samen te stellen uit NGK kerkleden die kerkelijk zich betrokken weten bij de opbouw van de gemeenten, maatschappelijk actief zijn, zicht hebben op de bewegingen in de maatschappij en de invloed daarvan op de kerkelijke gemeente alsook de autonome bewegingen binnen de gemeenten zelf kunnen beoordelen.

2.2.2 De CSK is in de afgelopen jaren betrokken bij:

* Honorering en invloed van fiscale regelingen daarop voor de predikanten.

* Woningbehoefte van de predikanten, nl. het maken van keuzes tussen eigen pastorie, huurwoning door kerkenraad, koop door predikant en huur door predikant.

* Financiële posities van de kerken, m.n. eigen vermogen, bijdrage-niveau, gemiddelde welstand van de gemeente e.a. van belang zijnde zaken.

* Samenwerkende kerken m.n. benabuurde NG kerken, NG met CG kerken binnen geografisch gemeentelijke grenzen. Dit dient meer bekendheid te krijgen.

* Begrotingen en plannen van kerkenraden die direct/indirect het landelijk belang raken van de NG kerken.

* Advisering van kerkenraden, indien gewenst, over begrotingen met het doel wisselvallige steunvragen te voorkomen.

* Sociaal-communicatieve vaardigheden van predikanten verbeteren. Nu zijn er vragen voor steun om bepaalde opleidingen te volgen. Welke opleidingen hebben de voorkeur van de regio-afgevaardigden resp. De Raad van Toezicht en Advies voor de opleiding tot de dienst des Woords.

* Bij welke gemeente-grootte en gegeven zorgaspecten zijn een of meerdere predikanten nodig en beschikbaar. Dit kan uiteraard verschillend zijn, o.a. in verband met locatie, woongebied en dichtheid van bevolking.

2.2.3 Deze CSK stelt voor in de nieuwe CSK de volgende vier (4) kerkleden te benoemen:

Uit het Noorden/Oosten van NL, twee leden en uit het Westen/Zuiden twee leden.

Concreet:

..... notulist

C. van der Kerk Maasland voorzitter

secretaris

penningmeester

Opmerkingen:

Het is gewenst dat de penningmeester een RA of AA is en dat een predikant deel van de CSK uitmaakt.

De CSK zal een poging doen om tijdens de rapportage op de LV namen voor de bezetting voor de nieuwe CSK voor te stellen.

3. Financiën

Een belangrijke opgave voor de Commissie betreft het financiële beleid. Een verantwoord evenwicht moet worden gevonden voor de verwachte steunverlening en de te heffen bijdragen. De Commissie wordt veelal in een vroegtijdig stadium geïnformeerd en ingeschakeld indien bij de kerken een steunaanvraag in voorbereiding is en hierop door de kerken beslissingen moeten worden gebaseerd. De praktijk leert echter dat een ingezet voortraject niet altijd tot een concrete steunaanvraag leidt. Vele potentiële aanvragen blijven soms langer dan verwacht in portefeuille. Enerzijds is het natuurlijk een goede zaak indien kerken moeite doen om een verantwoorde wijze eigen opgaven op te lossen, anderzijds blijkt dan achteraf dat de CSK op basis van haar prognose tot een hogere vaststelling van de aan de kerken gevraagde bijdrage is gekomen dan strikt noodzakelijk is.

De Landelijke Vergadering van Apeldoorn heeft de CSK gemachtigd tot het heffen van een jaarlijkse bijdrage van f 6,- per gemeentelid. Zij heeft daarbij uitdrukkelijk verzocht om, indien de liquiditeitspositie daartoe aanleiding zou geven, een lagere bijdrage van de kerken te verlangen.

Om de hierboven weergegeven redenen is de steunverlening de afgelopen jaren achtergebleven bij de ramingen waarop de CSK haar bijdragevoorstel had gebaseerd, te weten circa f 200.000,- op jaarbasis. Weliswaar is uit het verloop van het jaarlijks steunbedrag te concluderen dat dit geleidelijk naar een niveau van f 200.000,- toegroeit, hetgeen ook wordt bevestigd door de informatie die de CSK van de kerken ontvangt, doch deze ontwikkeling gaat tot nu toe trager dan kon worden voorzien. Op grond hiervan heeft de CSK over de jaren 1996 en 1997 aan de kerken een bijdrage gevraagd van f 4,- per gemeentelid. Deze beleidslijn zal ook voor de komende jaren worden voortgezet. Hierdoor wordt het bijdrage-niveau t.o.v. de voorgaande jaren met ca. f 60.000,- per jaar verlaagd totdat een evenwicht in inkomsten en uitgaven is bereikt. Gepaard aan een toenemende steunverlening, zal getracht worden de liquiditeitstevoroord daardoor op een beheerste wijze geleidelijk te laten toegroeien naar een niveau van ongeveer 1,5 keer de verwachte jaarlijkse steunverlening. Het niveau van steunverlening heeft zich sedert de Landelijke Vergadering te Apeldoorn als volgt ontwikkeld:

- 1994 f 105.211,-

- 1995 f 117.486,-

- 1996 f 132.172,-

- 1997 f 140.000,-

Naar verwachting op het moment van deze rapportage (februari 1998) zal voor 1998, bij ongewijzigd beleid, de steunbehoefte op f 185.000,- uitkomen. De daarvoor nodige liquiditeitsomvang is f 280.000,-. Voor de komende jaren verwachten wij een ontwikkeling van de steunverlening naar de eerder geprojecteerde f 200.000,- per jaar, waarvoor een liquiditeit van

f 300.000,- gewenst is. Deze liquiditeit acht de CSK gewenst om de tijdsverschillen tussen inkomsten en uitgaven te overbruggen. Echter eveneens om enige ruimte te hebben om adequaat te kunnen reageren indien zich specifieke en onverwachte gebeurtenissen voordoen. Tenslotte, om in voorkomende gevallen steun te kunnen bieden in de vorm van een lening, tegen gunstiger voorwaarden dan bij een bank, dan wel het verstrekken van garanties.

Eind 1997 bedroeg de aanwezige liquiditeit f 460.000,-, zodat een geleidelijke en verdergaande afbouw tot de mogelijkheden behoort.

Om de CSK daarbij enige ruimte te laten om in te spelen op wijzigende scenario's en tempoverschillen t.o.v. de prognose van de steunaanvraag, zou een vaststelling van de jaarlijks te vragen bijdrage van f 6,- per gemeentelid in de rede liggen, waarbij de CSK naar bevind van zaken kortingen op het bijdrageniveau kan toepassen, zodat het feitelijke liquiditeitsniveau in overeenstemming met de werkelijke behoefte kan worden gebracht. (Zie ook opmerking over de vaststelling van jaarbijdrage in de jaarvergadering met de regio-vertegenwoordigers.)

4. *Werkwijze bij steunaanvragen*

In haar rapport aan de Landelijke Vergadering van 1991 te Ede, waarin de (toen nog) onderzoekscommissie haar voorstellen tot het instellen van een Commissie Steunbehoevende Kerken presenteerde, heeft zij bij de uiteenzetting van de uitvoeringsmethodiek het volgende gesteld: "De vaststelling van de hoogte van de bijdrage zal jaarlijks op aanvraag van de desbetreffende kerk plaatsvinden door een beoordelingscommissie op basis van de verkregen financiële informatie". "De commissie geeft voor deze beoordeling uitdrukkelijk geen normen aan, omdat de discussie hierover een overloze zou zijn; bovendien zijn normen altijd tijdgebonden. Belangrijker is het een soort raamwerk te creëren, waarbinnen normen worden ontwikkeld, rekening houdend met specifieke situaties en die naar behoefte en bevind van zaken zó nodig kunnen worden bijgesteld." In het betreffende rapport is tevens een hoofdstuk gewijd aan de structuur en de werkwijze waarbinnen de Commissie thans ook opereert. De tekst van dit hoofdstuk is te vinden in de Akta van de LV Ede op blz. 47.

In de praktijk is een werkwijze ontstaan, waarin één of twee commissieleden bij het eerste verzoek van een kerk een bespreking arrangeren met enkele vertegenwoordigers van de betreffende kerkenraad. Tijdens dit gesprek wordt inzicht verkregen in de oorzaak en de bepalende factoren van de bestaande of verwachte situatie.

5. *Toetsingscriteria*

De CSK heeft op basis van de opgedane ervaringen een aantal toetsingscriteria ontwikkeld die kunnen worden ingedeeld in een aantal categorieën.

1. *Gemeente*

- omvang en samenstelling van de gemeente en (verwachte) ontwikkelingen hierin;
- startende of in ontwikkeling zijnde gemeente;
- bijzondere positie gemeente (bijv. geïsoleerd liggend of omgeving Universiteit).

2. *Pastorale zorg*

- voorbereiding beroep predikant;
- behoefte in verband met jeugdwerk;
- samenwerking of mogelijke samenwerking met de plaatselijke Christelijke Gereformeerde Kerk;
- vervolgeducatie predikant.

3. *Huisvesting*

- oplossen ruimtelijke behoeften.

4. *Omgevingsfactoren*

- geografische ligging die samenwerking met andere gemeenten redelijkerwijs onmogelijk maken;
- sociaal-economische ontwikkelingen in de omgeving.

5. Geïntegreerde vraagstukken

- tijdelijk begrotingstekort dat ontstaat uit integraal op te lossen vragen.

Het is niet goed mogelijk op eenduidige wijze aan te geven op welke wijze elk van de factoren die van invloed zijn in ieder specifiek geval worden gewogen. De combinatie van argumenten leidt via een extern en intern besdiscussieerde beoordeling tot een conclusie en een besluit om al dan niet steun te bieden.

Indien de commissie na het oriënterende gesprek tot het oordeel komt dat steunverlening noodzakelijk en verantwoord is, vormt zij zich aan de hand van de hiervoor vermelde toetsingselementen een beeld van de steunbehoefte voor de eerstvolgende jaren. Hierbij zij opgemerkt dat incidentele begrotingstekorten niet gehonoreerd behoeven te worden.

6. Budgettaire beoordeling

De in het verleden vastgestelde maximum steun van 60% van het predikants-inkomen blijkt in de praktijk een goed hanteerbaar uitgangspunt voor het overleg over de hoogte van de steun te zijn.

In zeer bijzondere gevallen wijkt de Commissie hiervan af.

Voordat de Commissie overgaat tot (voorlopige) vaststelling van het steunbedrag toetst zij de door de steunvragende gemeente overlegde begroting tenminste op de volgende onderdelen:

- het bijdragniveau van de gemeente;
- het honorarium van de predikant in relatie tot het gefindexeerde inkomensniveau;
- de huisvestingskosten van kerkelijke gebouwen;
- de exploitatie-uitkomsten;
- de vermogens- en liquiditeitspositie.

Met betrekking tot het bijdragniveau vindt een zekere toetsing plaats aan de hand van statistische gegevens met betrekking tot de gemiddelde bijdragen per lid bij verschillende gemeente-omvang. Hierbij wordt zonnodig rekening gehouden met bijzondere omstandigheden (samenstelling gemeente, vergrijzing, werkloosheidsniveau regio, etc.). Daar waar dit naar het oordeel van de commissie redelijk en noodzakelijk is, worden afspraken gemaakt omtrent door de kerkenraad - binnen een afgesproken termijn - te ondernemen acties om de omvang van de bijdragen op een hoger peil te brengen.

Toetsing van het honorarium en bijkomende kosten van de predikant vindt plaats met behulp van een door de commissie voor intern gebruik ontwikkelde honorarium-tabel. Deze tabel wordt periodiek geactualiseerd. Toetsing heeft er in sommige gevallen toe geleid dat het predikantsinkomen door de kerkenraad in opwaartse zin is aangepast. De effecten hiervan worden in de steuntoezegging verdisconteerd. Overigens zij ten overvloede gesteld dat de vaststelling van het honorarium van de predikant volledig tot de verantwoordelijkheid van de kerkenraad blijft behoren.

De vermogens- en liquiditeitspositie worden beoordeeld met inachtneming van o.a. aflossingsverplichtingen, verwachte bijzondere uitgaven (groot onderhoud e.d.) en overige bijzondere omstandigheden. De omvang van het vermogen wordt tevens beoordeeld op haar samenstelling. M.a.w. betreft het vermogen dat in een kerkgebouw of pastorie is vastgelegd, of is het vrij beschikbaar. Als regel voor de liquiditeitspositie wordt grosso modo uitgegaan van een uitgavenniveau voor 1 jaar.

Duidelijk moge zijn dat de commissie de financiële problematiek van de steunvragende kerken niet met een computermiddel te lijf gaat. Gelet op de brede variatie in omstandigheden is dit ook onmogelijk. De basis van de beoordeling ligt in het verzamelen van informatie in brede zin omtrent de concrete situatie in een gemeente, aangevuld met financiële informatie om te komen tot een kwantificering van het op te lossen vraagstuk. Op basis van bovenstaande analyse, zonnodig aangevuld met wat men "professional judgement" zou kunnen noemen, wordt uiteindelijk omvang en periode van de ondersteuning vastgesteld.

Bijlage 31: Brief Amersfoort m.b.t. Centraal Diaconaal Comité

(LV 98-12.4)

Van de secretaris van het Centraal Diaconaal Comité (CDC), broeder P. Sneep, lid van de NGK te Amersfoort, ontvingen wij het verzoek om bijgaand voorstel aan u voor te leggen, aangezien het CDC moent niet zelf rechtstreeks dit voorstel te mogen doen. Onze raad is bereid om als intermediair op te treden.

In het onderstaande laten wij gaarne het Comité zelf aan het woord.

Inleiding

Kort na de "buitenverbandstelling" is het CDC gestart op initiatief van prof. C. Veenhof en anderen. Een van de belangrijkste beslissingen was de afspraak om een Stichting voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk op te richten omdat er geen gebruik meer kon worden gemaakt van de overeenkomstige stichting van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Dit is conform gebeurd. De Stichting heeft onder verschillende namen gewerkt, thans onder de naam Stichting voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (STAGG), en functioneert goed.

De taak van het CDC was en is beperkt. Het bestaat uit het jaarlijks beleggen van een centrale diaconale conferentie, een zeker toezicht op de STAGG (waarvan verslag wordt gedaan door het bestuur van genoemde Stichting op de jaarlijkse diaconale conferenties) en het behartigen van diaconale zaken voorzover daar vraag naar is.

Het CDC voorziet zelf in de benoeming van nieuwe leden. Er wordt geen rooster van afstrofen gehanteerd.

Het CDC heeft, gelet op de conferenties van de afgelopen 25 jaar en gelet op het overleg met de STAGG, gewerkt zoals bedoeld.

Bezinning op de structuur

In de jaren na 1970, dus na de oprichting van het CDC en de STAGG, is het verband tussen de Nederlands Gereformeerde Kerken gegroeid en heeft een zekere vorm gekregen. Deze structuur is niet zo zwaar geworden als bij andere kerkgenootschappen wel eens het geval is.

De bezinning binnen het CDC en op de Centrale Diaconale Conferentie van het najaar 1996 heeft geleid tot de gedachte om het CDC om te vormen tot een Diaconale Commissie, die wordt benoemd door de Landelijke Vergadering (LV) en in aansluiting daarop periodiek verslag uitbrengt aan de LV.

Motivering van het voorstel

Door de omzetting van het CDC in een Diaconale Commissie wordt het diaconale werk ook geïntegreerd in het landelijk verband van onze kerken. Daarmee is ook de weg gebaad om, als dat zinvol is, diaconale zaken voor te leggen aan de LV. De huidige losse structuur wordt daardoor wel formeler. Gehoopt wordt, dat dit binnen ons kerkverband niet tot verstarring leidt. De huidige praktijk geeft daar ook geen enkele grond voor om dat te veronderstellen.

Het betekent ook dat:

- * de LV de leden van de Commissie, op voorstel van de Commissie, benoemt;
- * de leden een bepaalde zittingsduur hebben, te weten vier jaar;
- * de Commissie verantwoording schuldig is aan de LV. Dit krijgt gestalte door het uitbrengen van een periodiek rapport, dat op de LV wordt besproken.

Op de Centrale Diaconale Conferentie van 26 oktober 1996 is de vraag gesteld wat de Diaconale Commissie te melden zou hebben aan de Landelijke Vergadering van onze kerken. Deze vraag was door het CDC ingegeven en daarop is het volgende geantwoord. Een verslag van de werkzaamheden van de Commissie zou bijvoorbeeld kunnen zijn een verslag van de gehouden diaconale conferenties en van de aldaar besproken onderwerpen en de levende gedachten.

Daarnaast is het denkbaar, dat de Commissie de aandacht van de kerken, bijeen in de Landelijke Vergadering, vraagt voor bepaalde te ontwikkelen diaconale activiteiten of andere zaken, nadat deze zijn voorbesproken op een Diaconale Conferentie.

Ook zal de Commissie rapporteren over de werkzaamheden van de STAGG en het toezicht van de Commissie daarop.

Een en ander resulteert in het volgende voorstel aan de Landelijke Vergadering:

1. Instellen van de Diaconale Commissie.
2. Formuleren van de taakopdracht voor de Diaconale Commissie:
  - * het jaarlijks bijeenroepen van de diakenen van de Nederlands Gereformeerde Kerken voor een Centrale Diaconale Conferentie, alwaar zoveel mogelijk actuele diaconale zaken worden besproken;
  - * het plegen van overleg met en het uitoefenen van het statutair bepaalde toezicht op de Stichting voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (STAGG), alsmede de Stichting de mogelijkheid te bieden om op de conferenties verslag van het werk te doen;
  - * het behartigen van diaconale zaken voorzover daar vraag naar is en het centraal nuttig en nodig is;
  - * het periodiek uibringen van verslag aan de Landelijke Vergadering.
3. Het benoemen tot lid van de Diaconale Commissie met een zittingsduur van maximaal vier jaar:
  - F. van Egmond te Oudorp, voorzitter;
  - P. Sneep te Amersfoort, secretaris;
  - C.F. Groen te Kampen;
  - K. van der Toorn te Houten;
  - L. Verheij te Voorburg, namens de STAGG;
  - C. Wagenvoort-Valstar te Rotterdam;
  - D. IJlst te Diemen.

Het rooster van afreden zal t.z.t. door de Commissie worden opgesteld, waarbij rekening zal worden gehouden met een zekere spreiding.

Bijlage 32: Rapport Commissie Steunbehoevende Studenten (LV 98 - 32)

De commissie is wat betreft de samenstelling niet gewijzigd.

1. Dhr. G. Nentjes, Espelerlaan 47, 8302 CG Emmeloord (voorzitter).
2. Mevr. A. v.d. Berg, IJsselmeerlaan 158, 8304 GM Emmeloord (secretaris).
3. Drs. W. Logtmeijer, Westergolaan 7, 8302 LE Emmeloord (penningmeester).

Wat betreft het financieel verslag 1996:

Drie studenten kregen een financiële tegemoetkoming in de vorm van een gift of een lening. Eén student heeft zijn studie voortijdig beëindigd en we hebben met hem een financiële regeling getroffen voor een gedeeltelijke terugbetaling. Dit is allemaal in 1996 afgehandeld tot tevredenheid.

In 1996 bereikten ons geen verzoeken tot ondersteuning. Wel moet gezegd worden dat de verwachting is dat dat in 1997 wel staat te gebeuren.

Door de tegenvallende opbrengsten van de kant van de kerken zijn onze reserves in het jaar 1996 dan ook niet toegenomen. We hopen daar in het jaar 1997 dusdanig aan te werken dat we de beschikking krijgen over een verantwoorde reserve.

Overzicht uitgaven:

1991 f	11.700,00
1992 f	15.675,00
1993 f	18.983,00
1994 f	18.325,00
1995 f	13.175,00
1996 f	9.400,00

Overzicht bijdragen van de kerken:

1991 f	12.559,00
1992 f	11.804,24
1993 f	15.755,00
1994 f	14.931,82
1995 f	17.573,61
1996 f	7.638,98

Van 23 kerken ontvingen we een bijdrage. Omdat de kerken kennelijk hun verantwoordelijkheid in deze niet weten, heeft de commissie besloten om in het voorjaar van 1997 te gaan werken met het toezenden van acceptgiro's.

Op deze manier hopen we een beter financieel beleid te kunnen voeren. We kunnen dan werken met een begroting per jaar. De genoemde maatregelen zijn adviezen van de landelijke financiële commissie. We hebben eenmaal per jaar contact met deze commissie, die dan tevens onze boekhouding controleert.

Bijlage 33: Rapport van de Commissie voor Radio- en T.V.-aangelegenheden (LV 98-44)

De Landelijke Vergadering te Apeldoorn 1994 stemde in met het voorstel van de Commissie om toe te treden tot de Stichting Zondtijd voor Kerken in oprichting en daarmee tot de verbrekking van de banden met de IKON.

De Stichting ZVK stond voor ogen te komen tot wekelijkse uitzending van kerkdiensten op TV2, het net dat bespeeld wordt door o.a. de Evangelische Omroep. Daartoe heeft de Stichting een verzoek ingediend bij het Commissariaat voor de Media, evenals trouwens een aantal Evangelische gemeenten. Daarnaast werd door IKON besloten eveneens een verzoek in te dienen voor uitzendingen via de televisie, en de NCRV volgde onder de naam 'vieringen'. Het Commissariaat bepaalde daarop, dat kerkdiensten zouden worden uitgezonden via TV1, die verzorgd dienden te worden door IKON, NCRV en ZVK, terwijl ook zondtijd werd toegerekend aan de inmiddels opgerichte Stichting Zondtijd Evangelische Gemeenten. De verdeling van de zondtijd werd vastgelegd in besluiten van het Commissariaat.

Hoewel teleurgesteld over de afwijzing van de eigen aanvraag heeft de Stichting ZVK geen mogelijkheid gezien verandering in deze besluiten aan te brengen. De Stichting Zondtijd Evangelische Gemeenten heeft daarna besloten de verzorging van de haar toegewezen zondtijd onder te brengen bij de Stichting ZVK.

In eerste instantie werden de kerkdiensten uitgezonden op de zondagmiddag van 16.00 - 17.00 uur, later werd de uitzending geplaatst op zondagmorgen van 11.00 - 12.00 uur, mede terwille van de grotere kijkdichtheid.

De Stichting ZVK heeft kantoor- en vergaderruimte gevonden in het gebouw van de IKON. Tot regeling van financiële zaken is gewerkt aan een organisatiestructuur, waarin de zelfstandigheid van ZVK naast IKON blijft bestaan, maar waarbij het Commissariaat voor de Media één vast adres heeft voor financiering en besluiten ten aanzien van zondtijd. IKON en ZVK

participeren in de opgerichte Stichting Verzorging Kerkelijke Zending, een overkoepelend orgaan.

Voce ZVK hebben daarin zitting drs. H.J. Siegers (Geref. Vrijg.) en ds. Z.G. van Oene (resp. voorzitter en penningmeester ZVK).

Organisatie van de Stichting Zending voor Kerken

Het bestuur van de Stichting bestaat uit één lid per deelnemend kerkgenootschap:

- voor de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt): drs. H.J. Siegers, voorzitter
- voor de Christelijke Gereformeerde Kerken: drs. J. van Mulligen
- voor de Unie van Baptisten Gemeenten: ds. P.J. Prijt, secretaris
- voor de Nederlands Gereformeerde Kerken: ds. Z.G. van Oene, penningmeester
- voor de St. Zending Evang. Gemeenten: dr. P.N. van der Laan

Daarnaast is er de Raad van Toezicht en Bestuur, waarin alle leden van de verschillende deputaatschappen zitting hebben. De Raad van Toezicht en Bestuur vergadert ten minste tweemaal per jaar. Het Bestuur legt tegenover deze Raad verantwoording af van genomen besluiten en motiveert de planning voor de komende tijd.

Eén van de eerste taken voor het bestuur was de aanstelling van een directeur en een medewerker, terwijl voor de kantoorwerkzaamheden een secretaresse diende te worden benoemd. Tot directeur werd benoemd Ing. G.A. Brezeler, en de heer G. Brill tot medewerker, terwijl mw. Westerbeek als secretaresse in dienst trad bij ZVK.

Bestuur en directie hebben in de afgelopen jaren instructiedagen georganiseerd voor de voorgangers in de diensten die uitgezonden worden, en waarbij het omgaan met camera's en de presentatie veel aandacht krijgen. Ook wordt gestreefd naar een vaste vormgeving van de diensten. Deze media-training wordt algemeen zeer gewaardeerd. Bovendien wordt gewerkt met een introductiefilmpje met de achterliggende bedoeling de kijker/luisteraar vast te houden bij de dienst die volgt. Ook bij de radio-uitzendingen worden in een (korte) introductie de luisteraars welkom geheten en wordt de gemeente voorgesteld.

Teneinde een overzicht te krijgen van de mogelijkheden van uitzendingen in de diverse kerkgenootschappen is een enquête verzonden aan alle kerkenraden. Wat onze kerken betreft is deze enquête beantwoord door 72 kerkenraden. Hieruit blijkt, dat 46 kerken in aanmerking komen voor radio-uitzending en 32 kerken eventueel een televisiedienst kunnen verzorgen.

De Stichting ZVK is aangesloten op Internet, waarin de verschillende samenwerkende kerkgenootschappen zich presenteren. Wat onze kerken betreft geven wij er de voorkeur aan, dat daarin de voornaamste delen van het boekje 'De Nederlands Gereformeerde Kerken' worden opgenomen (in het Nederlands en in het Engels). Via Internet kan wereldwijd kennisgenomen worden van de preken die uitgezonden worden.

Uitgangspunt en doel van de Stichting ZVK

Door de voorzitter van het bestuur is een 'mission statement' opgesteld met de volgende inhoud:

"De Stichting Zending voor Kerken wil door het uitzenden van (met name) kerkdiensten via radio en televisie in dienst staan van de opdracht van de kerk het evangelie van de gekruisigde en opgestane Heer Jezus Christus te verkondigen, ook in het publieke leven. Door deze uitzendingen te verzorgen wil ze enerzijds ook kijkers en luisteraars bereiken die om welke reden dan ook, de kerk niet meer bezoeken, en anderzijds een wervend appèl doen uitgaan tot hen die geen relatie met de kerk en het evangelie (meer) hebben. De kerkgenootschappen die samenwerken in ZVK aanvaarden de Bijbel als het betrouwbare Woord van God en als hoogste gezag voor geloof en leven, ook voor de verkondiging van het evangelie via de media. Voor het bereiken van de kijkers en luisteraars dient een eigentijds taalgebruik en vormgeving gebruikt te worden, in verbondenheid met de gemeente van Christus wereldwijd en van alle tijden".

In de eigen commissie is over dit 'statement' nadrukkelijk gesproken en zijn de volgende

gedachten naar voren gekomen: Op wie richten zich de uitzendingen? Op kerkelijken, die aan huis gebonden zijn, of op buitenkerkelijken, m.a.w. meer missionair gerichte uitzendingen? Of zijn beide doelgroepen belangrijk en moet een goede synthese worden gezocht? Er wordt binnen het bestuur van ZVK en binnen de Raad van Toezicht regelmatig over dit onderwerp gesproken en de voorstanders van de meer missionaire uitzendingen zijn nadrukkelijk aanwezig. In het boven aangehaalde 'mission statement' wordt dan ook gesproken van het uitzenden van (met name) kerkdiensten. Het tussen haakjes geplaatste "met name" verdient extra aandacht. In de eerste vergadering van de Raad van Toezicht is al aan de deputaten gevraagd aan hun respectieve opdrachtgevers een ruwere opdracht te vragen dan strikt het verzorgen van kerkdiensten. Tot nu toe is, zonder daar expliciet een besluit over te nemen, het 'strikt verzorgen van kerkdiensten' leidraad geweest bij het werk van deputaten. Echter, de gemeente of voorganger van de gemeente, die de uitzending verzorgt, heeft altijd een grote mate van vrijheid bij de invulling van de uitzending. Er worden slechts technische instructies gegeven en als men een speciaal karakter aan een dienst wil geven, is dat zonder meer mogelijk. Ook een dienst, opgenomen op een zendingsveld, of eventueel een campingdienst kunnen binnen dit kader worden gezien.

Overzicht van de uitzendingen in de afgelopen jaren

In 1994 zijn radio-kerkdiensten uitgezonden vanuit: Wezep, Barendrecht, Zalk en Voorthuizen. De T.V.-dienst kwam uit Enschede-Zuid.

In 1995 zijn radio-kerkdiensten uitgezonden vanuit Kampen, Arnhem, Sliedrecht en Den Haag. De T.V.-diensten kwamen uit Rotterdam en Dalfsen.

In 1996 zijn radio-kerkdiensten uitgezonden vanuit Bunschoten-Spakenburg, Loosdrecht, Doorn en Nijverdal. De T.V.-dienst kwam uit Enschede-Noord.

In 1997 zijn (worden) radio-kerkdiensten uitgezonden vanuit Rotterdam-Oost, Amsterdam-Centrum, Hattem en Neede. De T.V.-diensten kwamen uit Breda en Voorthuizen.

Voor 1998 zijn radio-kerkdiensten gepland vanuit: Kampen, Nunspeet, Steenwijk en Dronen. De T.V.-dienst wordt verzorgd vanuit Wezep.

In oneven jaren hebben we dus twee T.V.-diensten; in even jaren één.

Wilde ganzen

Met de Stichting 'Wilde Ganzen' is een overeenkomst tot stand gekomen, dat zo mogelijk een specifiek doel uit de kring van ZVK-kerken na afloop van een televisiedienst zal worden aanbevolen.

Voorwaarde daarbij is:

- dat het ingebrachte object een specifiek, eenmalig doel heeft;
- dat zeer tijdig het doel aangemeld dient te worden in verband met de voorbereiding.

Samenstelling deputaatschap:

De Commissie voor Radio- en T.V.-aangelegenheden bestaat uit vijf leden:

Ds. Z.G. van Oene, Zwolle, voorzitter

M. Lok, Zwolle, secretaris

Ds. B.J. Eikelboom, Barendrecht

Dr. W. Ferwerda, Amstelveen

W. Meester, Bunschoten-Spakenburg

Van deze vijf leden van de commissie stellen de hrs. Lok en Meester zich niet meer beschikbaar voor een nieuwe periode. De commissie verzoekt u in hun plaats twee nieuwe leden te benoemen.

Bijlage 34: Memo 1 en 2 van de regio Schiedam (LV 98 - 34)

Memo 1

In de vergadering van de Stichting Emeritaatsvoorziening van 14 mei 1997 stelde de voorzitter br. Wamèl in zijn inleidende toespraak tot de vergadering in algemene zin een aantal vragen aan de orde omtrent de huidige rechtspositie van predikanten en de consequenties daarvan. Hij deed dit aan de hand van het bekende tekstgedeelte van Paulus in 1 Corinthiërs 9:1-15a. Mede als gevolg van de toespraak van br. Wamèl en het contact met de penningmeester van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Barendrecht, zijn wij met de kerk van Barendrecht van oordeel dat het gewenst is een bij een aantal aspecten nader stil te staan.

In de huidige situatie zijn onze predikanten "technisch gezien" zelfstandigen. Consequentie daarvan is dat in een aantal situaties een predikant in een buitengewoon precieze situatie kan belanden:

1. Bij opheffing van een gemeente zonder dat de predikant "tijdig wegkomt" staat een full time predikant volledig zonder inkomen; hiervoor is geen enkele voorziening.
2. Bij opheffing van een gemeente waaraan de predikant in part time dienstverband is verbonden, ontbreekt in de mate van zijn part time dienstverband eveneens elke voorziening.
3. In geval van losmaking van een predikant van zijn gemeente komt de predikant eveneens zonder inkomen te staan als, en voor de periode dat, hij geen vervangend werk vindt (ook al wordt door de regio soms een overbrugging geboden conform art. 10 AKS.)
4. Bij gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid van een predikant kan deze (door de maatschappelijke ontwikkelingen van de laatste jaren) gedwongen worden zgn. "passende arbeid" te aanvaarden. De stichting SEV heeft besloten in voorkomende gevallen in principe te toetsen of de situatie niet leidt tot onaanvaardbare consequenties, maar rechte is er (net als in de eerder genoemde gevallen) sprake van werkloosheid. Voor werkloosheid is door kerken in het algemeen, en dus ook door onze kerken, nooit enige voorziening getroffen. De ontwikkelingen van de laatste jaren lijken echter aanleiding te geven hier met spoed over te gaan nadenken.

Wijder perspectief:

Wij moeten als kerken misschien eens meer principieel gaan nadenken over rechtvaardigheid jegens onze predikanten, in casu, krijgen deze arbeiders het loon dat zij waardig zijn. Of moeten wij in onze kerken wellicht eens ten principale nadenken over de wijze waarop een predikant in het ambt staat, en hoe in zijn levensonderhoud wordt voorzien.

Het hierboven geschetste probleem is een belangrijk probleem, maar zeker niet het enige. Wat bijvoorbeeld te zeggen van de ene gemeente die haar predikant vorstelijk kan belonen (met ook nog de emeriteringsconsequenties van dien) terwijl een genabuurde (marginale?) gemeente haar predikant met pijn en moeite nog net een aanvaardbaar inkomen (hoe dan ook gedefinieerd) kan bieden (met eveneens alle emeriteringsconsequenties van dien).

Een ander probleem is de voortschrijdende maatschappelijke discussie of de vrije beroepen de huidige status kunnen behouden, of een identieke status als loontrekkenden dienen te krijgen. Het beroep van arts, predikant etc. neigt steeds meer naar een gewoon beroep met alle primaire en secundaire voorwaarden van dien.

Maar ook in de belastingsfeer zijn er bewegingen te bespeuren die voor predikanten en andere vrije beroepen neigen naar een harmonisering met loontrekkenden.

Het sociale verzekeringsaspect kwam hierboven al aan de orde, maar heeft uiteraard naast het "WW-probleem" ook nog wel meer aspecten.

In verband met het voorgaande, en gelet op de problematiek terzake van het eerste deel van dit memo waarmee de regio Schiedam te maken heeft, richten wij ons tot de Landelijke

Vergadering met het verzoek:

- a. een commissie uit de Landelijke Vergadering te bezoeken, die het veld van de rechtspositie van predikanten breed kan onderzoeken en hierover rapporteert aan de volgende L.V.;
- b. dat deze commissie voorts nagaat of de instructie van de Commissie Steunbehoevende Kerken zodanig dient te worden uitgebreid dat in voorkomend schrijvende gevallen een noodoplossing kan worden geboden.

Memo 2

In aansluiting op memo 1 willen wij uw aandacht vragen voor een ander concreet financieel probleem nl. op het terrein van de pensioenen. Zoals bekend bouwen onze predikanten bij de SEV rechten op. Bij voldoende dienstjaren is er wat dat betreft niets aan de hand voor onze predikanten. Bij de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt, en bij ons weten ook in de Christelijke Gereformeerde Kerken, ligt dat anders. Daar wordt voor gesanctioneerd op omslagbasis een uitkering verstrekt. Dit nu kan grote problemen geven als vanuit die kerken er predikanten overgaan naar onze kerken. (Mogelijkerwijs worden daardoor ook wel predikanten ervan wechhouden om die stap te zetten, die zij voor de juiste houden.)

Aard van de problemen:

1. Men kan nooit meer een volledig "pensioen" opbouwen. Men zal dus, tenzij men in de privé-sfeer daarvoor voorzieningen heeft kunnen treffen, op zijn 65e jaar met een enorme inkomensachteruitgang worden geconfronteerd.
2. Bij onverhoopt overlijden wordt ook de achterblijvende weduwe in dezelfde mate met een inkomensachteruitgang geconfronteerd. (Tenzij ook hiervoor privé voorzieningen zijn getroffen.)

In verband met het voorgaande is de vraag: Overstijgt de aard van deze problemen niet de bevoegdheden en de mogelijkheden van een enkele gemeente?

Wij verzoeken de Landelijke Vergadering ook deze, overigens aparte, vraag eveneens te willen onderbrengen bij de commissie die, vanwege de Landelijke Vergadering benoemd, zich bezig zal houden met de problematiek van de rechtspositie van predikanten (memo 1).

Bijlage 35: Voorstel Culemborg m.b.t. voortgaande vorming predikanten (LV 98-12.2)

De kerkenraad van Culemborg wil het volgende aan u voorleggen.

De Landelijke Vergadering van Apeldoorn 1994-1995 heeft een regeling vastgesteld voor opleiding, studiebegeleiding en kerkelijk onderzoek van predikanten binnen onze kerken. Onder verwijzing naar een apostolisch woord (II Tim. 2.2) wordt in de inleiding van die regeling gesteld: *De dienst des Woords met de verrichtingen die daaruit voortvloeien is voor de christelijke gemeente dermate belangrijk dat zij het terecht tot haar taak rekent om ook ten aanzien van de toerneming van gegadigden voor deze dienst stimulerend, regulerend en controlerend werkzaam te zijn.* Op grond van die overweging worden vervolgens richtlijnen geformuleerd, die uitdrukking geven aan de kerkelijke bemoeienis terzake van de bekwaamheid van aanstaande dienaren van het Woord.

Onze raad is blij met deze regeling, niet in de laatste plaats vanwege de aandacht daarin ook aan de praktische vorming van aanstaande predikanten besteed. Intussen ontlokt de getroffen regeling onze raad de vraag of de stimulerende, regulerende en controlerende bemoeienis van de kerken ten aanzien van de vorming van dienaren van het Woord eindigt bij hun toelating tot de dienst. Onze raad is geneigd die vraag ontkennend te beantwoorden.

Er is momenteel een ruim aanbod aan cursussen en trainingen met het oog op de voortgaande scholing van hen die reeds in de pastorale praktijk werkzaam zijn. Cursussen op het terrein

van proekpresentatie, gespreksvaardigheden, didactische vaardigheden, conflictbantering, vergadertechniek en gemeente-opbouw worden aangeboden door bijvoorbeeld het Gereformeerd Vormings Instituut, de Christelijke Hogeschool De Vijverberg-Felua en sinds kort ook door onze eigen Stichting Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg. Daarnaast zijn er de mogelijkheden van supervisie en interventie en deelname aan een Klinisch Pastorale Vorming of de Pastoraal-Psychologische Leergangen. Voor de deelname aan veel van deze activiteiten is het reeds in de praktijk van het ambt staan zelfs een vereiste.

Is de zorg voor de aanvankelijke opleiding van onze predikanten vooral een verantwoordelijkheid van de gezamenlijke kerken, de verantwoordelijkheid voor hun voortgaande vorming ligt allereerst bij de kerkenraden van de gemeenten die zij dienen. Niettemin acht onze raad het gewenst dat de kerken in Landelijke Vergadering bijeen een aantal aanbevelingen met het oog op de voortgaande vorming van dienaren van het Woord vaststellen. Het belang van de door de kerkenraden in dezen te behartigen taak wordt daarmee onderstreept en een onevenredige ongelijkheid in het honoreren van wensen omtrent bijscholing van de dienaren voorkomen.

De bedoelde aanbevelingen zouden betrekking kunnen hebben op:

- * het belang van voortgaande vorming van dienaren van het Woord voor zowel de kerken als de betrokken dienaren;
- * het toewijzen van een mentor aan een beginnend dienaar van het Woord;
- * het overleg tussen dienaar en kerkenraad met betrekking tot inhoud, aard en doel van te kiezen vormen van nadere vorming (die in relatie dienen te staan met het functioneren van de dienaar in zijn gemeente);
- * de verdeling van de kosten van voortgaande vorming over de betrokken dienaar en de gemeente die hij dient;
- * de wijze van verslaglegging en verantwoording omtrent het geleerde door de betrokken dienaar aan de kerkenraad;
- * het overleg (eventueel in regionaal verband) over studieverlof en waarneming van taken van de dienaar, wanneer dat vanwege de aard en de omvang van de nadere studie of vorming wenselijk of noodzakelijk is (daarbij valt te denken aan een intensieve training als een klinisch-pastorale vorming of een meer vaktheologische nadere studie ten dienste van de gezamenlijke kerken).

Onze raad stelt de Landelijke Vergadering voor aan de Raad van Toezicht en Advies voor de Theologische Studiebegeleiding of een apart in te stellen commissie een opdracht te verstrekken tot het formuleren van aanbevelingen met betrekking tot de voortgaande vorming van dienaren van het Woord.

Bijlage 36: Brief CAD m.b.t. organisatorische aspecten LV (LV 98-33.3)

Naast onze afzonderlijke rapportage willen wij u enkele punten voorleggen inzake de organisatie van de Landelijke Vergadering.

- a. Voer ontvangen ingekomen brieven in de periode tussen twee Landelijke Vergaderingen fungeert tot op heden het adres van de Landelijk Archivaris als brievenbus. Het komt ons voor dat een duidelijke afspraak, waar ook de kerken kennis van kunnen nemen, dient te worden gemaakt.
- b. De Landelijke Vergadering kent een scribe, die net als de andere leden van de LV, door de kerken wordt afgevaardigd. Een dergelijke (secretariats) functie neemt relatief veel tijd in beslag. Onze Commissie wil pleiten voor het benoemen van een actuaire, naast de scribe van de Landelijke Vergadering en wiens benoeming duurt voor de periode dat de Landelijke Vergadering gehouden wordt tot het tijdstip dat de daarop volgende

Landelijke Vergadering weer bijeenkomt. Op die manier kan sprake zijn van continuïteit in be- c.q. afhandeling van zaken zowel gedurende de periode van vergaderingen alsook in de periode tussen twee Landelijke vergaderingen (zie ook ad a).

In dit verband vragen wij met enige nadruk om daartoe geen predikant in volledig dienstverband aan te wijzen. Ons uitgangspunt is daarbij dat de tijdsinvestering, verbonden aan het scribaats-/secretariatswerk, een te grote aanslag betekent op de beschikbaarheid van een dergelijke predikant voor zijn gemeente.

Daarenboven bestaat voorts gelegenheid dat zaken die zijn beslag hebben gekregen tijdig kunnen worden afgehandeld.

- c. Uit de neerslag van de vergaderingen van gehouden Landelijke Vergaderingen blijkt dat de besluiten wel genomen zijn, doch dat deze alszodanig niet zijn getekend. Wij stellen u voor dat zowel de notulen van vergaderingen alsook brieven die worden opgemaakt ter uitvoering van zaken die op een vergadering hun beslag hebben gekregen, door preses en scriba worden getekend.

Bijlage 37: Verslag NG bestuursleden "Evangelie & Moslims", 1994 tot 1997 (LV 98-42)

Bestuur en medewerkers

In de verslagperiode hadden in het bestuur van de Stichting op voordracht van de raad van de Ned. Geref. Kerk te Ede aanvankelijk zitting ds. J.M. Mudde te Amsterdam en ds. K.B. Holwerda te Ede. Br. Mudde trad in 1995 op als voorzitter van het bestuur. Na zijn aftreden aan het eind van dat jaar (niet herkiesbaar wegens het bereiken van de 70-jarige leeftijd) werd hem verzocht nog enige tijd beschikbaar te willen zijn als adviseur van het bestuur. Br. H.A. de Ruiter te Amsterdam, directeur van de Stichting Arabische Wereldzending (= AWZ), werd bereid gevonden hem als bestuurslid op te volgen. Er wordt gezocht naar een derde vertegenwoordig(st)er van onze kerken, die als vrijwillig(st)er het werk van de Stichting beter bekend maakt in de kerken.

Van het Algemeen Bestuur maken momenteel (mei '97) deel uit:

ds. J. van Oostende, voorzitter (Geref. Zending Bond = GZB);

ds. D.Ph.C. Looijen, secretaris/penningmeester (Hervormde Bond voor Inwendige Zending = IZB);

dr. Th. van den End (GZB);

mw. L.C. Vos-Kunst (IZB);

mw. E.J. v.d. Goede - van IJzendoorn (Morgenlandzending = MLZ);

ds. D.M. v.d. Linde (Morgenlandzending);

ds. J. Bos (CGK = Chr. Geref. Kerken);

ds. J. van Mulligen, 2e voorzitter (CGK);

mw. W. Groeneveld (vrije bestuurszetel);

dhr. H.A. de Ruiter (NGK); en

ds. K.B. Holwerda (NGK).

Aan de Stichting zijn als medewerkers verbonden:

mw. dra. T.C. Yürümez-Kroon (20%), die meest vertaalwerk doet;

dhr. C.W. Rentier (80%) die vluchtelingenwerk en contact met Turkse medelanders in zijn pakket heeft;

dhr. H.J. Takken (100%), die de Arabische gemeenschap als werkveld heeft.

M.i.v. 1996 is een allochtone medewerker aangetrokken, dhr. Abdolkader Belaidi (80%); zijn taak is de pastoraal-evangelisatorische zorg voor moslims en ex-moslims. Zijn dienstverband is voorlopig voor drie jaar, maar gezien zijn optreden en inzet, en de enorme vraag, is beëindiging van dit verband welhaast ondenkbaar.

Administrateur is dhr. J. van Oosterom, p.a. IZB, banknr. 30.22.58.841, gironr. 33.11.070.

Getuigenis en dienst

De Stichting heeft als grondslag de Bijbel als Woord van God, zoals dat beleden wordt in de reformatorische belijdenis-geschriften. "De stichting stelt zich ten doel het Evangelie in getuigenis en dienst gestalte te geven onder Moslims in Nederland" (citaat uit de statuten). De volgorde in deze doelstelling is niet toevallig: getuigenis en dienst, met getuigenis vooreop. "De stichting tracht haar doel te bereiken door het aanstellen en begeleiden van vaste medewerk(st)ers, die aan de volgende taken vorm geven:

- a) gemeenten en gemeenteleden zich ervan bewust maken dat zij geroepen zijn tot meewerken aan het bereiken van voornoemd doel;
- b) gemeenten en gemeenteleden bij deze arbeid te betrekken", enz. enz. (statuten).

Opmerking:

Eerste doel van de stichting is dus niet zelf te evangeliseren, maar de kerken te wijzen op en te helpen bij hun roeping dienaangaande. Voor eerste opvang en begeleiding, en voor onderlinge contacten tussen Moslims die tot geloof gekomen zijn komt toch het meeste werk neer op de medewerkers en een aantal vrijwilligers die zich inzetten als regionale voorlichters. Br. A. Belaïdi (boven genoemd) kent de mensen aan wie hulp wordt verleend nog meer van binnenuit. Zijn aantreden geeft eigenlijk enigszins aan in welke richting het werk zich ontwikkelt. Zie hierover verder bij "de financiële paragraaf".

Vergaderingen

Het Algemeen Bestuur vergadert een keer of vijf, zes per jaar. Er wordt efficiënt en constructief gewerkt. De sfeer is ontspannen en plezierig. Er wordt met ernst en eerbied gebeden om en gezocht naar wat de Here in Zijn Woord over de dingen zegt. Er zijn in het bestuur veel bekwame en toegewijde broeders en zusters. Je weet je in hun kring eens Geestes door oprechte en hartelijke verbondenheid in onze Heer Jezus Christus.

Jaarvergadering

Deze wordt meestal gehouden begin juni. Naast jaarverslag en financieel verslag komen daar zaken aan de orde als "Islamitisch fundamentalisme" (F.A. van Velzen, 1994), "Zegen of vloek? De problematiek van de vluchtelingen in Nederland vanuit het perspectief van de christelijke gemeente" (C.W. Rentier 1995, omgewerkt verschenen als (uitstekende!) brochure 'Gast of last?'), "'Allah Mahabba' (= "God is liefde", een Arabisch-talige film) beeldtaal bij evangelisatie onder Moslims" (A. Belaïdi 1996).

Najaarsconferentie

Doorgaans in november. Bijgewoond door christenen uit allerlei kringen en groepen. In 1994 trad op dhr. Hanna Joshua, voorganger van een Arabisch-christelijke gemeente te Stuttgart, die op indringende wijze inging op de vragen van contextualiteit: hoe kunnen christenen mensen tegemoet komen in hun context van cultuur, tradities en religieuze gevoelens zonder verraad te plegen aan het evangelie. Hijzelf zong bij de luit een Arabisch lied als levende illustratie van de aanspak in zijn gemeente. In 1995 had de conferentie als thema "Samen in de naam van Jezus". Ishaq Ghata, voorganger van een Arabische gemeente in Brussel verzorgde de hoofdlesing, en er waren indringende en aangrijpende workshops over "dromen en visioenen", "gebed en gebedsverboringen" en "muziek". De ontmoetingen tussen christenen van allerlei achtergrond waren zeer intens en stimulerend. In 1996 zette onze nieuwe medewerker dhr. A. Belaïdi met een toespraak over "Abraham, de vriend van God" de toon voor het dagthema "Koran en Evangelie; de Schriften lezen en vergelijken". Interessante workshops maakten deel uit van alle najaarsconferenties.

Jaarlijkse ontmoeting met de sectie "Interreligieuze Ontmoetingen van de RvK"

Samenwerking met deze sectie is onmogelijk vanwege fundamenteel verschil van visie op een aantal principiële punten. Niettemin menen zowel het bestuur van E&M als voornoemde Sectie dat het goed is elkaar eens per jaar te zien en te spreken om van elkaars standpunten op de hoogte te blijven en vertekening en karikatuur zoveel mogelijk tegen te gaan.

Deze besprekingen, die vaak heel leerzaam blijken, gingen over "Gemengde relaties", "Ontmoeting en conflict; de missionaire uitdaging in de ontmoeting met andere godsdiensten" en "Wat versta je onder dialoog, en hoe ga je ermee om in de praktijk".

Andere contacten

De medewerkers nemen deel aan het "vluchtelingenberaad", waarin een aantal verwante organisaties die op een of andere manier met vluchtelingen(werk) te maken hebben hun beleid afstemmen en gegevens uitwisselen. Deelnemers komen uit o.a. de AWZ, Ev. Alliantie, EAS-Holland (= Evangelische Anderstaligen Service Nederland [lectuur te Harderwijk], E&M, Inlia (= Internationaal Netwerk van Locale Initiatieven van geloofsgemeenschappen voor Aziëzoekers, Groningen), ZOA-vluchtelingen hulp, Gospel for Guests.

Ook is er geregeld overleg met "verspreidende organisaties" als NBG (= Ned. Bijbel Genootschap, Haarlem), KBS (= Kath. Bijbel Stichting, 's Hertogenbosch), BKV/VVHS (= Bijbel Kiosk Vereniging / Vereniging tot Verspreiding van de Heilige Schrift, Amsterdam/Driebergen), AWZ, EAS-Holland en GfG inzake uitgaven en verspreiding.

Bovendien is er contact met "Open Doorgang" om iets te doen tegen het bij veel christenen levende gevoel van een bedreiging door "een oprukkende islam".

Hart van het werk

is uiteraard het vormings-, scholings- en toerustingswerk. Het is niet mogelijk veel uit de werkverslagen te citeren. Hier volgt een bloemlezing:

- Het geven van voorlichting op gemeente-avonden, w.o. avonden van Ned. Geref. Kerken. Helaas niet altijd geslaagd door opkomst of interesse.
- Voorlichtingsavonden voor zendings- en evangelisatie-commissies, vrouwen-, jeugd- en studenten-verenigingen etc.
- Er zijn eigen cursussen in Rotterdam en Gouda.
- "Ruim 230 cursisten namen deel aan de diverse toerustingscursussen die door de medewerkers werden georganiseerd. De basiscursus Bijbel & Islam werd geheel vernieuwd en afgestemd op het boek "Kruis en halve maan" van Colin Chapman, dat onderdeel uitmaakt van de cursus..." Er kwamen nieuwe cursussen Arabische cultuur en taal, en Turkse medelinders etc. (Geciteerd naar Jaarverslag 1996).
- De medewerkers gaven (gast)colleges of verzorgden lesblokken aan o.a. "De Wittenberg", "De Driestar", "Telus", "De Vijverberg", de zgn. Kruispunt-school en "Voorbereiding Midden Oosten"-cursus van Near East Ministry" (Voorthuizen), en het Baptisten-seminarie te Bosch en Duin (Jaarverslag 1994)
- In het voorgaande werd al melding gemaakt van het boek van Colin Chapman, Kruis en halve maan, Nederlandse editie 1996, waarin de medewerkers, m.n. mw. Yürümez-Kroon als vertaalster, veel hebben geïnvesteerd. En van de brochure "Gast of Last" van br. Cees Rentier. In 1995 werden meer dan 4000 brochures van diverse titels, nieuw en herdrukt, verkocht. Verder moet genoemd de liedbundel "Zijn liefde is mijn lied", 25 liederen in het Arabisch en Nederlands, uitg. br. H.J.Takken.
- Bijdragen van medewerkers waren er verder in Centraal Weekblad, Koers, "Alle den volcke"/"Alle volken" (GZB), "Tijding" (IZB), Ref. Dagblad, Ned. Dagblad, Opbouw, Ambtelijk contact (CGK), Fitarick (EO), Elisabethode, "Ga" (CGK), IDEA (EA) (overgenomen uit Jaarverslag '94). Ook waren er soms radio en/of TV-interviews.

Deze lijst wil een indruk geven, geen volledige opsomming.

- In 1995 is E&M uitgenodigd om samen met anderen deel te nemen aan het bepraad van de Ned. Herv. synode te Doorn.
- Verder was er: het leiden en verzorgen van de zgn. Rabita-bijeenkomsten, waar Arabisch-sprekenden, christenen en moslims, elkaar ontmoeten in de sfeer van eigen land en cultuur.
- Het bezoeken van asielzoekerscentra. Soms betreft het christenen, soms moslims, die Bijbel of Nieuwe Testament krijgen uitgereikt in hun eigen taal.
- Hulp aan "asielzoekerskerken".
- Bijstand voor Arabisch of Turks sprekende ex-moslims, die moeite hebben met de Nederlandse cultuur. Soms zondagse samenkomsten voor hen.
- Het trainen en begeleiden van regionale voorlicht(st)ers van E&M.
- Het waar mogelijk samenbrengen van plaatselijke initiatieven.
- Het ontvangen van mensen die op kantoor hulp of raad komen vragen.
- Het verzorgen van het Informatie-bulletin van E&M, dat doorgaans 4 maal per jaar verschijnt en voor een luttel bedrag voor participanten en andere belangstellenden verkrijgbaar is.
- Sinds 1994 wordt meegewerkt aan de jaarlijkse conferentie voor Kerk en Vluchtelingenwerk. Dit weerspiegelt de ontwikkeling in het werk. Hoewel zelf geen vluchtelingenorganisatie krijgt E&M toch met deze mensen te maken, en geeft aan die verantwoordelijkheid inhoud door deze en soortgelijke samenwerking.

De financiële paragraaf

Goed nieuws en minder goed nieuws.

Eerst het goede nieuws. Aan de vorige L.V. werd bericht dat het innen van de bijdragen vaak veel problemen opleverde. Ondanks grote inzet van br. J. v.d. Hee, penningmeester van de Ned. Geref. Kerk te Ede (die zich bijzonder inzet heeft en onze grote dank verdient) en acties per telefoon en brandbrieven van de Ned. Geref. bestuursleden naar de kerken bleef het in 1994 tobben. Grote verbetering werd bereikt doordat de inning m.i.v. het kalenderjaar 1995 werd overgenomen door de Financiële Commissie van de L.V. Sindsdien is ook de bijdrage f 0,60 per lid per jaar.

Precies op het punt van hoogte van de financiën ligt het minder goede nieuws.

Zoals gemeld: onze allochtone medewerker kwam en doet uitstekend werk. Het lijkt echter onvermijdelijk dat zijn dienstverband - eerst aangegaan voor de duur van drie jaar - blijvend wordt. Bovendien moet de Stichting E&M omzien naar andere kantooruimte, aangezien de arbo-normen ruimschoots worden overschreden. Tenslotte zijn de secretariële werkzaamheden zodanig gegroeid, dat aanstelling van een secretarisch medewerk(st)er (parttime) m.i.v. zomer 1997 noodzakelijk is. Als Ned. Geref. bestuursleden overlegden wij in de achter ons liggende periode over zaken van afvaardiging en financiën nu en dan met afgevaardigden van de Ned. Geref. kerkenraad van Ede, met de oud-bestuursleden ds. Van den Brink en ds. Muddé en met de brs. K. v.d. Toom en mr. A. Wattél van de financiële commissie van de L.V. U is bekend het verzoek van de kerkenraad van de Ned. Geref. kerk te Ede aan Uw vergadering, zijn verantwoording voor de Ned. Geref. vertegenwoordiging in het bestuur van de Stichting Evangelie & Moslims terug te willen nemen (zie hieronder, bijlage 36). Daarop vooruitlopend werd in het hiervoor genoemde overleg besloten, Uw vergadering te verzoeken, de jaarbijdrage per ziel op f 0,75 te brengen. Als afgevaardigden verzoeken we Uw vergadering nu echter er liever f 0,80 van te maken, gezien de in onderstaande tabellen voorziene ontwikkeling.

Tabel 1.	1997	1996	1996	1995	1995	1994	1994
	begr.	expl.	begr.	expl.	begr.	expl.	begr.
GZB 35,3%	74.500	69.114	70.100	67.801	69.200	65.301	65.500
IZB 22,1%	46.600	43.269	43.900	42.448	43.300	40.883	41.000
MLZ 17,7%	37.400	34.655	35.100	33.997	34.700	32.743	32.800
CGK 16,7%	35.200	32.697	33.200	32.076	32.800	30.893	31.000
NGK 8,2%	17.300	16.054	16.300	15.750	16.100	15.169	15.200

Tabel 1 geeft weer financiering van het gewone werk, d.w.z.: m.a.v. de financiering "uitbreiding werk" (= tijdelijke aanstelling van dhr. Belaidi).

Tabel 2 geeft juist deze "uitbreiding werk" weer.

Tabel 2.	1997 (begr.)	1996 (expl.)	1996 (begr.)
GZB vast bedrag:	10.000	10.000	10.000
MLZ vast bedrag:	2.500	2.500	2.500
IZB 47%:	16.500	14.571	13.900
CGK 35,5%:	12.400	11.006	10.500
NGK 17,5%:	6.100	5.426	5.100

Wie het onderste bedrag van de linker kolommen van tabel 1 en 2 bijeenfelt komt op het bedrag dat voor 1997 van onze kerken wordt verwacht, t.w. f 23.400.

Het ligt voor de hand, dat het omzien naar andere kantoorruimte en het aantrekken van een medewerk(st)er secretariaat (zie boven) deze cijfers niet lager zullen maken. Vandaar ons verzoek:

stel de bijdrage per ziel voor onze kerken op f 0,80.

Aanbevelingen

Wij verzoeken Uw vergadering:

- een besluit te nemen over het verzoek van de kerkenraad van Ede m.b.t. de verantwoordelijkheid voor de Nederlands Gereformeerde deelname in de stichting Evangelie & Moslims;
- eventueel deze kerkenraad te ontheffen van zijn taak in dezen;
- Uw afgevaardigden een overleg-instantie (b.v. de financiële commissie van de L.V.) aan te wijzen, aan welke zij in de periode tussen twee Landelijke Vergaderingen zaken als vervanging van bestuursleden en de hoogte van onze bijdrage per ziel voor kunnen leggen;
- in te stemmen met het door afgevaardigden gevoerde beleid;
- steun te geven aan het zoeken en vinden van een derde "commissielid" voor het boven (p. 1) omschreven doel;
- in te stemmen met een bijdrage per ziel voor onze kerken van f 0,80;

Tenslotte

Het zal Uw vergadering duidelijk zijn dat het werk van de Stichting, zowel t.b.v. onze moslim-naasten als t.b.v. de kerken in hun taak voor deze mensen, onmisbaar is en steeds meer wordt. Er komen gigantische problemen op ons af, waarvoor alleen in de grote Naam van onze Heer Jezus Christus oplossingen gezocht en verwacht mogen worden. Wij leggen daarom dit verslag aan Uw vergadering voor in het vertrouwen dat deze zaken de aandacht zullen krijgen die ze verdienen.

Bijlage 38: Brief NGK Ede m.b.t. vertegenwoordiging Evangelie & Moslims (LV 98-42.1)

Op de Landelijke Vergadering van 1992 in Ede is besloten om als Nederlands Gereformeerde Kerken te participeren in de stichting Evangelie en Moslims. Tevens is afgesproken, dat de Nederlands Gereformeerde Kerk van Ede zou zorgdragen voor de benoeming van de vertegenwoordigers van onze kerken in deze stichting en zou zorgdragen voor de inning van de financiële bijdragen van de zusterkerken. Momenteel zijn ds. K.B. Holwerda uit Ede en de heer H.A. de Ruiter uit Amsterdam namens onze kerken lid van het bestuur van de stichting Evangelie en Moslims.

Het is de bedoeling om meer aandacht te besteden aan de bekendheid van de stichting Evangelie en Moslims in de Nederlands Gereformeerde Kerken. Onderzocht wordt dan ook, of een derde persoon genoemde broeders kan ondersteunen in hun werkzaamheden. Voorts wordt door genoemde broeders nog regelmatig overleg gevoerd met de gewezen vertegenwoordigers van de Nederlands Gereformeerde Kerken in het stichtingsbestuur, te weten de broeders ds. G. van den Brink en drs. J.M. Mudde uit Amsterdam.

De Nederlands Gereformeerde Kerk te Ede draagt momenteel de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de participatie in de stichting. Naar onze mening is dit geen duidelijke structuur. In overleg met de door ons benoemde broeders in het stichtingsbestuur willen wij u voorstellen om deze verantwoordelijkheid niet bij onze kerk te laten liggen, maar als Landelijke Vergadering weer terug te nemen. Vervolgens kunt u de uitvoering van deze taak delegeren aan een door u in te stellen commissie, die rechtstreeks aan de Landelijke Vergadering rapporteert. In deze commissie zouden naar onze mening in ieder geval de door ons benoemde broeders kunnen worden benoemd.

Op de Landelijke Vergadering van Apeldoorn is verder afgesproken, dat de penningmeester van de Landelijke Vergadering de inning van de financiële bijdragen van de zusterkerken van onze kerk zou overnemen. Dit is inmiddels gerealiseerd. Tijdens de laatstgehouden Landelijke Vergadering is verder afgesproken om deze bijdrage vast te stellen op f 0,60 per ziel. Onlangs is gebleken, dat door uitbreiding van de activiteiten van de stichting het noodzakelijk zal zijn om deze bijdrage te verhogen naar f 0,75 per ziel. Besluitvorming daarover moet overigens nog plaatsvinden.

Voorts hebben wij inmiddels namens onze kerken de Stichting Evangelie & Moslims bericht, dat wij geen bezwaar hebben tegen een uitnodiging van de Stichting aan de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt, de Gereformeerde Gemeenten (in Nederland en N.Amerika) en de Unie van Baptisten Gemeenten om te participeren in de Stichting.

Register

Onderwerp	Pagina
Afgevaardigden	5, 49
Afvaardiging, Wijze van	10, 71
Archief en Documentatie, Commissie voor	6, 59
Australia, de Reformed Churches of	21, 100
Beroepsprocedure	27, 202
Binnenlandse kerken	
- contacten	23, 107
- opdracht commissie	28
Buitenlandse kerken:	
- Contacten	21, 28, 100
- Opdracht aan commissie	21
Christelijke Gereformeerde kerken	23, 28, 38, 107, 173
Christian Reformed Church in North America	21, 100
COGG	8, 23, 105
Commissies, Samenstelling	43
Diaconale Commissie	36, 219
Doopbewijzen, Afgifte van	9, 68
Emeritaatsvoorziening zendingen	33, 204
Financiële Commissie	6, 12, 37, 51, 56
France, Églises Réformées Évangéliques Indépendantes de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt)	21, 100 23, 28, 38, 107, 174
Hoge Overheid, Commissie voor Contact met de Internet	35, 206 23
Japan, Reformed Church in	28, 100
Liedboek 2000	11, 71, 73
Militairen, Commissie voor de Geestelijke Verzorging van Moderamen:	36, 210
- samenstelling	6
- machtiging	6, 47
Muslims, Rapportage m.b.t "Evangelië en Muslims"	43, 227, 231
New Zealand, De Reformed Churches of	21, 100
Notulist	5
Opleiding:	
- "deugdelijke opleiding"	12, 18, 74
- Commissie Opleiding Predikanten	12, 19, 34, 37, 39, 74
- besluit en opdracht commissie	39
- Raad van Toezicht en Advies TSB	16, 94
- afscheid studiebegeleiders	35, 205
- benoeming nieuwe studiebegeleiders	16, 94
- voortgezette vorming predikanten	42, 225
Oost-Soemba, Vrije Kerken van	21, 100
Organisatie LV	43, 226
Pensioen predikanten vanuit andere kerken	42, 224
Pers	8
Radio- en TV-aangelegenheden, Commissie	38, 221
Rechtspositie predikanten	42, 224

RCOB	21, 99
Roepende kerk volgende LV	43
Stemprocedures	8, 66, 67
Steunbehoevende kerken, Commissie	36, 213
Steunbehoevende theologiese studente, Commissie	37, 220
Suid-Afrika, Die Gereformeerde Kerke in	21, 100
Taakverligting Oudere Predikanten, Commissie	9, 69
Vrouwelike ambedragers:	
- diakenen (Zoetermeer)	27, 176
- ouderlinge en predikanten (Arnhem)	27, 33, 38, 41, 177
- besluit en opdrag kommissie	41
Zwijndrecht, ophoffing kerk van	9, 68